

Συντακτικό Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας

Α', Β', Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ	Πολυξένη Μπίλλα , Φιλόλογος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης
ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ	Αθανάσιος Ευσταθίου , Λέκτορας του Ιονίου Πανεπιστημίου Παύλος Νιαβής , Σχολικός Σύμβουλος Αντώνιος Βράκας , Φιλόλογος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ	Μαρία Κλειδωνάρη , Φιλόλογος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ	Σωτήριος Γκλαβάς , Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ	Ιωάννης Σταμουλάκης , Φιλόλογος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης
ΕΞΩΦΥΛΛΟ	Πέτρος Ζουμπουλάκης , Ζωγράφος
ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ 

Στην αξιολόγηση του πρώτου μέρους (1/3) έλαβαν μέρος
ο **Αλέξανδρος Κεσίσσογλου**, Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων,
και η **Πασχαλιά Γιαννακάκη**, Σχολική Σύμβουλος

Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

ΠΡΑΞΗ με τίτλο:

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Δημήτριος Γ. Βλάχος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ.
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

«Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτές Επιστημονικοί Υπεύθυνοι Έργου
Γεώργιος Κ. Παληός
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου
Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Πολυξένη Μπίλλα

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ



Συντακτικό Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας

Α', Β', Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

	Σελ.
Πρόλογος	9
Συντομογραφίες	10

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: Η ΠΡΟΤΑΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΟΡΟΙ ΤΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α. ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ	13
1. Ως προς το περιεχόμενό τους 13. 2. Ως προς το ποιόν τους 13.	
3. Ως προς τη σχέση τους με άλλες προτάσεις 14. 4. Ως προς τους όρους τους 14.	
Οι ερωτηματικές προτάσεις	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β. ΟΙ ΚΥΡΙΟΙ ΟΡΟΙ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	18
A. Το υποκείμενο του ρήματος	18
B. Το κατηγορήμα	19
1. Τα συνδεδετικά ρήματα 20. 2. Το κατηγορούμενο 21.	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ. ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ ΟΡΩΝ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	23
A. Συμφωνία των κύριων όρων στην απλή πρόταση	23
1. Συμφωνία του ρήματος με το υποκείμενο 23. 2. Συμφωνία του κατηγορουμένου με το υποκείμενο 23. 3. Η γενική κατηγορηματική 23.	
B. Συμφωνία των κύριων όρων στη σύνθετη πρόταση	24
1. Συμφωνία του ρήματος με τα υποκείμενα 24. 2. Συμφωνία του κατηγορουμένου με τα υποκείμενα 25.	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ. ΟΙ ΟΝΟΜΑΤΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ	26
A. Οι ομοιόπτωτοι ονοματικοί προσδιορισμοί	26
1. Η παράθεση 26. 2. Η επεξήγηση 27. 3. Ο επιθετικός προσδιορισμός 28.	
4. Ο κατηγορηματικός προσδιορισμός 29.	
B. Οι ετερόπτωτοι ονοματικοί προσδιορισμοί	30
1. Η γενική ως ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός 30. 2. Η δοτική ως ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός 33. 3. Η αιτιατική ως ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός 34.	
Γ. Οι πλάγιες πτώσεις ως προσδιορισμοί επιρρημάτων, επιφωνημάτων και μορίων	34
1. Η γενική 34. 2. Η δοτική 35. 3. Η αιτιατική 36.	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε. Η ΣΥΓΚΡΙΣΗ	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ. ΤΟ ΑΡΘΡΟ	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ. ΟΙ ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ	41

1. Οι προσωπικές αντωνυμίες 41. 2. Η οριστική ή επαναληπτική αντωνυμία *αὐτός* 41.
3. Οι αυτοπαθείς αντωνυμίες 42. 4. Η αλληλοπαθής αντωνυμία 42. 5. Οι κτητικές αντωνυμίες 43.
6. Οι δεικτικές αντωνυμίες 43. 7. Οι ερωτηματικές αντωνυμίες 44. 8. Οι αόριστες αντωνυμίες 45.
9. Οι αναφορικές αντωνυμίες 45.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η. Η ΔΙΑΘΕΣΗ ΚΑΙ Η ΣΥΝΤΑΞΗ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ 47

I. Η διάθεση του ρήματος 47

- A. Τα ενεργητικά ρήματα 47
- B. Τα μέσα ρήματα 48
- Γ. Τα παθητικά ρήματα 51
- Δ. Τα ουδέτερα ρήματα 52

II. Η σύνταξη του ρήματος 52

- A. Το αντικείμενο 52
- Το αντικείμενο των μεταβατικών ρημάτων 53
- 1. Μονόπρωτα ρήματα 54. 2. Δίπρωτα ρήματα 59.
- B. Η δοτική προσωπική 62

III. Μετατροπή της ενεργητικής σύνταξης σε παθητική 63

IV. Τα απρόσωπα ρήματα και οι απρόσωπες εκφράσεις 66

1. Το υποκείμενο των απρόσωπων ρημάτων και εκφράσεων 67. 2. Η δοτική προσωπική κοντά σε απρόσωπα ρήματα και απρόσωπες εκφράσεις 68.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Θ. ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ 69

- A. Οι χρόνοι στην οριστική 69
- B. Οι ιδιαίτερες σημασίες των χρόνων στην οριστική 71
- Γ. Οι χρόνοι στις άλλες εγκλίσεις, στο απαρέμφατο και στη μετοχή 75

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι. ΟΙ ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ ΣΤΙΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ 77

1. Η οριστική 78. 2. Η υποτακτική 79. 3. Η ευκτική 79. 4. Η προστακτική 80.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΑ. ΟΙ ΟΝΟΜΑΤΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ 82

I. Το απαρέμφατο 82

- A. Το έναρθρο απαρέμφατο 84
- B. Το άναρθρο απαρέμφατο 84

II. Η μετοχή 88

- A. Τα είδη της μετοχής 89
- α. Η επιθετική μετοχή 89
- β. Η κατηγορηματική μετοχή 91
- γ. Η επιρρηματική μετοχή 93
- 1. Η χρονική μετοχή 93. 2. Η αιτιολογική μετοχή 94. 3. Η τελική μετοχή 94.
- 4. Η υποθετική μετοχή 94. 5. Η εναντιωματική μετοχή 95. 6. Η παραχωρητική μετοχή 95.
- 7. Η τροπική μετοχή 95.
- B. Το υποκείμενο της μετοχής 96
- Γ. Συνημμένη και απόλυτη μετοχή 96

Δ. Η σύνδεση των μετοχών	97
Ε. Η ανάλυση των μετοχών σε δευτερεύουσες προτάσεις	98
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΒ. ΤΑ ΡΗΜΑΤΙΚΑ ΕΠΙΘΕΤΑ ΣΕ -τος, -τέος	99
Α. Τα ρηματικά επίθετα σε -τος	99
Β. Τα ρηματικά επίθετα σε -τέος	100
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΓ. ΟΙ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ	102
Α. Οι καθαρώς επιρρηματικοί προσδιορισμοί	102
Β. Οι πλάγιες πτώσεις ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί	105
1. Η γενική 105. 2. Η δοτική 106. 3. Η αιτιατική 108	
Γ. Οι εμπρόθετοι επιρρηματικοί προσδιορισμοί	110
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΔ. ΤΑ ΜΟΡΙΑ	123
Τα αρνητικά ή αποφατικά μόρια	128

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α. ΤΡΟΠΟΙ ΣΥΝΔΕΣΗΣ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ	133
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β. ΠΑΡΑΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ	134
Α. Σύνδεση με συμπλεκτικούς συνδέσμους	134
Β. Σύνδεση με διαζευκτικούς συνδέσμους	136
Γ. Σύνδεση με αντιθετικούς συνδέσμους	137
Δ. Σύνδεση με αιτιολογικούς συνδέσμους	139
Ε. Σύνδεση με συμπερασματικούς συνδέσμους	139
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ. ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ	145
Οι δευτερεύουσες προτάσεις	145
Α. Οι ονοματικές προτάσεις	146
1. Οι ειδικές προτάσεις 146. 2. Οι ενδοιαστικές προτάσεις 148.	
3. Οι πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις 149.	
Β. Οι επιρρηματικές προτάσεις	153
1. Οι αιτιολογικές προτάσεις 153. 2. Οι τελικές προτάσεις 154.	
3. Οι συμπερασματικές προτάσεις 155. 4. Οι υποθετικές προτάσεις -	
Οι υποθετικοί λόγοι 157. 5. Οι εναντιωματικές προτάσεις 161.	
6. Οι παραχωρητικές προτάσεις 161. 7. Οι χρονικές προτάσεις 162.	
Γ. Οι αναφορικές προτάσεις	165
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ. Ο ΕΥΘΥΣ ΚΑΙ Ο ΠΛΑΓΙΟΣ ΛΟΓΟΣ	172

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ: ΤΑ ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ

ΤΑ ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ	179
ΕΠΙΜΕΤΡΟ	
ΟΙ ΠΤΩΣΕΙΣ	187

ΠΙΝΑΚΕΣ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΩΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ	190
Πίνακας Α. Το υποκείμενο	190
Πίνακας Β. Η δοτική προσωπική	191
Πίνακας Γ. Το ποιητικό αίτιο	191
Πίνακας Δ. Επιρρηματικές σχέσεις	192
Πίνακας Ε. Οι ονοματικοί προσδιορισμοί	194
Πίνακας ΣΤ. Η σύνδεση των προτάσεων	195
 Ευρετήριο	 197
Βιβλιογραφία	201

Ανακεφαλαιωτικοί πίνακες στο πλαίσιο των επιμέρους κεφαλαίων

Πίνακας 1. Τα είδη των προτάσεων	17
Πίνακας 2. Οι κύριοι όροι της πρότασης	22
Πίνακας 3. Η σύγκριση	38
Πίνακας 4. Οι διαθέσεις του ρήματος	66
Πίνακας 5. Οι χρόνοι του ρήματος στην οριστική	71
Πίνακας 6. Οι ιδιαίτερες σημασίες των χρόνων στην οριστική	76
Πίνακας 7. Οι εγκλίσεις στις ανεξάρτητες προτάσεις	81
Πίνακας 8. Το απαρέμφατο	87
Πίνακας 9. Η μετοχή	98
Πίνακας 10. Τα μόρια	129
Πίνακας 11. Η παρατακτική σύνδεση	141
Πίνακας 12. Εισαγωγικές λέξεις των πλάγιων ερωτήσεων μερικής άγνοιας	150
Πίνακας 13. Οι δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις	152
Πίνακας 14. Τα είδη των υποθετικών λόγων	160
Πίνακας 15. Οι δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις	170
Πίνακας 16. Λέξεις που εισάγουν περισσότερα από ένα είδη δευτερευουσών προτάσεων	171
Πίνακας 17. Μετατροπή του λόγου από ευθύ σε πλάγιο	175
Πίνακας 18. Τα σχήματα λόγου	184

Η **γλώσσα**, ως βασικός φορέας των διανοημάτων και εν γένει του πολιτισμού ενός λαού, αποτελεί **σύστημα** στοιχείων που βρίσκονται σε στενή σχέση αλληλεπίδρασης και αλληλεξάρτησης. Η ανάλυση της γλώσσας στα συστατικά της στοιχεία, καθώς και η περιγραφή της λειτουργίας και των σχέσεων που συνδέουν αυτά τα στοιχεία αποτελούν το αντικείμενο της «**Γραμματικής**» με την ευρεία έννοια του όρου, με την έννοια δηλαδή της γραμματικής επιστήμης.

Το **Συντακτικό** είναι το μέρος της «Γραμματικής» που εξετάζει τους τρόπους με τους οποίους συνδέονται τα γλωσσικά στοιχεία, τους κανόνες δηλαδή με τους οποίους *συντάσσονται* οι λέξεις (ή, αλλιώς, τοποθετούνται η μία δίπλα στην άλλη), προκειμένου να σχηματίσουν προτάσεις, να μεταδώσουν δηλαδή ένα γλωσσικό μήνυμα. Οι κανόνες αυτοί διαμορφώνονται και εξελίσσονται σε σχέση τόσο με το εκάστοτε ιστορικό πλαίσιο όσο και με τη γλωσσοπλαστική δύναμη των φορέων της γλώσσας, που επεμβαίνουν στην εξέλιξή της ανάλογα με την προσωπικότητά τους και τις ανάγκες του μεταβλητού επικοινωνιακού περιβάλλοντος μέσα στο οποίο εκφράζονται.

Το παρόν **Συντακτικό** δεν υπεισέρχεται σε λεπτομέρειες ή σε φιλοσοφικά και ερμηνευτικά ζητήματα που σχετίζονται με τη γλώσσα, αλλά ως **βιβλίο αναφοράς** για το μάθημα της «Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας» αποσκοπεί στο να υποστηρίξει θεωρητικά τη διδασκαλία της, προκειμένου οι μαθητές να έλθουν σε επαφή με τα συντακτικά φαινόμενα της αρχαίας ελληνικής –και συγκεκριμένα της αττικής διαλέκτου– και να αποκτήσουν την ικανότητα να κατανοούν απλά κείμενα.

Η ορολογία που χρησιμοποιείται είναι η κοινά αποδεκτή και καθιερωμένη στα σχολικά εγχειρίδια του Συντακτικού, ενώ τα διάφορα συντακτικά φαινόμενα παρουσιάζονται στο πλαίσιο φράσεων ή προτάσεων οι οποίες προέρχονται από έργα αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων. Τα παραδείγματα είναι σύντομα και εύληπτα, γι' αυτό και δε δίνεται η μετάφρασή τους, παρά μόνο στις περιπτώσεις στις οποίες το νόημά τους είναι ίσως δύσκολο να κατανοηθεί με ακρίβεια· όπου πάλι περιλαμβάνονται άγνωστες ίσως για τον μαθητή λέξεις ή φράσεις σημειώνεται η μετάφραση μόνο αυτών. Σε κάθε περίπτωση η μετάφραση δίνεται στο τέλος του παραδείγματος με μικρότερα τυπογραφικά στοιχεία μέσα σε παρένθεση. Με μικρότερα επίσης τυπογραφικά στοιχεία, αλλά μέσα σε αγκύλες, παρατίθενται διευκρινιστικά σχόλια σχετικά με τα παραδείγματα.

Τέλος, κατά την ανάλυση των συντακτικών φαινομένων της αρχαίας ελληνικής γλώσσας επιδιώκεται –μέσω παραδειγμάτων κυρίως– ο συσχετισμός τους με αντίστοιχα φαινόμενα της νέας ελληνικής, στον βαθμό που το επιτρέπουν οι μεταξύ τους αναλογίες. Η προσέγγιση αυτή αφενός συμβάλλει στην ουσιαστικότερη κατανόηση της δομής του αρχαίου ελληνικού λόγου και αφετέρου αναδεικνύει τα συντακτικά αυτά φαινόμενα σε δομικά στοιχεία της ενιαίας ελληνικής γλώσσας.

Συντομογραφίες

A / αντικ.: αντικείμενο	κτλ.: και τα λοιπά
A.Ε.: Αρχαία Ελληνική (Γλώσσα)	κ.τ.ό.: και τα όμοια
αιτ.: αιτιατική	μτφρ.: μετάφραση
αόρ.: αόριστος	μτχ.: μετοχή
Απ.: απόδοση	N.Ε.: Νέα Ελληνική (Γλώσσα)
απρμφ.: απαρέμφατο	οριστ.: οριστική
βλ.: βλέπε	παρατ.: παρατατικός
γεν.: γενική	πβ.: παράβαλε
δηλ.: δηλαδή	πληθ.: πληθυντικός
δοτ.: δοτική	πρόσ.: πρόσωπο
εμπρόθ.: εμπρόθετος	προσδ.: προσδιορισμός
επιθ.: επιθετικός	π.χ.: παραδείγματος χάρη
επιρρ.: επιρρηματικός	ρ.: ρήμα
K / κατηγ.: κατηγορούμενο	σελ.: σελίδα
κ.ά.: και άλλα	Υ / υποκ.: υποκείμενο
κατηγορ.: κατηγορηματικός	Υπ.: υπόθεση
κ.εξ.: και εξής	υποθ.: υποθετικός
κεφ.: κεφάλαιο	υποσημ.: υποσημείωση

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Η ΠΡΟΤΑΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΟΡΟΙ ΤΗΣ

*Οὐκοῦν ἐξ ὀνομάτων μὲν μόνων συνεχῶς λεγομένων οὐκ ἔστι ποτὲ λόγος
οὐδ' αὖ ῥημάτων χωρὶς ὀνομάτων λεχθέντων.*

Πλάτων, Σοφιστής, 262α, 9

§ 1 Βασική μονάδα του λόγου, το πιο σύντομο δηλαδή τμήμα του που περιέχει ένα νόημα, είναι η **πρόταση**:
Λόγος ψυχῆς εἰδωλὸν ἔστιν.

Η πρόταση λειτουργεί στο πλαίσιο ευρύτερων τμημάτων του λόγου. Τέτοια είναι:

- α) Η **περίοδος**· αποτελείται από μία ή περισσότερες προτάσεις και εκφράζει ένα αυτοτελές και ολοκληρωμένο νόημα. Τελειώνει σε τελεία, ερωτηματικό, θαυμαστικό, αποσιωπητικά ή βρίσκεται ανάμεσα σε αυτά τα σημεία στίξης.
- β) Η **ημιπερίοδος** ή **κώλων περιόδου**· αποτελείται από μία ή περισσότερες προτάσεις και εκφράζει ένα αυτοτελές αλλά όχι ολοκληρωμένο νόημα. Τελειώνει σε άνω τελεία ή βρίσκεται μεταξύ δύο άνω τελειών ή μεταξύ τελείας και άνω τελείας. Δύο ή περισσότερες ημιπερίοδοι συμπληρώνουν η μία το νόημα της άλλης και αποτελούν μία περίοδο. Για παράδειγμα, το παρακάτω χωρίο είναι μία περίοδος που αποτελείται από δύο ημιπερίόδους· η πρώτη περιλαμβάνει μία πρόταση, ενώ η δεύτερη δύο:

Καὶ ἔνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας τρεῖς· ἐν δὲ ταύταις ὑποψίαί μὲν ἦσαν, φανερὰ δὲ οὐδεμία ἐφαίνετο ἐπιβουλὴ.

§ 2 Οι προτάσεις, όπως και στη Ν.Ε., **διακρίνονται**:

1. Ως προς το περιεχόμενό τους σε προτάσεις:

- α) **Κρίσης**· εκφράζουν μια κρίση, μια σκέψη ή δίνουν μια πληροφορία· δέχονται άρνηση **οὐ**:
Παλαιότατοι οὗτοι οἱ νόμοι εἰσίν.
Οὐκ ἐφοβεῖτο τὸν θάνατον.
N.E.: • Το τρένο μόλις αναχώρησε. • Δεν κράτησε τον λόγο του.
- β) **Επιθυμίας**· εκφράζουν μια ευχή ή μια επιθυμία (προτροπή, προσταγή, παράκληση κ.τ.ό.)· δέχονται άρνηση **μή**:
Εἴθε γενοίμην σοφός.
Μὴ θορυβεῖτε.
N.E.: • Μακάρι να βγεις νικητής. • Μην τον πιστεύεις.
- γ) **Επιφωνηματικές**· εκφράζουν έντονο συναίσθημα, όπως έκπληξη, θαυμασμό κ.ά.:
Οἶα κεφαλὴ ἐγκέφαλον οὐκ ἔχει!
Οἶα ποιεῖς, ὦ ἑταῖρε! (Μα τι κάνεις, φίλε μου!)
N.E.: Πόσο ωραία περάσαμε στην εκδρομή!
- δ) **Ερωτηματικές**· με αυτές διατυπώνεται μια ερώτηση (βλ. § 4).

2. Ως προς το ποιόν τους σε προτάσεις:

- α) **Αρνητικές** ή **αποφατικές**· περιέχουν άρνηση:
Οὐ παραιτοῦμαι.
Μὴ εἰς τὴν αὖριον ἀναβάλλου.
N.E.: • Δε θα έρθει μαζί μας. • Μην είσαι ευκολόπιστος.
- β) **Καταφατικές**· δεν περιέχουν άρνηση:
Τὴν τοιαύτην δύναμιν ἀνδρείαν ἐγὼ καλῶ.
Τίς ἀγορεύειν βούλεται;
N.E.: • Να ξεκινήσουμε πρωί. • Πότε φτάσατε;

3. Ως προς τη σχέση τους με άλλες προτάσεις σε προτάσεις:

- α) **Κύριες ή ανεξάρτητες**: εκφράζουν ένα αυτοτελές νόημα και μπορούν να σταθούν μόνες τους στον λόγο:

Ἡ χιὼν ἐκάλυψεν πᾶν τὸ πεδίον.

Πρὸς τί με ταῦτ' ἐρωτᾷς;

N.E.: • Κάνει κρύο σήμερα. • Ποιος σου το εἶπε αυτό;

- β) **Δευτερεύουσες ή εξαρτημένες**: δεν μπορούν να σταθούν μόνες τους στον λόγο, αλλά προσδιορίζουν μια άλλη πρόταση από την οποία και εξαρτώνται. Η πρόταση που προσδιορίζουν μπορεί να είναι κύρια ή άλλη δευτερεύουσα:

Ἐπεὶ ἦλθον οἱ κήρυκες, ἐζήτουν τοὺς ἄρχοντας. [Η δευτερεύουσα πρόταση «ἐπεὶ ... κήρυκες» εξαρτάται από την κύρια «ἐζήτουν τοὺς ἄρχοντας».]

N.E.: Δεν πήγε στην εκδρομή, γιατί είχε πυρετό.

Λέγει ὅτι μανθάνει ᾧ οὐκ ἐπίσταται. [Η δευτερεύουσα πρόταση «ᾧ οὐκ ἐπίσταται» εξαρτάται από τη δευτερεύουσα «ὅτι μανθάνει».]

N.E.: Λέει ότι δεν αποδέχεται ὅσα του καταλογίζουν.

4. Ως προς τους όρους τους σε προτάσεις:

- α) **Απλές**: αποτελούνται μόνο από τους κύριους όρους, δηλαδή το υποκείμενο και το κατηγορημα (βλ. § 9):

Τὸ φρούριον ἐφυλάττετο.

Ἡ πόλις ἀτειχιστός ἐστιν.

Ἡμεῖς ἐμαχόμεθα Λακεδαιμονίοις.

N.E.: • Το ξύλο έσπασε. • Ο καφές είναι πικρός. • Η Ελένη λύνει την άσκηση.

- β) **Σύνθετες**: έχουν περισσότερα από ένα υποκείμενα, κατηγορούμενα ή αντικείμενα που είναι ομοιόπρωτα και συνδέονται μεταξύ τους παρατακτικά ή χωρίζονται με κόμμα:

Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης ἐκλήθησαν Διόσκουροι.

Ὅμαλή τε καὶ πλατεῖα ἡ ὁδός ἐστι.

Νίκης τε γὰρ τετυχήκαμεν καὶ σωτηρίας.

N.E.: • Η Μαρία και ο Ηλίας είναι αδέλφια. • Ο Σαίξπηρ ήταν ποιητής και δραματουργός. • Ο Νίκος παίζει κιθάρα και πιάνο.

- γ) **Ελλειπτικές**: παραλείπονται από αυτές ένας ή περισσότεροι όροι, επειδή εύκολα εννοούνται από τα συμφραζόμενα ή από την κοινή γλωσσική πείρα. Ελλειπτική μπορεί να είναι κάθε πρόταση ως προς:

- Το υποκείμενο (βλ. § 11):

Ἀγαθὸς εἶ. [σύ]

N.E.: Έχετε δίκιο. [εσείς]

- Το ρήμα: μπορεί να παραλείπεται οποιοδήποτε ρήμα, συνηθέστερα όμως παραλείπεται ο τύπος ἐστὶ του ρήματος εἶμι στις επιφωνηματικές προτάσεις, στις παροιμίες, στα γνωμικά και στις απρόσωπες εκφράσεις (βλ. § 84a):

Οὗτος μὲν γὰρ ὕδωρ [πίνει], ἐγὼ δ' οἶνον πίνω.

Μηδὲν ἄγαν. [ποίει] (Να αποφεύγεις την υπερβολή.)

Ὡς καλὸς μοι ὁ πάππος! [ἐστὶ]

Ὁ γέρων δις παῖς. [ἐστὶ]

Ἀνάγκη [ἐστὶ] μετὰ παρρησίας διαλεχθῆναι.

N.E.: • Ζέστη σήμερα. [κάνει] • Φοβερό! [είναι] • Ανώφελο [είναι] να επιμένεις.

- **Το κατηγορούμενο:**

Μέτρον αὐτῷ οὐχ ἡ ψυχὴ ἀλλ' ὁ νόμος ἐστίν. [μέτρον]

N.E.: Εσύ είσαι θρασύς· εγώ δεν είμαι. [θρασύς]

- **Περισσότερους του ενός ὀρους:**

Ὁ μὲν οὖν φαῦλος φίλαυτός ἐστιν· ἀλλ' οὐχ ὁ σπουδαῖος. [φίλαυτός ἐστι]

N.E.: — Μαρία, θα έρθεις μαζί μας; — Όχι. [δε θα έρθω μαζί σας]

δ) Επαυξημένες: περιλαμβάνουν εκτός από τους κύριους ὀρους και δευτερεύοντες. Οι δευτερεύοντες αυτοί ὀροι είναι λέξεις που συμπληρώνουν την έννοια των κύριων ὀρων, προκειμένου το περιεχόμενο της πρότασης να γίνει πιο σαφές, και ονομάζονται **προσδιορισμοί**:

απλή πρόταση: *Δαρεῖος ἀπεχώρει.*

επαυξημένη πρόταση: *Δαρεῖος ὁ βασιλεὺς ἀπεχώρει.*

§ 3

Οι **προσδιορισμοί** διακρίνονται σε:

α) Ονοματικούς: είναι ονόματα (ουσιαστικά, επίθετα) ή άλλα μέρη του λόγου που έχουν θέση ονόματος και προσδιορίζουν ονόματα. Διακρίνονται σε ομοιοπτωτους (βλ. § 22) και σε ετερόπτωτους (βλ. § 30):

οἱ παλαιοὶ νόμοι – τὰς μεγάλας πόλεις – ἄξιος τιμῆς

N.E.: το μικρό παιδί – ανάξιος λόγου

β) Επιρρηματικούς: είναι επιρρήματα ή άλλα μέρη του λόγου, εκφράσεις ή και ολόκληρες προτάσεις με επιρρηματική σημασία και προσδιορίζουν κυρίως ρήματα (βλ. § 144):

Εἶδε τὴν γυναῖκα χαμαὶ καθημένην.

Δαρεῖος παρὰ τὰ ὄρη τῶν Ἀρμενίων ἤλαυνεν ἐπὶ Μηδίας.

N.E.: • Κοίταζε **απορημένα**. • Περπατούσε **με δυσκολία**. • Πάω **να παίξω**.

ΟΙ ΕΡΩΤΗΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

§ 4

Οι **ερωτηματικές** είναι **προτάσεις κρίσης** (άρνηση **οὐ**) ή **προτάσεις επιθυμίας** (άρνηση **μή**) σε μορφή ερώτησης. Ως προς τη σχέση τους με άλλες προτάσεις διακρίνονται σε κύριες (ευθείες ερωτήσεις, βλ. § 5) και σε δευτερεύουσες (πλάγιες ερωτήσεις, βλ. § 177).

§ 5

Ευθείες ερωτηματικές προτάσεις ή αλλιώς **ευθείες ερωτήσεις** λέγονται οι κύριες προτάσεις με τις οποίες μια ερώτηση διατυπώνεται άμεσα από αυτόν που την υποβάλλει. Οι ερωτήσεις με τις οποίες ο ερωτών ζητεί πράγματι να μάθει κάτι ονομάζονται **πραγματικές**. Αντίθετα, οι ερωτήσεις των οποίων το περιεχόμενο δε δηλώνει πραγματική άγνοια, αλλά διατυπώνονται για να δοθεί ζωηρότητα και έμφαση στον λόγο, ονομάζονται **ρητορικές**¹:

Τίς ἀνδρῶν ἦν ὁ τολμήσας τάδε; [πραγματική]

Τίνοι γὰρ ἂν πόλις ἀρέσκοι ἄνευ νόμων; [ρητορική]

N.E.: • Τι θέλετε; [πραγματική] • Ποιος δεν επιθυμεί την ειρήνη; [ρητορική]

1. Όταν οι **ρητορικές** ερωτήσεις είναι **αποφατικές**, δηλώνουν έντονη προτροπή, παράκληση, προσαγή, βεβαίωση, ενώ, όταν είναι **καταφατικές**, δηλώνουν έντονη άρνηση, αποδοκιμασία, απαγόρευση ή υπόθεση:

Οὐκ ἔχθρος Φίλιππος; Οὐ βάρβαρος; [έντονη βεβαίωση]

Τίνα γὰρ χρόνον τοῦ παρόντος βελτίω ζητεῖτε; [έντονη άρνηση]

§ 6

Οι ευθείες ερωτήσεις, ανάλογα με τον βαθμό άγνοιας που δηλώνουν, διακρίνονται, όπως και στη Ν.Ε., σε προτάσεις:

α) Ολικής άγνοιας:

- Εκφράζουν ερώτηση που αφορά το περιεχόμενο ολόκληρης της πρότασης.
- Δέχονται ως απάντηση είτε ένα απλό *ναι* ή *οὐ* είτε κάποια άλλη λέξη με βεβαιωτική ή αποφατική σημασία, όπως *πολύ* (*γε*), *πάνυ γε* (βεβαίως), *πάνυ μὲν οὖν / κομιδῇ μὲν οὖν* (βεβαιότατα), *οὐδαμῶς*, *οὐ δῆτα* (όχι βέβαια) κ.ά.:
— *Οὐκοῦν ψυχὴ οὐ δέχεται θάνατον;* — *Οὐ.*
— *Φαίνεται οὕτως ἢ οὐ;* — *Πάνυ μὲν οὖν.*

β) Μερικής άγνοιας:

- Εκφράζουν ερώτηση που αφορά ένα μέρος του περιεχομένου της πρότασης.
- Δέχονται ως απάντηση λέξη ή φράση αντίστοιχη της ερώτησης:
— *Τί φῆς; Ἀστῶ ἢ ξένω;* — *Ξένω.*
— *Τί ἡγῶ εἶναι τὸν σοφιστὴν;* — *Ἐγὼ μὲν τοῦτον εἶναι τὸν τῶν σοφῶν ἐπιστήμονα.*

§ 7**Εισαγωγή των ερωτηματικών προτάσεων****1. Οι ευθείες ερωτήσεις ολικής άγνοιας:**

α) Όταν είναι **μονομελείς**, αποτελούνται δηλαδή από ένα μέλος-ερώτηση, δηλώνονται μόνο με τον τόνο της φωνής ή εισάγονται με ερωτηματικά μόρια, όπως *ἄρα* (άραγε), *ἄρ' οὐ*, *ἄρά γε*, *ἄρ' οὖν*, *οὐκοῦν* (λοιπόν δεν), *οὐκοῦν* (λοιπόν), *ἦ* (αλήθεια), *μὴ* (μήπως), *μὴ οὖν / μῶν* (μήπως λοιπόν) κ.ά.:

Ὁ ὀρθῶς κολάζων δικαίως κολάζει;

Ἄρα Λακεδαιμονίους λέγεις;

Οὐκοῦν τοῦτό γε θάνατος ὀνομάζεται, λύσις καὶ χωρισμὸς ψυχῆς ἀπὸ σώματος;

N.E.: • *Διάβασες;* • *Μήπως κουράστηκες;*

β) Όταν είναι **διμελείς**, αποτελούνται δηλαδή από δύο μέλη-ερωτήσεις, εισάγονται με τα *πότερον* - *ἢ*, *πότερα* - *ἢ* (ποιο από τα δύο;). Οι ερωτηματικές αντωνυμίες *πότερον* / *πότερα* μπορεί να παραλείπονται. Κατά τη μετάφραση συνήθως δεν τις μεταφράζουμε:

Πότερον οὖν ἔπι σοι δοκεῖ οὕτως ἢ οὐ;

Ὡ Σώκρατες, ἐγρήγορας ἢ καθεύδεις; (Σωκράτη, είσαι ξύπνιος ή κοιμάσαι;)

N.E.: *Θα έρθεις ή να φύγω;*

2. Οι ευθείες ερωτήσεις μερικής άγνοιας είναι πάντοτε μονομελείς και εισάγονται με:

α) Ερωτηματικές αντωνυμίες, όπως *τίς*, *πόσος*, *ποῖος*, *ποδαπός*, *πηλίκος*, *πότερος*, *πόστος*, *ποσταῖος*:

Πόσοι οὖν εἰσιν οἱ δύο δις πόδες;

Τί ἐστι πρότασις;

N.E.: *Ποιος μιλάει;*

β) Ερωτηματικά επιρρήματα, όπως *ποῦ*, *πῶς*, *πότε*, *πηνίκα*, *πόθεν*, *πόσον*, *πῇ*, *ποῖ*:

Πῶς δῆ, ὦ Σώκρατες, τοῦτο λέγεις;

Πόθεν οὖν ταῦτα μάθοιμεν ἄν;

N.E.: *Πότε θα τα πούμε;*

Γενική παρατήρηση

Ενδέχεται οι ερωτηματικές λέξεις (αντωνυμίες, επιρρήματα, μόρια) να βρίσκονται στη μέση ή και στο τέλος της πρότασης, όταν προτάσσονται όροι στους οποίους δίνεται έμφαση:

Τὸ παρ' ἡμῖν σῶμα ἄρ' οὐ ψυχὴν φήσομεν ἔχειν;

Εἰσὶ δ' οὗτοι τίνες;

N.E.: Εσύ τι νομίζεις;

§ 8 Εκφορά των ερωτηματικών προτάσεων

Οι ευθείες ερωτήσεις εκφέρονται:

α) Όταν είναι **προτάσεις κρίσης**, με:

- **Οριστική**: δηλώνουν ερώτηση για το πραγματικό:
Οὐκοῦν ἀεὶ τοῦτο οὕτως ἔχει;
- **Δυνητική οριστική**: δηλώνουν ερώτηση για το δυνατόν στο παρελθόν ή για το μη πραγματικό:
Τί γὰρ ἂν καὶ ἔλεγεν;
- **Δυνητική ευκτική**: δηλώνουν ερώτηση για το δυνατόν στο παρόν ή στο μέλλον:
Οὐκοῦν διαφέροι ἂν τὸ ὅλον τοῦ παντός;

β) Όταν είναι **προτάσεις επιθυμίας**, με **απορηματική υποτακτική**: δηλώνουν απορία για το τι ή το πώς πρέπει να γίνει κάτι. Ενίοτε προτάσσονται τα *βούλει, βούλεσθε, θέλεις, θέλετε*.

Εἴπω οὖν σοι τὸ αἴτιον;

Βούλει οὖν ἐπὶ τὴν ὑπόθεσιν πάλιν ἐξ ἀρχῆς ἐπανέλθωμεν;

ΠΙΝΑΚΑΣ 1. ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΟΙΟΝ	ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΣΧΕΣΗ ΤΟΥΣ ΜΕ ΑΛΛΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΟΡΟΥΣ
Κρίσης <i>Σωκράτης σοφὸς ἦν.</i>	Αρνητικές / Αποφατικές <i>Σωκράτει οὐκ ἤθελον πείθεσθαι.</i>	Κύριες / Ανεξάρτητες <i>Ἄπεχε αἰσχροῦν ἔργων.</i>	Απλές <i>Οἱ στρατιῶται ἐμάχοντο.</i>
Επιθυμίας <i>Γινῶθι σαυτόν.</i>	Καταφατικές <i>Οἱ πολέμιοι ἀπέρχονται.</i>	Δευτερεύουσες / Εξαρτημένες <i>Ὁμολογεῖ ὅτι νοσεῖ.</i>	Σύνθετες <i>Ἄγαθός καὶ φιλόανθρωπος εἶ.</i>
Επιφωνηματικές <i>Ὡς μέγας ἐφαίνετο!</i>			Ελλειπτικές <i>Ταῦτα λέγουσι.</i>
Ερωτηματικές <i>Τίς εἶ;</i>			Επαυξημένες <i>Ἐνίκων οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι.</i>

§ 9 Για να εκφράσουμε ένα απλό και ταυτόχρονα κατανοητό γλωσσικό μήνυμα, για να διατυπώσουμε δηλαδή μια κατανοητή πρόταση, χρειαζόμαστε δύο βασικά στοιχεία:

- α) Το **υποκείμενο** (Υ)· είναι αυτό για το οποίο γίνεται λόγος στην πρόταση.
 - β) Το **κατηγορήμα**· είναι ό,τι λέγεται στην πρόταση για το υποκείμενο (βλ. αναλυτικά § 12).
- Τα δύο αυτά απαραίτητα στοιχεία-συστατικά της πρότασης ονομάζονται **κύριοι όροι**.

Α. Το Υποκείμενο του Ρήματος

§ 10 Το **υποκείμενο του ρήματος** τίθεται πάντοτε, όπως και στη Ν.Ε., σε πώση ονομαστική. Ως υποκείμενο ενός ρήματος μπορεί να τεθεί:

- α) **Ουσιαστικό ή επίθετο** που λειτουργεί ως ουσιαστικό (ουσιαστικοποιημένο επίθετο):

Ἡ πόλις τὴν εἰρήνην ἐποιεῖτο.

Οἱ πολέμιοι ἐπετίθεντο.

N.E.: • *Το παιδί κοιμήθηκε.* • *Οι καλοί δε χάνονται.*

- β) **Αντωνυμία:**

Αὐτόχθονες ὑμεῖς ἐστε.

N.E.: *Εμεῖς δε θα μείνουμε στη δεξίωση.*

- γ) **Αριθμητικό** με ή χωρίς άρθρο:

Οἱ τριάκοντα πονηροὶ ἦσαν.

Πρόεδροι ἐκληροῦντο τῶν πρυτάνεων εἷς ἐξ ἐκάστης φυλῆς.

N.E.: *Δύο βραβεύτηκαν.*

- δ) **Μετοχή** πάντοτε με άρθρο:

Οἱ ἔχοντες τὴν πόλιν τῶν Κυθηρίων ἐξέλιπον τὰ τείχη.

N.E.: *Οι εργαζόμενοι δεν πληρώθηκαν.*

- ε) **Απαρέμφατο** (βλ. και § 85):

Τὸ λακωνίζειν ἐστὶ φιλοσοφεῖν.

- στ) **Εμπρόθετος προσδιορισμός** με ή χωρίς άρθρο:

Οἱ ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἔφυγον.

Ἐσώθησαν ἀμφὶ τοὺς πεντεκαίδεκα. (περίπου δεκαπέντε)

N.E.: *Οι από πάνω μετακόμισαν.*

- ζ) **Επίρρημα** με ή χωρίς άρθρο:

Εἷς τοῦτον τὸν κίνδυνον οὐκ ἐθέλουσιν οἱ νῦν ἵνα.

Ὅψε ἐγίγνετο. (Ἄρχισε να βραδιάζει.)

N.E.: *Το αύριο είναι αβέβαιο.*

- η) **Λέξη ή φράση** με άρθρο (ουσιαστικοποιημένη):

Ὁ μὲν οὐχ ὑπεύθυνος ἦν.

Θειότατον ἐδόκει τὸ γνῶθι σαυτόν.

N.E.: *Το «γράφω» είναι ρήμα.*

θ) Ολόκληρη πρόταση:

Όσοι ἐδυνήθησαν ἐστρατοπεδεύσαντο.

N.E.: Όποιος θέλει μπορεί.

§ 11

Το υποκείμενο του ρήματος μπορεί να παραλείπεται:

- α) Όταν το ρήμα της πρότασης είναι α΄ ή β΄ προσώπου, αφού από την κατάληξή του δηλώνεται ότι υποκείμενο είναι μία από τις προσωπικές αντωνυμίες *ἐγώ, σύ, ἡμεῖς, ὑμεῖς*. Ενδέχεται ωστόσο το υποκείμενο ρήματος α΄ ή β΄ προσώπου να αναφέρεται για έμφαση ή αντιδιαστολή του προς κάποιο άλλο:

Ταῦτα μὲν οὖν παραλείψω. [ἐγώ]

Ἐδίδασκες γράμματα, ἐγὼ δ' ἐφοίτων.

Ἐγὼ μὲν πρῶτος ὑμῶν ἔσομαι, ὑμεῖς δὲ τῶν ἄλλων ὕστατοι.

N.E.: • Δε συμφωνώ. [εγώ] • Εγώ τον έσωσα. • Εγώ στο είπα, αλλά εσύ δε με άκουσες.

- β) Όταν το ρήμα της πρότασης είναι γ΄ προσώπου και το υποκείμενο είναι ομόρριζο με το ρήμα (σύστοιχο υποκείμενο):

Ἐσάλπιγξε. [ὁ σαλπιγκτῆς]

N.E.: Δε χορεύεται πια. [ο χορός]

- γ) Στην περίπτωση των ρημάτων *λέγουσιν* ή *φασίν*, όταν ως υποκείμενο εννοείται η ονομαστική *ἄνθρωποι* ή κάτι ανάλογο:

Φασὶ δασέα τὰ ὄρη ταῦτα εἶναι. [οἱ ἄνθρωποι]

N.E.: Πώς σε λένε;

- δ) Όταν εννοείται εύκολα από τα συμφραζόμενα. Στην περίπτωση που το ρήμα δηλώνει φυσικό φαινόμενο, ως υποκείμενο εννοούνται οι λέξεις *θεός* ή *Ζεύς*.

Ξενοφῶν ἀνέστη καὶ ἔλεξεν. [Ξενοφῶν]

Ἐν τοῖς ὄρεσι ὕει. (βρέχει)

N.E.: Το τσάι κρύωσε και δεν πίνεται. [το τσάι]

B. ΤΟ ΚΑΤΗΓΟΡΗΜΑ

§ 12

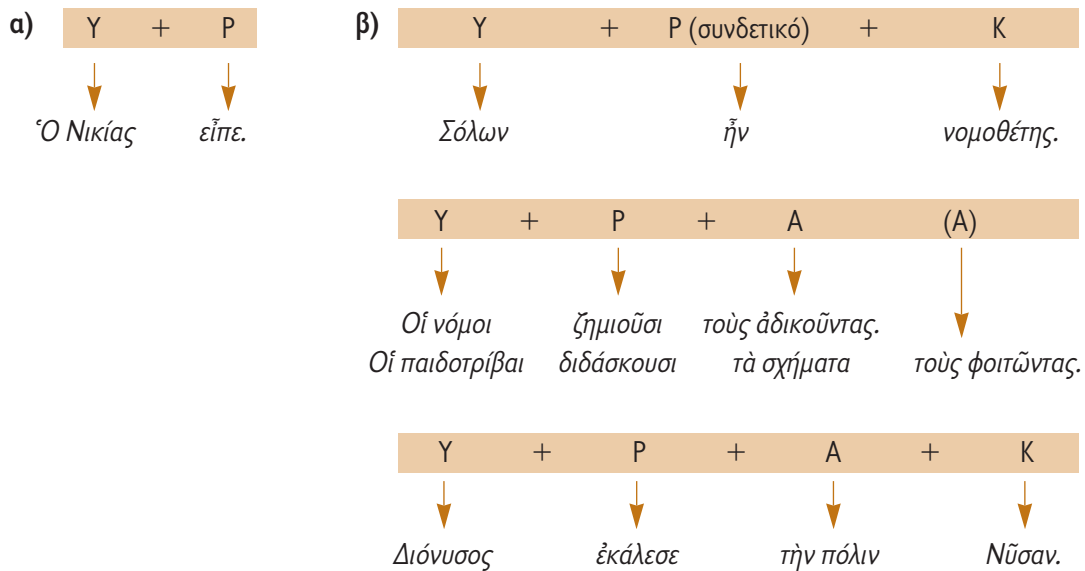
Το κατηγορημα σε μια πρόταση μπορεί να είναι:

- α) **Μονολεκτικό:** αποτελείται μόνο από ένα ρήμα (Ρ): *παίζω, γράφει, λύουσιν* κτλ.

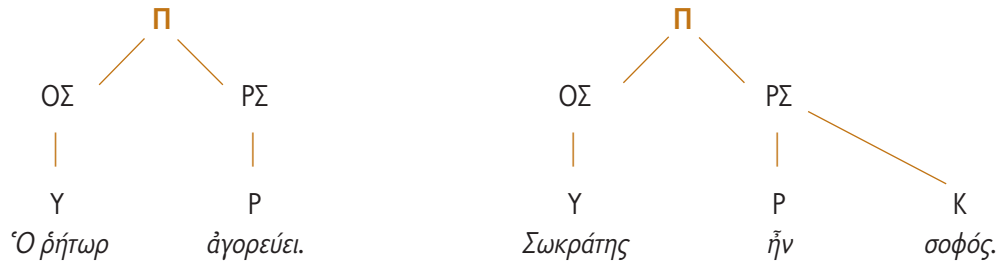
- β) **Περιφραστικό:** αποτελείται από:

- Έναν τύπο του ρήματος *εἰμι* ή άλλου συνδετικού ρήματος (βλ. § 13) και ένα όνομα, επίθετο ή ουσιαστικό, που λέγεται κατηγορούμενο (Κ).
- Ένα ρήμα και το αντικείμενό του (Α).
- Ένα ρήμα, το αντικείμενο και το κατηγορούμενο του αντικειμένου.

Συνεπώς, η δομή της απλής πρότασης είναι:



- Το υποκείμενο αποτελεί το ονοματικό μέρος ή αλλιώς ονοματικό σύνολο (ΟΣ) της πρότασης (Π), ενώ το κατηγορήμα (μονολεκτικό ή περιφραστικό) αποτελεί το ρηματικό μέρος ή ρηματικό σύνολο (ΡΣ) της πρότασης:



1. Τα συνδετικά ρήματα

§ 13 Συνδετικά ονομάζονται τα ρήματα που συνδέουν το υποκείμενο ή το αντικείμενό τους με το κατηγορούμενο. Συνδετικά ρήματα είναι:

- α) Το ρήμα **εἶμι** και τα **συνώνυμά του**, όπως *γίγνομαι*, *καθίσταμαι* (γίνομαι), *ὑπάρχω*, *τυγχάνω* (τυχαίνει να είμαι), *διατελῶ* (είμαι συνεχώς), *ἔφυν* (γεννήθηκα), *πέφυκα* (είμαι από τη φύση μου), *ἀποβαίνω*:

Ἡ γεωργία τέχνη **ἐστί**.

Ὁ ποταμὸς διαβατὸς **ἐγένετο**.

Πεισίστρατος τύραννος **κατέστη**.

Ἡ χώρα ἄνυδρος **ὑπάρχει**.

N.E.: • Η Μαρία **εἶναι** επιμελής. • Ο Νίκος **ἐγένε** καθηγητής. • **Γεννήθηκε** τυφλός.

- Το ρήμα *εἶμι* δεν είναι πάντοτε συνδετικό. Χρησιμοποιείται στον λόγο και με τη σημασία του «υπάρχω», οπότε λέγεται **υπαρκτικό**, αλλά και ως **απρόσωπο** με τη σημασία του «είναι δυνατόν» (βλ. § 83):

Οὐκ ἔστι μία δύναμις. (Δεν υπάρχει μόνο μία δύναμη.)

Ἔστι δὴ λοιπὸν πάντας εἰσφέρειν. (Εἶναι δυνατόν λοιπὸν ὅλοι να συνεισφέρουν.)

N.E.: Στον κήπο **εἶναι** ένα δέντρο.

β) Τα **προχειριστικά** (εκλογής σημαντικά) ρήματα, όπως *αἰροῦμαι* (εκλέγω, εκλέγομαι, βλ. § 82), *ἀποδείκνυμι* (καθιστώ, διορίζω), *λαγχάνω* (εκλέγομαι με κλήρο), *χειροτονῶ* (εκλέγω με ανάταση του χεριού) κ.τ.ό., τα **δοξαστικά** ρήματα, όπως *νομίζω*, *ἡγοῦμαι*, *κρίνω*, *ὑπολαμβάνω*, *φαίνομαι* κ.τ.ό., και **τα κλητικά**, όπως *καλῶ*, *λέγω*, *ὀνομάζω*, *προσαγορεύω* κ.τ.ό.:

Θηραμένης ἡρέθη πρεσβευτής.

Ὁ λόγος οὐ πιστὸς ἐφαίνετο.

Ὁ δὲ τόπος Ἀρμενία ἐκαλεῖτο.

Τὸν λόχον καὶ σίχον τινὲς ὀνομάζουσιν.

N.E.: • *Ἡ Μαρία ἐκλέχθηκε πρόεδρος.* • *Σε θεωροῦν ἐμπειρο.* • *Ὁ Αλέξανδρος ὀνομάστηκε Μέγας.*

2. Το κατηγορούμενο

§ 14

Κατηγορούμενο ονομάζεται το όνομα το οποίο, μέσω ενός συνδετικού ρήματος, αποδίδει στο υποκείμενο ή στο αντικείμενο μια ιδιότητα και το εντάσσει σε μια κατηγορία. Ως κατηγορούμενο μπορεί να τεθεί, όπως και στη Ν.Ε.:

α) **Ὄνομα** (ουσιαστικό ή επίθετο):

Ἡ πόλις φρούριον κατέστη.

Σοφοὺς νόμιζε τοὺς εὖ περὶ τῶν μεγίστων λέγοντας.

N.E.: • *Ἡ Αθήνα εἶναι πόλη.* • *Τον ἔκριναν ἑνοχο.*

β) Κάθε **λέξη** ή και ολόκληρη **πρόταση**, όταν λειτουργούν ως ονόματα:

Τί μὲν οὖν ἐστι μνήμη; [αντωνυμία]

Τὸ λέγειν ἄρα πράττειν ἐστίν. [απαρέμφατο]

Οὕτω Φίλιππος ἐστὶν οἷοί ποτ' ἦσαν Λακεδαιμόνιοι. [πρόταση]

N.E.: • *Ποιος εἶναι αὐτός;* • *Εἶσαι ὁ,τι δηλώσεις.*

§ 15

Όταν το κατηγορούμενο έχει επιρρηματική σημασία και συνδέεται με το υποκείμενο με ένα ρήμα το οποίο συνήθως σημαίνει κίνηση ή σκόπιμη ενέργεια, ονομάζεται **επιρρηματικό κατηγορούμενο** και δηλώνει τις επιρρηματικές σχέσεις του **τρόπου**, του **χρόνου**, του **τόπου**, του **σκοπού** και της **τάξης / σειράς**· μεταφράζεται με επιρρηματική έκφραση, επιρρηματική πρόταση ή αντίστοιχο νεοελληνικό επίθετο. Μερικά από τα πιο συνηθισμένα επιρρηματικά κατηγορούμενα είναι τα ακόλουθα:

α) **Τρόπου:** *ἄθροός / ἄθροός* (μαζικά, όλοι μαζί), *ἄκων / ἀκούσιος* (χωρίς τη θέλησή του), *ἀντίος / ἐναντίος* (μετωπικά), *ἄπρακτος, ἄσμενος* (με ευχαρίστηση), *αὐτοκράτωρ* (με απόλυτη εξουσία), *αὐτόνομος, ἑκὼν / ἐκούσιος* (με τη θέλησή του), *ὑπόσπονδος* (κατόπιν συμφωνίας):

Οἱ Πλαταιεῖς ἐχώρουν ἄθροοι. (Οἱ Πλαταιεῖς προχωροῦσαν ὅλοι μαζί.)

Ἄσμενοι τὰς συμφορὰς τὰς ὑμετέρας ὄρωσιν.

Ὁ μὲν ἀδικῶν ἐκὼν ἀδικεῖ, ὁ δὲ ἀδικούμενος ἄκων ἀδικεῖται.

N.E.: *Ακουγε ἀμύλητος.*

β) **Χρόνου:** *γέρων, ἐνιαύσιος* (ετήσιος), *νέος, ὄρθριος* (τα ξημερώματα), *σκοταῖος* (τη νύχτα), *τριταῖος* (την τρίτη ημέρα):

Κατέβαινον εἰς τὰς κώμας ἀπὸ τοῦ ἄκρου ἥδη σκοταῖοι.

Ἀπὸ δὲ τῆς μάχης τριταῖος ἀφικνεῖται Ἀλέξανδρος ἐπὶ τὸν Ἰστρον.

N.E.: *Ἦρθε πρωινός-πρωινός.*

γ) Τόπου: ἐφέστιος (στο σπίτι), θαλάσσιος, πελάγιος (στο ανοιχτό πέλαγος), ὑπαίθριος:
Ἀνήγοντο δὲ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐκ τῆς Χίου **πελάγιοι**.
Οἱ δὲ ἄλλοι σκηνοῦμεν **ὑπαίθριοι**.

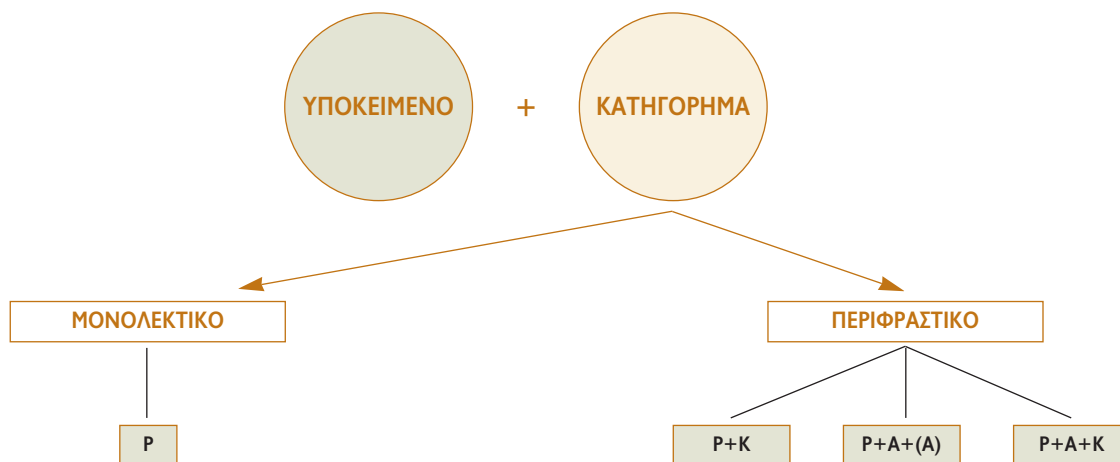
δ) Σκοπού: βοηθός, εἰρηνοποιός, πρεσβευτής, στρατηγός, σύμβουλος, φύλαξ:
Κερκυραίοις **βοηθοὶ** ἦλθομεν.
Ἡ πόλις, ὅταν ἡσυχίας ἐπιθυμήσῃ, **εἰρηνοποιούς** ἡμᾶς ἐκπέμπει.
N.E.: Πήγε **φύλακας** σε σχολεῖο.

ε) Τάξης / σειράς: πρῶτος, δεύτερος, ὕστερος, ὕστατος, τελευταῖος:
Πρῶτος δὲ πάντων Φείδων Ἀργεῖος νόμισμα ἔκοψεν.
Ὁ δὲ Ἱπποκράτης **ὕστερος** ἀφικνεῖται ἐπὶ τὸ Δῆλιον.
N.E.: Ἐφτασε **τελευταῖος**.

§ 16 Ὄταν το κατηγορούμενο αποδίδει στο υποκείμενο προληπτικά μια ιδιότητα, δηλαδή μια ιδιότητα η οποία στην ουσία είναι το **αποτέλεσμα** της πράξης που δηλώνει το ρήμα της πρότασης, ονομάζεται **προληπτικό κατηγορούμενο** ή **κατηγορούμενο του αποτελέσματος**· συνδέεται με το υποκείμενο μέσω ενός ρήματος που δηλώνει εξέλιξη, μεταβολή ή αύξηση του υποκειμένου, όπως *αἶρομαι* (υψώνομαι), *αὐξάνομαι*, *διδάσκομαι*, *ἐκπνέω* (φυσώ), *παρασκευάζομαι*, *ῥέω*, *τρέφομαι* κ.τ.ό., και μεταφράζεται στη N.E. με συμπερασματική πρόταση:

Μέγας ἐκ μικροῦ καὶ ταπεινοῦ Φίλιππος ἡῤῥηται.
Τὴν πόλιν παρεσκευάσαμεν καὶ ἐς πόλεμον καὶ ἐς εἰρήνην **αὐταρκεστάτην**.
Ὁ Ἀσωπὸς ποταμὸς **μέγας** ἔρρῃη.
N.E.: Ο Νίκος σπουδάζει **μουσικός**.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2. ΟΙ ΚΥΡΙΟΙ ΟΡΟΙ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ



Α. ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ ΟΡΩΝ ΣΤΗΝ ΑΠΛΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

1. Συμφωνία του ρήματος με το υποκείμενο

§ 17 Το ρήμα συμφωνεί με το υποκείμενό του στο πρόσωπο και στον αριθμό:

Ἐγὼ κρίνω.

Ἑμεῖς ὁρᾶτε.

Οἱ παῖδες μανθάνουσιν.

N.E.: • *Εγὼ ταξιδεύω.* • *Εμεῖς σπουδάζουμε.*

- Όταν το υποκείμενο του ρήματος είναι ουδέτερου γένους και πληθυντικού αριθμού, ενδέχεται το ρήμα να τίθεται στο γ' ενικό πρόσωπο. Το φαινόμενο αυτό ονομάζεται **απτική σύνταξη** και δεν απαντά στη N.E.:

Τὰ παιδιά παίζει.

Ταῦτα καλά ἐστί.

2. Συμφωνία του κατηγορουμένου με το υποκείμενο

§ 18 Το κατηγορούμενο:

- α)** Αν είναι επίθετο, μετοχή, αριθμητικό ή αντωνυμία, συμφωνεί με το υποκείμενο στο γένος, στον αριθμό και στην πτώση:

*Ἡ ἐλπίς ἀπέβη **ματαία**.*

*Οὔτοι ἦσαν **οἱ φεύγοντες** τὸν ἔλεγχον.*

N.E.: • *Το πάτωμα είναι **ξύλινο**.* • [αλλά και:] *Εσείς είστε **η υπεύθυνη**;* [πληθυντικός ευγενείας]

- β)** Αν είναι ουσιαστικό, συμφωνεί υποχρεωτικά στην πτώση και ενδεχομένως στο γένος και στον αριθμό:

*Πολλοὶ **τραυματῖαι** ἐγένοντο.*

*Αἱ Ἀθηναί **εἶσι πόλεις**.*

N.E.: • *Ο Γιάννης έγινε **γιατρός**.* • *Η ελικρίνεια είναι **προτέρημα**.*

- Αν το υποκείμενο είναι γένους αρσενικού ή θηλυκού και δηλώνει κάτι γενικό, το κατηγορούμενο τίθεται σε ενικό αριθμό και σε ουδέτερο γένος. Στην περίπτωση αυτή εννοούνται οι λέξεις *πράγμα, χρήμα ή κτήμα*:

*Ἡ μεσότης **ἀσφαλέστερον**.*

Ἰσχυρὸν ὄχλος ἐστίν.

*Αἱ μεταβολαὶ **λυπηρόν**.*

N.E.: *Η αγένεια είναι **κακό**.*

3. Η γενική κατηγορηματική

§ 19 Όταν το κατηγορούμενο είναι ουσιαστικό ή λέξη που έχει θέση ουσιαστικού, ενδέχεται να μην τίθεται σε ονομαστική, όπως το υποκείμενο της πρότασης, αλλά σε γενική, η οποία λέγεται **γενική κατηγορηματική** και διακρίνεται στα ακόλουθα είδη:

α) Γενική κατηγορηματική κτητική· φανερώνει τον κτήτορα:

Ἔστι μὲν τὸ ὄρος **Χαλδαίων**.

N.E.: Το σπίτι είναι **της μητέρας**.

β) Γενική κατηγορηματική διαιρετική· φανερώνει το σύνολο, μέρος του οποίου είναι το υποκείμενο:

Σόλων τῶν ἐπὶ **σοφῶν** ἐκλήθη.

N.E.: Αυτός είναι **της παρέας** μας. [ένας από την παρέα μας]

γ) Γενική κατηγορηματική της αξίας· φανερώνει την αξία που έχει το υποκείμενο:

Ἦ προῖξ ἦν **ταλάντου**.

N.E.: Το κουλούρι είναι **των** πενήντα **λεπτῶν**.

δ) Γενική κατηγορηματική της ιδιότητας· φανερώνει μια ιδιότητα του υποκειμένου, δηλαδή ύψος, μήκος, πλάτος, ηλικία, χαρακτήρα κτλ.:

Ὅτε ἀπέθνησεν, ἦν τριάκοντα **ἐτῶν**.

Τοῦτο **τῶν δυναμένων** ἐστίν. (Αυτό είναι γνώρισμα των ικανών.)

Τῆς αὐτῆς **γνώμης** ἦσαν.

N.E.: Το πακέτο είναι **του** κιλού.

ε) Γενική κατηγορηματική της ὕλης· φανερώνει την ὕλη από την οποία είναι κατασκευασμένο το υποκείμενο:

Ὁ βωμὸς ἦν **λίθου**.

N.E.: [αλλά:] Ἡ σκάλα είναι **από μάρμαρο**. [ή: **μαρμάρινη**]

στ) Γενική κατηγορηματική της καταγωγῆς· φανερώνει την καταγωγή του υποκειμένου και τίθεται με ρήματα

ὥπως τα εἶμί, γίγνομαι, ἔφυν, πέφικα:

Θνητοῦ πέφικας **πατρός**, Ἠλέκτρα.

N.E.: Εἶμαι **της Νικολέτας**. [κόρη της Νικολέτας]

B. ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ ΟΡΩΝ ΣΤΗ ΣΥΝΘΕΤΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

1. Συμφωνία του ρήματος με τα υποκείμενα

§ 20

Σε μια σύνθετη πρόταση με δύο ή περισσότερα υποκείμενα:

α) Όταν αυτά είναι του ίδιου προσώπου, το ρήμα τίθεται:

- Στον πληθυντικό αριθμό και στο πρόσωπο των υποκειμένων:

Κριτίας καὶ Ἰππόμαχος **ἀπέθανον**.

N.E.: Ἡ Μαρία καὶ ἡ Ελένη **διαβάζουν**.

- Στον ενικό αριθμό και συμφωνεί με το πλησιέστερο ή το σημαντικότερο, κατά τον ομιλητή, υποκείμενο:

Ἔστρατήγει δὲ Ἀριστεὺς καὶ Καλλικράτης.

N.E.: **Γιόρταζε** καὶ ο παππούς καὶ ο εγγονός.

β) Όταν αυτά είναι διαφορετικῶν προσώπων, το ρήμα τίθεται:

- Στον πληθυντικό αριθμό και στο επικρατέστερο πρόσωπο· επικρατέστερο είναι το πρώτο πρόσωπο από το δεύτερο και το τρίτο, και το δεύτερο πρόσωπο από το τρίτο:

Ἦκομεν ἐγὼ καὶ σὺ καὶ Μέγилλος.

Σὺ καὶ Φιλοκράτης **ἐγράψατε**.

N.E.: • Εγώ, εσύ καὶ ο Θωμάς **θα παραμείνουμε**. • **Πήγαινε** εσύ καὶ ο Νίκος.

- Στον αριθμό και στο πρόσωπο του πλησιέστερου ή του σημαντικότερου, κατά τον ομιλητή, υποκειμένου:
*Οἶδα σαφῶς καὶ ἐγὼ καὶ σύ.
 Βασιλεὺς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ εἰσπίπτει εἰς τὸ στρατόπεδον.
 Ν.Ε.: Συμφώνησε κι εκείνος κι εμεῖς.*

2. Συμφωνία του κατηγορουμένου με τα υποκείμενα

§ 21 Σε μια σύνθετη πρόταση με δύο ή περισσότερα υποκείμενα, το κατηγορούμενο τίθεται στον πληθυντικό αριθμό και στο γένος που υπαγορεύουν οι παρακάτω κανόνες:

- α)** Αν τα υποκείμενα είναι έμψυχα του ίδιου γένους, το κατηγορούμενο τίθεται στο γένος των υποκειμένων:

Οἷτε σφόδρα νέοι καὶ οἱ γέροντες ἀμνήμονές εἰσι.

Ν.Ε.: Μητέρα και κόρη είναι **όμοιες**.

- β)** Αν τα υποκείμενα είναι έμψυχα διαφορετικού γένους, το κατηγορούμενο τίθεται στο ισχυρότερο γένος των υποκειμένων· ισχυρότερο γένος είναι το αρσενικό από το θηλυκό και το ουδέτερο, και το θηλυκό από το ουδέτερο:

Ὁ πατήρ καὶ ἡ μήτηρ ἀγαθοὶ εἰσιν.

Ν.Ε.: Ο Κώστας και η Άννα είναι **έξυπνοι**.

- γ)** Αν τα υποκείμενα είναι άψυχα, το κατηγορούμενο τίθεται:

- Στο γένος των υποκειμένων:

Ἄλλ' οἱ τόποι καὶ οἱ καιροὶ αἴτιοι.

Ν.Ε.: Η θάλασσα και η ακτή είναι **βρόμικες**.

- Στο ουδέτερο γένος:

Αἰδῶς καὶ φόβος ἔμφυτα ἀνθρώποις εἰσίν.

Ν.Ε.: Ο θυμός και η εκδικητικότητα είναι **επιζήμια**.

- δ)** Αν τα υποκείμενα είναι άλλα έμψυχα και άλλα άψυχα, το κατηγορούμενο τίθεται:

- Στο γένος των εμψύχων:

Ἡ μὲν τύχη καὶ Φίλιππος ἦσαν τῶν ἔργων κύριοι.

Ν.Ε.: **Υπεύθυνοι** γι' αυτό ήταν οι φίλοι και η ευπιστία του.

- Στο ουδέτερο γένος:

Ἡ καλλίστη πολιτεία καὶ ὁ κάλλιστος ἀνὴρ λοιπὰ ἂν ἡμῖν εἴη διελθεῖν. (μας μένει να περιγράψουμε)

Ν.Ε.: Αἰνστάιν και ευφυΐα είναι **ταυτόσημα**.

- Σπάνια σε μια σύνθετη πρόταση με δυο ή περισσότερα υποκείμενα, το κατηγορούμενο τίθεται στο γένος και στον αριθμό του πλησιέστερου υποκειμένου:

Οὔτε πλῆθος οὔτε ἰσχὺς ἐστὶν ἡ ποιοῦσα τὰς νίκας ἐν τῷ πολέμῳ.

Α. ΟΙ ΟΜΟΙΟΠΤΩΤΟΙ ΟΝΟΜΑΤΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ

§ 22 Οι ομοιόπτωτοι ονοματικοί προσδιορισμοί είναι ονόματα ή άλλα μέρη του λόγου που έχουν θέση ονόματος και προσδιορίζουν ονόματα με τα οποία βρίσκονται στην ίδια πτώση. Οι ομοιόπτωτοι ονοματικοί προσδιορισμοί:

α) Όταν είναι ουσιαστικά ή άλλη λέξη σε θέση ουσιαστικού, διακρίνονται σε:

- παράθεση·
- επεξήγηση.

β) Όταν είναι επίθετα ή άλλη λέξη σε θέση επιθέτου, διακρίνονται σε:

- επιθετικό προσδιορισμό·
- κατηγορηματικό προσδιορισμό.

1. Η παράθεση

§ 23 **Παράθεση** ονομάζεται ο ομοιόπτωτος προσδιορισμός¹ που αποδίδει στον όρο δίπλα στον οποίο τίθεται (*παρατίθεται*) ένα κύριο και γνωστό γνώρισμα. Η παράθεση μπορεί να αναλυθεί σε δευτερεύουσα αναφορική πρόταση:

Ἀρχίδαμος ὁ βασιλεὺς αὐτῶν ἔλεξε τοιάδε. [ὁς ἦν βασιλεὺς]

Ἄλλοι δὲ πρὸς Πάρνηθα τὸ ὄρος ὥρμησαν.

N.E.: Αυτή είναι η κ. Νίκη, η **δασκάλα**. [που είναι δασκάλα]

Η παράθεση είναι έννοια ευρύτερη, γενικότερη από αυτήν την οποία προσδιορίζει.

➤ Ως παράθεση μπορεί να τεθεί και γενική κύριου ονόματος με άρθρο, όταν εννοείται ένα από τα ουσιαστικά *υἱός, θυγάτηρ, σύζυγος, δοῦλος*:

Ἦγετο Νικάνωρ ὁ Παρμενίωνος. [ὁ υἱὸς Παρμενίωνος]

§ 24 Η παράθεση προσδιορίζει:

α) Ουσιαστικά:

Δήμητρος καὶ Περσεφόνης, τῆς θυγατρὸς, λαμπρὸν ἱερὸν ἐν Ἐλευσῖνι ἦν.

N.E.: Η Μαρία, η **φίλη** μου, αρίστευσε.

1. Κάποιες φορές η παράθεση μπαίνει σε γενική πτώση, ενώ η λέξη που προσδιορίζει βρίσκεται σε άλλη πτώση. Τότε λέγεται **γενική παραθετική** και προσδιορίζει:

α) Επίθετα που ισοδυναμούν με γενική ουσιαστικού και δηλώνουν προέλευση, καταγωγή ή ύλη, όπως τα επίθετα *πατρῶος* [του πατρός], *μητρῶος* [τῆς μητρός], *Ἀθηναῖος* [ἐξ Ἀθηνῶν], *χρυσοῦς* [ἐκ χρυσοῦ] κ.ά.:

Ἀθηναῖος εἰ, πόλεως τῆς μεγίστης.

β) Τις κτητικές αντωνυμίες *ἡμέτερος, ὑμέτερος, σφέτερος*:

Τὴν ἡμετέραν αὐτῶν χώραν διαφθείρομεν.

β) Αντωνυμίες:

Ἔχομεν ἡμεῖς **οἱ Πέρσαι** ὄπλα. (εμεῖς που είμαστε Πέρσες)

Ν.Ε.: Εσύ, **ο ἑξυπνος**, τι ἔχεις να πεις τώρα;

γ) Ολόκληρες προτάσεις: στην περίπτωση αυτή η παράθεση εκφράζει μια κρίση για το περιεχόμενό τους και κανονικά προτάσσεται, γι' αυτό λέγεται **προεξαγγελτική παράθεση**². Ως προεξαγγελτικές παραθέσεις χρησιμοποιούνται λέξεις, φράσεις ή και ολόκληρες αναφορικές προτάσεις, όπως:

- | | |
|--|---|
| • τὸ πάντων δεινότατον (το πιο τρομερό απ' όλα, το πιο σπουδαίο) | • τὸ πάντων μέγιστον (το μεγαλύτερο απ' όλα, το πιο σπουδαίο) |
| • τὸ ἐναντίον / τοὔναντίον (το αντίθετο) | • σημείον δὲ / τεκμήριον δὲ (απόδειξη) |
| • τὸ ἔσχατον / τὸ τελευταῖον | • τὸ τοῦ Ὀμήρου (ὅπως λέει ο Ὀμηρος) |
| • τὸ θαυμαστότερον (το πιο παράδοξο) | • τὸ τῆς παροιμίας (ὅπως λέει η παροιμία) |
| • τὸ καινότερον (το πιο πρωτοφανές) | • ὁ δὲ πάντων δεινότατόν ἐστι (πράγμα το οποίο είναι πιο φοβερό απ' όλα) κ.τ.ό. |
| • τὸ λεγόμενον (ὅπως συνήθως λένε) | |

Καὶ τὸ λεγόμενον, τὰ καλὰ τῷ ὄντι χαλεπά. (Και, ὅπως λένε συνήθως, τα καλά είναι πράγματι δύσκολα.)

Καὶ τὸ μέγιστον, ἐφοβεῖτο.

Ὅ δὲ πάντων δεινότατόν ἐστι, τοὺς ἄλλους ὀλιγαρχικοὺς ἀποκαλεῖ.

Ν.Ε.: • **Περίεργο!** Πώς και δεν ήρθε; • **Και το σπουδαιότερο**, με εξαπάτησε!

2. Η επεξήγηση

§ 25 **Επεξήγηση** ονομάζεται ο ομοιόπτωτος προσδιορισμός που διασαφηνίζει την αόριστη και γενική έννοια του όρου τον οποίο προσδιορίζει. Ο όρος αυτός μπορεί να είναι ουσιαστικό ή άλλη λέξη, ὅπως αντωνυμία, κυρίως δεικτική, ή επίρρημα, κυρίως το ὧδε ή το οὕτω. Στη μετάφραση η επεξήγηση μπορεί να αποδοθεῖ με το «δηλαδή»:

Ὁ βασιλεὺς **Παυσανίας** ἐπορεύετο εἰς τὴν Βοιωτίαν.

Ἀνέβησαν ἐς τὸ ὄρος τὴν Ἰστώνην.

Ἐγὼ τοῦτο λέγω, **ὥς τὸ γινῶναι σωφρονίζει.**

Οὕτω διακείμεθα, ὅτε μὲν **γελῶντες**, ὅτε δὲ **δακρύοντες**.

Ν.Ε.: • Πήγε στο νησί του, **τὴν Ἴο**. • Αυτό ἐγίνε, **με γέλασε**. • Ἐτσι το εἶπα, **γι' αστείο**.

Η επεξήγηση είναι έννοια μερικότερη από αυτήν την οποία προσδιορίζει.

§ 26 Ως επεξήγηση μπορεί να τεθεί, εκτός από ουσιαστικό, και άλλη λέξη, ολόκληρη πρόταση ή ουσιαστικό με το ρήμα λέγω στην ίδια πτώση με τη λέξη που προσδιορίζει ή σε αιτιατική ως αντικείμενο του λέγω:

Εἷς οἰωνὸς ἄριστος, **ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης**. [απαρέμφατο]

Τοῦτο θεωρεῖτε, **εἰ τάληθῇ λέγω**. [πρόταση]

Τὸν παῖδα δείξει μητρί τ', ***Εριβοία λέγω**. (Θα δείξει το παιδί και στη μητέρα, στην Ερίβοια εννοώ.)

2. Μια άλλη ιδιόζουσα μορφή παράθεσης είναι η **επιμεριστική παράθεση**. Εκφέρεται συνηθέστερα με τις λέξεις **μέν, δέ** κ.ά. και δηλώνει τα μέρη στα οποία επιμερίζεται το σύνολο των προσώπων ή πραγμάτων που δηλώνει η λέξη την οποία προσδιορίζει η επιμεριστική παράθεση:
Ἵμεῖς οἰκεῖτε τὴν πόλιν, **οἱ μὲν** οὕτως ὀρώντες, **οἱ δ'** οὕτω ποιοῦντες.

Προσέκρουσ' ἀνθρώπῳ πονηρῷ, Ἄνδροτίωνα λέγω.

N.E.: • Αυτό θέλω, **να προσέχεις**. • Το είδα πάλι χτες βράδυ, **το όνειρο ενωώ**.

3. Ο επιθετικός προσδιορισμός

§ 27

Επιθετικός προσδιορισμός ονομάζεται ο ομοιόπτωτος προσδιορισμός που αποδίδει μια **μόνιμη** ιδιότητα στο ουσιαστικό που προσδιορίζει. Ο επιθετικός προσδιορισμός, ο οποίος είναι συνήθως επίθετο, συμφωνεί με το ουσιαστικό που προσδιορίζει στο γένος, στον αριθμό και στην πτώση:

Πλεῖστοι καὶ μέγιστοι ποταμοὶ ῥέουσιν ἐκ τῶν μεγίστων ὀρῶν. (βουνών)

§ 28

Εκτός από επίθετο, ως επιθετικός προσδιορισμός τίθεται:

α) Αντωνυμία:

Οἱ στρατιῶται οἱ ὑμέτεροι ἄνδρες ἐγένοντο ἀγαθοί.

N.E.: Κάτι καλό ετοιμάζει.

β) Αριθμητικό:

Οἱ ἐννέα ἄρχοντες κληροῦσι τοὺς δικαστάς.

N.E.: Έχω δύο αδέρφια.

γ) Μετοχή επιθετική (βλ. § 121):

Οἱ χειροτονούμενοι στρατηγοὶ δέκα ἦσαν.

N.E.: Οι **αλλοιωμένες** τροφές είναι επικίνδυνες.

δ) Ουσιαστικό που δηλώνει ηλικία, εθνικότητα, επάγγελμα, αξίωμα κ.ά.:

νέος ἄνθρωπος – Πέρσης τριήραρχος – ἄνδρες Ἀθηναῖοι

ἄνδρες δικασταὶ – ἀνὴρ στρατηγός

N.E.: Έλληνας υπουργός – **γιατρός** άνθρωπος

ε) Κύριο γεωγραφικό όνομα με άρθρο, όταν αυτό μπαίνει μπροστά από τον όρο που προσδιορίζει και συμφωνεί με αυτόν στο γένος και στον αριθμό:

ὁ Εὐφράτης ποταμὸς – ἡ Στυμφαλὶς λίμνη – τὸ Πήλιον ὄρος

N.E.: ο Πηνειός ποταμός – το Αιγαίο πέλαγος

στ) Επίρρημα ή εμπρόθετος προσδιορισμός με άρθρο:

Τὴν πλησίον χώραν διῆλθεν.

Τὰς ἡδονὰς θήρευε τὰς μετὰ δόξης.

N.E.: • Τα πίσω δωμάτια είναι βορινά. • Ο από κάτω όροφος νοικιάστηκε. • [αλλά και:] Είναι παιδί **με θάρρος**.

ζ) Γενική πτώση ουσιαστικού ή αντωνυμίας με άρθρο:

Ὁ τῶν ἱππέων ἄρχων ἵππαρχος λέγεται.

Φωκεῖς τὰς πόλεις τὰς αὐτῶν παρέδοσαν.

η) Δευτερεύουσα αναφορική πρόταση (βλ. § 192.3):

Ἐποιοῦντο διαβάσεις ἐκ τῶν φοινίκων οἳ ἦσαν ἐκπεπτωκότες. [ἐκ τῶν ἐκπεπτωκῶτων φοινίκων]

N.E.: Πέταξαν τα μήλα **που σάπισαν**. [τα σάπια]

Γενικές παρατηρήσεις

α) Ένα ουσιαστικό είναι δυνατόν να προσδιορίζεται από περισσότερους από έναν επιθετικούς προσδιορισμούς. Στην περίπτωση αυτή μπορεί:

- Να προσδιορίζουν ο καθένας χωριστά το ουσιαστικό, οπότε χωρίζονται μεταξύ τους με κόμμα ή συνδέονται με σύνδεσμο:

Ἐφόρει χιτῶνα πορφυροῦν, ποδήρη, στολιδωτὸν τὰ κάτω.

Ἀδύνατόν ἐστι πονηρὸν ὄντα καλοὺς κάγαθούς φίλους κησασθαι.

N.E.: Είναι σίτι **μικρό, βολικό και φτηνό.**

- Να προσδιορίζει ο ένας από αυτούς την έννοια που συναποτελούν το ουσιαστικό με το άλλο επίθετο, οπότε παρατάσσονται χωρίς κόμμα ή σύνδεσμο (επάλληλοι επιθετικοί προσδιορισμοί):

Πολλὰς ἄλλας ἀνομίας κατ' αὐτῶν ἐλογοποίησαν.

N.E.: Πάρε τη **μικρή καφέ** τσάντα.

β) Πολλές φορές το ουσιαστικό που προσδιορίζει ο επιθετικός προσδιορισμός παραλείπεται, γιατί εύκολα εννοείται από τη συνήθη χρήση του. Τότε ο επιθετικός προσδιορισμός παίρνει στον λόγο τη θέση του παραλειπόμενου ουσιαστικού και μπορεί ως ουσιαστικό πια να έχει δικό του επιθετικό προσδιορισμό. Συνήθεις ουσιαστικοποιημένοι επιθετικοί προσδιορισμοί είναι:

οἱ ἀθάνατοι [θεοί]

οἱ θνητοὶ [ἄνθρωποι]

ὁ δίκαιος [ἄνθρωπος]

οἱ τριάκοντα [τύραννοι]

οἱ Ἀθηναῖοι [πολίται]

ἡ δεξιὰ / ἡ ἀριστερὰ [χεῖρ]

ἡ ταχίστη / ἡ εὐθεία [δόξος]

ἡ τριήρης [ναῦς]

ἡ ὑστεραία / ἡ ἐπιούσα [ἡμέρα]

ἡ μουσικὴ / ἡ ῥητορικὴ [τέχνη]

τὸ παρὸν / τὸ παρελθόν / τὸ μέλλον [ἔτος]

τὸ ναυτικὸν / τὸ ἵππικὸν [στράτευμα] κ.ά.

Οἱ καλοὶ κρατιστεύουσιν. (υπερέχουν)

Τὸ ἵππικόν εἰς τὸ πεδίον οὐ κατέβαινεν.

N.E.: **Οι φίλοι** στις δυσκολίες φαίνονται.

4. Ο κατηγορηματικός προσδιορισμός

§ 29

Κατηγορηματικός προσδιορισμός ονομάζεται ο ομοιόπρωτος προσδιορισμός που αποδίδει μια **παροδική** ιδιότητα στο ουσιαστικό που προσδιορίζει. Ως κατηγορηματικοί προσδιορισμοί χρησιμοποιούνται **χωρίς άρθρο** επίθετα, αντωνυμίες ή μετοχές που προσδιορίζουν έναρθρα ουσιαστικά:

Κατέλαβον τὴν πόλιν ἐρήμην. [ἡ πόλη ἦταν ἐρημὴ τῇ στιγμῇ τῆς κατάληψής της]

Ἐλευθέραις ταῖς ψυχαῖς ἐπολιτεύοντο.

Ἀλέξανδρος προὔχῳρει συντεταγμένῳ τῷ στρατῷ.

N.E.: • Τον άκούγα με το στόμα **ανοιχτό.** • Κοίταζε με τα μάτια **δακρυσμένα.**

➤ Οι λέξεις **πᾶς, ἅπας, σύμπας, ὅλος, ὁλόος, ἑκάστος, αὐτός, ἄκρος, μέσος, ἔσχατος**, όταν δεν ἔχουν ἄρθρο, είναι κατηγορηματικοί προσδιορισμοί σε ὄρο που ὑπάρχει ἡ ἐννοείται. Ὅταν ὁμως οι λέξεις αυτές είναι ἑναρθρες, λειτουργοῦν ως επιθετικοί προσδιορισμοί, ἐνίστε ουσιαστικοποιημένοι, και ἔχουν διαφορετικὴ σημασία:

Πάντες οἱ πολῖται μετεῖχον τῆς ἐορτῆς. [όλοι· κατηγορ. προσδ.]

ἀλλά: *Κοινὸν τὸν ἄδην ἔσχον οἱ πάντες βροτοί.* [το σύνολο των ἀνθρώπων· επιθ. προσδ.]

Μόνος τῶν ἐξεταστῶν ὡμολόγει λαβεῖν ἀργύριον. [μόνος· κατηγορ. προσδ.]

ἀλλά: Ὁ φιλότιμός ἐστιν **ὁ μόνος** βουλόμενος τῶν ἄλλων ὑπερέχειν. [ο μοναδικός· επιθ. προσδ.]

N.E.: Ὅλος ο κόσμος το ξέρει. • Το ὅλο ζήτημα χρειάζεται διερεύνηση.

Ο κατηγορηματικός προσδιορισμός διακρίνει μια ιδιότητα ή κατάσταση από μια άλλη ιδιότητα ή κατάσταση του ίδιου προσώπου ή πράγματος, σε αντίθεση με τον επιθετικό προσδιορισμό που διακρίνει ένα πρόσωπο ή ένα πράγμα από άλλο ομοειδές.

B. ΟΙ ΕΤΕΡΟΠΤΩΤΟΙ ΟΝΟΜΑΤΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ

§ 30

Οι **ετερόπτωτοι ονοματικοί προσδιορισμοί** προσδιορίζουν ονόματα ή άλλες λέξεις που έχουν θέση ονόματος. Δηλώνουν τη σχέση μεταξύ προσδιοριζόμενου και προσδιορισμού και βρίσκονται σε μία από τις πλάγιες πτώσεις, **γενική, δοτική, αιτιατική**.

1. Η γενική ως ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός

§ 31

Η γενική ως ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός διακρίνεται στα ακόλουθα είδη:

α) Γενική κτητική:

Ἡ πόλις **ἡμῶν** ἐτίμα καὶ τότε τοὺς ἀγαθοὺς.

N.E.: Το δωμάτιό **μου** είναι ευρύχωρο.

- Γενική κτητική είναι και η γενική κύριων ονομάτων η οποία προσδιορίζει ουσιαστικά που δηλώνουν καταγωγή ή συγγένεια, καθώς και η γενική η οποία προσδιορίζει επίθετα που δηλώνουν συγγένεια, φιλία ή έχθρα, όπως τα *οἰκεῖος, συγγενής, κοινός, ἱερός, ξένος* (φίλος από φιλοξενία), *φίλος, ἐπιπῆδειος* (φίλος, οικείος), *εὖνους* (φιλικός), *ἐχθρός, πολέμιος, ἐχθρικός* κ.τ.ό.:

Ἐμπεδοκλῆς **Μέτωνος** ἦν υἱός.

Ἐπιθυμεῖς φίλος **αὐτοῦ** εἶναι;

Οὗτος πολέμιος **τοῦ δήμου** τοῦ Ἀθηναίων ἦν.

N.E.: • Είναι ο αδελφός **της Ελένης**. • Οι φίλοι **των φτωχών** είναι λίγοι.

β) Γενική του δημιουργού:

Τὰ **τοῦ Ἡρακλέους** ἔργα ξὺν πόνῳ ἐγένετο.

Ἀνάγνωθι πρῶτον τὸν **Σόλωνος** νόμον.

N.E.: Αγόρασα τις «Δοκιμές» **του Σεφέρη**.

- γ) **Γενική διαιρετική**· προσδιορίζει κυρίως λέξεις που δηλώνουν ποσό ή αριθμό και συχνά επίθετα υπερθετικού βαθμού, καθώς και επίθετα ή αντωνυμίες ουδέτερου γένους:

τινὲς **τῶν ῥητόρων** — ἕκαστος **τῶν ἐν τῇ πόλει**

Πλουτοῦσι καὶ οἱ πολλοὶ **τῶν τεχνιτῶν**.

Οἱ μέγιστοι **τῶν ποταμῶν** ἐκ τῶν μεγίστων ῥέουσιν ὀρῶν. (βουνών)

Τὸ πολὺ **τοῦ Ἑλληνικοῦ** οὕτως ἐπείσθη. (των Ελλήνων)

Εἷς τοῦτο **μανίας** ἀφικόμην.

N.E.: • Δες το πρώτο μέρος **του βιβλίου**. • Τα καλύτερα **των έργων** βραβεύτηκαν. • Σε τέτοιο σημείο **μανίας** έφτασα.

δ) Γενική της ύλης:

ἀσπίς **χρυσοῦ** — τάλαντα **ἀργυρίου**

N.E.: παράθυρα **αλουμινίου**

ε) Γενική του περιεχομένου· προσδιορίζει συνήθως λέξη περιεκτική, όπως *ἀγέλη, ἄμαξα, ἀριθμός, ὄχλος, πλήθος, πλοῖον, στόλος, στρατιά, σωρὸς* κ.ά.:

ὁ ὄχλος τῶν στρατιωτῶν – ἀγέλη δελφίνων – πλήθος πολιτῶν

N.E.: αποθήκη *πυρομαχικῶν* – [αλλά και:] ποτήρι *(με) κρασί*

στ) Γενική της ιδιότητας· δηλώνει ηλικία, μέγεθος, βάρος ή άλλο ιδιαίτερο γνώρισμα του όρου που προσδιορίζει και συνοδεύεται συχνά από αριθμητικό ή από επίθετο που δηλώνει ποσό:

ὁδὸς πολλῶν ἡμερῶν – ἔργα ἀρετῆς

N.E.: παιδί ἐξ *ετών* – ποτήρι *του νερού*

ζ) Γενική της αξίας ή του τιμήματος· δηλώνει την υλική ή ηθική αξία του όρου που προσδιορίζει. Με γενική της αξίας συντάσσονται και τα επίθετα *ἄξιος, ἀνάξιος, ἀντάξιος, ἀξιόχρεως* (ἄξιος, αξιόπιστος), *ὠνητός, τίμιος, ἄτιμος* κ.τ.ό.:

οἶκος ὁκτὼ ταλάντων – δέκα μυνῶν χωρίον

Κατέλιπε πέντε ταλάντων οὐσίαν. (περιουσία)

Ἔδωρήσατο φιάλην ἀργυρᾶν ἄξιαν δέκα μυνῶν.

Πᾶς χρυσὸς ἀρετῆς οὐκ ἀντάξιος.

N.E.: • Αγόρασε εισιτήριο εξήντα *λεπτῶν*. • Είναι άνθρωπος *κύρους*. • Είσαι ἄξιος *συγχαρητηρίων*.

Οι γενικές κτητικές, διαιρετικές, ύλης, ιδιότητας, αξίας ως ετερόπρωτοι προσδιορισμοί δεν πρέπει να συγχέονται με τις αντίστοιχες γενικές κατηγορηματικές, οι οποίες είναι κατηγορούμενα σε πώση γενική και εξαρτώνται από κάποιο συνδετικό ρήμα:

Τὸ ἱερὸν ἔστω Διός. [γεν. κατηγορηματική κτητική]

Διὸς βωμὸν ἰδρύσατο. [γεν. κτητική]

N.E.: • Το παιδί είναι *της Μαρίας*. • Το παιδί *της Μαρίας* κλαίει.

η) Γενική της αιτίας· προσδιορίζει επίθετα ή ουσιαστικά δικανικής σημασίας, όπως *αἵτιος, ἀναίτιος* (αθώς), *ἔνοχος, ὑπαίτιος, ὑπεύθυνος, ὑπόδικος, ἀγών* (δίκη), *αἰτία* (κατηγορία), *γραφὴ* (έγγραφο καταγγελία), *δίκη* κ.τ.ό., καθώς και επίθετα ή ουσιαστικά που δηλώνουν κάποιο ψυχικό πάθος, όπως *εὐδαίμων, μακάριος, θαυμάσιος, φόβος, λύπη, ὀργή, χαρά, δόξα* κ.τ.ό.:

γραφὴ ὕβρεως – δίκη κλοπῆς

Οὐδεὶς ἔνοχος ἔστι λιποταξίου οὐδὲ δειλίας.

Εὐδαίμων μοι ἐφαίνετο καὶ τοῦ τρόπου καὶ τῶν λόγων.

Αἰνείας δόξαν εὐσεβείας ἐκτέλεσσε.

N.E.: • Κρίθηκε ἔνοχος *φόνου*. • Τον συνεπέρα η *χαρά της επιτυχίας*.

θ) Γενική υποκειμενική· προσδιορίζει ουσιαστικά ή επίθετα που δηλώνουν ενέργεια της οποίας το υποκείμενο φανερώνει η γενική:

Διὰ τάχους ἢ νίκης τῶν Ἀθηναίων ἐγίνετο. [ἐνίκησαν οἱ Ἀθηναῖοι]

Καλεῖται ἡ εἴσοδος τοῦ ἄερος ἀναπνοή. [εἰσέρχεται ὁ ἀήρ]

N.E.: Η δύση *του ἡλίου* τον μάγεψε. [δύει ο ἥλιος]

ι) Γενική αντικειμενική· προσδιορίζει ουσιαστικά ή επίθετα που δηλώνουν ενέργεια της οποίας το αντικείμενο φανερώνει η γενική:

Διδάσκαλος τῶν παιδῶν ἐγένετο. [διδάσκει τοὺς παῖδας]

Τῆς ἀπάσης στρατιᾶς ἡγεμὼν ἦν ὁ πολέμαρχος. [ἡγεῖται τῆς στρατιᾶς]

Οἰκοδόμος ἔστιν ποιητικὸς οἰκίας. [ποιεῖ οἰκίαν]

N.E.: Κάνει έλεγχο *τιμῶν*. [ελέγχει τις τιμές]

Με γενική αντικειμενική συντάσσονται ονόματα (ουσιαστικά ή επίθετα) ομόρριζα με ρήματα που δέχονται αντικείμενο σε γενική (βλ. § 72). Επίθετα που συντάσσονται με γενική αντικειμενική είναι κυρίως όσα σημαίνουν:

1. **Μνήμη ή λήθη**, όπως *μνήμων, ἀμνήμων, ἐπιλήσμων* κ.τ.ό.:

μνήμων τῶν εὐεργεσιῶν – *ἀμνήμων τῶν κινδύνων*

2. **Επιμέλεια ή αμέλεια, φειδώ** (καλή διαχείριση) ή **αφειδία**, όπως *ἐπιμελής, ἀμελής, ὀλίγωρος, φειδωλός, ἀφειδής* κ.τ.ό.:

ἐπιμελής ἀγαθῶν – *ἀμελής κακῶν* – *ἀφειδής τοῦ βίου*

N.E.: • Φάνηκε καλός οικονόμος *της περιουσίας*. • [αλλά και:] *Είναι αμελής στα ραντεβού*. [εμπρόθ. της αναφοράς]

3. **Κυριότητα, εξουσία ή το αντίθετο**, όπως *ἐγκρατής, κύριος, ἀκράτωρ, ὑπήκοος* κ.τ.ό.:

Ἐγκρατής γέγονε πολλῶν χρημάτων.

Ἐν τῇ δημοκρατίᾳ κύριος ὁ δῆμος καὶ τῶν νόμων ἐστίν.

N.E.: Ἐγινε κύριος *της κατάστασης*.

4. **Εμπειρία ή απειρία, επιτυχία ή αποτυχία**, όπως *ἐμπειρος, ἐπιστήμων, ἄπειρος, ἀήθης* (ασυνήθιστος), *ἐπιτυχής, ἀποτυχής* κ.τ.ό.:

ἐμπειρος πολέμου καὶ ἀγώνων – *ἄπειρος τοῦ ἀγωνίζεσθαι* – *ἀήθης τοιαύτης μάχης*

N.E.: Ἦταν γνώστης *των κινδύνων*.

5. **Συμμετοχή, πλησμονή**, όπως *μέτοχος, κοινωνός, μεστός, πλήρης, ἔμπλεως* κ.τ.ό.:

μέτοχος ἐλπίδων – *ἄνθρωπος ταραχῆς καὶ τόλμης* μεστός – *κοινωνός φιλίας*

Ἦ νεότης ἐλπίδος πλήρης ἐστίν.

N.E.: Απεβίωσε πλήρης *ημερών*.

6. **Χωρισμό, στέρηση, απομάκρυνση ή απαλλαγή**, όπως *ἄγνος, ἄγονος, ἀμέτοχος, ἄμοιρος, ἀπαίδευτος, γυμνός, ἐλεύθερος, ἔνδεϊς* (φτωχός), *ἔρημος, κενός, ὀρφανός* κ.τ.ό.:

ἐνδεὴς χρημάτων – *κενὸς δακρύων* – *ὀρφανὸς μητρὸς*

Ἔστι δὲ ὁμίχλη ἀτμώδης ἀναθυμιάσις ἄγονος ὕδατος.

N.E.: Σήμερα εἰμαι ελεύθερος *υπηρεσίας*.

7. **Διαφορά**, όπως *ἄλλος, ἀλλότριος, διάφορος, ἕτερος* κ.τ.ό. Η γενική που εξαρτάται από τα επίθετα αυτά χαρακτηρίζεται και συγκριτική:

Ἐπιστήμη ἐπιστήμης διάφορος.

Ἔτερον τὸ διδάσκειν τοῦ διαλέγεσθαι.

ια) Γενική συγκριτική: δηλώνει το πρόσωπο ή το πράγμα με το οποίο συγκρίνεται ένα άλλο όμοιό του, αποτελώντας τον β' όρο της σύγκρισης αυτής (βλ. και § 41.1). Με γενική συγκριτική συντάσσονται:

• **Επίθετα συγκριτικού βαθμού** ή επίθετα που έχουν συγκριτική σημασία, όπως *πρότερος, ὕστερος, διπλάσιος, πολλαπλάσιος* κ.τ.ό.:

Πολλῶν γὰρ χρημάτων κρείπτων ὁ παρὰ τοῦ πλήθους ἔπαινος.

Ἄναρχίας δὲ μεῖζον οὐκ ἔστι κακόν.

Πρότερος τοῦ λοχαγοῦ ἐπορεύετο.

Πολλαπλάσια τούτων ἐποίησε.

N.E.: • *Η Ελένη είναι μεγαλύτερή μου.* • *Παίρνει μισθό διπλάσιο του περσινού.*

- **Επίθετα υπερθετικού βαθμού**, όταν αυτό που συγκρίνεται δεν αποτελεί μέρος αυτού που δηλώνει η γενική. Στην αντίθετη περίπτωση η γενική είναι διαιρετική (βλ. § 31 γ):
Ναυμαχία γὰρ αὕτη μεγίστη δὴ τῶν πρὸ αὐτῆς γεγένηται. [γεν. συγκριτική]
Σαγγάριος μέγιστός ἐστι τῶν ἐν Βιθυνίᾳ ποταμῶν. [γεν. διαιρετική]

2. Η δοτική ως ετερόπρωτος ονοματικός προσδιορισμός

§ 32 Η δοτική ως ετερόπρωτος ονοματικός προσδιορισμός διακρίνεται στα ακόλουθα είδη:

α) Δοτική αντικειμενική:

Τί δήποτ' ἂν εἴη ταῦτα, ὧ Εὐθύφρων, τὰ παρ' ἡμῶν δῶρα τοῖς θεοῖς; [δίδομεν τοῖς θεοῖς]

Με δοτική αντικειμενική συντάσσονται ονόματα ομόρριζα με ρήματα που δέχονται αντικείμενο σε δοτική (βλ. § 73). Επίθετα που συντάσσονται με δοτική αντικειμενική είναι κυρίως όσα σημαίνουν:

1. **Ωφέλεια ή βλάβη**, όπως *ὠφέλιμος*, *βλαβερός*, *ἐπιζήμιος* κ.τ.ό.:
βλαβερά τῇ πόλει – ἐπιζήμια αὐτοῖς
Αὐτός τε αὐτῷ ὠφέλιμος ἐγένετο.
2. **Φιλία ή έχθρα**, όπως *εὐμενής*, *εὖνους*, *ἐπιτήδειος*, *φίλος*, *δυσμενής*, *δύσνους*, *ἐναντίος*, *ἐχθρός*, *πολέμιος* κ.τ.ό.:
Βασιλεὺς γὰρ καὶ τύραννος ἅπας ἐχθρὸς ἐλευθερίᾳ καὶ νόμοις ἐναντίος.
Οἱ ὅμοιοι τοῖς ὁμοίοις εὖνοί εἰσι.
Ὁ πατήρ ὁ ἡμέτερος φίλος ἦν καὶ ἐπιτήδειος Μενεκληΐ.
3. **Ευπείθεια ή υποταγή**, όπως *εὐπειθής*, *πιστός*, *υπήκοος*, *ἀπειθής* κ.τ.ό.:
πιστὸς τῷ δήμῳ – ἀπειθὴς τοῖς νόμοις
Πρῶτον τὸν στρατηγὸν δεῖ εὐπειθέστατον τοῖς νόμοις εἶναι.
4. **Ακολουθία ή διαδοχή**, όπως *ἀκόλουθος*, *διάδοχος*, *ἐπόμενος* κ.τ.ό.:
διάδοχος Κλεάνδρῳ – ἐπόμενοι τῷ ἄρχοντι
5. **Προσέγγιση ή μείξη**, όπως *γείτων*, *ὄμορος* (γειτονικός), *πλησίος*, *ἄμικτος* κ.τ.ό.:
Ἐγώ, ὧ ἄνδρες Ἕλληνες, γείτων οἰκῷ τῇ Ἑλλάδι.
6. **Ταυτότητα ή ομοιότητα**, όπως *ὁ αὐτὸς* (ο ίδιος), *ὅμοιος*, *παραπλήσιος*, *ἀνόμοιος* κ.τ.ό.:
Ὅμοιαν ταῖς δούλαις εἶχε τὴν ἐσθῆτα.
Πολλὰ καὶ ἀνόμοια τῇ ἐκείνου συμβουλῇ ἔπραπεν.
7. **Ισότητα ή συμφωνία**, όπως *ἴσος*, *ἰσόπαλος*, *ἰσόρροπος*, *σύμφωνος*, *ἄνιστος* κ.τ.ό.:
ἰσοπαλεῖς τοῖς ἐναντίοις – σύμφωνος τῷ ὀνόματι
Σοὶ οὐδεὶς ἴσος.
8. **«Ἀρμόζει» ή «ταίριαζει» και τα αντίθετα**, όπως *ἄρμόδιος*, *πρεπώδης*, *ἀνάρμοστος*, *ἀπρεπής* κ.τ.ό.:
Μέθῃ φύλαξιν ἀπρεπέστατον. (στους φύλακες)

9. Τέλος, με δοτική αντικειμενική συντάσσονται επίθετα σύνθετα με τις προθέσεις **ἐν, σύν**, όπως *ἐμφυτος, ἐντριβής, σύμφυτος, συμφυής, σύμμαχος* κ.τ.ό.:

Ἡ τύχη οὐκ ἔστι σύμμαχος **τοῖς μὴ δρῶσι**.

Ἐμφυτα ἦν ταῦτα **τοῖς Ἀθηναίοις**.

β) Δοτική της αναφοράς: προσδιορίζει επίθετα, όπως *ἀσθενής, δεινός, καλός, δυνατός, εὐπροσήγορος* (γλυκομίλητος, προσηνής), *ἱκανός, ἰσχυρός, τραχύς, φοβερός, ταχύς* κ.τ.ό.:

ἀσθενὴς **τῷ σώματι** – ταχύς **τοῖς ποσὶ** – εὐπροσήγορος **τῷ λόγῳ**

N.E.: Τα συνώνυμα των ονομάτων που στην Α.Ε. συντάσσονται με δοτική απαντούν στη Ν.Ε. με γενική ή εμπρόθετο προσδιορισμό:

βλαβερὸς **για την υγεία** – ὅμοιος **με τον ἀδελφὸ του** – διάδοχος **του βασιλιά**

3. Η αιτιατική ως ετερόπρωτος ονοματικός προσδιορισμός

§ 33 Η αιτιατική που προσδιορίζει ετερόπρωτα ένα όνομα δηλώνει αναφορά και μεταφράζεται «ως προς» ή «στο»:

Τυφλὸς **τά τ' ὤτα τὸν τε νοῦν τά τ' ὄμματ'** εἶ.

Ἑλληνες **τὸ γένος** – ταχύς **τοὺς πόδας** – φιλοτιμότατος **τὴν γνώμην**

- Συχνές **αιτιατικές της αναφοράς** είναι οι λέξεις: τὸν ἀριθμόν, τὸ βάθος, τὸ εὖρος, τὸ μέγεθος, τὸ μῆκος, τὸ πλῆθος, τὸ ὕψος κ.τ.ό.:

Πύργος στερεὸς **ὠκοδόμηται**, σταδίου καὶ **τὸ μῆκος** καὶ **τὸ εὖρος**.

Τείχος πλίνθινον **ὠκοδόμητο**, **τὸ μὲν εὖρος** πενήκοντα ποδῶν, **τὸ δὲ ὕψος** ἑκατόν.

N.E.: • Αγόρασε ὑφασμα δύο μέτρα **φάρδος**. • [αλλά και:] Το ὑφασμα εἶναι καλὸ **στο φάρδος**.

Γ. ΟΙ ΠΛΑΓΙΕΣ ΠΤΩΣΕΙΣ ΩΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΩΝ, ΕΠΙΦΩΝΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΜΟΡΙΩΝ

1. Η γενική

§ 34 Η γενική ως προσδιορισμός επιρρημάτων μπορεί να είναι:

α) Γενική διαιρετική: προσδιορίζει επιρρήματα:

1. **Τοπικά**, όπως *ἄνω, ποῦ, ὅπου, οὗ* (όπου), *οὐδαμοῦ* (πουθενά), *πανταχοῦ* (παντού), *αὐτοῦ, ἐνταῦθα, ἐνθα* (εκεί όπου), *πολλαχοῦ* (σε πολλά μέρη/σημεία), *πόθεν* (από ποιο μέρος;) κ.τ.ό.:

οὐδαμοῦ τῆς Ἰλίδος – *πολλαχοῦ τοῦ ὅρους* – *πανταχοῦ τῆς γῆς*

Τίς σοι πατήρ καὶ πόθεν τῶν δῆμων;

N.E.: Ἐπεσε καταμεσὴς **του δρόμου**.

2. **Χρονικά**, όπως *ὀψέ* (αργά), *πότε*, *πηνίκα* (ποια ώρα;), *τηνικαῦτα* (τότε ακριβώς) κ.τ.ό.:

Ὅψέ τῆς ἡμέρας ἦν. (Ἦταν αργά το απόγευμα.)

3. **Ποσοτικά**, όπως *ἅπαξ, δῖς, τρίς, ποσάκις* (πόσες φορές;), *πολλάκις* κ.τ.ό.:

Ἄγει τὰ τέκνα εἰς τὴν θάλατταν πολλάκις τῆς ἡμέρας.

β) Γενική της αναφοράς· προσδιορίζει επιρρήματα **τροπικά**, όπως *εὖ, καλῶς, μετρίως, ὡς, πῶς, ἱκανῶς, οὕτως* κ.τ.ό., τα οποία συνοδεύουν ρήματα, όπως *ἔχω, ἤκω, κεῖμαι*:

Βασιλεὺς πῶς ἔχει παιδείας; (Σε ποιο επίπεδο βρίσκεται ο βασιλιάς όσον αφορά την παιδεία;)

Ἡ Κέρκυρα καλῶς παράπλου κεῖται. (Η Κέρκυρα βρίσκεται σε καλή θέση ως προς τον παράπλου.)

γ) Γενική της αξίας· προσδιορίζει επιρρήματα των οποίων το αντίστοιχο επίθετο συντάσσεται με γενική της αξίας (βλ. § 31ζ). Τέτοια επιρρήματα είναι τα *ἀξίως, ἀναξίως, ἀνταξίως* κ.τ.ό.:

Ὁ νόμος ἀξίως ἐπαίνου γέγραπται.

N.E.: Φέρθηκε ἀντάξια **της φήμης του**.

δ) Γενική αντικειμενική· προσδιορίζει επιρρήματα των οποίων το αντίστοιχο επίθετο συντάσσεται με γενική αντικειμενική (βλ. § 31ι). Τέτοια επιρρήματα είναι τα *ἀπείρως, ἐμπείρως, ἀμελῶς, ἐπιμελῶς, ἀφειδῶς, ἐγκρατῶς, ἀκρατῶς* κ.τ.ό.:

Ἀπείρως ἔχει τῆς τοιαύτης παιδείας.

ε) Γενική συγκριτική· δηλώνει τον β' όρο της σύγκρισης (βλ. § 41.1) και προσδιορίζει επιρρήματα συγκριτικού βαθμού ή και επιρρήματα θετικού βαθμού με συγκριτική σημασία:

Ἦρεσεν οὖν μοι καὶ ἐν τῷ μύθῳ ὁ Προμηθεὺς μᾶλλον τοῦ Ἑπιμηθέως. (περισσότερο από τον Επιμηθέα)

Τιμᾶσθε διαφερόντως τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. (σε μεγαλύτερο βαθμό από τους άλλους ανθρώπους)

στ) Γενική της αφετηρίας, του χωρισμού· δηλώνει τοπική ή χρονική αφετηρία, το τοπικό δηλαδή ή το χρονικό σημείο από το οποίο αρχίζει κάτι. Προσδιορίζει επιρρήματα που δηλώνουν απομάκρυνση, χωρισμό ή προσέγγιση, όπως *ἔξω, ἐκτός, πόρρω / πρόσω* (μακριά), *ἐντός, εἴσω, ἐγγύς, πλησίον, πέραν, μακράν, ἐναντίον, ὀπισθεν, ἐκατέρωθεν, ἀμφοτέρωθεν, μεταξύ, ἔμπροσθεν, κρύφα, λάθρα* (κρυφά) κ.τ.ό.:

ἐντὸς τῶν πυλῶν – ἔξω τῆς Ἀττικῆς

Ἐκάθειδον μέχρι πόρρω τῆς ἡμέρας. (Κοιμόνταν μέχρι αργά.)

Φαλακροῦνται οἱ ἄνθρωποι τὰ ἔμπροσθεν τῆς κεφαλῆς.

➤ Με τα επιρρήματα *κρύφα* και *λάθρα* η γενική μπορεί να θεωρηθεί και αντικειμενική:

Κρύφα τῶν ἀνδρῶν τοῦτο ἔπρασσον.

Προμηθεὺς λάθρα Διὸς ἔδωκεν ἀνθρώποις τὸ πῦρ.

§ 35 Η γενική ως προσδιορισμός επιφωνημάτων είναι **γενική της αιτίας**. Δηλώνει την αιτία που προκάλεσε την αναφώνηση και προσδιορίζει επιφωνήματα που δηλώνουν λύπη, αγανάκτηση, θαυμασμό, όπως *φεῦ, οἴμοι* (αλίμονο! οἴμέ!), *βαβαῖ / παπαῖ* (πα πα πα!) κ.τ.ό., καθώς και το κλητικό επιφώνημα *ὦ*:

Φεῦ τῆς ἀναιδείας. (Τι αναιδεια!)

Οἴμοι τῶν ἐμῶν ἐγὼ κακῶν. (Οἴμένα για τις συμφορές που με βρήκαν!)

ὦ τῆς ἀθλίας τύχης.

2. Η δοτική

§ 36 Η δοτική που προσδιορίζει επιρρήματα μπορεί να είναι:

α) Δοτική αντικειμενική· προσδιορίζει επιρρήματα των οποίων το αντίστοιχο επίθετο συντάσσεται με δοτική αντικειμενική (βλ. § 32α). Τέτοια επιρρήματα είναι τα *εὐμενῶς, δυσμενῶς, δυσκόλως, χαλεπῶς* (δύσκολα), *ἐπομέ-*

νως, ἐξῆς, ἐφεξῆς (κατά σειρά), ἀκολουθῶς, ὁμολογουμένως, ὁμοίως, συμφώνως, ἅμα, ὁμοῦ, διαφόρως, ἐναντίως, ὠφελίμως, χρησίμως κ.τ.ό.:

Δυσμενῶς **αὐτοῖς** ἔχουσιν. (Εἶναι εχθρικοί προς αυτούς.)

Ὅμοίως **ἐκείνῳ** ἐφιλοσόφουν.

Τὸ ὕδωρ ἐπίνετο ὁμοῦ **τῷ πηλῷ**. (μαζί με τον πηλό)

Ἐναντίως ἅπασι **τοῖς νόμοις** βεβίωκε.

β) Δοτική της αναφοράς: προσδιορίζει **τροπικά** επιρρήματα που εκφέρονται μαζί με το ρήμα ἔχω:

Οὕτως ἔχει ταῦτα **τῇ φύσει**. (ὡς προς τη φύση)

γ) Δοτική του ποσού (του μέτρου ή της διαφοράς, πβ. § 152ζ)· δηλώνει ποσοτική διαφορά και προσδιορίζει επιρρήματα συγκριτικού (σπάνια υπερθετικού) βαθμού, καθώς και επιρρήματα θετικού βαθμού με συγκριτική σημασία:

ὀλίγῳ μακρότερα – **ὄσω** μάλιστα – οὐ πολλοῖς **ἔτεσιν** ὕστερον – **πολλῷ** διαφερόντως

3. Η αιτιατική

§ 37

Η αιτιατική προσδιορίζει:

α) Ομοτικά μόρια (δηλώνουν ὅρκο, ἐπίκληση), ὅπως εἶναι το **νῆ** και το **μὰ** (βλ. §§ 155.2, 159.12):

Εὖ γε νῆ **τὴν Ἥραν** λέγεις, ᾧ Ἰππία.

Οὐκ οἶδα μὰ **Δία** ἔγωγε.

N.E.: Μα **τον Θεό**, δεν το περίμενα.

β) Τροπικά επιρρήματα που εκφέρονται με το ρήμα ἔχω· ονομάζεται **αιτιατική της αναφοράς**:

Ἀεὶ γὰρ ἔστι **τοῖς τὰ σώματα** καὶ **τὰς ψυχὰς** εὖ ἔχουσιν ἐγγὺς εἶναι τοῦ εὐτυχῆσαι.

N.E.: Τα συνώνυμα των επιρρημάτων που στην Α.Ε. προσδιορίζονται από πλάγια πτώση συντάσσονται στη Ν.Ε.

κυρίως με τις προθέσεις **ἀπό, σε, με** + αιτιατική:

πουθενά **στον κόσμο** – ἔξω **ἀπὸ τὴν πόλιν** – σύμφωνα **με αὐτό**

Σημείωση: Βλ. συγκεντρωτικό πίνακα των ονοματικών προσδιορισμών στο Επίμετρο (πίνακας Ε).

§ 38 Η **σύγκριση** εκφέρεται με ένα λεκτικό σύνολο που αποτελείται από μία **συγκριτική λέξη** και δύο όρους της σύγκρισης:

- Ο **πρώτος (α΄) όρος σύγκρισης** δηλώνει το πρόσωπο, το πράγμα κτλ. το οποίο συγκρίνεται με κάποιο άλλο.
- Ο **δεύτερος (β΄) όρος σύγκρισης** δηλώνει το πρόσωπο, το πράγμα κτλ. με το οποίο συγκρίνεται ο α΄ όρος:

Ἡ δικαιοσύνη	θεοφιλέστερον	τῆς ἀδικίας.
α΄ όρος σύγκρισης	συγκριτική λέξη	β΄ όρος σύγκρισης

§ 39 Ως **συγκριτικές λέξεις** χρησιμοποιούνται:

1. **Παραθετικά επιθέτων ή επιρρημάτων**, δηλαδή ο συγκριτικός και ο υπερθετικός βαθμός. Το υπερθετικό που χρησιμοποιείται στη σύγκριση ονομάζεται **σχετικό**, σε αντίθεση με το υπερθετικό που τίθεται στον λόγο απόλυτα, χωρίς σύγκριση, και ονομάζεται **απόλυτο υπερθετικό**:

Ἐγὼ οὖν **σοφώτερος** ἐκείνων γενήσομαι κατ’ αὐτό γε τοῦτο.

Ναυμαχία νεῶν πλήθει **μεγίστη** δὴ τῶν πρὸ αὐτῆς γεγένηται. [σχετικό υπερθετικό]

Τὴν κατὰ Περσῶν νίκην **τοῦ θειοτάτου** Τραϊανοῦ **ὁ σοφώτατος** Ἀρειανὸς ὁ χρονογράφος ἐξέθετο. [απόλυτο υπερθετικό]

- Ο συγκριτικός βαθμός επιθέτου ή επιρρηματος επιτείνεται με τις λέξεις *ἔτι, μακρῶ, μᾶλλον, ὅσον, ὅσω, πολύ, πολλῶ, τοσούτω, ὡς* κ.τ.ό., ενώ αντίστοιχα ο υπερθετικός βαθμός επιτείνεται με τις λέξεις *δή, μακρῶ, μάλιστα, οἶον, ὅσον, ὅσω, ὅτι, πολύ, πολλῶ, ἐν τοῖς, ὡς*, καθώς και με τις εκφράσεις *ἢ δυνατόν, ὡς δυνατόν, ὡς οἶόν τε, ὡς ἂν δύνωμαι* κ.τ.ό. ή με τη γενική πληθυντικού του θετικού βαθμού:

Ἔτερον **ἔτι μείζον** τούτου κακούργημα θεάσασθε.

Πολύ τούτου **δεινότερον** φανήσεται ὁ μέλλω λέγειν.

Ἐαυτὸν παρασκευάζει ὅπως ἔσται **ὡς βέλτιστος**. [απόλυτο υπερθετικό]

Οὐκ, ὦ **κακῶν κάκιστε**, ἐξερεῖς ποτε; [κακῶν: γεν. διαιρετική]

2. **Λέξεις με συγκριτική σημασία**, όπως *πρότερος, ὕστερος, διπλοῦς, διπλάσιος, πολλαπλοῦς, πολλαπλάσιος* κ.τ.ό.:

Ὅψόμεθα δὲ τὴν πόλιν **διπλασίας** μὲν ἢ νῦν τὰς προσόδους λαμβάνουσαν.

Ἡ ἐκ πάντων φωνῇ μιᾶς ἐκάστης **πολλαπλάσιος**.

§ 40 Ο **α΄ όρος σύγκρισης** εκφέρεται ποικιλοτρόπως:

Ἐγὼ σοῦ καλλίων ὑπάρχω. [αντωνυμία]

Πόλεμος ἔνδοξος εἰρήνης αἰσχρᾶς αἰρετώτερος. [ουσιαστικό]

Οὐδὲν μᾶλλον **ἄρχειν** ἢ ἄρχεσθαι δίκαιον. [απαρέμφατο]

§ 41 Ο **β΄ όρος σύγκρισης** εκφέρεται:

1. Με **γενική συγκριτική** (βλ. και § 31 ια), όταν είναι ουσιαστικό ή άλλη λέξη που χρησιμοποιείται ως ουσιαστικό:

Οὐδὲν πικρότερον **τῆς ἀνάγκης**.

Τὸ σπουδάξιν **τοῦ παιζῖν** ἐπιπονώτερόν ἐστιν.

Τὸ δ’ ἄνω **τοῦ κάτω** καὶ τὸ πρόσθεν **τοῦ ὀπισθεν** καὶ τὸ δεξιὸν **τοῦ ἀριστεροῦ** τιμώτερον.

2. Με το **ἢ** και **ομοιόπτωτα** ή **ομοιότροπα** με τον **α΄** όρο σύγκρισης:

Ἔμοι Σωκράτης ἐδόκει τιμῆς ἄξιος ἦν τῇ πόλει μᾶλλον **ἢ** **θανάτου**.

Ἀπαντες πλείω πεφύκαμεν ἐξαμαρτάνειν **ἢ** **κατορθοῦν**.

Ἐβούλοντο σὺν τοῖς Ἑλλήσιν μᾶλλον **ἢ** **σὺν τῷ βαρβάρῳ** εἶναι.

Παρατήρηση

Ο β΄ όρος σύγκρισης:

α) Εκφέρεται σπανιότερα με τα **ἀντί** / **πρὸ** + γενική, **παρὰ** + αιτιατική, (**ἢ**) **πρὸς** + αιτιατική, **ἢ κατὰ** + αιτιατική, **ἢ / ἢ ὥς / ἢ ὥστε** + απαρέμφατο (ο α΄ όρος είναι δυσανάλογα ανώτερος από τον β΄ όρο σύγκρισης· ασύμμετρη σύγκριση), **ἢ** + ονομαστική (εννοείται το ρήμα του α΄ όρου ή το **εἶμί**), **ἢ** + πρόταση:

Αἰρετώτερός ἐστιν ὁ καλὸς θάνατος **ἀντὶ τοῦ αἰσχροῦ βίου**.

Ἡλίου ἐκλείψεις πυκνότεραι **παρὰ τὰ ἐκ τοῦ πρὶν χρόνου μνημονευόμενα** ξυνέβησαν.

Ἐπιτάδας ἐνδεεστέρως ἐκάστω παρείχεν **ἢ πρὸς τὴν ἐξουσίαν**. (Ο Επιτάδας παρείχε λιγότερη τροφή στον καθένα απ' όση μπορούσε.)

Βούλομαι λόγον εἰπεῖν θρασύτερον **ἢ κατὰ τὴν ἐμὴν ἡλικίαν**.

Ἦισθοντο αὐτὸν ἐλάττω ἔχοντα δύναμιν **ἢ ὥστε** τοὺς φίλους **ὠφελεῖν**.

Τοῖς μᾶλλον ἀκμάζουσιν **ἢ ἐγὼ** παραινῶ τοιαῦτα λέγειν. [**ἢ ἐγὼ ἀκμάζω**]

Τίς ἂν καλλίων κρίσις τούτου γένοιτο **ἢ ὥς ἐπολεμήσαμεν πρὸς ἀλλήλους;**

β) Εκφέρεται μερικές φορές βραχυλογικά. Βραχυλογική εκφορά του β΄ όρου σύγκρισης αποτελούν συχνά οι γενικές **τοῦ δέοντος**, **τοῦ δικαίου**, **τοῦ λόγου**, **τοῦ εἰωθότος**, **τοῦ ὄντος**, **τοῦ προσήκοντος**, **τοῦ συμφέροντος** κ.ά., οι οποίες ισοδυναμούν με **ἢ** + πρόταση:

Αἰρετώτερος ὁ βίος ὁ τῶν ἰδιωτευόντων **ἢ τῶν τυραννούντων**. [**ἢ ὁ βίος ὁ τῶν τυραννούντων**]

Οἱ ἐχθροὶ μείζους **τοῦ δέοντος** γεγονάσι. [**ἢ δεῖ γεγονέναι**]

Ἔτι δ' ἂν πλέον σοι τὸ ἵππικόν **τοῦ ὄντος** φαίνοιτο. [**ἢ ὄντως ἦν**]

γ) Είναι δυνατόν να παραλείπεται, όταν εννοείται από τα συμφραζόμενα:

Δυνατώτεροι πράττειν οἱ δίκαιοι φαίνονται. [**τῶν ἀδίκων**]

ΠΙΝΑΚΑΣ 3. Η ΣΥΓΚΡΙΣΗ

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΕΣ ΛΕΞΕΙΣ	Α΄ ΟΡΟΣ ΣΥΓΚΡΙΣΗΣ	Β΄ ΟΡΟΣ ΣΥΓΚΡΙΣΗΣ
Παραθετικά επιθέτων και επιρρημάτων Λέξεις με συγκριτική σημασία	ΕΚΦΕΡΕΤΑΙ: Με ποικίλους τρόπους	ΕΚΦΕΡΕΤΑΙ: - Με γενική συγκριτική - Με ἢ + ομοιόπτωτα ή ομοιότροπα με τον α΄ όρο Σπανιότερα: ἀντί / πρὸ + γεν., παρὰ + αιτ., (ἢ) πρὸς + αιτ. ἢ κατὰ + αιτ., ἢ / ἢ ὥς / ἢ ὥστε + απαρέμφατο ἢ + ονομαστική, ἢ + πρόταση - Βραχυλογικά

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ' Το άρθρο

§ 42 Όταν κάνουμε λόγο για **άρθρο** στην Α.Ε., εννοούμε το οριστικό άρθρο **ὁ, ἡ, τό**, το οποίο τίθεται μπροστά από ονόματα ή άλλα μέρη του λόγου που χρησιμοποιούνται ως ονόματα. Το άρθρο δεν έχει κλητική πτώση· μπροστά από την κλητική των ονομάτων χρησιμοποιείται το κλητικό επιφώνημα **ὦ**:

*ἡ ναῦς – ὁ Κριτίας – οἱ Πέρσαι – τὸ ἀδικεῖν – οἱ ἀποθανόντες – ὦ Ἀθηναῖοι
Ἔτι ἐν λείπεται, τὸ ἦν πείσωμεν ὑμᾶς.*

Στην Α.Ε. δεν υπήρχε αόριστο άρθρο· αόριστη αναφορά σε πρόσωπα ή πράγματα γινόταν χωρίς άρθρο. Σε αντίστοιχη περίπτωση χρησιμοποιείται στη Ν.Ε. το αόριστο άρθρο *ένας, μια, ένα*:

*Ἔσπρατοπεδεύσαντο ἐν **χωρίῳ** λασίῳ.* (σε μια πυκνόφυτη περιοχή)

*Ἔνθα ἐστὶ **ποταμός** οὐ μέγας.* [ένας ποταμός]

Ν.Ε.: Ἦρθε *ένας* φίλος.

§ 43 Τα τρία γένη του οριστικού άρθρου **ὁ, ἡ, τό** χρησιμοποιούνταν στα ομηρικά έπη ως δεικτικές αντωνυμίες. Την αντωνυμική σημασία τους διατήρησαν στην αττική διάλεκτο στις εκφράσεις:

α) ὁ δέ (και αυτός/εκείνος, αυτός/εκείνος όμως) σε κάθε γένος, αριθμό και πτώση:

Ἦσαν δ' ἡμῖν ἐπτά μναῖ· ὁ δέ καὶ ταύτας λαβὼν κατεχρήσατο.

Τὸν δέ διὰ πολλὰς εὐεργεσίας πολίτην ἐπεποίητο.

β) ὁ μὲν - ὁ δέ (ο ένας - ο άλλος, άλλος - άλλος) σε κάθε γένος, αριθμό και πτώση:

Ὁ μὲν χρυσίον ἐπιθυμεῖ κτᾶσθαι, ὁ δέ τιμάς.

Τῶν προτάσεων αἱ μὲν καταφατικαὶ αἱ δέ ἀποφατικαὶ εἰσιν.

Ν.Ε.: Φταίνει και *οι μεν* και *οι δε*.

➤ Οι εκφράσεις **τὸ μὲν - τὸ δέ, τὰ μὲν - τὰ δέ, τῇ μὲν - τῇ δέ** (αφενός μεν - αφετέρου δε, άλλοτε μεν - άλλοτε δε) χρησιμοποιούνται και επιρρηματικά:

Ἐπορεύθησαν τὰ μὲν τι μαχόμενοι, τὰ δέ ἀναπαυόμενοι.

Τῇ μὲν γὰρ ἔλεγον ὀρθῶς τῇ δ' οὐκ ὀρθῶς.

γ) καὶ τόν, καὶ πῆν, καὶ τοὺς (και αυτός/εκείνος) ως υποκείμενο απαρεμφάτου. Στους τύπους αυτούς αντιστοιχούν οι ονομαστικές **καὶ ὅς** (και αυτός), **καὶ ἡ** (και αυτή), **ἡ δ' ὅς** (είπε αυτός), **ἡ δ' ἡ** (είπε αυτή):

Καὶ τὸν κελεύειν καθῆραι. (Και αυτός [λένε] τον διέταξε να τον θεραπεύσει.)

Καὶ ὅς οὐκ ἤθελεν ἀποκρίνασθαι.

Γελοῖον, ἡ δ' ὅς, τόν γε φύλακα φύλακος δεῖσθαι. (να έχει ανάγκη)

Ἄλλ' ἐγώ, ἡ δ' ἡ, σαφέστερον ἐρῶ.

δ) τὸν καὶ τὸν (αυτόν κι αυτόν, τον τάδε και τον τάδε), **τὸ καὶ τὸ** (αυτό κι αυτό), **τὰ καὶ τὰ** (αυτά κι αυτά):

Καί μοι κάλει τὸν καὶ τόν.

Εἰ τὸ καὶ τὸ ἐποίησεν ὁ ἄνθρωπος οὕτοσί, οὐκ ἂν ἀπέθανεν.

Ν.Ε.: Του είπα *το και το*.

ε) πρὸ τοῦ (προτού, πριν απ' αυτό, προηγουμένως):

Και ἐν τῷ πρὸ τοῦ σοὶ χρόνῳ φίλος ἦν ἀληθινός.

Ἦ Μένων, πρὸ τοῦ μὲν Θεππαλοὶ εὐδόκιμοι ἦσαν ἐν τοῖς Ἑλλήσιν.

Ν.Ε.: Ἐλα, *προτού* φύγει. [ως σύνδεσμος]

Το άρθρο χρησιμοποιείται για να δηλώσει:

- α) Ένα ορισμένο και γνωστό πρόσωπο ή πράγμα (κυρίως οριστικό ή ατομικό άρθρο). Συχνά μάλιστα το οριστικό άρθρο έχει κτητική σημασία:

Ὁ ποταμός διαβατὸς ἐγένετο. [ο ποταμός για τον οποίο γίνεται λόγος]

Εἶδον ὅτι ὑγίαιεν ὁ παῖς. [το συγκεκριμένο παιδί]

Φαίνομαι οὖν δωδεκαέτης ὢν, ὅτε ὁ πατήρ ἀπέθνησκεν. [ο πατέρας μου]

N.E.: *Ἡ πῆση* καθυστέρησε. [η συγκεκριμένη πτήση]

- β) Μια κατηγορία ειδών (γενικό ή ειδοποιό άρθρο):

Ὁ ἄνθρωπος δίπουν ἐστί.

Ἴσοι οἱ πολῖται βούλονται εἶναι.

Δεῖ τὸν στρατηγὸν τῆς στρατηγίας ἐπιμελεῖσθαι.

N.E.: *Ὁ μαθητής* πρέπει να είναι επιμελής.

Γενική παρατήρηση

Εκτός από την περίπτωση των ονομάτων που δηλώνουν κάτι αόριστο ή άγνωστο και εκφέρονται χωρίς άρθρο (βλ. § 42), το άρθρο συχνά παραλείπεται και:

- α) Στα κύρια ονόματα, γιατί και χωρίς άρθρο δηλώνουν κάτι ορισμένο:

Θρασύβουλος καταλαμβάνει Φυλήν.

N.E.: *Μένω* στην οδό *Ψυχάρη*.

- β) Στο όνομα βασιλεὺς ή μέγας βασιλεὺς, όταν αναφέρεται στον βασιλιά των Περσών, και στο όνομα ἄστυ, όταν αναφέρεται στην Αθήνα:

Καὶ βασιλεὺς πέμπει ἐς Λακεδαίμονα Μεγάβαζον.

Τινὲς τῶν ἐξ ἄστεως ἐφοβοῦντο. (μερικοί από αυτούς που βρίσκονταν στην Αθήνα)

- γ) Στο όνομα πατρίς και στα ονόματα που δηλώνουν συγγένεια, όπως ἀνὴρ (ο σύζυγος), γυνή (η σύζυγος), γονεὺς, πατήρ, μήτηρ, παῖς, υἱός, ἀδελφός κ.τ.ό.:

Οὐκ ἐδύναντο καθεύδειν ὑπὸ λύπης καὶ πόθου πατρίδων, γονέων, γυναικῶν, παίδων. (δεν μπορούσαν να κοιμηθούν)

N.E.: Δεν υπολογίζει ούτε *μᾶνα* ούτε *πατέρα*.

- δ) Στα ονόματα που δηλώνουν χρονική περίοδο, γεωγραφικό όρο, φυσικό φαινόμενο ή ουράνιο σώμα, όπως νύξ, ἡμέρα, ἑσπέρα, θέρος, θάλασσα, ἥλιος, γῆ, σελήνη, οὐρανός κ.τ.ό.:

Ὑμεῖς δὲ ἴστε ὅθεν ἥλιος ἀνίσχει. (από πού ανατέλλει ο ήλιος)

Θύουσι ἡλίῳ τε καὶ σελήνῃ καὶ γῇ καὶ πυρὶ καὶ ὕδατι καὶ ἀνέμοισι.

N.E.: Θα κινήσω *γη* και *ουρανό*.

- ε) Στα ονόματα που δηλώνουν αρετές, κακίες, αγαθά, δεινά, επαγγέλματα, επιστήμες, όπως πλοῦτος, κακία, φιλία, ἔπαινος, καλοκαγαθία, γεωργία, τέχνη, μουσική κ.τ.ό.:

Πλοῦτος κακίας μᾶλλον ἢ καλοκαγαθίας ὑπηρέτης ἐστί.

Ἀντίκειται πόλεμος εἰρήνῃ.

N.E.: Υπόσχεται να φέρει *εἰρήνη* στον τόπο.

§ 45 **Αντωνυμίες** ονομάζονται οι λέξεις που χρησιμοποιούνται στον λόγο αντί ονόματος, ουσιαστικού ή επιθέτου, και συνεπώς λειτουργούν στην πρόταση όπως ένα όνομα.

1. Οι προσωπικές αντωνυμίες

§ 46 Οι **προσωπικές αντωνυμίες** δηλώνουν τα τρία πρόσωπα του λόγου: το πρώτο πρόσωπο (το πρόσωπο που μιλάει), το δεύτερο πρόσωπο (το πρόσωπο στο οποίο μιλάμε) και το τρίτο πρόσωπο (το πρόσωπο για το οποίο μιλάμε).

α) Το α΄ και το β΄ πρόσωπο

Οι ονομαστικές ενικού και πληθυντικού του α΄ και του β΄ προσώπου, *ἐγώ, σύ, ἡμεῖς, ὑμεῖς*, χρησιμοποιούνται ως υποκείμενο και συνήθως παραλείπονται, επειδή δηλώνονται από τη ρηματική κατάληξη. Αντίθετα, δεν παραλείπονται, όταν υπάρχει έμφαση ή αντιδιαστολή (βλ. § 11α):

Καλῶς εἶπες, καὶ ποιῶμεν ὃ λέγεις.

Σὺ μὲν ἴσως γιγνώσκεις, ἐγὼ δὲ ἀγνοῶ.

Οι πλάγιες πτώσεις ενικού αριθμού του α΄ και του β΄ προσώπου απαντούν σε δύο τύπους: *ἐμοῦ, ἐμοί, ἐμέ, σοῦ, σοί, σέ* (είναι οι τύποι που έχουν τόνο, λέγονται **δυνατοί** και χρησιμοποιούνται όταν υπάρχει έμφαση), *μου, μοι, με, σου, σοι, σε* (είναι οι εγκλιτικοί, άτονοι τύποι, ονομάζονται **αδύνατοι** και δηλώνουν το πρόσωπο χωρίς έμφαση):

Σοὶ μὲν τοῦτο, θεά, σμικρόν, ἐμοὶ δὲ μέγα.

Δοκεῖ οὖν μοι ἀνάγκη εἶναι διηγήσασθαι σοι τὸ διήγημα τοῦτο.

N.E.: • *Εσένα ζητάνε.* • *Πες μου κάτι.*

β) Το γ΄ πρόσωπο

Η ονομαστική ενικού του γ΄ προσώπου, που δεν απαντά, και η ονομαστική πληθυντικού *σφεῖς*, που χρησιμοποιείται σπάνια, αναπληρώνονται από τις δεικτικές αντωνυμίες *ὁδε, οὗτος, ἐκεῖνος*. Όταν υπάρχει έμφαση, χρησιμοποιείται η οριστική αντωνυμία *αὐτός*. Οι τύποι των πλάγιων πτώσεων ενικού και πληθυντικού αριθμού του γ΄ προσώπου, *οὔ, οἷ / οἱ, ἑ, σφῶν, σφίσι, σφᾶς*, αναπληρώνονται συχνά από τις πλάγιες πτώσεις των αντωνυμιών *ὁδε, οὗτος, ἐκεῖνος, αὐτός*:

Οὔτε ὑμεῖς λέγετε ἀληθῆ οὔτε ἐκεῖνος ἀνὴρ ἐστι δίκαιος.

Αὐτοὶ πρὸ τοῦ βασιλέως ἐμάχοντο. (αυτοί οι ίδιοι)

Ὁ δὲ θεὸς εἶπεν αὐτῷ εἰς τὴν πατρίδα μὴ πορεύεσθαι.

2. Η οριστική ή επαναληπτική αντωνυμία αὐτός

§ 47 Η αντωνυμία **αὐτός** χρησιμοποιείται στην Α.Ε.:

α) Ως **οριστική** σε κάθε πώση, όταν ορίζει, ξεχωρίζει με έμφαση το πρόσωπο ή το πράγμα στο οποίο αναφέρεται. Στη Ν.Ε. ως οριστικές αντωνυμίες χρησιμοποιούνται τα επίθετα *ίδιος* και *μόνος* [μου]:

Πρῶτοι οἱ κατὰ Ἀλέξανδρον καὶ αὐτὸς Ἀλέξανδρος ἐς τὸν ποταμὸν ἐνέβαλον.

Ὅτι δὲ ἀληθῆ λέγω, αὐτὸν Ἀριστοφάνην μαρτυροῦντα παρέξομαι.

N.E.: • *Μας δέχτηκε ο ίδιος ο υπουργός.* • *Μόνος του τα κατάφερε.*

β) Ως **επαναληπτική** στις πλάγιες πτώσεις, όταν επαναλαμβάνει πρόσωπο ή πράγμα που προαναφέρθηκε. Στη Ν.Ε. χρησιμοποιείται ο αδύνατος τύπος του τρίτου προσώπου της προσωπικής αντωνυμίας:

Καὶ ταύτη μὲν ἐνίκα Ἀλέξανδρος καὶ οἱ ἀμφ' αὐτόν.

Ἐπέδειξε Φιλίππῳ ὅτι πιστός ἐστιν αὐτῷ φίλος.

Ν.Ε.: *Αν τηλεφωνήσει η Μαρία, πες της να ξαναπαρεί.*

➤ Η αντωνυμία *αὐτός*, όταν χρησιμοποιείται χωρίς άρθρο, είναι κατηγορηματικός προσδιορισμός (βλ. και § 29), ενώ, όταν χρησιμοποιείται με άρθρο, *ὁ αὐτός* (ο ίδιος), είναι επιθετικός προσδιορισμός ή κατηγορούμενο:

Σὺ αὐτός Ἀλεξάνδρειαν ἔκτισας. [κατηγορηματικός προσδιορισμός]

Γέγραφε καὶ ταῦτα ὁ αὐτός Θουκυδίδης Ἀθηναῖος. [επιθετικός προσδιορισμός]

Ἐγὼ μὲν οὖν ὁ αὐτός εἶμι τῇ γνώμῃ. [κατηγορούμενο]

3. Οι αυτοπαθείς αντωνυμίες

§ 48

Οι **αυτοπαθείς αντωνυμίες** βρίσκονται μόνο στις πλάγιες πτώσεις και, αντίθετα με τη Ν.Ε., εκφέρονται χωρίς άρθρο. Δηλώνουν ότι το πρόσωπο που πάσχει είναι το ίδιο με το πρόσωπο που ενεργεί. Το φαινόμενο αυτό ονομάζεται **αυτοπάθεια** ή **αντανάκλαση** και διακρίνεται σε:

α) **Ἄμεση** ή **ευθεία αντανάκλαση**: το πρόσωπο ή το πράγμα που δηλώνει η αντωνυμία είναι, εννοιολογικά, το ίδιο με το υποκείμενο του ρήματος της πρότασης. Η περίπτωση αυτή αφορά και τα τρία πρόσωπα της αυτοπαθούς αντωνυμίας:

Ταύτην ἑμαυτῷ μόνην ἡγοῦμαι σωτηρίαν.

Γινῶθι σαυτόν.

Ζεὺς δὲ αὐτὸν κήρυκα ἑαυτοῦ καὶ θεῶν ὑποχθονίων τίθησι.

Ν.Ε.: *Κοιτάζει μόνο τον εαυτό του.*

β) **Ἐμμεση** ή **πλάγια αντανάκλαση**: η αυτοπαθής αντωνυμία, κυρίως αυτή του γ' προσώπου, βρίσκεται σε δευτερεύουσα πρόταση ή σε φράση που έχει απαρέμφατο ή μετοχή και το πρόσωπο ή το πράγμα που δηλώνει η αντωνυμία δεν είναι, εννοιολογικά, το ίδιο με το υποκείμενο της δευτερεύουσας πρότασης ή του απαρεμφάτου ή της μετοχής, αλλά με το υποκείμενο του ρήματος της (κύριας) πρότασης. Στην πλάγια αντανάκλαση χρησιμοποιούνται συχνά, αντί της αυτοπαθούς αντωνυμίας, οι πλάγιες πτώσεις της προσωπικής αντωνυμίας του γ' προσώπου ή της επαναληπτικής αντωνυμίας *αὐτός*:

Ὁ ἥλιος οὐκ ἐπιτρέπει τοῖς ἀνθρώποις ἑαυτὸν ἀκριβῶς ὁρᾶν. [Υ του ὁρᾶν: τοὺς ἀνθρώπους]

Καὶ ἔγραψεν ἐν διαθήκῃ τοῦτον κληρονομεῖν τῶν ἑαυτοῦ. [Υ του κληρονομεῖν: τοῦτον]

Ἦγῃσαντο ταύτην σφίσις ἔσεσθαι σωτηρίαν. [προσωπική]

Ἐφοβοῦντο μὴ ἐπιθεῖντο αὐτοῖς οἱ πολέμιοι. (μήπως τους επιτεθούν) [επαναληπτική]

4. Η αλληλοπαθής αντωνυμία

§ 49

Η **αλληλοπαθής αντωνυμία** απαντά μόνο στον πληθυντικό αριθμό και μόνο στις πλάγιες πτώσεις. Εκφέρεται χωρίς άρθρο και δηλώνει ότι δύο ή περισσότερα πρόσωπα ενεργούν και πάσχουν αμοιβαία. Αντί της αλληλοπαθούς αντωνυμίας χρησιμοποιείται συχνά η αυτοπαθής (στον πληθυντικό αριθμό). Στη Ν.Ε. ως αλληλοπαθείς αντωνυμίες χρησιμοποιούνται εκφράσεις όπως *ο ένας τον άλλον*, *μεταξύ [μας]*, *αναμεταξύ [μας]* κ.τ.ό.:

Καὶ ἀπείχε μὲν ἀλλήλων τὰ στρατόπεδα ὅσον ἐξήκοντα σταδίους.

Ὡμονόουν ἀλλήλοις.

Ἐφιλονίκησαμεν πρὸς ἀλλήλους.

Δῆλόν ἐστι ὥς ἐστι **πρὸς αὐτοὺς** φιλία. (μεταξύ τους) [αυτοπαθής]

N.E.: • Ντρέπονται **ο ένας τον άλλον**. • «Τρώγονται» **μεταξύ τους**.

5. Οι κτητικές αντωνυμίες

§ 50 Οι **κτητικές αντωνυμίες** φανερώνουν τον κτήτορα και χρησιμοποιούνται στον λόγο ως επίθετα (με ή χωρίς άρθρο):

Περίνθιοι **τὸν ἐμὸν** πατέρα ἡδίκουν.

Ἄρ' ὁ ἀνδριὰς **σόν** ἐστιν ἔργον;

N.E.: Το **δικό σου** παιδί είναι ήσυχο.

Παρατηρήσεις

α) Αντί των κτητικών αντωνυμιών **ἐός, ἐή, ἐόν**, που δε χρησιμοποιούνται από τους αρχαίους πεζογράφους, και **σφέτερος, σφετέρα, σφέτερον**, που είναι σπάνιες, χρησιμοποιείται η γενική της επαναληπτικής ανωνυμίας **αὐτὸς** ή, για έμφαση, η γενική των δεικτικών αντωνυμιών **οὗτος** και **ἐκεῖνος**:

Τὸν Νηλέα καὶ τοὺς παῖδας **αὐτοῦ** ἀπέκτεινεν.

Ἐγκωμιάζομεν τὴν **ἐκείνων** ἀρετὴν.

β) Όταν το πρόσωπο που δηλώνει η κτητική αντωνυμία είναι το ίδιο με το υποκείμενο του ρήματος, χρησιμοποιείται για έμφαση, αντί για τους τύπους της κτητικής αντωνυμίας **ἐμός, σός, τούτου**, η γενική της αυτοπαθούς αντωνυμίας και, αντί για τους τύπους **ἡμέτερος, ὑμέτερος, τούτων, αὐτῶν, ἐκείνων**, οι τύποι **ἡμέτερος αὐτῶν, ὑμέτερος αὐτῶν, ἐαυτῶν**:

Πρὸς δὲ τὴν βουλὴν τὸν ἀδελφὸν τὸν **ἐμαυτοῦ** ἔπεμψα. [τὸν ἐμὸν ἀδελφὸν]

Ἐπέδειξαν καὶ ἐν ταῖς δυστυχίαις τὴν **ἐαυτῶν** ἀρετὴν. [τὴν ἀρετὴν αὐτῶν]

γ) Όταν ο κτήτορας δε δηλώνεται με έμφαση, χρησιμοποιείται, όπως και στη N.E., η γενική των προσωπικών αντωνυμιών ως γενική κτητική:

Τὸν ἀδελφόν **μου** Ἐρατοσθένης ἀπέκτεινεν.

Ὁ πατήρ **σου** διενήνοχεν ἀπάντων. (διέφερε απ' όλους)

N.E.: Το σπίτι **μου** είναι παλιό.

6. Οι δεικτικές αντωνυμίες

§ 51 Οι **δεικτικές αντωνυμίες** φανερώνουν δείξη, αισθητή ή νοητή, και χρησιμοποιούνται είτε ως ουσιαστικά είτε ως επίθετα:

Μετὰ **τούτων** Θεόπομπος Ἀθηναῖος εἶπεν. [ως ουσιαστικό]

Οὐκ ἄδικος **αὕτη** ἡ ἀξίωσίς ἐστιν. [ως επίθετο]

Οι βασικές δεικτικές αντωνυμίες είναι οι:

α) **ὅδε, ἤδε, τόδε**· χρησιμοποιείται για πρόσωπα ή πράγματα που βρίσκονται τοπικά ή χρονικά κοντά στον ομιλητή και συνήθως σε στενή σχέση μ' αυτόν. Σε περίπτωση νοητής δείξης, η αντωνυμία αναφέρεται συνήθως στα επόμενα:

Πρωταγόρας **ὅδε** ταῦτα ἀπεκρίνατο. (αυτός εδώ)

Ὁ δὲ ὄρκος ἔστω **ὅδε**: «ἐμμενῶ ταῖς ξυνθήκαις...».

N.E.: Αυτό **εδώ** έχει χαλάσει.

β) οὗτος, αὕτη, τοῦτο χρησιμοποιείται για πρόσωπα ή πράγματα που βρίσκονται τοπικά ή χρονικά κοντά στον ομιλητή, έχουν όμως στενότερη σχέση μ' αυτόν που τον ακούει. Σε περίπτωση νοητής δείξης, η αντωνυμία αναφέρεται συνήθως στα προηγούμενα:

Ἦσαν δὲ οὗτοι μισθοφόροι Ἑλληνες ἐς τριακοσίους.

Ταῦτα μὲν οὖν πάλαι νενομοθέτηται.

Οὗτος δ' Ἠγήσανδρος ἀφικνεῖται, ὃν ὑμεῖς ἴστε κάλλιον ἢ ἐγώ.

N.E.: • **Αυτό** το βιβλίο διαβάζω. • **Αυτά** συνέβησαν χθες.

➤ Η έκφραση **καὶ ταῦτα** (και μάλιστα) έχει επιρρηματική σημασία· επαναλαμβάνει και τονίζει κάτι προηγούμενο:
Ὑμεῖς δ' ὄντες Ἀθηναῖοι βάρβαρον ἄνθρωπον, καὶ ταῦτα γυναῖκα, φοβήσεσθε;

γ) ἐκεῖνος, ἐκείνη, ἐκεῖνο χρησιμοποιείται για πρόσωπα ή πράγματα που βρίσκονται τοπικά ή χρονικά μακριά από τον ομιλητή. Σε περίπτωση νοητής δείξης, η αντωνυμία αναφέρεται συνήθως στα προηγούμενα και σπανιότερα στα επόμενα:

Ἐκεῖνοι ἦσαν οἱ παιδεύσαντες τὸ πλῆθος ἐν ἀρετῇ.

Ἄν δ' ἐκεῖνα Φίλιππος λάβῃ, τίς αὐτὸν κωλύσει δεῦρο βαδίζειν;

Οὐδ' ἐκεῖνο δῆλόν ἐστιν ἡμῖν, ὅτι ἐπὶ Χερρόνησον οὐχ ἤξει.

N.E.: *Εκείνη* η εποχή ήταν δύσκολη.

7. Οι ερωτηματικές αντωνυμίες

§ 52

Ερωτηματικές ονομάζονται οι αντωνυμίες με τις οποίες διατυπώνεται μια ερώτηση. Εισάγουν ερωτηματικές προτάσεις, στις οποίες έχουν θέση ονόματος:

Τίς ἦν ὁ ταῦτα γράψας; (ποιος;) [ως ουσιαστικό]

Τίνα τρόπον σοφοὶ γενησόμεθα; (με ποιον τρόπο;) [ως επίθετο]

Πότερον ἐκλείπει ἥλιος ἢ οὐ; (ποιο από τα δύο;) [ως ουσιαστικό]

Παρατηρήσεις

α) Ὑστερα από την ερωτηματική αντωνυμία *τίς* ακολουθεῖ πολλές φορές το επίρρημα *ποτέ* (άραγε, τάχα, τέλος πάντων):

Ταύτην τοίνυν με αὐτὴν δίδαζον τὴν ἰδέαν τίς ποτέ ἐστιν. (ποια άραγε είναι)

β) Ὑστερα από τις ερωτηματικές αντωνυμίες *ποῖος*, *πόσος* και *πηλίκος* ακολουθεῖ πολλές φορές η αόριστη αντωνυμία *τίς* (με τη σημασία του «σαν») για δήλωση μεγαλύτερου ενδιαφέροντος, έκπληξης ή ειρωνείας:

Ποῖός τις ἦν; (Σαν τι λογής άνθρωπος ήταν;)

Πόσαι τινές εἰσιν αἱ πρόσοδοι τῇ πόλει; (Σαν πόσα να είναι τα εισοδήματα στην πόλη;)

Ὁ τῆς γῆς ὄγκος πηλίκος ἂν τις εἴῃ πρὸς τὰ περιέχοντα μεγέθη; (σαν πόσο μεγάλος θα ήταν...;)

N.E.: *Σαν τι* σπουδαίο έκανε;

γ) Συχνά, και για λόγους έμφασης, η ερωτηματική αντωνυμία μπαίνει στο τέλος της πρότασης:

Εἴσι δ' οὗτοι τίνες;

N.E.: *Να μου πεις τι;*

8. Οι αόριστες αντωνυμίες

§ 53

Αόριστες ονομάζονται οι αντωνυμίες που φανερώνουν κάτι το οποίο είτε δεν μπορεί είτε δε θέλει κανείς να ονομάσει. Από τις αόριστες αντωνυμίες η πιο σημαντική είναι η **τίς, τι** (κάποιος/α, κάτι), η οποία χρησιμοποιείται σε καταφατικές προτάσεις ως ουσιαστικό ή επίθετο:

*Λέγουσι δὲ αὐτόν **τινες** ἐκ Διὸς γενέσθαι.* [υποκείμενο]

*Δήλιοι δ' ἐνόσουν λοιμῶδη **τινὰ** νόσον.* [επιθετικός προσδιορισμός]

*Τρόπον **τινὰ** ὀρθῶς λέγουσιν.* [επιθετικός προσδιορισμός]

N.E.: • Ἦρθε **κάποιος** και σε ζητούσε. • **Κάποια** παιδιά λείπουν.

Παρατήρηση

Η αντωνυμία **τίς**:

- α) Χρησιμοποιείται ως **κατηγορούμενο** με τη σημασία του «κάποιος», «κάποιος σπουδαίος», «κάτι»:

*Πολλάκις ἑώρακά **τινας** δοκοῦντάς **τι** εἶναι.* (να νομίζουν ότι είναι κάτι)

N.E.: Νομίζει ότι **κάποιος** είναι.

- β) Λειτουργεί ως **σύστοιχο αντικείμενο** (πβ. § 75, παρατήρηση γ') με τα ρήματα *λέγω* και *ποιῶ*:

*Ἐκαστος δοκεῖ **τι** λέγειν τᾶναντία λέγων.* (κάτι σπουδαίο)

N.E.: Εἶπε **κάτι** ακαταλαβίστικο.

- γ) Συχνά **επιτείνει** ή, αντίθετα, **μετριάζει** τη σημασία των ὀρων με τους οποίους συντάσσεται:

*Τὴν δύναμιν τῶν Βαβυλωνίων δηλώσω ὅση **τις** ἐστίν.* (πόσο μεγάλη)

*Τριάκοντά **τινας** ἀπέκτειναν.* (κάπου τριάντα)

N.E.: Ἐχει **κάτι** λεφτά στην άκρη.

§ 54

Οι αόριστες επιμεριστικές αντωνυμίες δηλώνουν καθένα από τα μέρη στα οποία επιμερίζεται, διαχωρίζεται ένα σύνολο:

*Οὐτ' ἔλαβον **οὐδὲν** τῶν τῆς πόλεως οὐτ' ἀνήλωσα.*

***Μηδὲν** ὑμῶν ἡδίκηει **μηδεῖς**.*

***Οὐδέτερον** τούτων οὐτ' ἀληθὲς οὐτ' ἀναγκαῖον.*

N.E.: Για δήλωση επιμερισμού χρησιμοποιείται η αντωνυμία καθένας:

*Ἦρθαν και οι δύο, **ο καθένας** για άλλον λόγο.*

- Η αντωνυμία **ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο** έχει μερικές φορές τη σημασία του «καθώς και», «επιπλέον» και ακολουθείται από ουσιαστικό σε θέση επεξήγησης:

*Παρεκάλεσαν τοὺς ὀπλίτας καὶ **τοὺς ἄλλους** ἱππέας.* (καθώς και τους άλλους, δηλ. τους ιππείς)

9. Οι αναφορικές αντωνυμίες

§ 55

Αναφορικές ονομάζονται οι αντωνυμίες με τις οποίες μια πρόταση αναφέρεται σε λέξη άλλης πρότασης ή σε όλο το νόημα της πρότασης αυτής. Διακρίνονται σε:

α) Αυτές που αναφέρονται σε ένα συγκεκριμένο πρόσωπο ή πράγμα: *ὅς* (ο οποίος, αυτός που), *οἷος* (τέτοιος που), *ὅσος*, *ήλικος* (όσο μεγάλος):

Ἦσσι Δίκης ὀφθαλμός, ὅς τὰ πάνθ' ὄραϊ.

Τοιοῦτός ἐστιν, οἷον ἐγὼ διήγημαι.

β) Αυτές που αναφέρονται σε κάτι γενικό και αόριστο: *ὅστις* (όποιος), *ὁπότερος* (όποιος από τους δύο), *ὁποῖος* (όποιος λογής), *ὁπόσος* (όσος), *ὁπηλίκος* (όσο μεγάλος), *ὁποδαπὸς* (από τον τόπο που):

Μάντις ἄριστος ὅστις εἰκάζει καλῶς.

Παρατηρήσεις

α) Η αναφορική αντωνυμία *ὅς*:

- Μεταφράζεται «αυτός που», όταν αναφέρεται σε δεικτική αντωνυμία η οποία παραλείπεται:

Ὁ δὲ λέγουσί τινες τῶν Πυθαγορείων, οὐκ ἔστιν εὐλογον. [τοῦτο ὁ λέγουσι]

- Στην αρχή περιόδου ή ημιπεριόδου εισάγει κύρια πρόταση και μεταφράζεται ως δεικτική αντωνυμία μαζί με έναν από τους συνδέσμους «και», «αλλά» (και αυτός, αλλά αυτός):

Πέμπτη διαίρεσις λόγου, ὃν οἱ τεχνῖται περὶ τῆς ἑαυτῶν διαλέγονται τέχνης· ὅς δὴ καλεῖται τεχνικός.

β) Αντί της αντωνυμίας *ὅς* μπορεί να χρησιμοποιηθεί η αντωνυμία *ὅστις* με την ίδια σημασία:

Καὶ τὸν Ἀριστοτέλην ἐνίοτε ἐμακάριζον ὅστις Σταγειρίτης ἦν.

γ) Οι αντωνυμίες *ὅς*, *ὅστις* σχηματίζουν με το γ' ενικό (σπανιότερα πληθυντικό) πρόσωπο του ρήματος *εἰμί* στερεότυπες εκφράσεις που ισοδυναμούν με αόριστη αντωνυμία:

ἔστιν ὅς/ὅστις: τὶς

εἶσιν οἷ, ἔστιν οἷ: τινὲς

ἔστιν οὗς: τινὰς

οὐκ ἔστιν ὅστις: οὐδεὶς

οὐκ ἔστιν ὅστις οὐ: πᾶς

οὐδεὶς (ἔστιν) ὅστις οὐ: πᾶς

Καὶ τούτων ἔστιν οἷ κατὰ νότου ἐγένοντο τῆς Ἀλεξάνδρου στρατιᾶς.

Οὐκ ἔστιν ὅστις πάντ' ἀνὴρ εὐδαιμονεῖ.

δ) Η αναφορική αντωνυμία *οἷος* σχηματίζει με το ρήμα *εἰμί* στερεότυπες εκφράσεις που συντάσσονται με απαρέμφατο, όπως *οἷός εἰμι* (εἶμαι τέτοιος που, εἶμαι έτοιμος να), *οἷός τ' εἰμι* (μπορώ), *οἷόν τ' ἐστὶ* (είναι δυνατόν να):

Συμμαχίαν ποιησάμενος πρὸς τούτους οἷος ἦν πολεμεῖν. (ήταν έτοιμος να)

Οὐχ οἷός τ' ἦν τὰς ὁδοὺς ἐξευρίσκειν. (δεν μπορούσε να)

Ἐν τοιοῦτοις καιροῖς οὐχ οἷόν τ' ἦν πλεονεκτεῖν. (δεν ήταν δυνατόν να)

ε) Οι αναφορικές αντωνυμίες συμφωνούν, κανονικά, ως προς το γένος και τον αριθμό με το όνομα ή τη δεικτική αντωνυμία στην οποία αναφέρονται, ενώ η πτώση τους εξαρτάται από τη σύνταξη του ρήματος της πρότασής τους ή από την πτώση του όρου που προσδιορίζουν. Ο κανόνας αυτός σε σχέση με την πτώση παραβιάζεται στην περίπτωση της *έλξης του αναφορικού* (βλ. § 192.1):

Προετέτακτο ἡ ἴλη ἢ βασιλική, ἧς Κλεῖτος ὁ Δρωπίδου ἱλάρχης ἦν.

Ἐφάνη αὐτοῖς μάντις, ὃν ἐνόμισαν μάγον εἶναι.

Ι. Η ΔΙΑΘΕΣΗ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ

§ 56 Το ρήμα αποτελεί βασικό στοιχείο της πρότασης και δηλώνει ότι το υποκείμενο ενεργεί, παθαίνει ή βρίσκεται σε μια κατάσταση. Η ιδιότητα του ρήματος να δείχνει **τι κάνει** το υποκείμενο ή **τι παθαίνει** ή **σε ποια κατάσταση βρίσκεται** ονομάζεται **διάθεση**. Οι διαθέσεις του ρήματος είναι τέσσερις: η **ενεργητική**, η **μέση**, η **παθητική** και η **ουδέτερη**. Έτσι και τα ρήματα, ανάλογα με τη διάθεσή τους, διακρίνονται σε:



- Η διάθεση του ρήματος δεν πρέπει να συγχέεται με τη φωνή. Η διάθεση αφορά τη **σημασία** του ρήματος, ενώ η φωνή τη **μορφή του**, δηλαδή το σύνολο των τύπων που σχηματίζει το ρήμα, όταν αυτό κλίνεται. Άλλωστε, οι διαθέσεις είναι τέσσερις, ενώ οι φωνές δύο, η **ενεργητική φωνή**, στην οποία ανήκουν τα ρήματα που στο α΄ ενικό πρόσωπο της οριστικής του ενεστώτα λήγουν σε -ω ή -μι (*πείθω, τιμῶ, δίδωμι*), και η **μέση φωνή**, στην οποία ανήκουν τα ρήματα που στο ίδιο πρόσωπο λήγουν σε -μαι (*πείθομαι, τιμῶμαι, δίδομαι*). Έτσι η διάθεση και η φωνή ενός ρήματος δε συμπίπτουν πάντοτε:

Πείθω ὑμᾶς. [Το ρήμα *πείθω* είναι ενεργητικής διάθεσης, γιατί δηλώνει τι κάνει το υποκείμενο, και ενεργητικής φωνής, γιατί λήγει σε -ω.]

Πείθομαι τοῖς νόμοις. [Το ρήμα *πείθομαι* είναι ενεργητικής διάθεσης, γιατί δηλώνει τι κάνει το υποκείμενο, και μέσης φωνής, γιατί λήγει σε -μαι.]

Α. ΤΑ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΑ ΡΗΜΑΤΑ

§ 57 Ενεργητικά ρήματα ή ρήματα ενεργητικής διάθεσης ονομάζονται όσα δηλώνουν ότι το υποκείμενό τους ενεργεί. Διακρίνονται σε:

- α) Μεταβατικά**· σημαίνουν ενέργεια του υποκειμένου η οποία **μεταβαίνει** σε ένα άλλο πρόσωπο, ζώο ή πράγμα, που αποτελεί το αντικείμενο του ρήματος (βλ. § 68):

Ἀγασίλαος τοὺς συμμάχους συνεκάλεσε.

Οἱ Θηβαῖοι ἔπεμψαν κήρυκα.

N.E.: *Πλένω το αυτοκίνητο.*

- β) Αμετάβατα**· σημαίνουν ενέργεια του υποκειμένου η οποία **δε μεταβαίνει** σε άλλο πρόσωπο, ζώο ή πράγμα. Τα αμετάβατα ρήματα δεν έχουν αντικείμενο:

Οὔτε γελᾷ οὔτε δακρύει.

Οἱ πολέμιοι ἔφευγον.

N.E.: *Το παιδί παίζει.*

§ 58 Πολλά ενεργητικά ρήματα, ανάλογα με τα συμφραζόμενα και τη σημασία τους, χρησιμοποιούνται, όπως και στη Ν.Ε., άλλοτε ως μεταβατικά και άλλοτε ως αμετάβατα:

α) Ρήματα που αρχικά ήταν μεταβατικά, αλλά χρησιμοποιούνται και ως αμετάβητα:

Ρήμα	Ως μεταβατικό	Ως αμετάβητο
ἄγω	ἄγω τὴν στρατιάν (οδηγώ)	ἄγω ἐπὶ τοὺς πολεμίους (βαδίζω εναντίον των εχθρών)
ἀπαγορεύω	ἀπηγόρευσεν αὐτῷ (απαγόρευσε σ' αυτόν)	ἀπηγόρευσεν ὑπὸ τοῦ δρόμου (κουράστηκε από τον δρόμο)
βάλλω	ἔβαλλον λίθους (έριχναν πέτρες)	βάλλ' ἐς κόρακας (άντε χάσου!)
ἔχω	ἔχω χρήματα	εὖ ἔχω (είμαι καλά)
καταλύω	κατέλυσε τὴν δημοκρατίαν	οὐδαμοῦ κατέλυσε (πουθενά δε στάθμευσε)
πράττω	πράττω τὰ πολιτικὰ (ασχολούμαι με την πολιτική)	εὖ πράττω (ευτυχῶ) – κακῶς πράττω (δυστυχῶ)
τελευτῶ κ.ά.	εὖ ἐτελεύτα τάδε (τα έφερε σε πέρας)	οὕτως ἐτελεύτα (έτσι πέθανε) – ὁ χειμῶν ἐτελεύτα (ο χειμώνας τελείωνε)

- N.E.:** • δεν άλλαξα γνώμη – αλλάξαμε τα πράγματα
• το δόντι με πέθανε – πέθανε ξαφνικά

β) Ρήματα που αρχικά ήταν αμετάβητα, αλλά χρησιμοποιούνται και ως μεταβατικά:

Ρήμα	Ως αμετάβητο	Ως μεταβατικό
ἀποδιδράσκω	οὔτοι ἀπέδρασαν (δραπέτευσαν)	ἀπέδρασαν ἡμᾶς (μας ξέφυγαν)
γελῶ	οὐδεὶς ἐγέλασε	μὴ γέλῃς μοῖραν (μην περιγελάσεις τη μοίρα)
μένω	ἐνταῦθα ἔμμενον	τὸν ἐλεύθερον μένει (περιμένει)
πλέω	ἔπλεον ἐπὶ τὴν Κέρκυραν	ἔπλεον τὸν Ἀράβιον κόλπον
χωρῶ κ.ά.	ἄνω ἐχώρουν (προχωρούσαν προς τα πάνω)	ἐχώρουν τὴν ὁδὸν (βάδιζαν τον δρόμο)

- N.E.:** • η πόρτα τρίζει – τρίζει τα δόντια
• το νερό έβρασε – βράζει τα μακαρόνια

➤ Μερικά ενεργητικά ρήματα μεταβάλλονται από μεταβατικά σε αμετάβητα, και αντίστροφα, όταν συντίθενται με πρόθεση:

βάλλω: ἔβαλλον τοὺς Ἀθηναίους – εἰσέβαλον εἰς τὴν χώραν
βαίνω: μετὰ ῥυθμοῦ βαίνουσι (προχωρούν) – διέβαινον τὸν ποταμὸν
ἴσταμαι: ἐνταῦθα ἴσαντο οἱ πολέμιοι (στέκονταν) – ὑφίστανται τὸν πόνον

N.E.: στέκεται στην πόρτα – μου παραστέκεται

B. ΤΑ ΜΕΣΑ ΡΗΜΑΤΑ

§ 59

Μέσα ρήματα ή ρήματα μέσης διάθεσης ονομάζονται αυτά που φανερώνουν ότι το υποκείμενό τους ενεργεί, όμως η ενέργεια αυτή επιστρέφει στο ίδιο το υποκείμενο ή βρίσκεται σε άλλη ιδιαίτερη σχέση με αυτό:

ρήμα ενεργητικό: Τὴν πόλιν **παρεσκευάσαμεν** καὶ ἐς πόλεμον καὶ ἐς εἰρήνην αὐταρκεστάτην.

ρήμα μέσο: Αὐτοὶ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας πολεμεῖν **παρεσκευάζοντο**.

Τα μέσα ρήματα, ανάλογα με τη σημασία τους, διακρίνονται σε:

μέσα αυτοπαθή

μέσα πλάγια

μέσα αλληλοπαθή

μέσα δυναμικά

1. Μέσα αυτοπαθή ρήματα

Μέσα αυτοπαθή ή ευθέα ονομάζονται τα ρήματα που δηλώνουν ενέργεια του υποκειμένου η οποία επιστρέφει άμεσα σ' αυτό. Ισοδυναμούν με ενεργητικά ρήματα που έχουν αντικείμενο την αιτιατική της αυτοπαθούς αντωνυμίας: *γυμνάζομαι* = *γυμνάζω ἑμαυτόν*. Μέσα αυτοπαθή είναι τα ρήματα:

ἀμφιέννυμαι (ντύνομαι)

ἀνίσταμαι (σηκώνομαι)

ἀπέχομαι (κρατιέμαι μακριά)

ἀποκρύπτομαι

ἀφίσταμαι (απομακρύνομαι)

γυμνάζομαι

ἐνδύομαι (ντύνομαι)

λούομαι (λούζομαι)

νίπτομαι

παρασκευάζομαι (ετοιμάζομαι)

τάσσομαι (παρατάσσομαι για μάχη)

κ.ά.

Οἱ Θηβαῖοι **ἐγυμνάζοντο** πάντες περὶ τὰ ὄπλα.

Λακεδαιμόνιοι οὕτως **ἐτάζαντο**.

N.E.: *Ἡ Μαρία ντύνεται.*

2. Μέσα πλάγια ρήματα

Μέσα πλάγια ονομάζονται τα ρήματα που δηλώνουν ενέργεια του υποκειμένου η οποία επιστρέφει σ' αυτό με τρόπο έμμεσο και πλάγιο. Διακρίνονται σε:

α) Μέσα διάμεσα· δηλώνουν ενέργεια του υποκειμένου η οποία επιστρέφει σ' αυτό —ή σε κάτι που του ανήκει— διαμέσου άλλου:

ἀπογράφομαι [μέσω του γραμματέα]

διδάσκομαι [διδάσκω κάποιον μέσω δασκάλων]

ναυπηγοῦμαι [ναυπηγώ μέσω ναυπηγών]

ἐπισκευάζομαι [επισκευάζω κάτι μέσω τεχνιτών]

μεταπέμπομαι [προσκαλώ κάποιον μέσω απεσταλμένων]

τίθεμαι νόμον [θεσπίζω ως πόλη νόμο μέσω νομοθετών] κ.ά.

Οἱ ἄνθρωποι τοὺς νόμους **ἔθεντο**. [ἔθηκαν (θέσπισαν) διὰ τῶν νομοθετῶν]

Θεμιστοκλῆς τὸν υἱὸν ἱππέα **ἐδιδάξατο** ἀγαθόν. [ἐδίδαξε διὰ τοῦ διδασκάλου]

N.E.: • *Ἡ Άννα κουρεύτηκε.* [έκοψε τα μαλλιά της με τη βοήθεια της κομμώτριας]

• **Ράβεται** πάντα σε μεγάλους οἴκους. [αναθέτει το ράψιμο των ρούχων σε...]

β) Μέσα περιποιητικά ή μέσα ωφελείας· δηλώνουν ενέργεια του υποκειμένου για δική του χρήση και ωφέλεια και ισοδυναμούν με ενεργητικά ρήματα που έχουν ως αντικείμενο τη δοτική της αυτοπαθούς αντωνυμίας: *πορίζομαι* = *πορίζω ἑμαυτῶ*. Μέσα περιποιητικά είναι τα ρήματα:

• *ἄγομαι γυναῖκα* (παίρνω γυναίκα ως σύζυγο)

• *ἀμύνομαι*

• *εὕρισκομαι* (πετυχαίνω)

• *εὐ/καλῶς τίθεμαι/καθίσταμαι*

(τακτοποιώ προς όφελός μου)

• *καταστρέφομαι* (υποτάσσω)

• *παρατίθεμαι* (παραθέτω για μένα)

• *παρέχομαι μάρτυρας* (παραρουσιάζω μάρτυρες υπεράσπισης)

• *πορίζομαι* (εξασφαλίζω κάτι για μένα)

• *συμβουλευόμαι* κ.ά.

Αἱ δορκάδες τοῖς κέρασιν **ἀμύνονται**. (τα ζαρκάδια)
 Οἱ Ἀθηναῖοι ῥαδίως **ἐπορίζοντο** τὰ ἐπιτήδεια. (τα εφόδια)
N.E.: Δανείστηκα χρήματα.

3. Μέσα αλληλοπαθή ρήματα

§ 63 Μέσα αλληλοπαθή ονομάζονται τα ρήματα που δηλώνουν αλληλοπάθεια, δηλαδή κοινή ενέργεια δύο ή περισσότερων υποκειμένων η οποία μεταβαίνει από το ένα στο άλλο. Τίθενται, συνήθως, σε πληθυντικό αριθμό, διότι δηλώνουν ενέργεια που εκτελείται από κοινού. Αντί για το μέσο αλληλοπαθές ρήμα μπορεί να χρησιμοποιηθεί το ενεργητικό είτε με αντικείμενο την αλληλοπαθή ή αυτοπαθή αντωνυμία γ' προσώπου είτε με πρώτο συνθετικό την αλληλοπαθή αντωνυμία: διεφθείραντο = διέφθειραν ἀλλήλους· διενείμαντο τὸ ἀργύριον = διένειμαν ἀλλήλοις τὸ ἀργύριον· οἱ ἰχθύες ἀλληλοφαγοῦσι = ἐσθίουσιν ἀλλήλους. Μέσα αλληλοπαθή ρήματα είναι τα:

(δια)αγωνίζονται	μισοῦνται
διαλέγονται	συνωφελοῦνται
διαλλάττονται	φιλοῦνται (αγαπιούνται)
(δια)νέμονται (μοιράζονται)	φθονοῦνται
διαφέρονται	ὠθοῦνται (σπρώχνονται)
διαφθείρονται	κ.ά.

Ἔστιν δὲ δημοκρατία πολιτεία ἐν ἣ κλήρῳ **διανέμονται** τὰς ἀρχάς.
 Συμβαλόντες τὰς ἀσπίδας **ἔωθοῦντο**.

N.E.: Τηλεφωνιοῦνται συχνά.

4. Μέσα δυναμικά ρήματα

§ 64 Μέσα δυναμικά ονομάζονται τα ρήματα που δηλώνουν ότι το υποκείμενο καταβάλλει όλες τις δυνάμεις του, σωματικές και πνευματικές, για την παραγωγή έργου:

• βουλεύομαι (σκέφτομαι, αποφασίζω)	• ποιοῦμαι πόλεμον/λόγον/συμμαχίαν/ἐξέτασιν
• λύομαι (ελευθερώνω κάποιον με λύτρα)	(πολεμῶ, λέγω, συμμαχῶ, εξετάζω)
• ὀρίζομαι (ορίζω, δίνω ορισμό)	• πολιτεύομαι (συμμετέχω στα κοινά)
• παρασκευάζομαι τι (ετοιμάζω κάτι)	• στρατεύομαι κ.ά.

Τὸν φόβον **ὀρίζονται** προσδοκίαν κακοῦ. (ορίζουν ως)
 Οἱ στρατηγοὶ πρὸς τὰ παρόντα **ἐβουλεύοντο**.

N.E.: Νοιάζεται για όλους.

Γενικές παρατηρήσεις

- α) Μερικές φορές ο ενεργητικός και ο μέσος τύπος ενός ρήματος έχουν την ίδια σημασία: βοῶ – βοῶμαι (φωνάζω), στρατοπεδεύω – στρατοπεδεύομαι, σκοπῶ – σκοποῦμαι (εξετάζω), σιδηροφορῶ – σιδηροφοροῦμαι (οπλοφορῶ) κ.ά. Συνήθως όμως έχουν διαφορετική σημασία:

ἄρχομαι λόγου (αρχίζω την ομιλία μου)	ἄρχω τοῦ λόγου (μιλῶ πρώτος)
βουλεύομαι (σκέφτομαι, αποφασίζω)	βουλεύω (εἶμαι βουλευτής)
λύομαι (ελευθερώνω κάποιον με λύτρα)	λύω (λύνω)
μισθοῦμαι (νοικιάζω ως ενοικιαστής)	μισθῶ (νοικιάζω ως ιδιοκτήτης σε άλλον)
ὀρίζομαι (ορίζω, δίνω ορισμό)	ὀρίζω (διαιρῶ, θέτω ὅρια)

<i>ποιοῦμαι πόλεμον</i> (διεξάγω πόλεμο)	<i>ποιῶ πόλεμον</i> (προκαλώ πόλεμο)
<i>πολιτεύομαι</i> (συμμετέχω στα κοινά)	<i>πολιτεύω</i> (είμαι πολίτης)
<i>ταμιεύομαι</i> (διαχειρίζομαι χρήματα)	<i>ταμιεύω</i> (είμαι ταμίας) κ.ά.

- β) Δεν είναι πάντοτε εύκολο να καθοριστεί με ακρίβεια η ιδιαίτερη σημασία ενός μέσου ρήματος, αφού είναι δυνατόν αυτό να ανήκει σε διάφορες κατηγορίες μέσων ρημάτων:

Παρασκευάζομαι ἐπὶ πόλεμον. (Ετοιμάζομαι για πόλεμο.) [μέσο αυτοπαθές: *παρασκευάζω ἑμαυτὸν*]

Παρασκευάζομαι στρατείαν. (Ετοιμάζω εκστρατεία.) [μέσο δυναμικό ή μέσο ωφελείας: αναμένω όφελος από αυτήν]

Ἐναυπηγήσατο τριήρεις. [μέσο διάμεσο ή μέσο ωφελείας]

N.E.: Ο γαμπρός **ξυρίζεται**. [ξυρίζεται μόνος του: μέσο αυτοπαθές· ξυρίζεται στο κουρείο: μέσο διάμεσο]

- γ) Τα μέσα αυτοπαθή και τα μέσα πλάγια ονομάζονται **μέσα αντανεκλαστικά ρήματα**, γιατί δηλώνουν ενέργεια η οποία επιστρέφει στο υποκείμενο άμεσα ή έμμεσα.

Γ. ΤΑ ΠΑΘΗΤΙΚΑ ΡΗΜΑΤΑ

§ 65

Παθητικά ρήματα ή ρήματα παθητικής διάθεσης ονομάζονται αυτά που φανερώνουν ότι το υποκείμενό τους παθαίνει κάτι από κάποιον άλλο. Παθητική διάθεση έχουν:

- α) Ρήματα της μέσης, συνηθέστερα, φωνής:

Ὁ λόφος **ἐνεπλήσθη** ἵππέων. (γέμισε) [ρ. *πίμπλαμαι*]

Οἶδα ὅτι **οὐκ ἀδικούμαι**.

N.E.: Η σοδειά **καταστράφηκε**.

- β) Ορισμένα ρήματα ενεργητικής φωνής:

Οὐδὲν πώποτε κακὸν **ἐπάθομεν**. [ρ. *πάσχω*]

Πάντες **ἀπέθανον** αὐτοῦ μαχόμενοι. [ρ. *ἀποθνήσκω*]

N.E.: Τα χιόνια **έλιωσαν**.

- γ) Μερικές ρηματικές εκφράσεις ή περιφράσεις:

Πάντες **ἐν αἰτίᾳ ἦσαν**. (κατηγορούνταν)

Ἐκεῖνος **δίκην δώσει**. (θα τιμωρηθεί) [*δίκην δίδωμι*]

N.E.: Η σεισμική δόνηση δεν **έγινε αισθητή**.

§ 66

Το πρόσωπο ή το πράγμα από το οποίο προέρχεται η ενέργεια που δέχεται το υποκείμενο ενός παθητικού ρήματος ονομάζεται **ποιητικό αίτιο**. Το ποιητικό αίτιο εκφέρεται:

- α) Με την πρόθεση **ὑπὸ** + γενική (βλ. άλλες συντακτικές λειτουργίες της **ὑπὸ** + γενική στην § 156.18α):

Πολλοὶ **ὑπὸ τῶν τριάκοντα** ἀπέθανον.

N.E.: [από + αιτιατική] Οι νόμοι ψηφίζονται **από τη Βουλή**.

- β) Σπανιότερα με τις προθέσεις **ἀπό, ἐκ, πρὸς, παρὰ** + γενική:

Οὐδὲν ἔργον ἀξίολογον ἐπράχθη **ἀπ' αὐτῶν**.

Τοῦτό μοι **ἐκ θεοῦ** δέδοται.

Ταῦτα ἐξηγγέλθη Ἀλεξάνδρῳ **πρὸς τῶν κατασκόπων**.

Παρὰ πολλῶν ὁμολογεῖται τοῦτο εἶναι τὸ δίκαιον.

- γ) Με **δοτική ονόματος ή αντωνυμίας**, η οποία ονομάζεται **δοτική προσωπική του ενεργούντος προσώπου** (βλ. § 80η).

Δ. ΤΑ ΟΥΔΕΤΕΡΑ ΡΗΜΑΤΑ

§ 67 Ουδέτερα ρήματα ή ρήματα ουδέτερης διάθεσης ονομάζονται αυτά που φανερώνουν ότι το υποκείμενό τους ούτε ενεργεί ούτε παθαίνει κάτι, αλλά βρίσκεται απλώς σε μια κατάσταση: *ζῶ, βιω̃, ἡρεμῶ, ἡσυχάζω, νοσῶ, κάθηναι, κεῖμαι, σωφρονῶ, ὑγιαίνω* κ.ά.:

Ἐκαστος ζῇ ὥς βούλεται.

Ὑγιαίνουσιν οἱ τὰ σώματα εὖ ἔχοντες.

II. Η ΣΥΝΤΑΞΗ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ

A. ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ

§ 68 **Αντικείμενο** ονομάζεται ο όρος της πρότασης που δηλώνει το πρόσωπο, το ζώο ή το πράγμα στο οποίο μεταβαίνει ή στο οποίο αναφέρεται η ενέργεια του υποκειμένου.

Το αντικείμενο, όταν είναι ουσιαστικό ή λέξη / φράση σε θέση ουσιαστικού (ουσιαστικοποιημένη), τίθεται πάντοτε σε μια από τις πλάγιες πτώσεις: γενική, δοτική, αιτιατική.

§ 69 Ως αντικείμενο τίθεται:

α) Ουσιαστικό:

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐφρούρουν τὰ τείχη.

N.E.: *Ἡ μητέρα ἐφτιαξε φαγητό.*

β) Επίθετο, μετοχή ή αντωνυμία:

Τοὺς ξένους ἀδικεῖ σφόδρα.

Ἐκάλεσε τοὺς ἐργαζομένους.

Εὐμενῶς ἐδέξατο ἡμᾶς.

N.E.: • Απέφευγε **τους** πονηρούς και **τους** ξιπασμένους. • Πρότεινα **εσένα** για αρχηγό.

γ) Απαρέμφατο (άναρthro ή έναρthro):

Ξύνεδροι βούλονται γίγνεσθαι.

Οἱ ἔφιπποι φοβοῦνται τὸ καταπεσεῖν.

N.E.: Ἐχουν διατηρηθεῖ κάποια αρχαία απαρέρμφατα που τίθενται στον λόγο και ως αντικείμενα:

Αυτό το παιδί ἔχει λέγειν.

δ) Ἀκλιτη λέξη ή φράση με άρθρο:

Τοὺς μὲν ἀπέκτεινε, τοὺς δὲ ἡνδραπόδισε. (υποδούλωσε)

N.E.: • Δεν είπα ακόμη **το ναι**. • Ποιος εῖπε **το «μολών λαβέ»;**

ε) Εμπρόθετος προσδιορισμός με ή χωρίς άρθρο:

Ἐώρων τοὺς ἀπὸ Φυλῆς εὐτυχοῦντας.

Διέφθειραν ἔς ὀκτακοσίους. (Σκότωσαν περίπου οχτακόσιους.)

N.E.: *Μίλησα στον διευθυντή.*

στ) Δευτερεύουσα ονομαστική πρόταση (βλ. § 173α):

Λέγουσιν ὅτι δεκαταῖος ἀφίκετο ἐπὶ τὸ ὄρος.

Φοβεῖται μὴ τὰ ἔσχατα πάθῃ.

N.E.: • Εἶπε ὅτι θα ἐρθεῖ. • Φοβάται μὴν εκτεθεῖ.

Γενικές παρατηρήσεις

α) Το αντικείμενο μπορεί να παραλείπεται, όταν εύκολα εννοείται:

Τάληθῃ ἔρῳ καὶ οὐκ ἀποκρύψομαι. [τάληθῃ]

N.E.: Ξεκλείδωσε να μπω. [την πόρτα]

β) Το αντικείμενο μπορεί να είναι:

1. άμεσο ή έμμεσο (βλ. § 71)

2. εξωτερικό (βλ. § 75α)

3. εσωτερικό (βλ. § 75β):

- εσωτερικό αντικείμενο του αποτελέσματος (βλ. § 75β1)

- κυρίως εσωτερικό αντικείμενο ή σύστοιχο (βλ. § 75β2).

Το αντικείμενο των μεταβατικών ρημάτων

§ 70 Τα μεταβατικά ρήματα διακρίνονται σε:

α) Μονόπτωτα· δέχονται ένα αντικείμενο ή περισσότερα στην ίδια πλάγια πτώση, τα οποία συνδέονται μεταξύ τους παρατακτικά ή χωρίζονται με κόμμα:

Ἐπαινοῦμεν τοὺς δικαίους.

Ἐπαινοῦμεν οὐ μόνον τοὺς δικαίους ἀλλὰ καὶ τοὺς συνετοὺς καὶ τοὺς σοφοὺς.

N.E.: • Αγόρασε βιβλία. • Αγόρασε βιβλία και τετράδια.

β) Δίπτωτα· δέχονται δύο αντικείμενα σε δύο διαφορετικές πλάγιες πτώσεις ή δύο αντικείμενα σε αιτιατική, από τα οποία το ένα είναι πρόσωπο και το άλλο πράγμα:

Ἔδωκε τὰ γράμματα τοῖς φίλοις.

Διδάσκουσι τοὺς παῖδας σωφροσύνην.

N.E.: • Της πήραν το δίπλωμα. • Μαθαίνει την Άννα χορό.

► Αντί της αιτιατικής πράγματος ως αντικείμενο μπορεί να τεθεί απαρέμφατο ή, όπως και στη N.E., δευτερεύουσα πρόταση:

Ἐκέλευσεν τοὺς τοξότας ἐκτοξεύειν ἐς τοὺς βαρβάρους.

Δείζομεν τοῖς βαρβάροις ὅτι δυνάμεθα τοὺς ἐχθροὺς τιμωρεῖσθαι.

N.E.: Μου εἶπε ὅτι βιάζεται.

§ 71 Από τα δύο διαφορετικά αντικείμενα ενός δίπτωτου ρήματος το ένα ονομάζεται **άμεσο**, γιατί σ' αυτό μεταβαίνει άμεσα η ενέργεια του υποκειμένου, και το άλλο ονομάζεται **έμμεσο**, γιατί σ' αυτό μεταβαίνει έμμεσα η ενέργεια του υποκειμένου. Με βάση την πτώση εκφοράς του αντικειμένου, άμεσο είναι το αντικείμενο σε αιτιατική και έμμεσο το αντικείμενο σε γενική ή δοτική. Όταν το ρήμα συντάσσεται με γενική και δοτική, άμεσο είναι το αντικείμενο σε γενική, ενώ, όταν το ρήμα συντάσσεται με δύο αιτιατικές, άμεσο είναι το αντικείμενο που δηλώνει πρόσωπο:

Άμεσο		Έμμεσο
αιτιατική		γενική ή δοτική
αιτιατική προσώπου	+	αιτιατική πράγματος ή απαρέμφατο ή δευτερεύουσα πρόταση
γενική		δοτική
απαρέμφατο ή δευτερεύουσα πρόταση		γενική ή δοτική

Αὐτοὺς ἀπεστέρησαν βίου. [άμεσο – έμμεσο]

Ἀποδώσω τὰ ἡμίσεα τοῖς φίλοις. [άμεσο – έμμεσο]

Διδάσκει τοὺς νέους τὴν ἀρετὴν. [άμεσο – έμμεσο]

Ἔπεισαν τοὺς Θηβαίους βοηθεῖν. [άμεσο – έμμεσο]

Ἡ ἀριθμητικὴ διδάσκει ἡμᾶς ὅσα ἐστὶν τὰ τοῦ ἀριθμοῦ. [άμεσο – έμμεσο]

Τῶν τιμῶν τοῖς φίλοις μεταλαμβάνομεν. [άμεσο – έμμεσο]

Πρόξενος ἐδεῖτο τοῦ Κλεάρχου μὴ ποιεῖν ταῦτα. [έμμεσο – άμεσο]

Εἶπε τῷ Ξενοφῶντι ὅτι ἀποπέμψει αὐτόν. [έμμεσο – άμεσο]

N.E.: Η πτώση του άμεσου αντικειμένου είναι η αιτιατική (έναντι της γενικής, που είναι η πτώση του έμμεσου αντικειμένου) και μάλιστα η αιτιατική προσώπου (όταν και τα δύο αντικείμενα είναι σε αιτιατική), όπως και στην Α.Ε. Όταν όμως η αιτιατική προσώπου ισοδυναμεί με εμπρόθετο προσδιορισμό, τότε αυτή είναι έμμεσο αντικείμενο. Γενικά, έμμεσο είναι το αντικείμενο (σε γενική ή σε αιτιατική) που μπορεί να αντικατασταθεί από εμπρόθετο προσδιορισμό:

- Κάνεις κακό του παιδιού. • Έδωσε τροφή στα ζώα. • Με ρώτησε κάτι.
- [αλλά:] Με έμαθε γράμματα. [σ' εμένα: έμμεσο]

1. Μονόπτωτα ρήματα

α) Μονόπτωτα ρήματα με γενική

§ 72 Αντικείμενο σε γενική δέχονται ρήματα τα οποία σημαίνουν:

1. **Μνήμη** ή **λήθη**, όπως *μέμνημαι* (θυμάμαι), *μνημονεύω*, *ἐπιλανθάνομαι* (ξεχνώ) κ.τ.ό.:
Ἀχιλλέως καὶ Πατρόκλου μέμνησθε καὶ Ὀμήρου.
Δέδοικα μὴ ἐπιλαθώμεθα τῆς οἴκαδε ὁδοῦ.
2. **Επιμέλεια**, **φροντίδα**, **φειδώ** και τα **αντίθετά τους**, όπως *ἐπιμελοῦμαι*, *κήδομαι* (φροντίζω), *ἀμελῶ*, *ὀλιγωρῶ*, *φείδομαι*, *ἀφειδῶ* κ.τ.ό.:
Ἐπιμελοῦνται τῆς ἀρετῆς.
Οἱ θεοὶ τῶν ἀσεβούντων οὐκ ἀμελοῦσι.
Χρόνου φείδου.
3. **Χωρισμό**, **αποχή**, **απομάκρυνση**, **απαλλαγή**, όπως *χωρίζομαι*, *ἀπέχω*, *ἀφίεμαι*, *ἀφίσταμαι*, *ἀπαλλάττομαι* κ.τ.ό.:

Λακεδαιμόνιοι πλέον ἀπέχουσι **τῶν βαρβάρων**.
Χῖοι ἀφίστανται **Ἀθηναίων**.

4. **Ἐναρξη** ἢ **λήξη**, ὅπως ἄρχω, ἄρχομαι, λήγω, παύομαι κ.τ.ό.:
Παρόντων πάντων ἤρχετο τοιοῦδε **λόγου**.
Λήγε **τῶν πόνων** ἔτι πονεῖν δυνάμενος.
5. **Εξουσία**, ὅπως ἄρχω, βασιλεύω, δεσπότης, ἡγεμονεύω, ἡγοῦμαι, κρατῶ (νικῶ, υπερισχύω), προΐσταμαι, στρατηγῶ κ.τ.ό.:
Γῆς καὶ **θαλάττης** ἤρχον Λακεδαιμόνιοι.
Νηλεὺς τῆς Ἰωνικῆς **ἀποικίας** ἡγεῖτο.
Ἀθηναῖοι **Μήδων** ἐκράτησαν.
6. **Συμμετοχή, πλησμονή** (αφθονία) ἢ **στέρηση**, ὅπως κοινωνῶ, μεταλαμβάνω, μετέχω, γέμω, δέω, δέομαι (έχω ανάγκη), στεροῦμαι, χρήζω κ.τ.ό.:
Τὸ ἀνθρώπινον γένος μετείληφεν **ἀθανασίας**.
Καὶ τὰ φυτὰ μετέχει **ζωῆς**.
Παραδείγματος τὸ παράδειγμα αὐτὸ δεδέηκε.
7. **Επιθυμία, ἀπόλαυση** —εκτός ἀπὸ τὰ ρήματα ἀγαπῶ, ποθῶ, φιλῶ που συντάσσονται με αιτιατική— ὅπως ἐπιθυμῶ, ἐρῶ (αγαπῶ με πάθος), ἐφίεμαι (ἐπιθυμῶ πολύ), ὀρέγομαι κ.τ.ό.:
Τῆς εἰρήνης ἐπεθυμήσαμεν.
Οἱ φιλοχρήματοι ἐφίενται **τῶν δώρων**.
Ὁ φιλότιμος **τῆς ὑπεροχῆς** ὀρέγεται.
8. **Αἴσθησις, ἀντίληψις** —εκτός ἀπὸ τὸ ρήμα ὁρῶ που συντάσσεται με αιτιατική— ὅπως αἰσθάνομαι, ἄππομαι, ἀκούω, γεύομαι, ἀντιλαμβάνομαι, ἐπιλαμβάνομαι, ὁσφραίνομαι, πυνθάνομαι (πληροφορούμαι) κ.τ.ό.:
Σιγῇ καὶ δικαίως **ἡμῶν** ἀκούετε.
Ἡ ψυχὴ **τῆς ἀληθείας** ἄππεται.
Ὅλιγοι αὐτῶν **σίτου** ἐγεύσαντο.
9. **Απόπειρα, ἐπιτυχία ἢ ἀποτυχία**, ὅπως πειρῶμαι, (ἐπι)τυγχάνω, ἀξιοῦμαι, ἀποτυγχάνω, ἁμαρτάνω (σφάλω, ἀποτυγχάνω), ψεύδομαι (εξαπατῶμαι) κ.τ.ό.:
Οἱ εὐγενεῖς ἀξιοῦνται **τιμῆς**.
Φοβούμεθα μὴ **ἀμφοτέρων** ἅμα ἡμαρτήκαμεν.
Τῆς ἰδίας **ἐλπίδος** ἅπαντες ἐψεύσθησαν.
10. **Υπεροχή, διαφορά, σύγκρισις**, ὅπως πλεονεκτῶ, ὑπερτερῶ, προέχω, ὑπερέχω, ἀριστεύω, πρωτεύω, διαφέρω, (ὑπο)λείπομαι, ὑστερῶ, ἡττῶμαι, μειονεκτῶ, προτιμῶ κ.τ.ό.:
Ἰδίᾳ οὐδεὶς ὑπερεῖχε **τῶν πολλῶν**.
Διαφέρει τὸ θῆλυ **τοῦ ἄρρενος**.
Μειονεκτοῦσιν οἱ τύραννοι **τῶν ιδιωτῶν**.
11. Τέλος, ὅσα ρήματα εἶναι **σύνθετα** με τὶς προθέσεις ἀπό, ἐκ, κατά, πρό, ὑπέρ:
Τὸ μέσον ἴσον **τῶν ἐσχάτων** ἀπέχει.
Μὴ καταφρόνει **ἐθῶν** γεροντικῶν.
Πολλοῖς ἡ γλῶττα προτρέχει **τῆς διανοίας**.
Ὑπερορᾷ τῶν καθεστώτων **νόμων**. (περιφρονεῖ)

N.E.: Οι παραπάνω κατηγορίες ρημάτων συντάσσονται με αιτιατική ή εμπρόθετο προσδιορισμό σε θέση αντικειμένου. Λίγα είναι άλλωστε τα ρήματα που στη Ν.Ε. συντάσσονται με γενική, η οποία μάλιστα μπορεί να αντικατασταθεί από εμπρόθετο:

Μου διέφυγε μια λεπτομέρεια. [διέφυγε από μένα]

Γενική παρατήρηση

Πολλά από τα ρήματα που συντάσσονται με γενική απαντούν και με άλλη σύνταξη, όπως με αιτιατική, απαρέμφατο, κατηγορηματική μετοχή (βλ. § 124), δευτερεύουσα πρόταση κ.ά.:

Ἐκεῖνος ἔπαυσε τοὺς τυράννους.

Οὐδείς γὰρ ἐπιθυμεῖ ἀκόλαστος εἶναι.

Αἰσθάνομαι ταῦτα οὕτως ἔχοντα.

**Ἄκουε τοὺς λόγους τοὺς περὶ ἀλλήλων καὶ πειρῶ γνωρίζειν τοὺς λέγοντας.*

Πυνθάνομαι ὅτι οὐκ ἄβατόν ἐστι τὸ ὄρος.

β) Μονόπτωτα ρήματα με δοτική

§ 73

Αντικείμενο σε δοτική δέχονται ρήματα τα οποία σημαίνουν:

1. Φιλική ή εχθρική διάθεση ή ενέργεια, όπως *ἀρέσκω*, (δια)αμιλλῶμαι, *εὖνοω*, *βοηθῶ*, *ἀμύνω*, *τιμωρῶ*, *λυσίτελῶ* (ωφελῶ), *ἀπειλῶ*, *ἐπιτιμῶ*, *πολεμῶ*, *μάχομαι*, *ἐναντιοῦμαι*, *μέμφομαι* (επικρίνω), *ὀργίζομαι*, *φθονῶ* κ.τ.ό.:

Οἱ νέοι πρεσβυτέροις διαμιλλῶνται.

Οἱ Ἀθηναῖοι τῷ Ἀντιόχῳ ἐβοήθουν.

Μὴ πάθωμεν ὁ ἅλλοις ἐπιτιμῶμεν.

Πολεμοῦσι τοῖς πρότερον ἀδικήσασιν.

Ἀνόπλοις ὥπλισμένοι μάχονται.

- Εκτός από το ρήμα *λυσίτελῶ*, τα ρήματα που σημαίνουν **ωφέλεια** ή **βλάβη** συντάσσονται με αιτιατική:

**Ἐκείνους μὲν οὐκ ὠφελεῖ τὸ οἰκεῖον, τούτους δὲ καὶ βλάπτει.*

2. **Ευπείθεια** ή **υποταγή** και τα **αντίθετά τους**, όπως *πείθομαι*, *πιστεύω*, *ὑπακούω*, *ὑπηρετῶ*, *δουλεύω* (εἶμαι δούλος), *ἀπειθῶ*, *ἀπιστῶ* κ.τ.ό.:

**Ραδίως πείθεται τοῖς διαβάλλουσιν.*

Δαίδαλος Μίνῳ ἐδούλευεν.

**Ἐκὼν ἀπειθεῖ Ἀλέξανδρος τῷ μάντι.*

3. **Προσέγγιση**, **ακολουθία**, **διαδοχή**, **μείξη** ή **επικοινωνία**, όπως *πλησιάζω*, *πελάζω* (πλησιάζω), *ἀκολουθῶ*, *ἔπομαι* (ακολουθῶ), *μείγνυμαι*, (*ἐπι*)*κοινωνῶ*, *ὄμιλῶ* (συναναστρέφομαι), *χρῶμαι* (χρησιμοποιῶ), (*ἐν*) (*συν*) (*περι*)*τυγχάνω* (συναντῶ) κ.τ.ό.:

**Ὅμοιος ὁμοίῳ ἀεὶ πελάζει.*

Τὸ Γ ἔπεται τῷ Β.

**Ἐπικοινωνοῦσι αἱ ἐπιστῆμαι ἀλλήλαις.*

Μὴ πονηροῖς ὀμίλει.

Οὐ δικαίως χρῆται τοῖς παραδείγμασι.

**Ἐκεῖ περιτυγχάνουσι τῷ στρατεύματι.*

- Το ρήμα *χρῶμαι* συντάσσεται και με δύο δοτικές, από τις οποίες η μία είναι αντικείμενο και η άλλη κατηγορούμενο του αντικειμένου:

Χρῶμαι τῷ προδότη συμβούλῳ. (ως σύμβουλο)

4. **Ισότητα, ομοιότητα, συμφωνία** και τα **αντίθετά τους**, όπως *ἴσοῦμαι*, *ἕοικα* (μοιάζω), *ὁμοιάζω*, *ὁμοιοῦμαι*, *συμφωνῶ*, *συνάδω* (συμφωνώ), *ὁμολογῶ*, *ὁμονοῶ* κ.τ.ό.:

Φιλοσόφῳ ἕοικας, ὧ νεανίσκε.

Τὸ τῆς πόλεως ἦθος ὁμοιοῦται τοῖς ἄρχουσι.

Τὰ γὰρ ἔργα οὐ συμφωνεῖ τοῖς λόγοις.

Οὗτος ἔμπεδοκλεῖ ὁμονοεῖ ἢ οὐ;

5. **Ἐριδα ή συμφιλίωση**, όπως *ἀμφισβητῶ*, *ἐρίζω*, *διαλλάττομαι*, *σπένδομαι* (συνθηκολογώ) κ.τ.ό.:

Οἱ ἔχθροι ἐρίζουσιν ἀλλήλοις.

Ὁ κῆρυξ τῇ πρεσβείᾳ σπένδεται.

6. «**Ἀρμόζει**», «**ταιριάζει**», όπως *ἀρμόπει*, *πρέπει*, *προσῆκει*:

Τῇ βασιλείᾳ προσῆκει καλοκαγαθία.

- Όταν τα ρήματα αυτά είναι απρόσωπα, η δοτική είναι **δοτική προσωπική** (βλ. § 86).

7. Τέλος, όσα ρήματα είναι **σύνθετα** με τις προθέσεις *ἐν*, *ἐπί*, *παρά*, *περί*, *πρός*, *σύν*, *ὑπὸ* ή το επίρρημα *ὁμοῦ*:

Οὐκ ἐνέμεινε τοῖς ὄρκοις καὶ ταῖς σπονδαῖς.

Οἱ δὲ ἐπιτίθενται τῷ στρατεύματι.

Νοῦς ἀνθρώποις παρίσταται.

Οὐδὲν ἡμῖν ἀγαθὸν παραγίνεται.

Πλέοντες νυκτὸς σφοδρῶ περιπίπτουσι χειμῶνι.

Προσηύχοντο θεοῖς τοῖς Μηδίαν γῆν κατέχουσιν.

Ἡ τούτου ἀδελφὴ ἔμοι συνοικεῖ.

Ὁργὴ μεγάλη καὶ τιμωρία ὑπόκειται τοῖς τὰ ψευδῇ μαρτυροῦσιν.

Οὐκ ὁμοφρονοῦσιν ἀλλήλοις. [Βλ. και παραπάνω τα ρ. *ὁμονοῶ*, *ὁμολογῶ*.]

N.E.: Οι παραπάνω κατηγορίες ρημάτων συντάσσονται με αιτιατική ή εμπρόθετο προσδιορισμό σε θέση αντικειμένου και σπάνια με γενική:

- Πολεμά **τους** εχθρούς. • Μοιάζει **του** παππού του. [ή: **στον** παππού του]

γ) Μονόπρωτα ρήματα με αιτιατική

§ 74

Η αιτιατική είναι η κυρίως πτώση του αντικειμένου. Με αιτιατική συντάσσονται ρήματα ποικίλων σημασιών, όπως *βιάζομαι*, *ἐπιορκῶ*, *θαρρῶ*, *κελεύω*, *λανθάνω* (διαφεύγω την προσοχή κάποιου), *λαμβάνω*, *μένω*, *οἰκῶ*, *ὄμνυμι* (ορκίζομαι), *φθάνω*, (δια)φυλάττω, *τιμῶ*, *κολακεύω*, *ἀδικῶ*, *διώκω*, *αἰσχύνομαι* κ.ά., καθώς και ρήματα που ως απλά είναι αμετάβατα, σύνθετα όμως με πρόθεση λειτουργούν ως μεταβατικά, όπως *διαβαίνω*, *διέρχομαι*, *περίσταμαι* (κυκλώνω) κ.ά.:

Πτολεμαῖος λανθάνει τοὺς βαρβάρους.

Παρά βασιλέως πολλὰς ἔλαβον καὶ μεγάλας δωρεάς.

Τοὺς δικαίους καὶ ἀνδρείους τιμῶσι.

Οὐ μόνον ὑμᾶς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους ἀδικεῖ.

Οἱ δημαγωγοὶ τὰ πλήθη κολακεύουσι.

Αἱ Γοργόνες τὸν Περσέα ἐδίωκον.

Τοὺς μὲν θεοὺς φοβοῦ, τοὺς δὲ φίλους αἰσχύνου.

Ὁ Κύρος περιστάται τὸν λόφον τῷ παρόντι στρατεύματι.

Το αντικείμενο σε αιτιατική διακρίνεται σε:

- α) Εξωτερικό αντικείμενο:** φανερώνει το πρόσωπο, το ζώο ή το πράγμα που προϋπάρχει της ενέργειας του υποκειμένου, η οποία είτε επιδρά στο πρόσωπο, ζώο ή πράγμα και μεταβάλλει την αρχική του κατάσταση είτε μεταβαίνει σ' αυτό χωρίς να το μεταβάλλει:

Τὸν λιμένα ἐτείχισαν. [μεταβολή της αρχικής κατάστασης του αντικειμένου]

Οὐ γινώσκω σε. [αμετάβλητη η αρχική κατάσταση του αντικειμένου]

β) Εσωτερικό αντικείμενο:

1. **Εσωτερικό αντικείμενο του αποτελέσματος:** φανερώνει το αποτέλεσμα της ενέργειας του υποκειμένου και τίθεται με ρήματα που έχουν την έννοια της δημιουργίας κάποιου πράγματος το οποίο δεν υπήρχε πριν συντελεστεί η ενέργεια του ρήματος. Τέτοια ρήματα είναι τα *γεννῶ, γράφω, δημιουργῶ, ἰδρύω, κατασκευάζω, κτίζω, οἰκοδομῶ, δρύπτω* (σκάβω), *παρασκευάζω, ποιῶ, τίκτω, ὑφαίνω* κ.τ.ό.:

Γράφω ἐπιστολὴν πρὸς τὸν πατέρα σου.

Ἀλέξανδρος κατεσκεύασε φρούριον.

Ὡρυττε τάφρον ὑπερμεγέθη.

Ἀγῶνα ποιεῖ γυμνικόν τε καὶ ἵππικόν.

2. **Κυρίως εσωτερικό αντικείμενο ή σύστοιχο:** φανερώνει το περιεχόμενο της ενέργειας του ρήματος. Είναι ομόρριζο με το ρήμα ή προέρχεται από τη ρίζα άλλου συνώνυμου ρήματος και συνοδεύεται συνήθως από επιθετικό προσδιορισμό:

νικῶ νίκην – *πολεμῶ πόλεμον* – *θύω θυσίας*

Τὸν ἔσχατον κίνδυνον κινδυνεύουσι.

Οἱ Ἀθηναῖοι τοσαύτας ἑορτάς ἐώρταζον, ὅσας οὐδεμία τῶν ἄλλων Ἑλληνίδων πόλεων, καὶ τοσαύτας δίκας ἐδικάζοντο, ὅσας οὐδὲ πάντες ἄνθρωποι.

N.E.: Το αντικείμενο σε αιτιατική διακρίνεται σε **εξωτερικό** και σε **εσωτερικό ή σύστοιχο αντικείμενο**.

Παρατηρήσεις

- α) Με σύστοιχο αντικείμενο συντάσσονται και ρήματα που δεν είναι ενεργητικά μεταβατικά:

νοσῶ νόσον [αλλά και: *ἀσθενῶ νόσον*] – *ζῶ ζωὴν*

- β) Ένα ρήμα που συντάσσεται με αιτιατική προσώπου ως εξωτερικό αντικείμενο μπορεί να δεχτεί και σύστοιχο αντικείμενο (βλ. και § 76):

Ἐκαστον εὐεργετῶ τὴν μεγίστην εὐεργεσίαν.

N.E.: Τη στόλισε *στολίδι*α πλουμιστά.

- γ) Πολλές φορές η σύστοιχη αιτιατική παραλείπεται και τότε ως σύστοιχο αντικείμενο λειτουργεί ο επιθετικός προσδιορισμός σε ουδέτερο γένος πληθυντικού, συνήθως, αριθμού¹:

Θηβαῖοι πολλὰ καὶ μεγάλα ἡμᾶς ἠδίκησαν. [πολλὰς καὶ μεγάλας ἀδικίας]

Οἱ τύραννοι πλείω καὶ μείζω λυποῦνται τῶν ἰδιωτῶν. [πλείονας καὶ μείζονας λύπας]

Ταῦτα καὶ τοιαῦτα εἶπεν Ἀλέξανδρος. [τούτους καὶ τοιούτους λόγους]

N.E.: Ρώτησε *πολλά*. [πολλές ερωτήσεις]

1. Το σύστοιχο αντικείμενο μπορεί να παραλείπεται και όταν συνοδεύεται από ετερόπρωτο προσδιορισμό σε γενική. Τότε ως σύστοιχο αντικείμενο λειτουργεί η γενική, η οποία είτε μένει αμετάβλητη είτε μετατρέπεται σε αιτιατική:

Οἱ λόγοι τοῦ Δημοσθένους λυχνίας ὄζουσιν. [ὁσμὴν λυχνίας]

ἀγωνίζομαι πάλην [ἀγῶνα πάλης] – *νικῶ μάχην* [νίκην μάχης]

N.E.: Μυρίζει *ψητό*. [μυρωδιά ψητού]

2. Δίπτωτα ρήματα

α) Δίπτωτα ρήματα με δύο αιτιατικές

§ 76 Με δύο αιτιατικές ως αντικείμενα, αιτιατική προσώπου (άμεσο) και αιτιατική πράγματος ή σύστοιχο αντικείμενο (έμμεσο), συντάσσονται τα παρακάτω ρήματα και τα συνώνυμά τους:

1. διδάσκω, παιδεύω, ἀναμνησκω (υπενθυμίζω), ὑπομνησκω:

Γλῶσσαν τὴν Ἀπικὴν ἐδίδασκον **τοὺς παῖδας**.

Τοῦθ' ὑμᾶς ἀναμνήσω.

N.E.: **Μας** διδάσκει **ιστορία**.

2. ἐνδύω, ἀμφιέννυμι, ἐκδύω (ξενύνω):

Ὁ πάππος **τὸν Κῦρον στολὴν** καλὴν ἐνέδυσε.

N.E.: **Την** ἐντυσαν **λευκά**.

3. (ἀν)ερωτῶ, αἰτῶ (ζητῶ), ἀπαιτῶ:

Αἰτεῖ **τὸν Ἀγησίλαον ὀπλίτας**.

N.E.: [αλλά:] **Μου** ζήτησε **βοήθεια**. [γεν. + αιτ.]

4. ἀποκρύπτομαι, κρύπτω, ἀφαιροῦμαι, (ἀπο)στερῶ, εἰσπράττω:

Τὴν θυγατέραν ἔκρυπτεν **τὸν θάνατον** τοῦ ἀνδρός.

Τοὺς διδασκάλους τοὺς μισθοὺς ἀπεστέρηκεν.

N.E.: [αλλά:] **Μου** στέρησε **τις διακοπές**. [γεν. + αιτ.]

Παρατήρηση

Υπάρχουν περιπτώσεις κατά τις οποίες οι δύο αιτιατικές δεν είναι πάντοτε αντικείμενα του ρήματος. Αυτές οι αιτιατικές μπορεί να είναι:

- α) Αντικείμενο και κατηγορούμενο του αντικειμένου, με ρήματα που έχουν τη σημασία του *καλῶ, ὀνομάζω, λέγω, νομίζω, κρίνω, ἡγοῦμαι* (νομίζω), *θεωρῶ, ποιῶ, καθίστημι, διορίζω, αἰροῦμαι* (εκλέγω), *ἔχω, παρέχω*:

Δαρεῖος Κῦρον σατράπην ἐποίησε. [A: Κῦρον]

Φύλακας κατέστησαν **ἡμᾶς**. [A: ἡμᾶς]

Ἔχω **συμμάχους** τὰς μεγίστας **πόλεις**. [A: πόλεις]

N.E.: • Ἐκανε **τον γιο** του **διευθυντή**. • **Η τάξη με** εξέλεξε **πρόεδρο**.

- β) Αντικείμενο και κατηγορούμενο επιρρηματικό, με ρήματα κίνησης κυρίως, ή προληπτικό, με ρήματα που δηλώνουν αύξηση ή εξέλιξη (πβ. § 15 και § 16 αντίστοιχα):

Παρετάξαντο τὰς ναῦς μετεώρους. (στο ανοιχτό πέλαγος) [A: τὰς ναῦς]

Τούτους ἵππείας ἐδίδασκεν. [A: τούτους]

N.E.: • Ἐσθησε **το ξύλο ὀρθιο**. • **Σπουδάζει τον γιο** του **γιατρό**.

- γ) Αντικείμενο και αιτιατική της αναφοράς:

Κορινθίους δὲ καὶ **Ἀρκάδας** καὶ **Ἀχαιοὺς** τί φῶμεν; (Τι να πούμε για τους Κορινθίους...;) [A: τί]

β) Δίπτωτα ρήματα με αιτιατική και γενική

§ 77

Με δύο αντικείμενα, το ένα σε αιτιατική (άμεσο) και το άλλο σε γενική (έμμεσο), συντάσσονται ρήματα όπως:

1. ἀκούω, μανθάνω, πυνθάνομαι (πληροφορούμαι):

Ἔμεις δέ **μου** ἀκούσεσθε **πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν**.

Ἄεὶ ἐπυνθανόμην **ὑμῶν τὰ ἄριστα**.

N.E.: Μου έμαθε πολλά.

2. λαμβάνω (πιάνω), ἔλκω (τραβῶ), ἄγω (οδηγῶ):

Τὸν πεσόντα ποδὸς ἔλαβε.

Ὁ ἵπποκόμος ἄγει **τῆς ἡνίας τὸν ἵππον**.

N.E.: Μου τράβηξε το μανίκι.

3. ἐσιῶ (φιλεῶ), πληρῶ, πίμπλημι (γεμίζω), γεμίζω, κενῶ (αδειάζω), ἐρημῶ:

Τῶν λόγων ἡμᾶς Λυσίας εἰσία.

Ἐνέπλησαν **βοῆς τὴν ἀγοράν**.

N.E.: [αλλά:] Με γέμισε υποσχέσεις. [αιτ. + αιτ.]

4. ἀπαλλάττω, ἀποκλείω, ἀπολύω, ἀποστερῶ, ἐλευθερῶ:

Πολλοὺς τῆς εἰσόδου ἀπέκλεισεν.

Οἱ τριάκοντα **ἡμᾶς πόλεως** ἀπεστέρουν.

N.E.: Του απέκλεισαν κάθε πιθανότητα.

5. **Σύνθετα** με την πρόθεση *κατὰ* που έχουν δικανική σημασία, όπως *καταγινώσκω*, *καταψηφίζομαι* (καταδικάζω) κ.τ.ό.:

Οἱ Ἀθηναῖοι **θάνατον** κατέγνωσαν **αὐτοῦ**.

N.E.: [αλλά:] Τον καταδίκασαν σε θάνατο. [αιτ. + αιτ.]

➤ Με αυτά τα ρήματα η αιτιατική μπορεί να χαρακτηριστεί και ως **αιτιατική της ποινής** (βλ. § 153ζ).

6. **Σύνθετα** με τις προθέσεις *ἀπό*, *ἐκ*, *πρό*:

Ἀποτρέπει **τοὺς νεωτέρους ἁμαρτημάτων**.

Ἐξέβαλον **ἔδρας Κρόνον**. (εκδίωξαν)

Ἀλέξανδρος προέταξε **τῶν πεζῶν τοὺς τοξότας**.

N.E.: Προτάσσει το κοινό συμφέρον του ατομικού.

Παρατήρηση

Η γενική στα ρήματα που συντάσσονται με αιτιατική και γενική δεν είναι πάντοτε αντικείμενο. Ἐτσι μπορούμε να έχουμε:

- α) Αιτιατική ως αντικείμενο και γενική της αξίας ή του ποσού (βλ. και § 151γ) με ρήματα όπως (ἀντ)αλλάσσω, ἀγοράζω, ὠνοῦμαι (αγοράζω), πωλῶ, ἀποδίδομαι (πουλῶ), ἀξίω, τιμῶ κ.τ.ό.:

Ἦλλάξαντο πολλῆς **εὐδαιμονίας** πολλὴν **κακοδαιμονίαν**.

Ἦξίωσαν **τὸν Θεμιστοκλέα** τῶν μεγίστων **τιμῶν**.

- β) Αιτιατική ως αντικείμενο και γενική της αιτίας (βλ. και § 151β) με ρήματα ψυχικού πάθους, όπως *θαυμάζω*, *εὐδαιμονίζω*, *μακαρίζω*, *ζηλῶ*, *ὀργίζομαι* κ.τ.ό., ή με ρήματα δικανικής σημασίας, όπως *αἰτιῶμαι* (κατηγορῶ), *δικάζω*, *γράφομαι* (καταγγέλλω) κ.τ.ό.:

Ζηλῶ **σε** καὶ μακαρίζω **τῆς εὐδαιμονίας**.

Εὐκτήμων ἐγράψατο **Δημοσθένην λιποταξίου**.

γ) Δίπτωτα ρήματα με αιτιατική και δοτική

§ 78 Με δύο αντικείμενα, το ένα σε αιτιατική (άμεσο) και το άλλο σε δοτική (έμμεσο), συντάσσονται ρήματα που σημαίνουν:

1. **Εξίσωση, εξομοίωση, μείξη, συμφιλίωση**, όπως *ἐξισῶ, ἀνισῶ* (εξισώνω), *ὁμοιῶ, παραβάλλω, μείγνυμι, συναλλάττω* (συμφιλιώνω) κ.τ.ό.:
Ὁ σίδηρος ἀνισοῖ τοὺς ἀσθενεῖς τοῖς ἰσχυροῖς ἐν τῇ πολέμῳ.
Ἐδέοντο τοὺς φεύγοντας ξυναλλάξαι σφίσιν.
2. **Λόγο, δείξη, εντολή, προσαρμογή, αντιπαράθεση**, όπως *λέγω, ἀνακοινῶ, ἀποκρίνομαι, δηλῶ, σημαίνω, φαίνω, δείκνυμι, παραινῶ, ἀναγγέλλω, ἀγγέλλω, ἀντιτάσσω* κ.τ.ό.:
Οὐδὲν αὐτοῖς ἀπεκρίνατο.
Τὰ ἱερὰ ἡμῖν οἱ θεοὶ φαίνουσιν.
Κακίαν ἔμοι οὐδεμίαν δείξει.
Ἀγγέλλει τοῖς στρατιώταις τὰ ἐκ τῶν Ἀθηνῶν.
3. **Παροχή**, όπως *δίδωμι, ἀποδίδωμι, παραδίδωμι, ἐπιστέλλω, παρέχω, πέμπω, φέρω, κομίζω, παρασκευάζω* κ.τ.ό.:
Οἱ θεοὶ νίκην ἡμῖν διδόασιν.
Νικίας Γυλίππῳ ἑαυτὸν παραδίδωσι.
Ταῦτα τοῖς προγόνοις δόξαν φέρει.
4. Τέλος, ὅσα ρήματα εἶναι **σύνθετα** κυρίως με τις προθέσεις *ἐν, σύν, ἐπί*:
Ἀγανακτήσασα δὲ Ἥρα μανίαν αὐτοῖς ἐνέβαλε.
Ἀμίππους πεζοὺς συνέταξεν αὐτοῖς. (Πεζοὺς γρήγορους σαν ἄλογα παρέταξε δίπλα τους.)
Ὁ δὲ Λυκοῦργος πλείστους πόνους αὐτοῖς ἐπέβαλε.

N.E.: Στα ρήματα των παραπάνω κατηγοριών η δοτική της Α.Ε. αποδίδεται με γενική ή εμπρόθετο (με, σε + αιτιατική):

- Σου εἶπε την αλήθεια.
- Τον συμφιλίωσε με τον αδερφό του.
- Αντέταξαν στον διάλογο τη βία.

δ) Δίπτωτα ρήματα με γενική και δοτική

§ 79 Με δύο αντικείμενα, το ένα σε γενική (άμεσο) και το άλλο σε δοτική (έμμεσο), συντάσσονται ρήματα που σημαίνουν:

1. **Παραχώρηση**, όπως *παραχωρῶ, ὑπείκω / ὑπανίσταμαι* (παραχωρῶ), *συγγιγνώσκω* (συγχωρῶ κάτι σε κάποιον) κ.τ.ό.:
Παραχωρῶ σοι τοῦ βήματος.
Ἔδρας πάντες ὑπανίστανται βασιλεῖ.
2. **Συμμετοχή, μετάδοση**, όπως *μετέχω, κοινωνῶ, μεταδίδωμι, μεταλαμβάνω* κ.τ.ό.:
Μετεσχέκαμεν ὑμῖν ἱερῶν τῶν σεμνοτάτων.
Ὀλιγαρχία τῶν κινδύνων τοῖς πολλοῖς μεταδίδωσι.
3. Επίσης, τα ρήματα **φθονῶ** (με τη σημασία: αρνούμαι κάτι σε κάποιον από φθόνο), **μέμφομαι** (επικρίνω κάποιον για κάτι), **ἀντιποιοῦμαι** (διεκδικῶ από κάποιον κάτι) και **ἀμφισβητῶ**:

Μή μοι φθονήσης τοῦ μαθήματος.
 Τοῦδ' οὐδείς ἂν ἐνδίκως μέμψαιτό μοι.
 Οὔτε βασιλεῖ ἀντιποιούμεθα τῆς ἀρχῆς.
 Οὐδείς ἤμφεσβήτησε τῆς κληρονομίας ἐκείνῳ.

4. Τέλος, τα ρήματα **τιμῶ** (με τη σημασία: ορίζω για κάποιον ποινή ως δικαστής) και **τιμῶμαι** (με τη σημασία: προτείνω για κάποιον ποινή ως κατήγορος ή για τον εαυτό μου ως κατηγορούμενος):

Ἀθηναῖοι **Περικλεῖ** ὀλίγου δὲ καὶ **θανάτου** ἐτίμησαν. (παρά λίγο να καταδικάσουν και σε θάνατο)

Τῷ πατρὶ ἐτίμησατο δέκα **ταλάντων**. (πρότεινε πρόστιμο)

- Η γενική με αυτά τα δικανικά ρήματα ονομάζεται **γενική της ποινής ή του τιμήματος** (βλ. § 151δ).

N.E.: Τα ρήματα των παραπάνω κατηγοριών συντάσσονται με γενική και αιτιατική, με αιτιατική και εμπρόθετο ή με δύο εμπρόθετους προσδιορισμούς:

- **Μου** παραχώρησε **το σπίτι** του. • **Τον** καταδίκασαν **σε φυλάκιση** δύο ετών. • Συμμετείχε **με την ομάδα** του **στους ημιτελικούς**.

B. Η ΔΟΤΙΚΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ

§ 80

Η **δοτική προσωπική** είναι δοτική ονόματος ή αντωνυμίας, συνήθως προσωπικής, και φανερώνει το πρόσωπο για το οποίο υπάρχει ή γίνεται κάτι. Σε αντίθεση με το αντικείμενο σε δοτική που αναφέρεται μόνο στο ρήμα, η δοτική προσωπική μπορεί να αναφέρεται στο περιεχόμενο ολόκληρης της πρότασης. Αντιστοιχεί στη γενική προσωπική της N.E. και συνοδεύει απρόσωπα ρήματα και απρόσωπες εκφράσεις (βλ. § 86) ή προσωπικά ρήματα οποιασδήποτε σημασίας και διάθεσης. Στη δεύτερη περίπτωση διακρίνεται σε:

- α) Δοτική προσωπική κτητική:** φανερώνει τον κτήτορα και συντάσσεται με τα ρήματα *εἶμι, γίγνομαι, ὑπάρχω*, όταν αυτά έχουν τη σημασία του «έχω»:

Παῖδες δέ **μοι** οὕτω εἰσίν. (Παιδιά δεν έχω ακόμα.)

Τί **μοι** πλέον ἐστί; (Τι όφελος έχω;)

Τῷ δικαίῳ παρὰ τῶν θεῶν δῶρα γίγνεται. (Ο δίκαιος έχει δώρα από τους θεούς.)

Δουλεία ὑπάρχει **αὐτοῖς**. (Αυτοί έχουν δουλεία / είναι υποδουλωμένοι.)

- β) Δοτική προσωπική χαριστική:** φανερώνει το πρόσωπο που ωφελείται, το πρόσωπο για χάρη του οποίου γίνεται αυτό που δηλώνει η πρόταση:

Κάλει **μοι** τοὺς οἰκέτας. (Κάλεσέ μου / κάλεσε για χάρη μου τους υπηρέτες.)

Ἦλθον Θεπαλῶν ἱππεῖς **τοῖς Ἀθηναίοις**.

Ἐπριάμην **ὑμῖν** ἀγαθὰ πλεῖστα. (αγόρασα για σας)

Πᾶς ἀνὴρ **αὐτῷ** πονεῖ. (κοπιάζει για τον εαυτό του)

N.E.: Ο σκύλος **μού** φυλάει το σπίτι.

- γ) Δοτική προσωπική αντιχαριστική:** φανερώνει το πρόσωπο που βλάπτεται από κάτι:

Ἦδε ἡ ἡμέρα **τοῖς Ἕλλησι** μεγάλων κακῶν ἄρξει. (Η σημερινή ημέρα θα είναι για τους Έλληνες η αρχή μεγάλων δεινών.)

Πάντες πάντα κακὰ νοοῦσι **τῷ τυράννῳ**. (σκέφτονται για τον τύραννο)

δ) Δοτική προσωπική ηθική· φανερώνει το πρόσωπο που χαίρεται ή λυπάται για κάτι. Ως τέτοια χρησιμοποιείται κανονικά η δοτική της προσωπικής αντωνυμίας²:

Ἡ στρατιὰ αἶτον οὐκ εἶχεν αὐτῷ. [προς λύπη του]

Ὡ τέκνον, ἡ βέβηκεν ἡμῖν ὁ ξένος; (αλήθεια μας ήρθε...)

N.E.: *Μη μου στενοχωριέσαι.*

ε) Δοτική προσωπική της συμπάθειας· φανερώνει το πρόσωπο που συμπάσχει, το πρόσωπο που συμμετέχει συναισθηματικά σε ό,τι εκφράζει το ρήμα της πρότασης:

Διέφθαρτο τῷ Κροίσῳ ἡ ἐλπίς. (Ο Κροίσος είχε χάσει κάθε ελπίδα.)

N.E.: *Μου ανέβηκε το αίμα στο κεφάλι.*

στ) Δοτική προσωπική του κρίνοντος προσώπου· φανερώνει το πρόσωπο κατά την κρίση του οποίου ισχύει αυτό που λέγεται στην πρόταση:

Οὐ γὰρ ὁ θάνατος τοῖς εὖ φρονοῦσιν οἰκτρός.

Εὐδαίμων μοι ἐφαίνετο ὁ ἀνὴρ.

N.E.: *Μου φαίνεσαι άρρωστος.*

ζ) Δοτική προσωπική της αναφοράς· φανερώνει το πρόσωπο σχετικά με το οποίο ισχύει αυτό που δηλώνει η πρόταση. Συνοδεύεται συχνά από το *ὥς* ή μετοχή δοτικής πτώσης, η οποία δηλώνει τόπο ή χρόνο:

Τῷ γὰρ καλῶς πράσσουντι πᾶσα γῆ πατρίς.

Μακρὰν ὥς γέροντι προῦστάλης ὁδόν. (Έκανες δρόμο μακρύ για γέροντα.)

Ἦν ἡμέρα πέμπτη ἐπιπλέουσι τοῖς Ἀθηναίοις. (αφότου οι Αθηναίοι έπλεαν εχθρικά)

N.E.: *Το παντελόνι τού είναι κοντό.*

η) Δοτική προσωπική του ενεργούντος προσώπου (ποιητικό αίτιο)· φανερώνει το πρόσωπο που ενεργεί. Συντάσσεται με παθητικά ρήματα, κυρίως συντελικού χρόνου (παρακειμένου, υπερσυντελικού, συντελεσμένου μέλλοντα), και με ρηματικά επίθετα σε *-τέος* ή *-τος* (βλ. §§ 141 β, 143):

Ἀλέξανδρος, ὥς Ἀριστοβούλῳ λέλεκται, ὑπὸ καμάτου ἐνόσησεν.

Ὡστε μοι σχεδόν τι πᾶς ὁ λόγος γέγραπται.

Ὡφελητέα σοι ἡ πόλις ἐστί. (Πρέπει να ωφελείς την πόλη.)

Οὐκ ἐξιτόν ἐστι αὐτοῖς. (Δεν είναι δυνατόν σ' αυτούς να βγουν έξω.)

III. ΜΕΤΑΤΡΟΠΗ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ ΣΕ ΠΑΘΗΤΙΚΗ

§ 81 Τα παθητικά ρήματα προέρχονται κυρίως από ενεργητικά μεταβατικά ρήματα, μονόπτωτα ή δίπτωτα. Κατά τη μετατροπή της ενεργητικής σύνταξης σε παθητική γίνονται οι ακόλουθες μεταβολές:

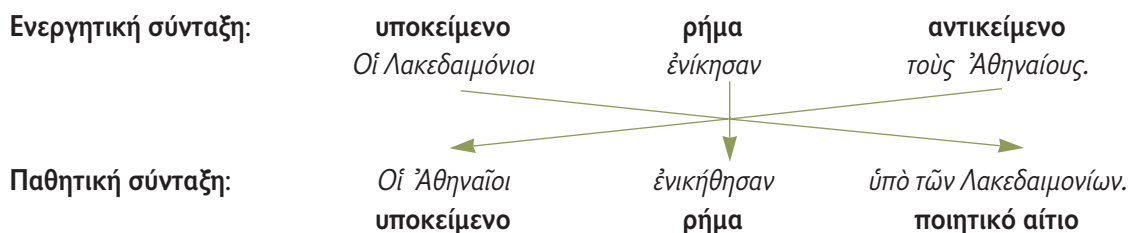
α) Όταν το ρήμα είναι μονόπτωτο:

- το ενεργητικό ρήμα τρέπεται σε παθητικό·
- το υποκείμενο του ενεργητικού ρήματος γίνεται ποιητικό αίτιο·
- το αντικείμενο του ενεργητικού ρήματος γίνεται υποκείμενο του παθητικού:

2. Η δοτική ηθική συνοδεύεται συχνά από τις δοτικές *ἀσμένῳ*, *βουλομένῳ*, *ἡδομένῳ*, *ἀχθομένῳ*, *προσδεχομένῳ*:

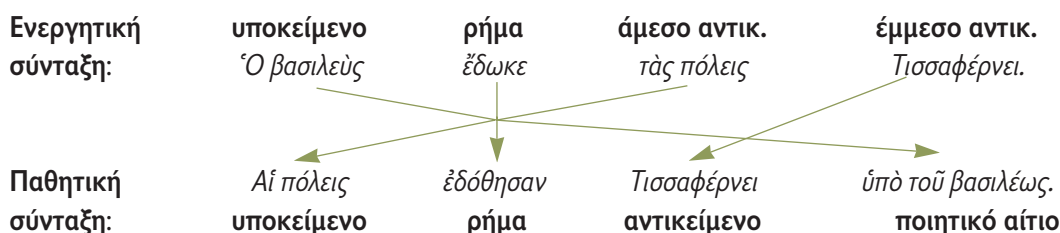
Εἴ σοι βουλομένῳ ἐστὶν ἀποκρίνεσθαι, σὲ ἐρήσομαι. (αν θέλεις να απαντήσεις)

Προσδεχομένῳ μοι τὰ τῆς ὀργῆς ὑμῶν ἐς με γεγένηται. (Περίμενα το ξέσπασμα της οργής σας εναντίον μου.)



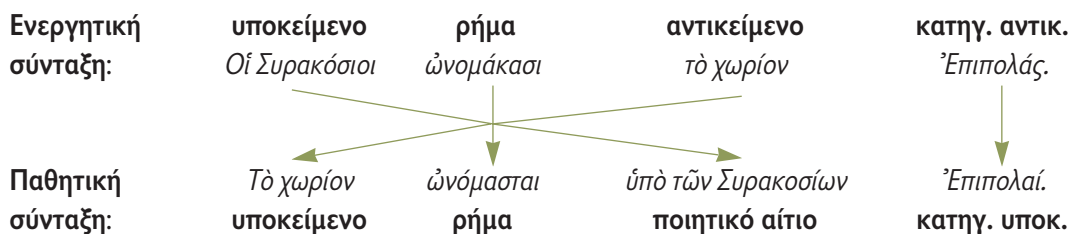
β) Ὄταν το ρήμα εἶναι δίπτωτο:

- το ενεργητικό ρήμα τρέπεται σε παθητικό·
- το υποκείμενο του ενεργητικού ρήματος γίνεται ποιητικό αίτιο·
- το άμεσο αντικείμενο του ενεργητικού ρήματος γίνεται υποκείμενο του παθητικού·
- το έμμεσο αντικείμενο του ενεργητικού ρήματος παραμένει αμετάβλητο ως αντικείμενο του παθητικού:



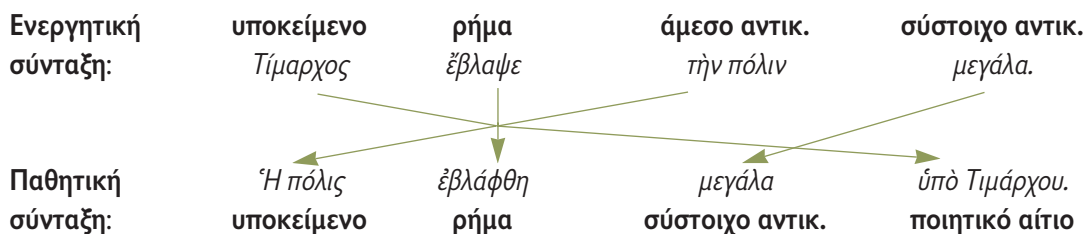
Παρατηρήσεις

- α) Ὄταν το ρήμα έχει τη σημασία του *αἰτῶ* (ζητώ), υποκείμενο του παθητικού ρήματος γίνεται το έμμεσο αντικείμενο:
- Ὁ Ἡριππίδας αἰτεῖ τὸν Ἀγησίλαον ὀπλίτας. → Ὅπλῃται αἰτοῦνται τὸν Ἀγησίλαον ὑπὸ τοῦ Ἡριππίδου.*
- β) Στην περίπτωση των ρημάτων *ἀποκόπτω τινός τι*, *ἀποτέμνω τινός τι*, *ἐκκόπτω τινός τι*, *ἐπιτάσσω τινί τι* και *ἐπιτρέπω τινί τι*, υποκείμενο του παθητικού ρήματος γίνεται το αντικείμενο σε γενική ή δοτική (έμμεσο):
- Ἐπέτρεψαν τοῖς ἐννέα ἄρχουσι τὴν φυλακὴν. → Οἱ ἐννέα ἄρχοντες ἐπιτετραμμένοι ἦσαν τὴν φυλακὴν.*
- γ) Ὄταν το ενεργητικό ρήμα συντάσσεται με δύο αιτιατικές, από τις οποίες η μία είναι αντικείμενο και η άλλη κατηγορούμενο του αντικειμένου, τότε:
- το ενεργητικό ρήμα τρέπεται σε παθητικό·
 - το υποκείμενο του ενεργητικού ρήματος γίνεται ποιητικό αίτιο·
 - το αντικείμενο του ενεργητικού ρήματος γίνεται υποκείμενο του παθητικού·
 - το κατηγορούμενο του αντικειμένου γίνεται κατηγορούμενο του υποκειμένου:



γ) Όταν το ρήμα συντάσσεται με σύστοιχο αντικείμενο:

1. Το σύστοιχο αντικείμενο μονόπτωτου ρήματος τρέπεται σε σύστοιχο υποκείμενο:
Τὸν πόλεμον οὕτως ἐπολεμήσαμεν. → Ὁ πόλεμος οὕτως ἐπολεμήθη ὑφ' ἡμῶν.
2. Το σύστοιχο αντικείμενο δίπτωτου ρήματος παραμένει αμετάβλητο:



Στην ενεργητική σύνταξη τονίζεται το υποκείμενο που δρα, ενώ στην παθητική σύνταξη τονίζεται η δράση που προέρχεται από το ποιητικό αίτιο.

§ 82 Μερικά ενεργητικά ρήματα έχουν ως παθητικό ένα άλλο ρήμα ενεργητικής ή μέσης φωνής ή μια περίφραση που αποτελείται από τα ρήματα ἔχω, γίγνομαι, λαμβάνω κ.ά. και ένα όνομα ομόρριζο ή συνώνυμο του ενεργητικού ρήματος:

αἴρω τι/τινα (συλλαμβάνω, κυριεύω)	ἀλίσκομαι ὑπὸ τινος (συλλαμβάνομαι, κυριεύομαι)
[αλλά και:] αἵροῦμαι τινα (εκλέγω)	αἵροῦμαι ὑπὸ τινος (εκλέγομαι)
ἀποκτείνω τινά (σκοτώνω)	ἀποθνήσκω ὑπὸ τινος (σκοτώνομαι)
δίκην λαμβάνω παρά τινος (τιμωρώ)	δίκην δίδωμί τινι (τιμωρούμαι)
διώκω τινά (κατηγορώ, εξορίζω κάποιον)	φεύγω ὑπὸ τινος (κατηγορούμαι, εξορίζομαι)
ἐκβάλλω τινά (εξορίζω)	ἐκπίπτω ὑπὸ τινος (εξορίζομαι)
εὖ ποιῶ/δρῶ τινα (ευεργετώ)	εὖ πάσχω ὑπὸ τινος (ευεργετούμαι)
ζημιῶ τινα (ζημιώνω, τιμωρώ)	ζημιοῦμαι / ζημιάν λαμβάνω παρά τινος (ζημιώνομαι, τιμωρούμαι)
κακῶς λέγω τινά (κακολογώ)	κακῶς ἀκούω ὑπὸ τινος (κακολογούμαι)
μισῶ τινα (μισώ)	μισοῦμαι / μισητὸς γίγνομαι / μῖσος ἔχω πρὸς τινος (μισούμαι) κ.ά.

- Περιφραστικά σχηματίζουν συνήθως τον παθητικό τους τύπο τα **αποθετικά ρήματα**, αυτά δηλαδή που έχουν μόνο μέση φωνή:

αἰδοῦμαι τινα (σέβομαι, ντρέπομαι κάποιον)	αἰδοῦς τυγχάνω ὑπὸ τινος (με σέβεται, με ντρέπεται κάποιος)
αἰτῶμαι τινα (κατηγορώ κάποιον)	αἰτίαν ἔχω / αἰτίαν λαμβάνω / ἐν αἰτίᾳ εἰμι ὑπὸ τινος (κατηγορούμαι)
ἐπιμελοῦμαι τινος (φροντίζω κάποιον)	ἐπιμελείας τυγχάνω ὑπὸ τινος (με φροντίζει κάποιος)

ΠΙΝΑΚΑΣ 4. ΟΙ ΔΙΑΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ



IV. ΤΑ ΑΠΡΟΣΩΠΑ ΡΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΑΠΡΟΣΩΠΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

§ 83

Απρόσωπα ή τριτοπρόσωπα ρήματα ονομάζονται όσα βρίσκονται στο γ' ενικό πρόσωπο και δε δέχονται ως υποκείμενο πρόσωπο ή πράγμα (απρόσωπη σύνταξη). Από αυτά μερικά απαντούν μόνο ως απρόσωπα, όπως τα *χρή, μέλει, ἔξεστι*, ενώ τα περισσότερα προέρχονται από προσωπικά ρήματα, ενεργητικά ή παθητικά. Μερικά από τα συνηθέστερα απρόσωπα ρήματα είναι:

<i>ἀγγέλλεται</i>	<i>μέλλει</i> (πρόκειται)
<i>ἀρκεῖ</i> (είναι αρκετό)	<i>νομίζεται</i>
<i>δεῖ</i> (πρέπει)	<i>ὁμολογεῖται</i>
<i>δοκεῖ</i> (φαίνεται καλό, αποφασίζεται)	<i>πρέπει</i>
<i>ἔστι / ἔνεστι / πάρεστι</i> (είναι δυνατόν)	<i>προσῆκει</i> (αρμόζει, ταιριάζει)
<i>ἐγχωρεῖ</i> (επιτρέπεται)	<i>συμβαίνει</i>
<i>ἐνδέχεται</i>	<i>συμφέρει</i>
<i>ἔξεστι</i> (είναι δυνατόν, επιτρέπεται)	<i>φαίνεται</i>
<i>λέγεται</i>	<i>χρή</i> (πρέπει) κ.ά.

§ 84

Απρόσωπη σύνταξη έχουν και οι **απρόσωπες εκφράσεις**: αυτές είναι περιφράσεις που σχηματίζονται:

α) Με το ρήμα *ἔστι* και ένα αφηρημένο ουσιαστικό ή το ουδέτερο ενός επιθέτου ή μιας μετοχής:

<i>ἀγαθόν ἔστι</i> (είναι καλό)	<i>θαυμαστόν ἔστι</i>
<i>ἄδηλόν ἔστι</i> (δεν είναι φανερό)	<i>καλόν ἔστι</i>
<i>ἀναγκαῖόν ἔστι</i>	<i>κίνδυνός ἔστι</i>
<i>ἀνάγκη ἔστι</i>	<i>λόγος ἔστι</i> (λέγεται, υπάρχει φήμη)

ἄξιόν ἐστι (αἰξίζει)
 δεινόν ἐστι (εἶναι φοβερό, παράλογο)
 δέον ἐστὶ (πρέπει)
 δέος ἐστὶ (υπάρχει φόβος)
 δῆλόν ἐστι (εἶναι φανερό)
 δυνατόν ἐστι
 δίκαιόν ἐστι
 εἰκός ἐστι (εἶναι φυσικό)

νόμος ἐστὶ
 ῥᾷδιόν ἐστι (εἶναι εύκολο)
 σαφές ἐστι
 φανερόν ἐστι
 φόβος ἐστὶ
 χρήσιμόν ἐστι
 χαλεπόν ἐστι (εἶναι δύσκολο)
 χρεών ἐστι (εἶναι αναγκαίو/μοιραίο) κ.ά.

β) Με το ρήμα ἔχει και ένα τροπικό επίρρημα:

ἀναγκαίως ἔχει (εἶναι αναγκαίο)
 ἄρκούντως ἔχει (αρκεί)
 δεινῶς ἔχει (εἶναι φοβερό)
 εὖ ἔχει (εἶναι καλό)

κακῶς ἔχει (εἶναι κακό)
 καλῶς ἔχει (εἶναι καλό, σωστό)
 ὀρθῶς ἔχει (εἶναι σωστό, ορθό)
 ῥαδίως ἔχει (εἶναι εύκολο) κ.ά.

1. Το υποκείμενο των απρόσωπων ρημάτων και εκφράσεων

§ 85 Τα απρόσωπα ρήματα και οι απρόσωπες εκφράσεις έχουν ως υποκείμενο:

α) Απαρέμφατο:

Δεῖ τὸν παῖδα **ζῆν** κατὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ παιδαγωγοῦ.
 Προσῆκε **μισεῖν** καὶ **κολάζειν** τοὺς προδότας καὶ δωροδόκους.
 Ἀνάγκη ἐστὶ **μάχεσθαι**.

β) Δευτερεύουσα πρόταση, κυρίως ειδική, πλάγια ερωτηματική ή ενδοιαστική³:

Δῆλόν ἐστι **ὅτι κέρδους ἔνεκ' ἄδικοῦσιν**. [ειδική]
 Ἀγγέλλεται **ὅτι βασιλεὺς ἀφίκετο**. [ειδική]
 Ἄδηλόν ἐστι **εἰ βουλήσονται φίλοι εἶναι**. (αν θα θελήσουν) [πλάγια ερωτηματική]
 Δέος ἐστὶ **μὴ παρακρουσθῆτε ὑπὸ τούτων**. [ενδοιαστική]
N.E.: • Φαίνεται **πὼς λείπει**. • Πρέπει **να πας**. [βουλητική] • Ἀγνωστο **πὼς ἔφυγε**.
 • Υπάρχει φόβος **μήπως το τζάμι σπάσει**.

Όταν σε μια πρόταση υπάρχει ονομαστική πτώση που έχει θέση υποκειμένου, η σύνταξη του ρήματος είναι προσωπική:

Δοκεῖ **τὸ φῶς** ἐναντίον εἶναι τῷ σκότει.
Ὁ Νικίας εὐτυχῆς δοκεῖ εἶναι.
Τισσαφέρνης ἐλέγετο τούτων ἄρχειν.
N.E.: **Ο Νίκος** φαίνεται χλωμός.

3. Μερικά απρόσωπα ρήματα τίθενται στον λόγο χωρίς υποκείμενο, γιατί αυτό εμπεριέχεται στη ρηματική έννοια: *παρεσκεύαστο* [παρασκευῇ ἐγένετο], *πολεμεῖται* [πόλεμος γίνετα], *μέλει μοί τινος* [μέλησός ἐστι μοί τινος] (φροντίζω για κάτι), *μέτεστί μοί τινος* [μετουσία ἐστί μοί τινος] (μετέχω σε κάτι), *(ἐν)δεῖ μοί τινος* [ἐνδείά ἐστι μοί τινος] (χρειάζομαι κάτι) κ.ά:
 Δεῖ τοῖς Ἀθηναίοις χρημάτων → *Ἐνδείά ἐστι τοῖς Ἀθηναίοις χρημάτων.

2. Η δοτική προσωπική κοντά σε απρόσωπα ρήματα και απρόσωπες εκφράσεις

§ 86

Κοντά σε απρόσωπα ρήματα και απρόσωπες εκφράσεις τίθεται συνήθως ένας προσδιορισμός σε δοτική πτώση που δηλώνει το πρόσωπο στο οποίο αναφέρεται το ρήμα και ονομάζεται **δοτική προσωπική** (βλ. και § 80):

Ἐξεστί **σοι**, ὦ υἱέ, σῶσαι τὸν πατέρα. (εἶναι δυνατόν σε σένα)

Ἀδελον παντὶ **ἀνθρώπῳ** ὅπη τὸ μέλλον ἔξει.

Ἐδοξέ **μοι** τὴν ἐπιστολὴν πέμπειν.

N.E.: **Μου** εἶναι αδύνατον να σε καταλάβω.

Παρατηρήσεις

- α) Με ορισμένα απρόσωπα παθητικά ρήματα η δοτική είναι αντικείμενο:
Ἦγγέλθη **Περικλεῖ** ὅτι Μέγαρο ἀφέστηκε. (αποστάτησαν)
- β) Κάποια απρόσωπα ρήματα, όπως τα μέλει, μεταμέλει, μέτεστι, ὁμολογεῖται, παρεσκεύασται, συντάσσονται με δοτική προσωπική του ενεργούντος προσώπου (βλ. § 80η):
Ἐπειδὴ **τοῖς Κορινθίοις** παρεσκεύαστο, ἔπλεον ἐπὶ τὴν Κέρκυραν. (αφού είχαν πια ετοιμαστεί οι Κορίνθιοι)

§ 87 **Χρόνοι** ονομάζονται οι τύποι, οι μορφές του ρήματος που δηλώνουν:

- α) Τη **χρονική βαθμίδα**, το *πότε* γίνεται αυτό που σημαίνει το ρήμα· αν δηλαδή γίνεται στο *παρόν*, στο *παρελθόν* ή στο *μέλλον* (βλ. τις έννοιες *προτερόχρονο*, *σύγχρονο* και *υστερόχρονο* στις § 128, 188).
- β) Τον **τρόπο ενέργειας** του ρήματος, το *πώς* παρουσιάζεται αυτό που σημαίνει το ρήμα· αν δηλαδή παρουσιάζεται *εξακολουθητικά*, *στιγμιαία-συνοπτικά* ή ως κάτι *συντελεσμένο*.

Α. ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΣΤΗΝ ΟΡΙΣΤΙΚΗ

§ 88 Με βάση τη χρονική βαθμίδα, οι χρόνοι στην οριστική διακρίνονται σε:

- α) **Παροντικούς**: ενεστώτας και παρακείμενος εν μέρει.
- β) **Παρελθοντικούς** ή **ιστορικούς**: παρατατικός, αόριστος, παρακείμενος εν μέρει και υπερσυντέλικος.
- γ) **Μελλοντικούς**: μέλλοντας και συντελεσμένος μέλλοντας.

§ 89 Με βάση τον τρόπο ενέργειας, οι χρόνοι στην οριστική διακρίνονται σε:

- α) **Εξακολουθητικούς**: ενεστώτας, παρατατικός και μέλλοντας εν μέρει.
- β) **Συνοπτικούς** ή **στιγμιαίους**: αόριστος και μέλλοντας εν μέρει.
- γ) **Συντελεσμένους** ή **συντελικούς**: παρακείμενος, υπερσυντέλικος και συντελεσμένος μέλλοντας.

§ 90 Οι παροντικοί και οι μελλοντικοί χρόνοι της οριστικής ονομάζονται **αρκτικοί**¹, ενώ οι παρελθοντικοί-ιστορικοί χρόνοι της οριστικής² ονομάζονται **παραγόμενοι** ή **δευτερεύοντες**. Οι χρόνοι του ρήματος στην οριστική είναι επτά:

1. Ο **ενεστώτας**: δηλώνει ότι αυτό που σημαίνει το ρήμα συμβαίνει στο παρόν εξακολουθητικά, συνεχώς ή κατ' επανάληψη (με διακοπές):

Ἄπασα ἡ ῥόδος Ἀθηναίων ἐστίν.

Οἱ ὄρνιθες τέλειον ὦδον γεννῶσι.

N.E.: • **Διαβάζω** ένα βιβλίο. • Ο ήλιος **ανατέλλει** την αυγή.

-
1. **Αρκτικοί χρόνοι** είναι επίσης: α) ο γνωμικός αόριστος στην οριστική (βλ. § 91.4α), β) οι χρόνοι της υποτακτικής, της προστακτικής, της ευχτικής ευκτικής (βλ. § 105) και της δυνητικής ευκτικής (βλ. § 106) στις ανεξάρτητες προτάσεις, γ) οι χρόνοι της υποτακτικής και της ευκτικής στις δευτερεύουσες προτάσεις, όταν εξαρτώνται από αρκτικό χρόνο, και δ) οι χρόνοι του απαρεμφάτου και της μετοχής, όταν εξαρτώνται από αρκτικό χρόνο (βλ. § 92β).
 2. **Ιστορικοί χρόνοι** είναι επίσης: α) ο ιστορικός ενεστώτας στην οριστική (βλ. § 91.1γ), β) οι χρόνοι της ευχτικής οριστικής (βλ. § 100), γ) οι χρόνοι της υποτακτικής και της ευκτικής στις δευτερεύουσες προτάσεις, όταν εξαρτώνται από ιστορικό χρόνο, και δ) οι χρόνοι του απαρεμφάτου και της μετοχής, όταν εξαρτώνται από ιστορικό χρόνο (βλ. § 92β).

2. Ο **παρελθτικός** δηλώνει διάρκεια στο παρελθόν, δηλαδή γεγονός που γινόταν στο παρελθόν συνεχώς ή κατ' επανάληψη· είναι για το παρελθόν ό,τι ο ενεστώτας για το παρόν:

*Καὶ ἔνταῦθα δὴ φύρδην **ἐμάχοντο** καὶ πεζοὶ καὶ ἵππεῖς.*

*Οἱ Βοιωτοὶ **ἐγυμνάζοντο** πάντες περὶ τὰ ὄπλα.*

N.E.: • **Ἐτρεχε** πανικόβλητος. • **Μελετούσε** καθημερινά.

3. Ο **μέλλοντας** δηλώνει ότι:

- Κάτι θα συμβεί στο μέλλον συνοπτικά:

*Ἐγὼ ὑμῖν χρυσίον **οὐ δώσω**.*

N.E.: **Θα** σας **πω** την αλήθεια. [στιγμιαίος μέλλοντας]

- Κάτι θα συμβαίνει στο μέλλον εξακολουθητικά, συνεχώς ή κατ' επανάληψη:

*Τούτοις πολέμιοι **ἐσόμεθα**.*

N.E.: **Θα είμαι** πάντα δίπλα σου. [εξακολουθητικός μέλλοντας]

- Ο μέλλοντας στην Α.Ε. έχει κατά κανόνα έναν τύπο, και ο τρόπος, συνοπτικός ή εξακολουθητικός, δηλώνεται από τα συμφραζόμενα. Όταν το ρήμα έχει δύο τύπους μέλλοντα, ο τύπος που σχηματίζεται από το θέμα του ενεστώτα είναι εξακολουθητικός, ενώ αυτός που προέρχεται από το θέμα του αορίστου είναι συνοπτικός:

ρ. ἔχω: **ἔξω** (θα ἔχω), **σχήσω** (θα αποκτήσω)

4. Ο **αόριστος** δηλώνει ότι αυτό που σημαίνει το ρήμα συνέβη στο παρελθόν συνοπτικά, ανεξάρτητα από την πραγματική διάρκεια του:

*Τοὺς νεκροὺς **ἔθαψε** μεγαλοπρεπῶς.*

Ἐβίω δύο καὶ τριάκοντα ἔτη.

N.E.: • Τα παιδιά **πήγαν** εκδρομή. • **Δούλεψε** πολύ στη ζωή του.

5. Ο **παρακείμενος** δηλώνει ότι κάτι συντελέστηκε στο παρελθόν, αλλά το αποτέλεσμα του εξακολουθεί να ισχύει και στο παρόν. Οι αρχαίοι γραμματικοί τον ονόμασαν «τέλειο ενεστώτα», καθώς παρουσιάζει αυτό που σημαίνει το ρήμα ως τελειωμένο, ολοκληρωμένο στο παρόν. Έτσι ο παρακείμενος ανήκει και στους παρελθοντικούς και στους παροντικούς χρόνους:

*Πολλοὺς ὕμεις πολέμους **πεπολεμήκατε**.*

*Ἀναθήμασί τε **κεκοσμήκαμεν** τὰ ἱερὰ αὐτῶν.*

N.E.: • **Ἐχει ταξιδέψει** πολλές φορές. • Τα φρούτα **έχουν σαπίσει**.

6. Ο **υπερσυντέλικος** δηλώνει ότι αυτό που σημαίνει το ρήμα είχε ολοκληρωθεί στο παρελθόν πριν από μια χρονική στιγμή του παρελθόντος, η οποία είτε δηλώνεται είτε εννοείται³:

*Ἐπεὶ αὐτοῖς **παρεσκεύαστο**, ἔπλεον ἐπὶ τὴν Κέρκυραν.*

*Ξυμπάντων **προτεταγμένοι ἦσαν** οἱ ἵππεῖς.*

N.E.: • **Εἶχε φύγει**, όταν φτάσαμε. • **Εἶχα ζαλιστεῖ** από τον ήλιο.

3. Κάποτε ο **υπερσυντέλικος** δηλώνει πράξη που έγινε στο παρελθόν αμέσως μετά από μια άλλη και μεταφράζεται με το «αμέσως» + αόριστο:

*Ἀφικομένων δὲ αὐτῶν **διελέλυντο** εὐθὺς αἱ σπονδαί.* (αμέσως διαλύθηκαν οι συνθήκες)

7. Ο **συντελεσμένος μέλλοντας** δηλώνει ότι αυτό που σημαίνει το ρήμα θα είναι συντελεσμένο πριν από κάποια χρονική στιγμή του μέλλοντος, η οποία είτε δηλώνεται είτε εννοείται⁴:

*Πᾶς ὁ παρὼν φόβος **λελύσεται**.*

N.E.: Θα το έχω ξεχάσει μέχρι αύριο.

Οι χρόνοι διατηρούν τη σημασία τους τόσο ως προς τη χρονική βαθμίδα όσο και ως προς τον τρόπο ενέργειας του ρήματος μόνο στην οριστική. Στις άλλες εγκλίσεις, καθώς επίσης στο απαρέμφατο και στη μετοχή, διατηρούν σταθερή τη σημασία τους μόνο ως προς τον τρόπο ενέργειας του ρήματος (βλ. § 92).

ΠΙΝΑΚΑΣ 5. ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΟΡΙΣΤΙΚΗ

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΤΡΟΠΟ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ	ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΧΡΟΝΙΚΗ ΒΑΘΜΙΔΑ		
	Παροντικοί	Παρελθοντικοί	Μελλοντικοί
Εξακολουθητικοί	Ενεστώτας	Παρατατικός	Μέλλοντας
Συνοπτικοί		Αόριστος	Μέλλοντας
Συντελεσμένοι	Παρακείμενος	Παρακείμενος Υπερσυντέλικος	Συντελεσμένος μέλλοντας

Β. ΟΙ ΙΔΙΑΙΤΕΡΕΣ ΣΗΜΑΣΙΕΣ ΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΣΤΗΝ ΟΡΙΣΤΙΚΗ

§ 91 Ανάλογα με τα συμφραζόμενα και την ιδιαίτερη σημασία του ρήματος, οι χρόνοι λαμβάνουν στην οριστική ποικίλες σημασίες.

1. Ο ενεστώτας

- α) Γνωμικός** δηλώνει πράξη που επαναλαμβάνεται αόριστα ή κατά συνήθεια. Ονομάζεται γνωμικός, επειδή χρησιμοποιείται κυρίως σε γνωμικά, παροιμίες ή αποφθέγματα, για να εκφράσει μια γνώμη γενικού κύρους:

Γηράσκω δ' αἰὲν πολλὰ διδασκόμενος.

N.E.: Όποιος διψάει πηγάδια βλέπει.

- β) Βουλευτικός ή αποπειρατικός** δηλώνει πράξη την οποία επιθυμεί ή προσπαθεί να κάνει το υποκείμενο. Βούληση ή απόπειρα δηλώνει στην οριστική ο ενεστώτας κυρίως των ρημάτων *δίδωμι*, *ἐλευθερῶ*, *ἐξελαύνω* (διώχνω), *μισθοῦμαι*, *πείθω*, τα οποία μεταφράζονται με το «θέλω να» ή «προσπαθώ να»:

Ἄνδρες πολῖται, τί ἡμᾶς ἐξελαύνετε; (Πολίτες, γιατί θέλετε να μας διώξετε;)

N.E.: Έρχεσαι για μια βόλτα; [Θέλεις να έρθεις...;]

4. Στην οριστική ο **συντελεσμένος μέλλοντας** δηλώνει μερικές φορές βεβαιότητα για μια πράξη που θα ακολουθήσει αμέσως μετά από μια άλλη, επίσης μελλοντική πράξη:

Φράζε, καὶ πεπράζεται. (Πες το και αμέσως θα γίνει.)

- γ) Ιστορικός ή δραματικός**· δηλώνει κάτι που έγινε στο παρελθόν και χρησιμοποιείται αντί αορίστου στις διηγήσεις, για να προσδώσει ζωηρότητα και παραστατικότητα στον λόγο, καθώς παρουσιάζει τα γεγονότα του παρελθόντος ως διαδραματιζόμενα στο παρόν:

Καὶ ὃς **ἐξελαύνει** πρὸ τῶν ἄλλων, καὶ παῖσας ἐς τὸ πρόσωπον τῷ δόρατι **καταβάλλει** τὸν Μιθριδάτην.

N.E.: Πάνοπλος ο στρατός **επιτίθεται** και **αιφνιδιάζει** τον εχθρό.

- δ) Αποτελεσματικός**· δηλώνει ότι αυτό που σημαίνει το ρήμα διαδραματίστηκε στο παρελθόν, αλλά τα αποτελέσματά του εξακολουθούν να υφίστανται στο παρόν. Στην περίπτωση αυτή ο ενεστώτας συγγενεύει με τον παρακείμενο και με αυτή τη σημασία μπορεί να χρησιμοποιηθεί η οριστική ενεστώτα των ρημάτων:

ἀδικῶ (εἰμαι ἀδικος)

αἰσθάνομαι (έχω αντιληφθεῖ)

ἀκούω (έχω ακουστά)

γινώσκω (έχω μάθει)

ἡπτῶμαι (εἰμαι ηπτημένος)

μανθάνω (έχω μάθει)

νικῶ (εἰμαι νικητής)

πυνθάνομαι (έχω πληροφορίες)

τίκτω (έχω γεννήσει)

φεύγω (εἰμαι φυγάς, εξόριστος) κ.ά.

Ἄκούω Λακεδαιμονίους ἀναχωρεῖν.

Πυνθάνομαι ταῦτα ἀπολογήσεσθαι αὐτόν.

N.E.: Τι **ακούς** για μένα; [Τι έχεις ακούσει...;]

- Σημασία παρακειμένου έχει κατεξοχήν ο ενεστώτας των ρημάτων ἤκω (έχω έρθει), **κάθηναι** (εἰμαι καθισμένος), **κεῖμαι** (εἰμαι πεσμένος κάτω), **οἶχομαι** (έχω φύγει):

Ἡμεῖς δὲ οὗτοι ἄγγελοι τῆς σωτηρίας αὐτῶν **ἤκομεν**.

- ε) Μελλοντικός**· δηλώνει κάτι που θα συμβεί οπωσδήποτε, κάτι του οποίου η πραγματοποίηση θεωρείται τόσο σίγουρη, ώστε παρουσιάζεται σαν να γίνεται στο παρόν:

Εἰ αὕτη ἡ πόλις ληφθήσεται, **ἔχεται** καὶ ἡ πᾶσα Σικελία. (θα κυριευθεῖ οπωσδήποτε)

N.E.: Αν με κοροϊδεύεις, **δε** σου **ξαναμιλάω**.

2. Ο παρατατικός

- α) Βουλητικός ή αποπειρατικός**· εκφράζει βούληση ή προσπάθεια του υποκειμένου:

Ἔπειθε τοὺς Βοιωτοὺς ἵνα ἐπὶ τοὺς Ἀθηναίους. (προσπαθούσε να πείσει)

N.E.: Γιατί με **απέφευγες**; [Γιατί προσπαθούσες να με αποφύγεις;]

- β) Αποτελεσματικός**· ισοδυναμεί με υπερσυντέλικο· είναι ο παρατατικός των ρημάτων των οποίων η οριστική ενεστώτα έχει σημασία παρακειμένου:

Ἀμύνταν **ἠσθανόμεθα** ἀποχωροῦντα ἐκ τῶν πόλεων. (είχαμε αντιληφθεῖ ότι)

N.E.: Τι **έγραφε** στο γράμμα; [Τι είχε γράψει...;]

- γ) Εναρκτικός**· δηλώνει έναρξη μιας πράξης στο παρελθόν⁵:

Ὅτε δὲ ἐγγύτερον **ἐγίγγοντο**, τάχα δὴ καὶ χαλκός τις **ἤστραπτε** καὶ αἱ τάξεις καταφανεῖς **ἐγίγγοντο**. (Όταν άρχισαν να πλησιάζουν... άρχιζε να αστράφτει... άρχιζαν να γίνονται...)

N.E.: **Βράδιαζε**, όταν ξεκίνησα.

5. Ενίοτε ο **παρατατικός** δηλώνει γεγονός που έγινε στο παρελθόν, αλλά εξακολουθεῖ να ισχύει στο παρόν· δίνει έμφαση στην αφετηρία της πράξης και ισοδυναμεί με ενεστώτα:

Διείχε δ' ὁ Ἑλλησποντος ταύτη σταδίου ὥς πεντεκαίδεκα. [είχε και εξακολουθεῖ να έχει τόσο πλάτος]

3. Ο μέλλοντας

- α) Γνωμικός**· δηλώνει γνώμη με γενικό κύρος ή κάτι που συμβαίνει συνήθως:
Δίκαια δράσας συμμάχους ἔξεις θεούς. (Αν οι πράξεις σου είναι δίκαιες, θα έχεις συμμάχους σου τους θεούς.)
N.E.: Ὅ,τι σπεύρεις **θα θερίσεις.**
- β) Βουλευτικός**· εκφράζει επιθυμία του υποκειμένου να κάνει αυτό που σημαίνει το ρήμα:
Τί χρῆμα δράσεις; (Τι θέλεις να κάνεις;)
N.E.: **Θα φύγω** τώρα. [Θέλω να φύγω...]
- γ) Δυνητικός**· δηλώνει πράξη που είναι δυνατόν ή επιτρέπεται να κάνει το υποκείμενο:
Καὶ γὰρ νῦν γυναῖκας πολλὰς εὐρήσετε πιθευούσας. (Γιατί και τώρα είναι δυνατόν να βρείτε πολλές γυναίκες να είναι τροφοί.)
N.E.: Ἐτσι, **θα διαβάσεις** ανενόχλητος. [Ἐτσι, θα μπορέσεις να διαβάσεις...]
- δ) Δηλώνει πράξη που είναι αναγκαίο να γίνει και χρησιμοποιείται σε ερωτήσεις:**
Τί οὖν ποιήσομεν; (Τι πρέπει να κάνουμε λοιπόν;)
N.E.: *Τι θα κάνω, αν αρνηθεί;* [Τι πρέπει να κάνω...;]
- ε) Προστακτικός**· είναι ο μέλλοντας του β' ή, σπανιότερα, του γ' προσώπου οριστικής που δηλώνει προσταγή με ηπιότητα και ευγένεια:
Πάντως δὲ τοῦτο δράσεις. (Κάνε αυτό οπωσδήποτε.)
N.E.: **Θα με περιμένεις.** [Περίμένε με.]

4. Ο αόριστος

- α) Γνωμικός**· δηλώνει γενική αλήθεια που εμφανίζεται ως αποτέλεσμα πείρας. Στη μετάφραση μπορεί να αποδοθεί με ενεστώτα ή με το «συνήθως» + ενεστώτα:
Ἡ γλῶσσα πολλοὺς εἰς ὄλεθρον ἤγαγεν. (οδηγεί / συνήθως οδηγεί)
N.E.: Ο τρελός **είδε** τον μεθυσμένο κι **έφυγε.**
- β) Εναρκτικός**· δηλώνει έναρξη μιας πράξης στο παρελθόν, η οποία ενδέχεται να συνεχίζεται και στο παρόν. Τη σημασία αυτή έχουν κυρίως οι αόριστοι:
- | | | |
|---------------------|-----------|----------------|
| ἐβασίλευσα | ἐνόσησα | ἐχάρην |
| ἐβουλήθην | ἐξεπλάγην | ἤρξα / ἤρξάμην |
| ἐδάκρυσα | ἐπλούτησα | ἴσχυσα |
| ἐθάρρησα / ἐθάρσησα | ἐφοβήθην | |
- Ἀλέξανδρος δὲ ὑπὸ καμάτου ἐνόσησε.* (έπεσε άρρωστος)
Ἐπεὶ δὲ εἶδε τὸν νεκρὸν κείμενον, ἐδάκρυσε. (ξέσπασε σε δάκρυα)
N.E.: Ἐτσι που έκανε, **φοβήθηκα.**
- γ) Μελλοντικός**· δηλώνει κάτι που αναμένεται να συμβεί με βεβαιότητα και παρουσιάζεται σαν να συνέβη ήδη:
Ἐάν τι τοιοῦτον γένηται, πᾶσα ἡ πόλις διεφθάρη. (θα καταστραφεί)
N.E.: Μόλις σου πω, **έφυγες.** [...θα φύγεις]
- δ) Προτρεπτικός**· δηλώνει έντονη προτροπή ή παράκληση του υποκειμένου. Ισοδυναμεί με προτρεπτική υποτακτική ή προστακτική και τίθεται σε ρητορικές ερωτήσεις που εισάγονται με το *τί οὐ* ή με το *τί οὖν οὐ*:
Τί οὖν οὐ καὶ Ἱππίαν ἐκαλέσαμεν; → *Καλέσωμεν καὶ Ἱππίαν.*
N.E.: **Ακόμα δεν κοιμήθηκες;** → *Κοιμήσου.*

5. Ο παρακείμενος

α) Γνωμικός: εκφράζει αλήθεια με γενικό κύρος:

Πολλοὶ διὰ πολιτικὴν δύναμιν μεγάλα κακὰ πεπόνθασιν.

β) Μελλοντικός: δηλώνει το αναπόφευκτο να συμβεί, πράξη μελλοντική που παρουσιάζεται σαν να έχει γίνει:

Εἴ με αἰσθήσεται, ὄλῳλα. (Αν με αντιληφθεί, είμαι χαμένος. → θα χαθώ)

N.E.: *Αν δεν έρθεις, σ' έχω ξεγράψει.* [...θα σε ξεγράψω]

γ) Ενεστωτικός: ισοδυναμεί και μεταφράζεται με ενεστώτα. Τέτοιοι είναι οι παρακείμενοι:

γέγονα (είμαι)

δέδοικα / δέδια (φοβάμαι)

ἔγνωκα (γνωρίζω)

εἶωθα (συνηθίζω)

εἶθισμαι (έχω τη συνήθεια)

ἔοικα (μοιάζω)

ἔστηκα (στέκομαι)

ἤμφισμαι (ντύνομαι)

κέκλημαι (ονομάζομαι)

κέκτημαι (κατέχω)

μέμνημαι (θυμάμαι)

οἶδα (γνωρίζω)

πέποιθα (εμπιστεύομαι)

πέφυκα (είμαι από τη φύση μου)

Οὐδενὸς τούτων μέμνημαι.

Τοὺς ἀσθενεστέρους εἰθίσμεθα θεραπεύειν.

6. Ο υπερσυντέλικος

α) Αποτελεσματικός: δηλώνει πράξη που έχει συντελεστεί στο παρελθόν και υφίσταται ως αποτέλεσμα και στο παρόν:

Ἡ Οἰνὴ ἐτετείχιστο.

β) Αντί παρατατικού: είναι ο υπερσυντέλικος των ρημάτων των οποίων ο παρακείμενος ισοδυναμεί με ενεστώτα:

Ἐν δὲ τῇ Λακεδαίμονι ὁ ἑμὸς δοῦλος σ' ἔδεδοίκει. (σε φοβόταν)

7. Ο συντελεσμένος μέλλοντας

Χρησιμοποιείται μερικές φορές **αντί μέλλοντα:** είναι ο συντελεσμένος μέλλοντας των ρημάτων των οποίων ο παρακείμενος έχει σημασία ενεστώτα:

Ὑμεῖς δὲ μεμνήσεσθε τῶν ἑμῶν λόγων. (θα θυμηθείτε)

Γ. ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΣΤΙΣ ΑΛΛΕΣ ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ, ΣΤΟ ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΟ ΚΑΙ ΣΤΗ ΜΕΤΟΧΗ

§ 92

α) Οι χρόνοι της υποτακτικής, της ευκτικής και της προστακτικής στις ανεξάρτητες προτάσεις αναφέρονται στο **μέλλον**:

Ποῖαν ὁδὸν ἐπὶ τὸν βίον τράπωμαι; (Ποιο δρόμο να ακολουθήσω στη ζωή;)

Δὶς ἐς τὸν αὐτὸν ποταμὸν οὐκ ἂν ἐμβαίης. (Δεν μπορείς να περάσεις δύο φορές το ίδιο ποτάμι.)

Μηδεὶς ὑμῶν προσδοκησάτω ἄλλως. (Κανείς από σας μην περιμένει κάτι άλλο.)

N.E.: • *Τι να σου φέρω;* • *Έλα αύριο πρωί.*

β) Οι χρόνοι του **απαρεμφάτου** και της **μετοχής** σε **οποιαδήποτε πρόταση**, καθώς και οι χρόνοι της **υποτακτικής** και της **ευκτικής** στις **εξαρτημένες προτάσεις** αναφέρονται είτε στο **παρόν** είτε στο **παρελθόν** ή στο **μέλλον**, ανάλογα με το αν εξαρτώνται από αρκτικό ή ιστορικό χρόνο και ανάλογα με τα συμφραζόμενα:

Αἰσχύνομαι ὑμῖν εἰπεῖν τὰληθῆ. (Ντρέπομαι να σας πω την αλήθεια.) [Εξάρτηση από αρκτικό χρόνο· το απαρέμφατο ενεστώτα αναφέρεται στο **παρόν**.]

Τὴν φάλαγγα Νικάνορα ἄγειν ἐκέλευσε. (Διέταξε τον Νικάνορα να οδηγήσει τη φάλαγγα.) [Εξάρτηση από ιστορικό χρόνο· το απαρέμφατο ενεστώτα αναφέρεται στο **παρελθόν**.]

Αἰσθανόμεθα γελοῖοι ὄντες. (Αισθανόμαστε ότι είμαστε γελοίοι.) [Εξάρτηση από αρκτικό χρόνο· η μετοχή ενεστώτα αναφέρεται στο **παρόν**.]

N.E.: *Μιλάει γελώντας.*

Οἱ Πλαταιῆς ἦσθοντο ἔνδον ὄντας τοὺς Θηβαίους. (Οι Πλαταιείς αντιλήφθηκαν ότι οι Θηβαίοι ήταν εντός των τειχών.) [Εξάρτηση από ιστορικό χρόνο· η μετοχή ενεστώτα αναφέρεται στο **παρελθόν**.]

N.E.: *Έφυγε τρέχοντας.*

Ἰθι νῦν, ὦ φίλε Εὐθύφρων, δίδασον καὶ ἐμέ, ἵνα σοφώτερος γένωμαι. (Εμπρός λοιπόν, φίλε Εὐθύφρων, δίδαξε κι εμένα, για να γίνω σοφότερος.) [Εξάρτηση από αρκτικό χρόνο· η υποτακτική αορίστου αναφέρεται στο **μέλλον**.]

N.E.: *Θέλει να πλουτίσει.*

Ἐφοβήθησαν μὴ καὶ ἐπὶ σφᾶς ὁ στρατὸς χωρήσῃ. (Φοβήθηκαν μήπως ο στρατός προχωρήσει και εναντίον τους.) [Εξάρτηση από ιστορικό χρόνο· η υποτακτική αορίστου αναφέρεται στο **παρελθόν**.]

N.E.: *Δίσταζε να μιλήσει.*

Τὸν θεὸν ἐπήρουντο εἰ παραδοῖεν Κορινθίους τὴν πόλιν. (Ρώτησαν τον θεό αν έπρεπε να παραδώσουν στους Κορινθίους την πόλη.) [Εξάρτηση από ιστορικό χρόνο· η ευκτική αορίστου αναφέρεται στο **παρελθόν**.]

ΠΙΝΑΚΑΣ 6. ΟΙ ΙΔΙΑΙΤΕΡΕΣ ΣΗΜΑΣΙΕΣ ΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΣΤΗΝ ΟΡΙΣΤΙΚΗ

ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ	ΠΑΡΑΤΑΤΙΚΟΣ	ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ
Γνωμικός Ἀρχὴ ἄνδρα δείκνυσι. Βουλευτικός ἢ αποπειρατικός Νικίας πείθει αὐτοὺς ἐπὶ Κυδωνίαν πλεῦσαι. Αποτελεσματικός Τοὺς λόγους τῶν Ἀθηναίων οὐ γινώσκω. Μελλοντικός Μικρὰ εἰπὼν ἤδη καταβαίνω. Ιστορικός Διαλιπούσης δ' ἡμέρας μάχη αὐθις γίγνεται.	Εναρκτικός Λαβὼν χρησμὸν ἐπορεύετο. Βουλευτικός ἢ αποπειρατικός Ἔπειθεν αὐτοὺς ἀφίστασθαι. Αποτελεσματικός Κῦρος δὲ αὐτὸς τε ἀπέθανε καὶ ὀκτὼ οἱ ἄριστοι τῶν περὶ αὐτὸν ἔκειντο ἐπ' αὐτῷ.	Γνωμικός Βουλήσεται τις μᾶλλον ἢ δυνήσεται. Βουλευτικός Τί λέξεις; Το αναγκαίο σε ερωτηματικές προτάσεις Τί δράσσομεν; Δυνητικός Λέγει ὅτι ἄξει αὐτοὺς εἰς χωρίον. Προστακτικός Ὡς οὖν ποιήσετε. (Ἔτσι λοιπόν θα κάνετε.)
ΑΟΡΙΣΤΟΣ	ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΣ	ΥΠΕΡΣΥΝΤΕΛΙΚΟΣ
Εναρκτικός Μετὰ δὲ ταῦτα ἐνόσησα. Γνωμικός Τὰς τῶν φαύλων συνηθείας ὀλίγος χρόνος διέλυσεν. Μελλοντικός Ἀπωλόμην ἄρ' εἴ με δὴ λείψεις. (Θα χαθῶ, αν τυχόν μ' εγκαταλείψεις.) Προτρεπτικός Τί οὐκ ἀπεκοιμήθημεν; (Ας κοιμηθούμε.)	Ενεστωτικός Ἀπαντες πεφύκαμεν ἀμαρτάνειν. Γνωμικός Πολλοὶ διὰ δόξαν μεγάλα κακὰ πεπόνθασιν. Μελλοντικός Ἄν τοῦτο νικῶμεν, πάνθ' ἡμῖν πεποιήται.	Αντί παρατατικού Διὰ χρόνου γὰρ οὐχ ἱκανῶς ἐμεμνήμην. Αποτελεσματικός Ἡ Οἰνὴ ἐτετείχιστο.
		ΣΥΝΤΕΛΕΣΜΕΝΟΣ ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ
		Αντί μέλλοντα Πλείω χρήματα κεκτήσεται. (Θα αποκτήσει περισσότερα χρήματα.)

Οι εγκλίσεις του ρήματος στις ανεξάρτητες προτάσεις

§ 93 Οι εγκλίσεις του ρήματος είναι τέσσερις:



N.E.: Οριστική, υποτακτική, προστακτική.

§ 94 Οι εγκλίσεις στον λόγο φανερώνουν την ψυχική διάθεση του υποκειμένου ως προς αυτό που σημαίνει το ρήμα, το αν δηλαδή αυτό που σημαίνει το ρήμα εκφράζεται ως βεβαιότητα, προσδοκία, ευχή, δυνατότητα, προσταγή κτλ. του υποκειμένου. Οι εγκλίσεις αποκτούν τις ποικίλες αυτές σημασιολογικές αποχρώσεις, που συνιστούν στοιχείο ύφους, ανάλογα με τη σημασία του ρήματος, την πρόταξη μορίων (εἴθε, ἄν κτλ.), τις κοινωνικές περιστάσεις κατά τις οποίες εκφράζεται το υποκείμενο και τον σκοπό της επικοινωνίας.

§ 95 Οι εγκλίσεις που χρησιμοποιούνται στις ανεξάρτητες προτάσεις είναι:

- | | | | |
|----------------|-----------------|--------------|------------------|
| α) Η οριστική | β) Η υποτακτική | γ) Η ευκτική | δ) Η προστακτική |
| • Απλή | • Βουλευτική | • Ευχετική | |
| • Δυνητική | • Απορηματική | • Δυνητική | |
| • Επαναληπτική | | | |
| • Ευχετική | | | |

§ 96 Οι εγκλίσεις, ανάλογα με το αν εκφράζουν κρίση ή επιθυμία, απαντούν στα αντίστοιχα είδη προτάσεων και έτσι διακρίνονται σε:

- | | |
|--|---|
| α) Εγκλίσεις των προτάσεων κρίσης
(άρνηση οὐ): | β) Εγκλίσεις των προτάσεων επιθυμίας
(άρνηση μή): |
| • Απλή οριστική | • Βουλευτική υποτακτική |
| • Δυνητική οριστική | • Απορηματική υποτακτική |
| • Επαναληπτική οριστική | • Ευχετική οριστική |
| • Δυνητική ευκτική | • Ευχετική ευκτική |
| | • Προστακτική |

Σημείωση: Για τις εγκλίσεις του ρήματος στις εξαρτημένες προτάσεις βλ. κεφ. «Υποτακτική σύνδεση προτάσεων».

1. Η οριστική

§ 97

Η **απλή οριστική** δηλώνει το πραγματικό¹ στο παρόν, στο παρελθόν ή στο μέλλον και ειδικότερα το αντικειμενικά πραγματικό ή το πραγματικό κατά την κρίση του ομιλητή:

Λακεδαιμόνιοι **πέμπουσι** πρέσβεις ἐς τὴν Κόρινθον.

Φίλιππος δυσπολέμητός **ἐστι**.

N.E.: • Το παιδί **έχει** πυρετό. • **Δεν ακούει** κανέναν.

§ 98

Η **δυνητική οριστική** είναι η οριστική ιστορικού χρόνου (παρατατικού, αορίστου, υπερσυντελικού) με το δυνητικό **ἄν**· δέχεται άρνηση **οὐ**, μεταφράζεται με το «θα» + παρατατικό ή υπερσυντέλικο και δηλώνει το δυνατόν στο παρελθόν ή το αντίθετο του πραγματικού:

Ἐδυνάμην ἄν ἐγὼ σῶσαι ὑμᾶς. (Εγώ θα μπορούσα να σας σώσω.)

Εἰ δὲ κερδαίνειν ἐβούλου, τότε **ἄν** πλείστον **ἔλαβες**. (τότε θα έπαιρνες περισσότερα)

N.E.: • **Θα έκανα** τα πάντα για σένα. • Αν γνώριζες, **θα είχες** άλλη γνώμη.

► Το **δυνητικό ἄν** μπορεί να παραλείπεται στην οριστική παρατατικού απρόσωπων ρημάτων ή εκφράσεων, όπως **έδει**, **έζην**, **έχρην**, **προσήκε**, **ἄξιον ἦν**, **ἀνάγκη ἦν** κτλ., γιατί αυτά δηλώνουν κάτι που ο ομιλητής αντιλαμβάνεται ως δυνατό ή αναγκαίο, το οποίο όμως δεν πραγματοποιήθηκε:

Ἔδει τὸν Ἀριστόδημον ἀγωνίζεσθαι.

Ἐξήν αὐτῷ σωθῆναι.

N.E.: **Ἐπρεπε** να το είχες καταλάβει.

§ 99

Η **επαναληπτική οριστική** είναι η οριστική παρατατικού ή αορίστου με το μόριο **ἄν** και δηλώνει κάτι πραγματικό που επαναλαμβάνόταν στο παρελθόν. Μεταφράζεται με παρατατικό ή με το «συνήθως» + παρατατικό:

Εἰ Ἀγασίλαος ἴδοι τοὺς νέους γυμναζομένους, **ἐπῆνεσεν ἄν**. (Αν / κάθε φορά που έβλεπε... τους επαινούσε / συνήθιζε να τους επαινεί.)

Εἴ τινες ἴδοιέν που τοὺς σφετέρους κρατοῦντας, **ἀνεθάρρησαν ἄν**. (Κάθε φορά που έβλεπαν τους δικούς τους κάπου να επικρατούν, έπαιρναν θάρρος.)

N.E.: Αν τον μάλωνες, **έκλαιγε**.

§ 100

Η **ευχετική οριστική** είναι η οριστική παρατατικού ή σπανιότερα αορίστου με τα μόρια **εἰ γὰρ** ή **εἴθε**· δέχεται άρνηση **μή** και δηλώνει **ευχή ανεκπλήρωτη**, σε αντίθεση με την ευχετική ευκτική (βλ. § 105). Μεταφράζεται με το «μακάρι να» + παρατατικό ή υπερσυντέλικο:

1. Σε κάποιες περιπτώσεις η έννοια του πραγματικού μετριάζεται ή και αίρεται, με αποτέλεσμα η οριστική να δηλώνει ακόμα και κάτι μη πραγματικό. Αυτό συμβαίνει κυρίως:

α) Με λέξεις ή εκφράσεις όπως **μικροῦ**, **ὀλίγου**, **μικροῦ δεῖν**, **ὀλίγου δεῖν**, **παρ' ὀλίγον**, **παρὰ μικρόν** (παρά λίγο, σχεδόν, λίγο έλειψε) + οριστική (αορίστου κυρίως), **ὀλίγον έδέησε**, **μικροῦ έδέησε**, **ελαχίστου έδέησε**, **παρ' ὀλίγον ήλθον**, **παρὰ μικρόν ήλθον** (παρά λίγο, σχεδόν, λίγο έλειψε) + απαρέμφατο αορίστου:

Ὀλίγου έξηπάτησάς με.

Ἀγασίλαος μικροῦ δεῖν τῆς χώρας έκράτησεν.

Παρὰ μικρόν ήλθον άποθανεῖν.

N.E.: **Κόντεψα** να πεθάνω.

β) Με τις περιοριστικές εκφράσεις της αναφοράς **τὸ ἐπ' ἐμοί**, **τὸ ἐπὶ σοι**, **τὸ ἐπὶ τούτῳ**, **τὸ ἐφ' ἡμᾶς**, **τὸ ἐπὶ σφᾶς**, **τὸ ἐπ' ἐκείνοις** κτλ. (όσο εξαρτάται από μένα, από σένα κτλ.) + οριστική:

Τὸ ἐπὶ τούτῳ άπολώλαμεν. (Όσο εξαρτάται από αυτόν, είμαστε χαμένοι.)

*Εἴθ' ἦσθα δυνατός δρᾶν, ὅσον πρόθυμος εἶ.
Εἴθε σοι, ὦ Περικλείς, τότε συνεγενόμην.
N.E.: Μακάρι να σε γνώριζα νωρίτερα.*

2. Η υποτακτική

§ 101 Η υποτακτική εκφράζει γενικά το προσδοκώμενο, δέχεται άρνηση **μή** και διακρίνεται σε **βουλητική** και **απορηματική**.

§ 102 Η **βουλητική υποτακτική** εκφράζει βούληση, επιθυμία του υποκειμένου και διακρίνεται σε:

α) Προτρεπτική υποτακτική: δηλώνει παραίνεση, προτροπή και απαντά στο α' πρόσωπο ενικού, αλλά κυρίως πληθυντικού αριθμού, αναπληρώνοντας τα αντίστοιχα πρόσωπα της προστακτικής. Συνοδεύεται συνήθως από προτρεπτικά μόρια, όπως **ἄγε (δή)**, **ἴθι (δή)**, **φέρε (δή)** με τη σημασία του «εμπρός», «εμπρός λοιπόν», «έ-λα»:

Φέρε δὴ κἀκεῖν' ἐξετάσωμεν. (Ελάτε να εξετάσουμε κι εκείνο.)

Ἄγε σκοπῶμεν τὰ ἔμοι πεπραγμένα.

Φέρε δὴ πειραθῶ πρὸς ὑμᾶς ἀπολογήσασθαι. (Ας προσπαθήσω λοιπόν να απολογηθώ ενώπιόν σας.)

N.E.: *Ας μιλήσουμε καθαρά.*

β) Αποτρεπτική υποτακτική: δηλώνει αποτροπή, απαγόρευση και απαντά στο β' και στο γ' πρόσωπο:

Μὴ με ἀπολέσητε ἀδίκως. (Μη με καταστρέψετε άδίκα.)

Τὸν ἐχέφρονα μηδεὶς ταραττή λόγος.

N.E.: *Να μην ξαναπάς εκεί.*

§ 103 Η **απορηματική υποτακτική** εκφράζει **απορία** του υποκειμένου και απαντά στο α' πρόσωπο. Όταν μάλιστα η απορία του υποκειμένου συνδέεται με την επιθυμία άλλου προσώπου, προτάσσονται της απορηματικής υποτακτικής τα ρήματα **βούλει**, **βούλεσθε**, **θέλεις**, **θέλετε**. Η απορηματική υποτακτική τίθεται σε ερωτηματικές προτάσεις:

ᾤ Ζεῦ, τί λέξω;

Βούλει οὖν ἐπὶ τὴν ὑπόθεσιν πάλιν ἐξ ἀρχῆς ἐπανέλθωμεν;

Θέλεις μείνωμεν;

N.E.: *Πότε να σας τηλεφωνήσω;*

3. Η ευκτική

§ 104 Η ευκτική δηλώνει απλή σκέψη του υποκειμένου και δεν απαντά στη N.E. Διακρίνεται σε **ευχετική** και **δυννητική**.

§ 105 Η **ευχετική ευκτική** δηλώνει ευχή που αναφέρεται στο **παρόν** ή στο **μέλλον** και δέχεται άρνηση **μή**. Αυτής της ευκτικής προτάσσονται συνήθως τα ευχετικά μόρια *εἴθε*, *εἰ γάρ*. Μεταφράζεται με το «μακάρι να» + υποτακτική. Αντιστοιχεί στην ευχετική υποτακτική της N.E.:

Εἴθε φίλος ἦμῖν γένοιο. (μακάρι να γίνεις)

Εἴθ' ἐθέλοιεν οἱ θεοὶ μεθ' ἡμῶν εἶναι.

N.E.: *Μακάρι να πετύχεις.*

§ 106 Η **δυνητική ευκτική** είναι η ευκτική κάθε χρόνου, εκτός του μέλλοντα, με το δυνητικό **ἄν**. Δέχεται άρνηση **οὐ** και δηλώνει το **δυνατόν στο παρόν ή στο μέλλον**². Μεταφράζεται με τα «είναι δυνατόν να», «μπορεί να», «θα» + παρατατικό. Αντιστοιχεί στη δυνητική υποτακτική της Ν.Ε.:

Πατήρ πονηρός **οὐκ ἄν** ποτε **γένοιτο** δημαγωγός χρηστός.

Τίνι **ἄν** πόλις **ἀρέσκοι** ἄνευ νόμων;

Ν.Ε.: Αύριο **να δεις** γέλιο.

4. Η προστακτική

§ 107 Η **προστακτική** εκφράζει επιθυμία με τη μορφή προσταγής, προτροπής, απαίτησης κτλ. Δέχεται άρνηση **μή**. Πιο συγκεκριμένα η προστακτική δηλώνει:

α) Προσταγή:

Ἄπελθε εἰς τὴν θάλασσαν.

Ν.Ε.: **Φύγε** από μπροστά μου.

β) Αποτροπή, απαγόρευση:

Μή ἐν πολλοῖς ὀλίγα **λέγε**, ἀλλ' ἐν ὀλίγοις πολλά.

Ν.Ε.: **Μην τρέχετε**.

γ) Προτροπή ή παράκληση: της προστακτικής προτάσσονται συχνά τα μόρια **ἄγε (δή)**, **φέρε (δή)**, **ἴθι (δή)**:

Φέρε δή πρὸς θεῶν κἀκεῖνο **σκέψασθε**.

Σκέψασθε δή καί μοι **μνήσθητε**.

Ν.Ε.: • **Δοκίμασε** αυτό το γλυκό. • **Σκέψου** λίγο και τη θέση μου.

δ) Παραχώρηση, συγκατάθεση:

Ἔστω οὕτως. (Ας γίνει έτσι.)

Τοῦτο **ἔστω** τῆς Ἥρας ἱερόν.

Ν.Ε.: Άντε **πήγαινε**, αφού βιάζεσαι.

ε) Ευχή ή κατάρα:

Χαῖρε, ὦ ξένε Ἀθηναῖε.

Ἐρρωσο. (Να είσαι γερός.)

Ν.Ε.: **Πήγαινε** στην ευχή του Θεού.

2. Η **δυνητική ευκτική** μπορεί να δηλώνει επίσης:

α) Ευγενική προσταγή, αντί προστακτικής:

Σὺ κομίζοις ἄν σεαυτὸν ἢ θέλεις.

Ν.Ε.: Αν το ξεχάσω, μου το **θυμίζεις**. [οριστ. ενεστώτα]

β) Γνώμη με μετριοπάθεια, αντί οριστικής ενεστώτα ή μέλλοντα:

Οὐ γάρ **ἄν** ὑμᾶς **βουλοίμην** χείρους Ἀργείων φανῆναι.

Ν.Ε.: **Θα** σου **έλεγα** να μείνεις. [θα + οριστ. παρατατικού]

γ) Έντονο ισχυρισμό, σε συνδυασμό με την άρνηση οὐ:

Οὐ γάρ **ἄν** **ἀπέλθοιμ'**, ἀλλὰ κόψω τὴν θύραν. (Όχι μόνο δε θα φύγω, αλλά...)

δ) Κάτι πιθανό· ισοδυναμεί με οριστική μέλλοντα:

Ἐπιλίποι δ' **ἄν** ἡμᾶς ὁ πᾶς χρόνος, εἰ πάσας τὰς ἐκείνου πράξεις καταριθμησαίμεθα. (δε θα μας φτάσει ο χρόνος)

Ν.Ε.: **Βρέξει** δε **βρέξει**, θα βγω. [υποτακτική]

ΠΙΝΑΚΑΣ 7. ΟΙ ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

ΟΡΙΣΤΙΚΗ	ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ	ΕΥΚΤΙΚΗ	ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ
α) Απλή: οριστική κάθε χρόνου· δηλώνει το πραγματικό: <i>Οἱ φρουροὶ ἐξωπλισμένοι ἦσαν.</i> β) Δυνητική: οριστική ιστορικού χρόνου + ἄν· δηλώνει: • το δυνατόν στο παρελθόν: <i>Τὴν πόλιν ἂν ἡγήσω πολέμου ἐργαστήριον εἶναι.</i> • το μη πραγματικό: <i>Ἐβουλόμην ἂν, ὦ Κύρε, οὕτως ἔχειν.</i> γ) Επαναληπτική: οριστική παρατατικού ή αορίστου + ἄν· δηλώνει κάτι πραγματικό που επαναλαμβάνονταν στο παρελθόν: <i>Εἴ τις αὐτῷ δοκοίη βλακεύειν, ἔπαισεν ἂν.</i> (Ὅποιος / αν κάποιος του φαινόταν νωθρός, τον χτυπούσε.) δ) Ευχετική: οριστική παρατατικού ή αορίστου + εἴ γάρ ή εἴθε· δηλώνει ευχή ανεκπλήρωτη: <i>Εἰ γάρ τοσαύτην δύναμιν εἶχον.</i>	α) Βουλητική: δηλώνει βούληση, επιθυμία· διακρίνεται σε: • Προτρεπτική: υποτακτική α΄ προσώπου ενικού ή πληθυντικού· ενίοτε συνοδεύεται από τα ἄγε (δῆ), φέρε (δῆ), ἴθι (δῆ)· δηλώνει προτροπή: <i>Φέρε δὴ δείξω τοῦτο ὑμῖν.</i> • Αποτρεπτική: μὴ + υποτακτική β΄ ή γ΄ προσώπου· δηλώνει απαγόρευση: <i>Μηδενὶ συμφορὰν ὀνειδίσης.</i> β) Απορηματική: υποτακτική α΄ προσώπου σε ερωτηματικές προτάσεις επιθυμίας· δηλώνει απορία: <i>Εἵπωμεν ἢ σιγῶμεν;</i>	α) Ευχετική: ενίοτε συνοδεύεται από τα εἴθε, εἰ γάρ· δηλώνει ευχή που αναφέρεται στο παρόν ή στο μέλλον: <i>Εἰ γάρ γένοιτο.</i> β) Δυνητική: ευκτική (εκτός μέλλοντα) + ἄν· δηλώνει το δυνατόν στο παρόν ή στο μέλλον: <i>Ἐπὶ τῶν ἐλαττόνων ἴδοι τις ἂν τὴν τῆς διανοίας ἀκρίβειαν.</i>	Δηλώνει: α) Προσταγή: <i>Παῦσε.</i> β) Αποτροπή, απαγόρευση: <i>Μὴ θορυβεῖτε.</i> γ) Προτροπή ή παράκληση: ενίοτε συνοδεύεται από τα ἄγε (δῆ), φέρε (δῆ), ἴθι (δῆ): <i>Ἄγετε, ὦ ἄνδρες, δειπνήσατε.</i> δ) Παραχώρηση ή συγκατάθεση: <i>Οὕτως ἐχέτω.</i> ε) Ευχή ή κατάρα: <i>Ὑγίαине.</i>

Οι ονομαστικοί τύποι του ρήματος

§ 108 Οι **ονομαστικοί τύποι** του ρήματος είναι το **απαρέμφατο** και η **μετοχή**. Δε φανερώνουν πρόσωπο, όπως οι παρεμφατικές-προσωπικές εγκλίσεις (οριστική, υποτακτική, ευκτική και προστακτική), και μετέχουν στις ιδιότητες τόσο του ονόματος όσο και του ρήματος.

Ι. ΤΟ ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΟ

§ 109 Το **απαρέμφατο** ήταν αρχικά άκλιτο αφηρημένο ρηματικό ουσιαστικό πτώσης δοτικής και δήλωνε σκοπό ή τόπο. Με την αρχική αυτή σημασία λαμβάνεται το απαρέμφατο του σκοπού ή του αποτελέσματος (βλ. § 116.6). Το απαρέμφατο, έναρθρο ή άναρθρο, κατέχει σημαντική θέση στον αρχαίο ελληνικό λόγο.

Ν.Ε.: Χρησιμοποιούνται αρχαία απαρέμφατα κυρίως σε στερεότυπες εκφράσεις, όπως **το είναι μου, τρόπος του λέγειν, δούναι και λαβείν** κ.ά. Στη Ν.Ε. χρησιμοποιούνται κυρίως δευτερεύουσες ειδικές, βουλευτικές ή τελικές προτάσεις εκεί όπου στην Α.Ε. συνηθιζόταν η χρήση του απαρεμφάτου. Από αρχαία απαρέμφατα προέρχονται και λέξεις όπως **φα(γ)ί** (από το **φαγεῖν**), **φιλί** (από το **φιλεῖν**) κ.ά.

Ἔλεγον δίψῃ ἀποθανεῖν αὐτούς. → Ἐλεγον ὅτι αυτοὶ πέθαναν ἀπὸ τῆ δίψῃς.

Βούλομαι σ' ἀκοῦσαι. → Θέλω να σ' ακούσω.

Τρία τάλαντα ἀργυρίου Εὐθύνω φυλάττειν ἔδωκεν. → Ἐδωσε στον Εὐθυνο τρία ἀργυρά τάλαντα, για να τα φυλάει.

§ 110 Η ονομαστική φύση του απαρεμφάτου αποδεικνύεται από το ότι αυτό:

α) Ενδέχεται να εκφέρεται με άρθρο ουδέτερου γένους (έναρθρο απαρέμφατο, βλ. § 113) και να συνδέεται παρατακτικά με κάποιο ουσιαστικό της πρότασης:

Τὸ σώζεσθαι ἔπεται τῇ ἀρετῇ.

Γυναιξὶ κόσμον ἢ σιγὴ καὶ τὸ σωφρονεῖν φέρει.

β) Μπορεί να λειτουργεί στον λόγο ως υποκείμενο, αντικείμενο, κατηγορούμενο ή ονομαστικός προσδιορισμός:

Εἴτ' ἔδοξεν αὐτοῖς ἄρχοντας ἐλέσθαι δέκα. [υποκείμενο]

Οὐκ ἐτόλμησαν ἐπὶ τοὺς ἵππους ἀναβῆναι. [αντικείμενο]

Βέλτιον γὰρ τοῦ ζῆν τὸ εὖ ζῆν. [γεν. συγκριτική]

§ 111 Η ρηματική φύση του απαρεμφάτου αποδεικνύεται από το ότι αυτό:

α) Έχει φωνή, διάθεση, χρόνους και είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθεί ως εγκλίση σε κύριες ή δευτερεύουσες προτάσεις (βλ. § 116.1).

β) Σε κάποιες περιπτώσεις εκφέρεται με το δυνητικό μόριο **ἄν**. Τότε λέγεται **δυνητικό απαρέμφατο**, απαντά σε κάθε χρόνο, εκτός μέλλοντα, και ισοδυναμεί με δευτερεύουσα ειδική πρόταση που εκφέρεται με δυνητική οριστική, όταν εκφράζει το μη πραγματικό, ή με δυνητική ευκτική, όταν εκφράζει το δυνατόν στο παρόν ή στο μέλλον:

Ξενοφῶν ἐγίγνωσκε τοὺς Ἕλληνας, εἰ τοῦτο ἐποιοῦν, ἅπαντας ἄν ἀπολέσθαι.

[Ξενοφῶν ἐγίγνωσκε ὅτι οἱ Ἕλληνες, εἰ τοῦτο ἐποιοῦν, ἅπαντες ἄν ἀπώλονται.]

Ἀπεκρίνατο ὁμολογίαν οὐκ ἂν ποιήσασθαι πρὸς αὐτοὺς οὐδεμίαν.

[Ἀπεκρίνατο ὅτι οὐκ ἂν ποιήσαιτο ὁμολογίαν πρὸς αὐτοὺς οὐδεμίαν.]

γ) Έχει υποκείμενο (βλ. § 112):

Οἱ δὲ ἐπὶ τὴν πόλιν οὐκ ἐτόλμησαν πλεῦσαι.

Δεῖ δέ με καὶ ὑπὲρ τοῦ πατρὸς ἀπολογήσασθαι.

δ) Δέχεται αντικείμενο στην ίδια πτώση με το αντικείμενο του ρήματος από το οποίο προέρχεται:

Οὔτε τῶν κοινῶν ἀπέχεσθαι δυνάμεθα. [ἀπέχομαι + γεν.]

Βούλομαι δ' ἐξ ἀρχῆς ὑμῖν διηγέσασθαι τὰ πραχθέντα. [διηγοῦμαι τινί τι]

Το υποκείμενο του απαρεμφάτου

§ 112 Το υποκείμενο του απαρεμφάτου απαντά σε ονομαστική ή σε αιτιατική πτώση. Έτσι έχουμε δύο διαφορετικές συντάξεις:

α) **Ταυτοπροσωπία**: το υποκείμενο του απαρεμφάτου είναι το ίδιο (*τὸ αὐτὸ*) με το υποκείμενο του ρήματος από το οποίο εξαρτάται το απαρέμφατο. Στην περίπτωση αυτή το υποκείμενο του απαρεμφάτου παραλείπεται και εννοείται σε πτώση ονομαστική:

Βούλομαι πάλιν τοὺς θεοὺς παρακαλέσαι. [Υ: ἐγώ]

Ἀδείμαντος ἡτιάθη ὑπὸ τινων προδοῦναι τὰς ναῦς. [Υ: Ἀδείμαντος]

β) **Ετεροπροσωπία**: το υποκείμενο του απαρεμφάτου είναι διαφορετικό (*ἕτερον*) από το υποκείμενο του ρήματος από το οποίο εξαρτάται το απαρέμφατο. Στην περίπτωση αυτή το υποκείμενο του απαρέμφατου τίθεται σε αιτιατική, αλλά μεταφράζεται με ονομαστική:

Ὁ δὲ τοὺς τε φρουροὺς καὶ Καλλίβιον ἀρμοστήν συνέπραξεν αὐτοῖς πεμφθῆναι. (Εκείνος συνήργησε να σταλούν σ' αυτούς οι φρουροί και ο Καλλίβιος για αρμοστής.)

Ἐγὼ νομίζω κοινὸν ἔχθρὸν ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων εἶναι βασιλέα.

Στην απρόσωπη σύνταξη (βλ. §§ 83-85) το υποκείμενο του απαρεμφάτου τίθεται σε πτώση αιτιατική. Όταν δεν αναφέρεται, εννοείται σε πτώση αιτιατική και προκύπτει από τη δοτική προσωπική που συνήθως συνοδεύει τα απρόσωπα:

Δεῖ τὸ βέλτιστον αἰεὶ, μὴ τὸ ῥᾶστον ἅπαντας λέγειν.

Προσῆκει ὑμῖν ἐναντία τοῖς τριάκοντα ψηφίζεσθαι. [Υ: ὑμᾶς από τη δοτ. προσωπική ὑμῖν]

Γενική παρατήρηση

Όταν το υποκείμενο του απαρεμφάτου ταυτίζεται με το αντικείμενο του ρήματος εξάρτησης, τότε:

α) Αν το αντικείμενο του ρήματος βρίσκεται σε αιτιατική, αυτό το ίδιο το αντικείμενο εννοείται και ως υποκείμενο του απαρεμφάτου, χωρίς να επαναλαμβάνεται:

Ἀρίστανδρος δὲ θαρρεῖν ἐκέλευσεν Ἀλέξανδρον.

β) Αν το αντικείμενο του ρήματος βρίσκεται σε γενική ή δοτική, η αιτιατική του εννοείται ως υποκείμενο του απαρεμφάτου:

Ἐδέοντό μου δανεῖσθαι χρήματα Ἀπολλοδώρῳ. [Υ: με]

Πολεμάρχῳ δὲ παρήγγειλαν οἱ τριάκοντα πίνειν κώνειον. [Υ: Πολέμαρχον]

A. ΤΟ ΕΝΑΡΘΡΟ ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΟ

§ 113

Ἐνάρθρο ονομάζεται το απαρέμφατο που εκφέρεται μαζί με άρθρο ουδέτερου γένους σε κάθε πτώση του ενικού αριθμού πλην της κλητικής. Δέχεται άρνηση **μή** και μεταφράζεται με «το ότι» + οριστική, «το να» + υποτακτική ή με το αντίστοιχο αφηρημένο ουσιαστικό:

Οὗτοι γὰρ τοῦτο προσόμοιον ἔχουσιν τοῖς τυράννοις, **τὸ πολλῶν ἄρχειν**. (Διότι αυτοί τούτο έχουν όμοιο με τους τυράννους, **το ότι εξουσιάζουν** πολλούς.)

Μένων ἡγάλλετο **τῷ φίλους διαγελᾶν**. (Ο Μένων διασκεδάζε με **το να περιγελά** φίλους.)

Πάντες ἄνθρωποι **τοῦ εἶδέναι** ὀρέγονται φύσει. (Όλοι οι άνθρωποι εκ φύσεως επιθυμούν **τη γνώση**.)

§ 114

Το έναρθρο απαρέμφατο χρησιμοποιείται στον λόγο ως:

1. **Υποκείμενο** σε προσωπικό ρήμα:

Τὸ μὲν γὰρ **λέγειν** εὐχῆς ἔργον ἐστί, **τὸ δὲ συμβῆναι** τύχης.

2. **Αντικείμενο**:

Τοσοῦτ' ἀπέχω **τοῦ λαβεῖν** τι παρ' ὑμῶν.

3. **Κατηγορούμενο**:

Ἔστω δὴ τὸ ἀδικεῖν **τὸ βλάπτειν** ἐκόντα παρὰ τὸν νόμον.

4. **Επεξήγηση**, κυρίως σε ουδέτερο δεικτικής αντωνυμίας:

Τῆς δὲ φρονήσεως τοῦτο ἐστί, **τὸ ὀρθῶς δύνασθαι** ταῦτα θεωρεῖν.

5. **Ονοματικός ετερόπτωτος** ή **επιρρηματικός προσδιορισμός** (πτωτικός ή εμπρόθετος):

Κρεῖττον ἐστὶν τὸ σωφρονεῖν **τοῦ πολυπραγμονεῖν**. [γεν. συγκριτική· β' ὀρος σύγκρισης]

Ἄξιος αὐτοῖς ἐδόκει εἶναι **τοῦ** τοιαῦτα **ἀκούειν**. [γεν. αξίας]

Τὸ ὀργίζεσθαι ἐναντίον **τῷ** **πραῦνεσθαι**. [δοτ. αντικειμενική]

Ξύνδεσμος δ' ἦν αὐτοῖς τὰ ξύλα, **τοῦ** **μή** ὑψηλὸν γιγνόμενον ἀσθενὲς **εἶναι** τὸ οἰκοδόμημα. [γεν. σκοπού]

Μένων ἡγάλλετο **τῷ** **ἐξαπατᾶν** **δύνασθαι**. [δοτ. αιτίας]

Λακεδαιμόνιοι **διὰ τὸ** σωφρόνως **ζῆν** κατέσχον Πελοπόννησον. [εμπρόθ. προσδ. αιτίας]

B. ΤΟ ΑΝΑΡΘΡΟ ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΟ

§ 115

Το άναρθρο απαρέμφατο χρησιμοποιείται ευρύτατα στον αρχαίο ελληνικό λόγο. Διακρίνεται σε:

- a) **Ειδικό**· απαντά σε κάθε χρόνο, δέχεται άρνηση **οὐ**¹, ισοδυναμεί με δευτερεύουσα ειδική πρόταση και μεταφράζεται με «ότι» + οριστική του χρόνου στον οποίο βρίσκεται. Όταν όμως είναι απαρέμφατο ενεστώτα ή παρακειμένου που εξαρτάται από ιστορικό χρόνο, μεταφράζεται με οριστική παρατατικού ή υπερσυντελικού αντίστοιχα:

Ἐγὼ δὲ οὐθ' ὑμᾶς ταύτην **ἔχειν** τὴν γνώμην ἡγοῦμαι. (ότι ούτε εσεῖς έχετε)

Αἰγινῆται ἔλεγον **οὐκ εἶναι** αὐτόνομοι κατὰ τὰς σπονδάς. (ότι δεν ήταν)

Ἐλέγοντο δὲ καὶ αἱ σπονδαὶ **ἐξεληλυθέναι** τοῖς Μαντινεῦσι τούτῳ **τῷ** ἔτει. (ότι είχαν λήξει)

1. Το **ειδικό απαρέμφατο** παίρνει άρνηση **μή**, όταν βρίσκεται σε πρόταση επιθυμίας ή εξαρτάται από αρνητικά λεκτικά ρήματα, όπως *ἀντιλέγω*, *ἀπιστῶ*, *ἀρνούμαι* κ.τ.ό., ειδικά όταν αυτά βρίσκονται σε πρόταση που περιέχει άρνηση *οὐ*:

Ἄ ποιεῖν αἰσχρόν, ταῦτα νόμιζε **μηδὲ** λέγειν **εἶναι** **καλόν**.

Ἀντέλεγον Κορίνθιοι **μή** **σπένδεσθαι** Ἀθηναίοις.

Οὐδεὶς πώποτ' ἀντεῖπεν **μή** οὐ **καλῶς ἔχειν** αὐτούς.

β) Τελικό· δεν απαντά σε χρόνο μέλλοντα (με εξαίρεση το απαρέμφατο που εξαρτάται από το ρήμα μέλλω), δέχεται άρνηση **μή**², ισοδυναμεί με δευτερεύουσα τελική πρόταση και μεταφράζεται με «να» + υποτακτική του χρόνου στον οποίο βρίσκεται:

Καὶ ὑπὸ ὀργῆς ἔδοξεν αὐτοῖς παῖδας καὶ γυναῖκας **ἀνδραποδίσαι**. (να υποδουλώσουν)

Νῦν δέ μοι δοκεῖ αἰσχρὸν εἶναι **μὴ βοηθῆσαι** Καλλίᾳ τὰ δίκαια. (να μη βοηθήσω)

Εὐρυμέδοντα ἐπὶ τῶν πλειόνων νεῶν **ἀποπέμψειν** ἔμελλον. (να στείλουν)

§ 116 Το άнарθρο απαρέμφατο χρησιμοποιεῖται στον λόγο ως:

1. **Έγκλιση** σε:

α) Κύριες προτάσεις επιθυμίας που δηλώνουν:

- προσταγή ή απαγόρευση:

Θαρσῶν νῦν, Διόμηδες, **μάχεσθαι**. [αντί της προστακτικής μάχου]

- ευχή που αναφέρεται στο μέλλον ή κάποιο συναίσθημα (**επιφωνηματικό απαρέμφατο**):

Θεοὶ πολῖται, **μὴ με δουλείας τυχεῖν**. [αντί της ευχετικής ευκτικής μὴ τύχοιμι]

Εἶθε δέ με καὶ κωφὸν **γεγονέναι**, ἵνα μηδὲ ἀκούοιμι αἰσχροῶν λόγων.

Ἐμὲ **παθεῖν** τάδε, φεῦ!

β) Δευτερεύουσες χρονικές (βλ. § 188.1γ και 189β), συμπερασματικές (βλ. § 181.2ε) ή αναφορικές συμπερασματικές προτάσεις που εισάγονται με τα οἷος, ὅσος (πβ. § 194.Α3):

Κἀκεῖνος ἀποθνήσκει, πρὶν αὐτῷ **γενέσθαι** παῖδας. [χρονική]

Ὁ ποταμὸς τοσοῦτος βάθος ὥς μηδὲ τὰ δόρατα **ὑπερέχειν**. [συμπερασματική]

Ὁ μὲν γὰρ φύσει τοιοῦτος οἷος **δεδιέναι** πάντα. [αναφορική συμπερασματική]

2. **Υποκείμενο** απρόσωπων ρημάτων και απρόσωπων εκφράσεων:

Ἔδοξεν αὐτοῖς **στρατεύειν** ἐς Ἄργος.

Δεῖ τῇ ψήφῳ τὴν πολιτείαν ὑμᾶς **φυλάττειν**.

Ἔπειτα καὶ τὴν εὐήθειαν τοῦ λόγου τούτου ῥαδίον ἔστιν **ἐξετάσαι**.

3. **Κατηγορούμενο**, ιδιαίτερα σε άλλο άнарθρο απαρέμφατο:

Τὸ ἀντιλέγειν μὴ κάλει **λοιδορεῖσθαι**. (Το να αντιμιλά κανείς μην το αποκαλείς βρισιά.)

Τὸ λακωνίζειν ἔστιν **φιλοσοφεῖν**.

4. **Επεξήγηση** σε προηγούμενη λέξη:

Καὶ ὑμᾶς δέ, ὦ παῖδες, οὕτως ἐξ ἀρχῆς ἐπαίδευον, τοὺς μὲν γεραιτέρους **προτιμᾶν**, τῶν δὲ νεωτέρων **προτιμιῆσθαι**.

5. **Προσδιορισμός της αναφοράς (απαρέμφατο της αναφοράς)** κυρίως με επίθετα που δηλώνουν ικανότητα, δυνατότητα, αναγκαιότητα κ.ά., όπως ἀγαθός, ἄξιος, δεινός, ἔτοιμος, ἱκανός, καλός, κακός, ὀξύς, πρόθυμος, στυγνός, φοβερός, χαλεπός, χρήσιμος:

Πέφυκε δεινὸς **λέγειν**, κακὸς **βιώναι**.

Ὅσας ἄξιους ἦν **λαβεῖν** πληγὰς, τοσαύτας εἴληφε δραχμάς.

6. **Προσδιορισμός του σκοπού ή του αποτελέσματος**· διασώζει την αρχική σημασία του απαρεμφάτου, αναλύεται σε δευτερεύουσα τελική ή συμπερασματική πρόταση και μεταφράζεται με το «για να» ή «ώστε να»,

2. Το **τελικό απαρέμφατο** δέχεται άρνηση **οὐ**, όταν βρίσκεται σε πρόταση που περιέχει την αντίθεση **οὐκ** - **ἀλλά**:

Ἦμελλεν **οὐ** τοὺς ἄλλους **ὠφελήσιν** ἀλλ' αὐτὸς κινδυνεύσειν.

αντίστοιχα. Με **απαρέμφατο του σκοπού** ή **του αποτελέσματος** συντάσσονται ρήματα που δηλώνουν κίνηση, παροχή, εκλογή, σκόπιμη ενέργεια, καθώς και τα ρήματα *φύομαι* και *εἶμι*:

Οὗτοι δὲ ἐν Σάρδεσι κατελείφθησαν τὴν ἄκραν φυλάττειν.

Ἀλεξάνδρῳ ἐδόθη ἐπιστολὴ παρὰ Παρμενίωνος φυλάξασθαι Φίλιππον.

7. **Αντικείμενο** σε προσωπικά ρήματα:

- α) Με **ειδικό** απαρέμφατο ως αντικείμενο συντάσσονται ρήματα **λεκτικά**, όπως *ἄρνούμαι*, *ἐγγυῶμαι*, *λέγω*, *ὁμολογῶ*, *φημί*, **δοξαστικά**, όπως *δοκῶ*, *ἐλπίζω*, *ἡγοῦμαι*, *κρίνω*, *νομίζω*, *οἶμαι*, *πιστεύω*, *ὑπολαμβάνω*, και **γνωστικά**, όπως *γινώσκω*, *ἀκούω* (πληροφορούμαι), *εὐρίσκω* (διαπιστώνω), *πυνθάνομαι* κ.τ.ό.:

Φησὶ γὰρ ὁ κατήγορος οὐδὲν δικαίως με λαμβάνειν τὸ ἀργύριον.

Ἀρχὴ τῶν ὑγρῶν ἔδοξεν εἶναι καὶ τοῦ παντὸς ὕδατος ἡ θάλασσα.

Ἐπὶ δὲ τὴν Ἑλλάδα Ἑλλήν' οὐδέν' ἂν ἐλθεῖν ἡγοῦμαι.

Ἀκούω Λακεδαιμονίους ἀναχωρεῖν ἐπ' οἴκου πάλιν.

- Η άρνηση που συνοδεύει τα δοξαστικά ρήματα και το ρήμα *φημί* αναφέρεται στο απαρέμφατο που εξαρτάται από αυτά:

Οὐχ ἡγοῦμαι δικαίαν εἶναι τὴν ἀπολογίαν τὴν τοιαύτην.

Τέχνην δὲ αὐτὴν οὐ φημι εἶναι ἀλλ' ἐμπειρίαν.

- β) Με **τελικό απαρέμφατο** ως αντικείμενο συντάσσονται ρήματα **βουλητικά**, όπως *βούλομαι*, *ἐπιθυμῶ*, *εὐχομαι*, *ζητῶ*, *ἐθέλω*, *ποθῶ*, *προαιροῦμαι* (προτιμῶ), **προτρεπτικά** και **παραχωρητικά**, όπως *κελεύω*, *κηρύττω*, *παραινῶ*, *προτρέπω*, *συμβουλεύω*, *ἐπιτρέπω*, *ἀφίημι*, *ἔω*, **απαγορευτικά**, όπως *ἀπαγορεύω*, *ἀποτρέπω*, *κωλύω*, **αποπειρατικά** και **δυνητικά**, όπως *δύναμαι*, *ἐπιχειρῶ*, *ἔχω* (δύναμαι), *οἶός τ' εἶμι*, *πείθω* (προσπαθῶ να πείσω), *πειρῶμαι*, *τολμῶ*, *πέφουκα*, **ρήματα που σημαίνουν συνήθεια, σκέψη, απόφαση, απαίτηση, παράκληση ή δισταγμό**, όπως *ἐθίζω*, *εἴωθα*, *βουλεύομαι*, *διανοοῦμαι*, *μέλλω*, *ἄξιῶ*, *αἰτῶ*, *δέομαι*, *ὀκνῶ*, *φοβοῦμαι* κ.τ.ό.:

Σφόδρα γε βούλεται τοὺς Ἕλληνας ἐλευθέρους εἶναι.

Λύσανδρος τοὺς συμμάχους ἐκέλευσε βουλευέσθαι περὶ τῶν αἰχμαλώτων.

Κλεοφῶν ἐκώλυσε γενέσθαι τὴν εἰρήνην.

Ἐντεῦθεν ἐπειρῶντο εἰσβάλλειν εἰς τὴν Κιλικίαν.

Τὸ γὰρ ὅλον καὶ τὸ πᾶν εἰώθαμεν λέγειν οὐρανόν.

Ἐδέοντο οἱ Μαντινεῖς τῶν Ἀθηναίων ἱππέων βοηθῆσαι.

8. **β' όρος σύγκρισης** (βλ. και § 41.2):

Ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ δεινότερον ἦν πλουτεῖν ἢ ἀδικεῖν.

9. **Απόλυτο απαρέμφατο**· δεν εξαρτάται από κάποιο ρήμα. Απαντά με τη μορφή στερεότυπης έκφρασης και αναφέρεται συνήθως στο περιεχόμενο ολόκληρης της πρότασης. Δηλώνει **σκοπό** ή **αναφορά**. Μερικά από τα πιο εύχρηστα απόλυτα απαρέμφατα είναι τα ακόλουθα:

- | | |
|---|---|
| • τὸ ἐπ' ἐκείνῳ/ἐκείνοις εἶναι (όσο εξαρτάται από εκείνον/εκείνους) | • ὥς συντόμως / ὥς συνελόντι / ὥς διὰ βραχείων εἰπεῖν (για να μιλήσω σύντομα) |
| • τὸ ἐπὶ τοῦτῳ/τούτοις/σφᾶς εἶναι (όσο εξαρτάται από αυτόν/αυτούς) | • ὥς ἐν κεφαλαίῳ εἰπεῖν (για να μιλήσω περιληπτικά) |
| • τὸ κατὰ τοῦτον εἶναι (όσο εξαρτάται από αυτόν) | • ὥς εἰκάσαι (όπως μπορεί να συμπεράνει κανείς) |
| • τὸ νῦν εἶναι (όσο για τώρα) | • ὥς τἀληθές εἰπεῖν (για να πω την αλήθεια) |
| • τὸ ξύμπαν εἰπεῖν (και γενικά) | • οὕτως εἰπεῖν (για να το πω έτσι) |
| • ἐκὼν εἶναι (θεληματικά) | • ὥς ἀπλῶς εἰπεῖν (για να μιλήσω απλά) |

- *ὀλίγου/μικροῦ/οὐ πολλοῦ δεῖν* (λίγο ελειψε)
- *ὥς (ἔπος) εἶπεῖν* (για να το πω έτσι)

- *ὥς ἔμοι δοκεῖν* (κατά τη γνώμη μου)
κ.ά.

Τὸ ἐπὶ τούτοις εἶναι ἐν κινδύνοις καθεστήκατε.

Ὅρίζονται δὴ πάντες τὴν ψυχὴν τρισὶν ὥς εἶπεῖν, κινήσει, αἰσθήσει, τῷ ἄσωμάτῳ.

Καὶ τὸ ξύμπαν εἶπεῖν κράτιστος δὴ οὗτος αὐτοσχεδιάζειν τὰ δέοντα ἐγένετο.

Τὸ δὲ τέλειον τέλος ὥς ἀπλῶς εἶπεῖν οὐδὲν ἂν ἄλλο δόξειεν εἶναι ἢ εὐδαιμονία.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8. ΤΟ ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΟ

	ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΘΕΣΗ	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ
Έναρθρο	Υποκείμενο	<i>Αἰσχρὸν καὶ ἄδικον τὸ πλεονεκτεῖν.</i>
	Αντικείμενο	<i>Τὸ ἀντιλέγειν μὴ κάλει λοιδορεῖσθαι.</i>
	Κατηγορούμενο	<i>Ἔστω τὸ ἀδικεῖν τὸ βλάπτειν ἐκόντα παρὰ τὸν νόμον.</i>
	Επεξήγηση	<i>Τοῦτό φημι εἶναι σωφροσύνην, τὸ γινώσκειν ἑαυτόν.</i>
	Ετερόπρωτος προσδιορισμός	<i>Τὸ σιγᾶν κρεῖττον ἐστὶ τοῦ λαλεῖν. [γεν. συγκριτική]</i>
	Επιρρηματικός προσδιορισμός	<i>Ἐθαυμάζετο ἐπὶ τὸ εὐθύμῳς ζῆν. [εμπρόθ. της αιτίας]</i>
Άναρθρο	Υποκείμενο • σε απρόσωπα λεκτικά, δοξαστικά, γνωστικά ρήματα (ειδικό απαρέμφατο) • σε απρόσωπα ρήματα, ὅπως <i>δεῖ, χρή, ἔξεστι, ἔνεστι, προσήκει, πρέπει, μέλλει</i> κ.ά., ἢ σε απρόσωπες εκφράσεις (τελικό απαρέμφατο)	• Λέγεται Ἀλκιβιάδην τοιάδε <i>διαλεχθῆναι</i> περὶ νόμων. • Δεῖ πολλὴν τὴν βοήθειαν <i>εἶναι</i>. Οὐδετέροις <i>πείθεσθαι</i> προσήκει. - Καλὸν ἐστὶ <i>ἐλθεῖν</i> εἰς τὴν πολέμιαν.
	Αντικείμενο • σε προσωπικά λεκτικά, δοξαστικά, γνωστικά ρήματα (ειδικό απαρέμφατο) • σε προσωπικά βουλευτικά, αποπειρατικά, παραχωρητικά, δυνητικά, απαγορευτικά κ.ά. (τελικό απαρέμφατο)	• Ὅργιλους ἡμᾶς <i>ἔσεσθαι</i> νομίζω. Οἱ Θηβαῖοι ἔγνωσαν δίκαια τὸν Εὐφρονα <i>πεπονθέναι</i>. • Ἀόριστα καὶ ἀσαφῆ πειρῶνται <i>λέγειν</i>.
	Κατηγορούμενο	<i>Ἄρα τὸ ὁρᾶν οὐκ αἰσθάνεσθαι λέγεις;</i>
	Επεξήγηση	<i>Κάκεϊνό φημι, δεῖν τοὺς παῖδας ἐπὶ τὰ καλὰ ἄγειν.</i>
	Προσδ. αναφοράς	<i>Ἡ ῥητορικὴ λέγειν γε ποιεῖ δυνατούς.</i>
	Προσδ. σκοπού ἢ αποτελέσματος	<i>Περικλῆς ἠρέθη λέγειν.</i>
	Έγκλιση	<i>Ἡ βουλὴ πρὶν διαβουλευῶσαι κατελύθη.</i>
	β' ὅρος σύγκρισης	<i>Αἰρετώτερόν ἐστιν καλῶς ἀποθανεῖν ἢ ζῆν αἰσχροῶς.</i>
	Απόλυτο	<i>Τὸ ἐπ' ἐκείνοις εἶναι ἀπολώλατε.</i>

II. Η ΜΕΤΟΧΗ

§ 117

Η **μετοχή** είναι ρηματικό επίθετο που *μετέχει* στις ιδιότητες τόσο του επιθέτου όσο και του ρήματος. Η χρήση της στην Α.Ε. είναι ιδιαίτερα συχνή· απαντά στον ενεργητικό, μέσο και παθητικό ενεστώτα, μέλλοντα, αόριστο και παρακείμενο, εκφράζοντας ποικίλες σημασίες.

Ν.Ε.: Η μετοχή έχει λιγότερους τύπους σε σχέση με την Α.Ε. (απαντά στον ενεργητικό και παθητικό ενεστώτα και στον παθητικό παρακείμενο) και χρησιμοποιείται στον λόγο σε πιο περιορισμένο βαθμό.

§ 118

Η ονοματική φύση της μετοχής φαίνεται από το ότι αυτή:

- α)** Έχει γένη, πτώσεις και ακολουθεί το κλιτικό σύστημα των ονομάτων:
ὁ λυόμενος, ἡ λυομένη, τὸ λυόμενον [Κλίνεται κατά τα τρικατάληκτα ασυναίρετα επίθετα της β' κλίσης.]
- β)** Είναι δυνατόν να λειτουργεί ως ουσιαστικό (ουσιαστικοποιημένη μετοχή, βλ. § 122) και να συνδέεται παρατακτικά με ονόματα:
οἱ ἄρχοντες – οἱ λέγοντες – τὸ μέλλον – τὸ συμφέρον κτλ.
Λέγει δ' ὡς ὑβριστής εἰμι καὶ βίαιος καὶ λίαν ἀσελγῶς διακείμενος.
- γ)** Μπορεί να χρησιμοποιηθεί στον λόγο ως υποκείμενο, αντικείμενο, κατηγορούμενο ή ονοματικός προσδιορισμός:
Ἀδικοῦσιν οἱ τὰς σπονδὰς λύοντες. [υποκείμενο]
Τὰ δέοντα εἶχον οἱ στρατιῶται. [αντικείμενο]
Αἱ πόλεις αἱ δημοκρατούμεναι τοῖς νόμοις τοῖς κειμένοις διοικοῦνται. [επιθ. προσδ.]

§ 119

Η ρηματική φύση της μετοχής φαίνεται από το ότι αυτή:

- α)** Έχει φωνή, διάθεση, χρόνους και ακολουθεί τη σύνταξη του ρήματος στο οποίο ανήκει:
Ὁ δὲ θέμενος τὰ ὅπλα ἐγγὺς κήρυκα προσέμπει αὐτοῖς. [τίθεμαί τι]
Φαίνεται τὰ φυτὰ ζῆν οὐ μετέχοντα αἰσθήσεως. [μετέχω τινός]
- β)** Έχει υποκείμενο (βλ. § 135):
Πολλάκις δὲ τοῦ κήρυκος ἐρωτῶντος οὐδεὶς ἀνίστατο.
Πεισθέντες δ' ὑμεῖς εἴλεσθ' αὐτῷ Κτησιφῶντα πρεσβευτήν.
- γ)** Σε κάποιες περιπτώσεις συνοδεύεται (εκτός από την τελική μετοχή) από το δυνητικό **ἄν**. Τότε λέγεται **δυνητική μετοχή** και ισοδυναμεί με δυνητική οριστική ή δυνητική ευκτική, δηλώνοντας το μη πραγματικό ή το δυνατόν στο παρόν και στο μέλλον, αντίστοιχα:
Σωκράτης ῥαδίως ἂν ἀφθεῖς ὑπὸ τῶν δικαστῶν, προείλετο μᾶλλον τοῖς νόμοις ἐμμένων ἀποθανεῖν ἢ παρανομῶν ζῆν. [*εἰ καὶ ἀφείθη ἂν*]
Καὶ ὁρῶν τὸ παρατεῖχισμα τῶν Συρακοσίων ἀπλοῦν ὃν καὶ ῥαδίως ἂν αὐτὸ ληφθέν, ἡπείγετο ἐπιθέσθαι. [*ὅτι ληφθείη ἂν*]

§ 120

Η μετοχή ανάλογα με τη χρήση της διακρίνεται σε:



Α. ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΗΣ ΜΕΤΟΧΗΣ

α. Η επιθετική μετοχή

§ 121 Η **επιθετική μετοχή**, έναρθη ή σπανιότερα άναρθη, λειτουργεί ως επίθετο και προσδιορίζει ουσιαστικά ή αντωνυμίες. Απαντά σε κάθε χρόνο που έχει μετοχή και δέχεται άρνηση **οὐ**, όταν εκφράζει κάτι πραγματικό, και σπανιότερα **μή**, όταν δηλώνει κάτι υποθετικό ή υποκειμενικό. Η επιθετική μετοχή λέγεται και **αναφορική**, γιατί ισοδυναμεί με δευτερεύουσα αναφορική πρόταση³. Μεταφράζεται με οριστική του χρόνου στον οποίο βρίσκεται, εκτός αν είναι μετοχή ενεστώτα ή παρακειμένου που εξαρτάται από ιστορικό χρόνο, οπότε μπορεί να μεταφραστεί και με οριστική παρατατικού ή υπερσυντελικού αντίστοιχα:

Ὑμεῖς τοὺς δέκα στρατηγούς **τοὺς οὐκ ἀνελομένους** τοὺς ἐκ τῆς ναυμαχίας ἐβουλεύσασθε ἄθροους κρίνειν. [Ὑμεῖς τοὺς δέκα στρατηγούς **οἳ οὐκ ἀνείλonton** τοὺς ἐκ τῆς ναυμαχίας ἐβουλεύσασθε ἄθροους κρίνειν.] (Εσείς αποφασίσατε να δικάσετε όλους μαζί τους δέκα στρατηγούς **οι οποίοι δεν περισυνέλεξαν** τους νεκρούς από τη ναυμαχία.)

Ὅ μὴ δαρεῖς οὐ παιδεύεται.

Δύναμαι συνεῖναι **δυναμένους** ἀνθρώποις ἀναλίσκειν. [Δύναμαι συνεῖναι ἀνθρώποις **οἳ δύνανται** ἀναλίσκειν.] (Ἐχω τη δυνατότητα να συναναστρέφομαι ανθρώπους **οι οποίοι μπορούν** να ξεδεύουν.)

Ἐπορεύθησαν ἐς Ἀπολλωνίαν, Κορινθίων **οὕσαν** ἀποικίαν. [Ἐπορεύθησαν ἐς Ἀπολλωνίαν, **ἣ ἦν** Κορινθίων ἀποικία.] (Βάδισαν προς την Απολλωνία, **η οποία ήταν** αποικία των Κορινθίων.)

N.E.: Είναι διάβαση **μη φυλασσόμενη**. [Είναι διάβαση **η οποία δε φυλάσσεται**.]

§ 122 Όταν το ουσιαστικό που προσδιορίζει μια έναρθη επιθετική μετοχή παραλείπεται, η μετοχή παίρνει τη συντακτική του θέση (**ουσιαστικοποιημένη μετοχή**). Επίσης, το ουδέτερο ενικού επιθετικής μετοχής με άρθρο χρησιμοποιείται ως αφηρημένο ουσιαστικό. Συνήθεις ουσιαστικοποιημένες επιθετικές μετοχές είναι οι ακόλουθες:

- | | | |
|--|--------------------------------------|---|
| • ὁ ἄρχων (ο κατήγορος) | • τὸ ἀνειμένον (η άνεση) | • τὰ βεβουλευμένα / τὰ γνωσθέντα / τὰ δεδογμένα / τὰ δόξαντα / τὰ ἐψηφισμένα (οι αποφάσεις) |
| • ὁ διώκων (ο κλέφτης) | • τὸ δεδιὸς (ο φόβος) | • τὰ δέοντα / τὰ προσήκοντα (τα πρέποντα) |
| • ὁ κλέπων (ο κλέφτης) | • τὸ δέον (το πρέπον) | • τὰ καθεστῶτα (η παρούσα κατάσταση) |
| • ὁ νικῶν (ο νικητής) | • τὸ δοκοῦν (η γνώμη) | • τὰ κατηγορημένα (οι κατηγορίες) |
| • ὁ τεκὼν (ο πατέρας) | • τὸ ἡσυχάζον (η ησυχία) | • τὰ κηρυχθέντα (οι διαταγές) |
| • ὁ φεύγων (ο κατηγορούμενος, ο εξόριστος) | • τὸ θαρσοῦν (το θάρρος) | • τὰ νομιζόμενα (τα καθιερωμένα) |
| • ἡ εἰμαρμένη (η μοίρα) | • τὸ λεγόμενον (η φήμη) | • τα συγκείμενα (οι ισχύουσες συνθήκες) |
| • ἡ ἐπιούσα (η επόμενη ημέρα) | • τὸ λυσιτελοῦν (η ωφέλεια) | • τὰ συμβάντα |
| • ἡ τεκοῦσα (η μητέρα) | • τὸ μέλλον / τὸ παρελθὸν / τὸ παρὸν | • τὰ ὠμολογημένα (οι συμφωνίες) |
| • οἱ κρατοῦντες (οι άρχοντες) | • τὸ νοσοῦν (η νόσος) | |
| • οἱ λέγοντες (οι ρήτορες) | • τὸ προσῆκον (το αρμόζον) | |
| • οἱ πολιτευόμενοι (οι πολιτικοί) | • τὸ συμφέρον | |
| • οἱ προσήκοντες (οι συγγενείς) | • τὸ συνεστηκὸς (οι συνωμότες) | |
| • οἱ τεθνεῶτες (οι νεκροί) | | |

3. Η **επιθετική μετοχή** μπορεί να μην είναι πάντα καθαρά αναφορική, αλλά να εκφράζει συγχρόνως μια επιρρηματική σχέση: του **αναγκαστικού αιτίου** (αναφορική αιτιολογική), του **τελικού αιτίου** (αναφορική τελική), της **εναντίωσης** (αναφορική εναντιωματική) ή της **υπόθεσης** (αναφορική υποθετική):

Κατηγορήσων ἀνέβην ἐνθάδε Περικλέους ἀναγκαίου μοι **ὄντος**. (αν και είναι συγγενής μου) [αναφορική εναντιωματική]

Μακάριός ἐστι πᾶς **ὁ μὴ** θνητὰ **φρονῶν**. [αναφορική υποθετική]

Μεμαρτυρήκασι οἷ τε Ναυσιμένους προσήκοντες καὶ οἱ τοῦ ἑμοῦ πατρός.
 Ἄντέλεγέ τε οὐδείς, ὁρῶν πολὺ τὸ ξυνεστηκός.
 Οὗτος μὲν τὸ συμφέρον ἀπεκρίνατο, ἄλλος δὲ τὸ δέον, ὃ δὲ τὸ λυσιτελοῦν.
 Καὶ μὴν ὃ γε σώφρων τὰ προσήκοντα πράττει ἄν.
N.E.: • Κανείς δεν ξέρει τα μελλούμενα. • Το περιβάλλον καταστρέφεται.

§ 123 Η επιθετική μετοχή λειτουργεί στον λόγο ως:

α) Υποκείμενο:

Οὐδέποθ' ὑμᾶς οἱ λέγοντες οὔτε πονηροὺς οὔτε χρηστοὺς ποιοῦσιν.
 Τὸ μέλλον ἀφανὲς ἡμῖν ἐστίν.
N.E.: Οι εργαζόμενοι πήραν άδεια.

β) Αντικείμενο:

Οἱ νόμοι τὸ δίκαιον καὶ τὸ συμφέρον βούλονται.
 Εὖ σοι τὸ μέλλον ἔξει, ἂν τὸ παρὸν εὖ τιθῇς.
N.E.: Ο υπουργός δέχτηκε τους απολυμένους.

γ) Κατηγορούμενο (η επιθετική μετοχή είναι πάντοτε έναρθηρη):

Οὗτος ἦν ὁ ἀδικήσας καὶ ἐπιβουλεύσας ἡμῖν.
N.E.: Το νερό είναι παγωμένο.

δ) Επιθετικός προσδιορισμός:

Ἀπήγαγε τὴν στρατιὰν ἐπὶ τὴν ἄκραν Τεμενίτιν καλουμένην.
 Προσέκει τοῖς νόμοις τοῖς κειμένοις πείθεσθαι.
N.E.: Τακτοποίησε τα σιδερωμένα ρούχα.

ε) Κατηγορηματικός προσδιορισμός (δεν αναλύεται σε αναφορική πρόταση):

Πατηγύας προφαίνεται ἐλαύνων ἰδρουῶντι τῷ ἵππῳ.
N.E.: Κάθεται με τα χέρια σταυρωμένα.

στ) Παράθεση:

Λύσανδρος παρέπλει εἰς Λάμψακον σύμμαχον οὔσαν Ἀθηναίων.
 Πεισίστρατος δημαγωγὸς καὶ στρατηγὸς ὢν τύραννος κατέστη.
N.E.: Εσείς οι τιμωρημένοι ελάτε εδώ.

ζ) Επεξήγηση:

Οὗτοι, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, οἱ ταύτην τὴν φήμην κατασκεδάσαντες, οἱ δεινοὶ εἰσὶν μου κατήγοροι.

η) Ονοματικός ετερόπλητος ή εμπρόθετος προσδιορισμός:

Πρὸς ἕκαστον τῶν εἰρημένων ἐνεχείρει τι λέγειν ὁ Φίλιππος. [γεν. διαιρετική]
 Διαιρεῖται εἰς δύο μέρη τὸ πλῆθος τῶν οἰκούντων, τὸ μὲν εἰς τοὺς γεωργοὺς, τὸ δὲ εἰς τὸ προπολεμοῦν μέ-
 ρος. [γεν. περιεχομένου]
 Οἱ δὲ ἐναντίοι τοῖς προδιδούσι πέμπουσι Θουκυδίδην. [δοτ. αντικειμενική]
 Ἰστορεῖ τὴν Πλάτωνος περὶ τῶν ὄντων δόξαν. [εμπρόθ. αναφοράς]
 Ἀναξίβιος παραπλεύσας εἰς Πάριον πέμπει παρὰ Φαρνάβαζον κατὰ τὰ συγκείμενα. [εμπρόθ. συμφωνίας]
N.E.: • Υπάρχει αύξηση του ενδιαφέροντος για τον αγροτουρισμό. [γεν. υποκειμενική] • Κατά τα φαινόμενα
 θα ηττηθεί. [εμπρόθ. συμφωνίας]

θ) Δοτική προσωπική:

Φύσει δ' ὑπάρχει τοῖς παροῦσι τὰ τῶν ἀπόντων. [δοτ. προσωπική κτητική]

β. Η κατηγορηματική μετοχή

§ 124 Η **κατηγορηματική μετοχή** είναι πάντα άναρθη, απαντά σε όλους τους χρόνους που έχουν μετοχή και αναφέρεται στο υποκείμενο ή στο αντικείμενο του ρήματος από το οποίο εξαρτάται. Δέχεται άρνηση **οὐ** και μεταφράζεται συνήθως με τα «ότι», «πως», «που» + οριστική ή με το «να» + υποτακτική:

Ῥαδίως ἐξελεγχθήσεται **ψευδόμενος**. (Εύκολα θα αποδειχτεί **ότι ψεύδεται**.)

Ἐγὼ μὲν τοῖνυν ἀπείρηκα **τρέχων**. (Λοιπόν εγώ κουράστηκα **να τρέχω**.)

Οἶδα τοὺς ἐκεῖ ὑπολοίπους ἡμῶν ἀδυνάτους **ἔσομένους** ἀμύνασθαι.

§ 125 Η κατηγορηματική μετοχή λειτουργεί στον λόγο ως:

α) Κατηγορούμενο στο υποκείμενο συνδετικού ρήματος:

Ἦν γὰρ Περικλέους γνώμη πρότερον **νενικηκυῖα**.

β) Κατηγορηματικός προσδιορισμός στο υποκείμενο ή στο αντικείμενο του ρήματος:

Οἱ πολέμιοι ἦσθοντο τὸ ὄρος **ἐχόμενον**.

§ 126 Με κατηγορηματική μετοχή συντάσσονται τα:

α) εἶμι, γίγνομαι, ὑπάρχω· η μετοχή έχει θέση κατηγορουμένου, μεταφράζεται ως ρήμα, ενώ η μετάφραση του ρήματος παραλείπεται:

Προσεοικότες γίνονται τοῖς γονεῦσιν οἱ παῖδες. (Τα παιδιά **μοιάζουν** στους γονείς.)

Ἦν οὖν καὶ ἐν ἐκείνοις πολλὰ **γινόμενα**. (Γίνονταν λοιπόν πολλά και σ' εκείνα τα χρόνια.)

β) δῆλός εἰμι (εἶμαι φανερός), **διαβιῶ / διαμένω** (ζω κάπου μόνιμα), **διάγω / διαγίγνομαι** (περνῶ τον καιρό μου), **οὐ διαλείπω** (δε σταματῶ), **διατελῶ** (εἶμαι συνεχῶς), **λανθάνω** (μένω απαρατήρητος), **οἴχομαι** (έχω φύγει), **τυγχάνω** (συμβαίνει να εἶμαι, εἶμαι), **φαίνομαι / φανερός εἰμι** (εἶμαι φανερός), **φθάνω** (προφταίνω)· τα ρήματα αυτά μπορεί να αποδοθούν με τροπικό επίρρημα και η κατηγορηματική μετοχή που εξαρτάται από αυτά με ρήμα:

- δῆλός εἰμι (φανερὰ)
- διαβιῶ / διαμένω / διαγίγνομαι /
διάγω / οὐ διαλείπω / διατελῶ (συνεχῶς)
- λανθάνω (κρυφά)

- οἴχομαι (γρήγορα, αμέσως)
- τυγχάνω (τυχαία)
- φαίνομαι / φανερός εἰμι (φανερὰ)
- φθάνω (πρώτα, πρώτος)

Δῆλος ἦν **ἐπιθυμῶν** προσελθεῖν. (Επιθυμοῦσε φανερὰ να ἐρθεῖ.)

Φανερός ἦν τοῖς νόμοις **λατρεύων**. (Φανερά υπηρετοῦσε τους νόμους.)

Ἄλλ' αὐτοὶ φθῆσονται τοῦτο **δράσαντες**. (Ἄλλ' αυτοὶ πρώτοι θα το κάνουν αυτό.)

γ) Ρήματα που σημαίνουν έναρξη, λήξη, καρτερία, ανοχή, κάματο, όπως **ἄρχω, ἄρχομαι, ἀπαλλάττομαι, ἀπολείπω, ἐπιλείπω** (αφήνω), **λήγω, παύω, παύομαι, ὑπάρχω** (αρχίζω πρώτος), **ἀνέχομαι, ἀπαγορεύω, κάμνω** (κουράζομαι), **καρτερῶ, ὑπομένω** κ.τ.ό.:

Ἄρξομαι **διδάσκων** ἐκ τῶν θείων.

Παύσασθε περὶ τούτου **κατηγοροῦντες** ἀλλήλων.

Ἄλλὰ μὴ κάμης φίλον ἄνδρα **εὐεργετῶν**. (μην κουρασεῖς να ευεργετεῖς)

δ) Ρήματα που σημαίνουν **αίσθηση, γνώση, μάθηση, μνήμη** και τα **αντίθετά τους**, όπως *ἀγνοῶ, αἰσθάνομαι, ἀκούω*⁴, *γιγνώσκω, ἐπίσταμαι, εὐρίσκω, ὄρω, περιορῶ* (αδιαφορῶ, επιτρέπω), *μανθάνω, ἐνθυμοῦμαι, μέμνημαι, ἐπιλανθάνομαι* (ξεχνῶ) κ.τ.ό.:

Αἰσθάνομαί τινας παραβαίνοντας τοὺς νόμους.

Μαζαῖος ἤκουσεν ἤδη προσάγοντα Ἀλέξανδρον.

Μέμνημαι τοιαῦτα ἀκούσας σου.

ε) Ρήματα που σημαίνουν **αγγελία, δείξη, έλεγχο**, όπως (*ἀν*)*αγγέλλω, ἐπιδείκνυμι, ἀποδείκνυμι, δηλῶ, ἀποφαίνω, ἐλέγχω* (αποδεικνύω), *παρέχω* (παρουσιάζω), *φαίνω, φαίνομαι* κ.τ.ό.:

Ἐπιδείξω Μειδίαν τουτονὶ μὴ μόνον εἰς ἐμὲ ἀλλὰ καὶ εἰς ὑμᾶς ὕβρικότα.

Καὶ μὴν οὐδ' ἀκαίρως φανησόμεθα μεμνημένοι περὶ τούτων.

στ) Ρήματα που σημαίνουν **ψυχικό πάθος**, όπως *ἀγανακτῶ, αἰσχύνομαι, ἄχθομαι, ἥδομαι* (ευχαριστιέμαι), *χαίρω, λυποῦμαι, ὀργίζομαι, τέρπομαι, βαρέως φέρω* κ.τ.ό.:

Ἀγανακτῶ ὄρων τὴν συκοφαντίαν ἅμεινον τῆς φιλοσοφίας φερομένην.

Καὶ ἐγὼ τοῖς καλῶς ἐρωτῶσι χαίρω ἀποκρινόμενος.

► Μια μετοχή που εξαρτάται από ρήμα ψυχικού πάθους μπορεί να είναι και αιτιολογική (βλ. § 129). Είναι κατηγορηματική, όταν δηλώνει πράξη σύγχρονη προς αυτό που σημαίνει το ρήμα, και αιτιολογική, όταν δηλώνει πράξη προτερόχρονη:

Ἄλλ' ἥδομαι, ὦ Κλέαρχε, ἀκούων σου φρονίμους λόγους. [κατηγορηματική]

Καὶ μετεμέλοντο τὰς σπονδὰς οὐ δεξάμενοι. [αιτιολογική]

ζ) *εὖ/καλῶς/δίκαια/κακῶς ποιοῦ, χαρίζομαι, ἀδικῶ, νικῶ, περιγίγνομαι* (υπερτερῶ), *κρατῶ, ἡττῶμαι, λείπομαι* (υστερῶ) κ.τ.ό. Μεταφράζονται «με το να» + υποτακτική, «που» + οριστική ή «στο να» + υποτακτική:

Ἀδικεῖτε πολέμου ἄρχοντες καὶ σπονδὰς λύοντες. (Αδικεῖτε με το να αρχίζετε πόλεμο και με το να καταλύετε τις συνθήκες ειρήνης.)

Εὖ γ' ἐποίησας ἀναμνήσας με. (Καλά έκανες που μου το θύμισες.)

Καὶ τούτου οὐχ ἡττησόμεθα εὖ ποιοῦντες. (Δε θα φανούμε κατώτεροι από αυτόν στο να ευεργετούμε.)

Γενική παρατήρηση

Αρκετά από τα ρήματα που συντάσσονται με κατηγορηματική μετοχή συντάσσονται και με απαρέμφατο, έχουν όμως διαφορετική σημασία. Τέτοια ρήματα είναι τα ακόλουθα:

4. Τα ρήματα *ἀκούω* και *αἰσθάνομαι* συντάσσονται:

α) Με γενική + κατηγορηματική μετοχή, όταν δηλώνουν άμεση αντίληψη:

Ἦκουσα δέ ποτε αὐτοῦ καὶ περὶ οἰκονομίας διαλεγομένου. [άκουσα ο ίδιος]

β) Με αιτιατική + κατηγορηματική μετοχή, όταν δηλώνουν έμμεση αντίληψη:

Ἀλέξανδρος ἤκουσεν ἐν τῷ ὀπισθεν αὐτοῦ ὄντα Δαρεῖον. [άκουσε από άλλους]

γ) Με αιτιατική + ειδικό απαρέμφατο, όταν δηλώνουν ένα γεγονός αβέβαιο:

Ἦκουσεν αὐτὸν καλὸν κάγαθὸν εἶναι. [άκουσε ως φήμη]

ΡΗΜΑΤΑ	ΣΥΝΤΑΞΗ	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ
αἰδοῦμαι / αἰσχύνομαι	+ μετοχή (ντρέπομαι που)	Οὐ γὰρ αἰσχύνομαι μανθάνων . (Διότι δεν ντρέπομαι που μαθαίνω.)
	+ απαρέμφατο (ντρέπομαι να)	Αἰσχύνομαι εἰπεῖν τὰληθῆ. (Ντρέπομαι να πω την αλήθεια.) [από ντροπή δε λέω την αλήθεια]
γινώσκω	+ μετοχή (γνωρίζω/καταλαβαίνω ότι)	Ἔγνων ἐγγὺς ὄντα Ἀλέξανδρον. (Κατάλαβε ότι ο Αλέξανδρος ήταν κοντά.)
	+ απαρέμφατο (κρίνω ότι, αποφασίζω να)	Ἀλέξανδρος ἔγνω διαβαίνειν τὸν Ἴστρον. (Ο Αλέξανδρος αποφάσισε να διαβεί τον Ἴστρο.)
μανθάνω	+ μετοχή (μαθαίνω ότι)	Ἔμαθον τὰς πόλεις σφῶν ὑπ' Ἀλεξάνδρου ἐχομένας . (Ἔμαθαν ότι ο Αλέξανδρος κατείχε τις πόλεις τους.)
	+ απαρέμφατο (μαθαίνω να)	Ἔμαθον ἀκοντίζειν . (Ἔμαθαν να ρίχνουν ακόντιο.)
οἶδα	+ μετοχή (γνωρίζω ότι/που)	Οὐδένα οἶδα μισοῦντα τοὺς ἐπαινοῦντας. (Δε γνωρίζω κανέναν που να μισεί αυτούς που τον επαινούν.)
	+ απαρέμφατο (ξέρω να, είμαι ικανός να)	Ὀλύνθιοι ἴσασι τὸ μέλλον προορᾶν . (Οι Ολύνθιοι ξέρουν να προβλέπουν το μέλλον.)
ἐπίσταμαι	+ μετοχή (γνωρίζω καλά ότι)	Τοῦτον ἐπίστασθε ὑμᾶς προδόντα . (Γνωρίζετε καλά ότι αυτός σας πρόδωσε.)
	+ απαρέμφατο (ξέρω καλά να)	Τιμᾶν ἐπίστασθε τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας. (Ξέρετε καλά να τιμάτε τους γενναίους άνδρες.)
φαίνομαι	+ μετοχή (είναι φανερό ότι, φανερά)	Πάντων τῶν ἡλικίων διαφέρων ἐφαίνετο. (Φανερά υπερείχε απ' όλους τους συνομηλικούς.)
	+ απαρέμφατο (δίνω την εντύπωση ότι)	Γελοῖός σοι φαίνομαι εἶναι . (Σου δίνω την εντύπωση ότι είμαι γελοῖος.)

γ. Η επιρρηματική μετοχή

§ 127 Η **επιρρηματική μετοχή** είναι άнарθρη, λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός και εκφράζει τις επιρρηματικές σχέσεις του χρόνου, της αιτίας, του σκοπού, της υπόθεσης, της εναντίωσης, της παραχώρησης ή του τρόπου. Έτσι, μια επιρρηματική μετοχή μπορεί να είναι, αντίστοιχα, **χρονική, αιτιολογική, τελική, υποθετική, εναντιωματική, παραχωρητική, τροπική**.

1. Η χρονική μετοχή

§ 128 Η **χρονική μετοχή** απαντά σε όλους τους χρόνους που έχουν μετοχή (εκτός του μέλλοντα), κατά κανόνα μάλιστα σε χρόνο αόριστο· δέχεται άρνηση **οὐ** ή **μή**. Δηλώνει πράξη σύγχρονη ή προτερόχρονη (σπανίως υστερόχρονη) αυτής που σημαίνει το ρήμα της πρότασης και μεταφράζεται με έναν από τους χρονικούς συνδέσμους + οριστική ή υποτακτική⁵. Συνοδεύεται συχνά από χρονικά επιρρήματα, όπως **ἄμα** (συγχρόνως, αμέσως), **ἐνταῦθα** (τό-

5. Μερικές χρονικές μετοχές έχουν ιδιαίτερη σημασία, όπως **ἀρχόμενος** (στην αρχή), **διαλιπών** (ύστερα από), **τελευτών** (στο τέλος) κ.ά.:
Μικρὸν **διαλιπών** χρόνον **πάλιν** ἦκε. (Ύστερα από λίγο ήρθε πάλι.)
Τελευτών δ' οὖν **ἐπέισθην**. (Στο τέλος λοιπόν πείστηκα.)

τε), *ἔπειτα, εὐθύς, ἤδη, μεταξύ* κ.τ.ό. και ισοδυναμεί με δευτερεύουσα χρονική πρόταση⁶:

Ἀναχωρησάντων δ' αὐτῶν οἱ Ἀθηναῖοι φυλακὰς κατεστήσαντο. [*Ἐπεὶ* δ' αὐτοὶ **ἀνεχώρησαν**, οἱ Ἀθηναῖοι φυλακὰς κατεστήσαντο.] (Αφού αυτοί αναχώρησαν, οι Αθηναῖοι εγκατέστησαν φρουρές.) [προτερόχρονο]

Ἐπαίνιζον ἅμα πλέοντες. (Τραγουδούσαν τον παιάνα, ενώ έπλεαν.) [σύγχρονο]

N.E.: *Μη μιλάς τρώγοντας.* [Μη μιλάς, ενώ τρως.]

2. Η αιτιολογική μετοχή

§ 129 Η **αιτιολογική μετοχή** απαντά σε όλους τους χρόνους που έχουν μετοχή (σπανιότερα σε μέλλοντα)· δέχεται άρνηση **οὐ**, μεταφράζεται με τους αιτιολογικούς συνδέσμους «γιατί», «διότι», «επειδή» + οριστική και είναι δυνατόν να συνοδεύεται για έμφαση από τους προσδιορισμούς *διὰ τοῦτο, διὰ ταῦτα, ἐκ τούτου, οὕτως*. Ισοδυναμεί με δευτερεύουσα αιτιολογική πρόταση και δηλώνει:

α) Αντικειμενική-πραγματική αιτία· ενδέχεται να συνοδεύεται από τα μόρια *ἄτε (δῆ), οἷον (δῆ), οἷα (δῆ)* και αποδίδεται στη μετάφραση με το «επειδή (πράγματι)»:

Καὶ διὰ τοῦτο ὀργισθεῖς Ἀπόλλων κτείνει Κύκλωπας. [*Καὶ ἐπεὶ* διὰ τοῦτο **ὀργίσθη** Ἀπόλλων, κτείνει Κύκλωπας.] (Επειδή γι' αυτό πράγματι οργίστηκε ο Απόλλων,...)

Ὅρῶν αὐτοὺς λυπουμενούς ὑπεσχόμεν γράψειν τὴν ἐπιστολήν.

Ἄτε οὖν νίκης **ἑρῶντες** μένοντες μάχεσθε. (Επειδή λοιπόν επιθυμεῖτε πραγματικά τη νίκη, μείνετε και πολεμήστε.)

N.E.: *Μην υποφέροντας* τη ζέστη, βούτηξε στο νερό.

β) Υποκειμενική αιτία· η μετοχή αυτή συνοδεύεται από το *ὥς* και μεταφράζεται με μία από τις εκφράσεις «επειδή κατά τη γνώμη μου», «με την ιδέα ότι», «με την εντύπωση ότι», «επειδή έχω τη γνώμη ότι»:

Καὶ ὥς προθυμοτάτοις οὓσιν ὑμῖν χάριν εἴσεται Κύρος. (Ο Κύρος θα σας χρωστά ευγνωμοσύνη, επειδή έχει τη γνώμη ότι είστε προθυμότατοι.)

3. Η τελική μετοχή

§ 130 Η **τελική μετοχή** απαντά σε χρόνο μέλλοντα και δηλώνει σκοπό· δέχεται άρνηση **μή**, τίθεται συνήθως με ρήματα κίνησης και μεταφράζεται με το «για να» + υποτακτική. Ισοδυναμεί με δευτερεύουσα τελική πρόταση και, όταν συνοδεύεται από το *ὥς*, δηλώνει σκοπό υποκειμενικό:

Κλέαρχος διέβη παρὰ τὸν Φαρνάβαζον μισθὸν ληψόμενος. [*Κλέαρχος διέβη παρὰ τὸν Φαρνάβαζον, ἵνα* μισθὸν λάβῃ.]

Πέμπουσιν Ἱερώνυμον τὸν Ἡλεῖον ἑροῦντα ταῦτα. (για να πει αυτά)

Ὁ δὲ συλλαμβάνει Κύρον ὥς ἀποκτενῶν.

4. Η υποθετική μετοχή

§ 131 Η **υποθετική μετοχή** απαντά σε όλους τους χρόνους που έχουν μετοχή (εκτός του μέλλοντα) και δηλώνει την προϋπόθεση κάτω από την οποία μπορεί ή θα μπορούσε να συμβεί αυτό που σημαίνει το ρήμα της πρότασης. Η υποθετική μετοχή δέχεται άρνηση **μή** και μεταφράζεται με τα «αν», «εάν», «σε περίπτωση που» + υποτακτική. Ισοδυναμεί με δευτερεύουσα υποθετική πρόταση:

6. Ενίοτε η μετοχή δηλώνει χρόνο και αιτία (χρονική αιτιολογική) ή χρόνο και υπόθεση (χρονική υποθετική):

Ταῦτα ἀκούσας ὁ Ἡρακλείδης μάλα ἐξεπλάγη. [χρονική αιτιολογική]

Βουλευόμενος παραδείγματα ποιῶ τὰ παρεληλυθότα τῶν μελλόντων. [χρονική υποθετική]

Νικήσαντες ἀπάντων τούτων ὑμεῖς κύριοι ἔσεσθε. [*Ἐὰν νικήσητε*, ἀπάντων τούτων ὑμεῖς κύριοι ἔσεσθε.] (Αν νικήσετε, θα εἴστε κύριοι όλων αυτών.)

N.E.: **Φεύγοντας** θα χάσετε. [Αν φύγετε, θα χάσετε.]

- Η υποθετική μετοχή βρίσκεται συχνά σε πρόταση που περιέχει δυνητική έγκλιση ή δυνητικό απαρέμφατο, οριστική μέλλοντα ή ρήμα που σημαίνει δυνατότητα, όπως (οὐκ) ἔστιν, ἔξεστι, ἔνεστι κ.τ.ό.:

Τούτους ἂν ἡμεῖς **παραλαβόντες** ἐφυλάττομεν ἐν ἄκροπόλει.

Τοὺς φίλους **εὐεργετοῦντες** καὶ τοὺς ἐχθροὺς δυνησέσθε κολάζειν.

Οὐκ ἔστιν **ἀδικοῦντα** καὶ **ψευδόμενον** δύναμιν βεβαίαν κτήσασθαι.

5. Η εναντιωματική μετοχή

§ 132 Η **εναντιωματική μετοχή** απαντά σε όλους τους χρόνους που έχουν μετοχή (εκτός του μέλλοντα) και δηλώνει εναντίωση προς αυτό που σημαίνει το ρήμα της πρότασης· δέχεται άρνηση **οὐ** και μεταφράζεται με τις εκφράσεις «αν και», «μολονότι», «ενώ», «παρόλο που» + οριστική· συχνά συνοδεύεται για έμφαση από λέξεις όπως *καί, καίπερ, καίτοι, πάνυ, καὶ ταῦτα*, ενώ στην πρόταση μπορεί να υπάρχουν ο αντιθετικός σύνδεσμος *ὅμως* ή τα επιρρήματα *εἴτα, ἔπειτα, κἄτα*. Η εναντιωματική μετοχή ισοδυναμεί με δευτερεύουσα εναντιωματική πρόταση:

Κυρία **γενομένη** τοσούτων ἀγαθῶν οὐκ ἐφθόνησεν τοῖς ἄλλοις. [*Εἰ καὶ ἐγένετο* κυρία τοσούτων ἀγαθῶν, οὐκ ἐφθόνησεν τοῖς ἄλλοις.] (Αν και έγινε κάτοχος...)

Ἰκανά μοι νομίζω εἰρῆσθαι, **καίτοι** πολλά γε **παραλιπών**.

Ἀγησίλαος δέ, **καίπερ αἰσθανόμενος** ταῦτα, ὅμως ἐπέμενε ταῖς σπονδαῖς.

Τοῖς δὲ μένουσι καὶ δύο ἤδη μηνῶν ὥφειλε τὸν μισθόν, **οὐκ ἀπορῶν** χρημάτων.

N.E.: **Περπατώντας** η χελώνα αργά νίκησε τον λαγό. [Αν και περπατούσε...]

6. Η παραχωρητική μετοχή

§ 133 Η **παραχωρητική μετοχή** απαντά σε όλους τους χρόνους που έχουν μετοχή (εκτός του μέλλοντα) και δηλώνει παραχώρηση προς αυτό που σημαίνει το ρήμα της πρότασης· δέχεται άρνηση **οὐ** και μεταφράζεται με τις εκφράσεις «κι αν ακόμη», «ακόμη κι αν» + οριστική ή με το «και να» + υποτακτική. Είναι δυνατόν να συνοδεύεται από μόρια, συνηθέστερα τα *καί, μηδέ, οὐδέ*, και ισοδυναμεί με δευτερεύουσα παραχωρητική πρόταση:

Οὐδέ δις **ἀποθανόντες** δίκην δοῦναι δύναιντ' ἂν ἀξίαν. [*Καὶ εἰ* δις **ἀποθάνοιεν**, οὐ δίκην δοῦναι δύναιντ' ἂν ἀξίαν.]

(Κι αν ακόμη καταδικάζονταν δύο φορές σε θάνατο, δε θα τιμωρούνταν επάξια.)

7. Η τροπική μετοχή

§ 134 Η **τροπική μετοχή** απαντά συνήθως σε χρόνο ενεστώτα και δέχεται άρνηση **οὐ**· μεταφράζεται με νεοελληνική τροπική μετοχή, με τροπικό επιρρημα ή εμπρόθετο προσδιορισμό, με ρήμα + «και» ή με τα «ενώ», «καθώς» + οριστική και «με το να» + υποτακτική· όταν έχει άρνηση, μεταφράζεται με το «χωρίς να» + υποτακτική¹:

Ἀφίκοντο πρὸς ἡμᾶς τὴν ἐπιστολὴν **φέροντες**. (φέροντας)

7. Ορισμένες τροπικές μετοχές έχουν ιδιαίτερη σημασία, όπως (**δια**)**λαθών** (κρυφά), **προλαβών** (προληπτικά), **προσκεείμενος** (πιεστικά), **φθάσας** (έγκαιρα, γρήγορα), **χαίρων** (με χαρά, [αλλά και:] χωρίς τιμωρία) κ.ά.:

Καὶ τῶν ἐπικούρων οἱ πολλοὶ ἐς τὴν ἡπείρον **λαθόντες** διεκομίσθησαν.

Ἀλέξανδρος πρῶτος αὐτὸς **φθάσας** διαβαίνει τὸν ποταμόν.

Τοῦτον οὐδεὶς **χαίρων** ἀδικήσει.

Οἱ σφῆκες ζῶσι **φωλοῦντες** τὸν χειμῶνα. (σε φωλιές)
 Εἴσι δέ τινες τῶν Χαλδαίων οἱ **ληζόμενοι** ζῶσι. (ζουν ληστεύοντας/με ληστείες/ληστροικά / ληστεύουν και ζουν)
 Οἱ βάρβαροι ἀπῆλθον **οὐδὲν ἀποκρινάμενοι**. (χωρίς να δώσουν καμία απάντηση)
N.E.: Ἦρθε **τρέχοντας**.

B. ΤΟ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΜΕΤΟΧΗΣ

§ 135 Η μετοχή συμφωνεί κανονικά με το υποκείμενό της στο **γένος**, στον **αριθμό** και στην **πτώση**:

Οἱ δὲ Θηβαῖοι ἔπεμψαν εἰς Ἀθήνας **ἄγγελον ἑστεφανωμένον**.
 Ὅρῳμεν **ὕμῃς** ἀπόρους **ὄντας**.

Γ. ΣΥΝΗΜΜΕΝΗ ΚΑΙ ΑΠΟΛΥΤΗ ΜΕΤΟΧΗ

§ 136 Η επιρρηματική μετοχή διακρίνεται σε:

α) Συνημμένη· το υποκείμενό της έχει και άλλη συντακτική θέση στην πρόταση. Συνημμένες είναι οι τελικές και ενίοτε οι υπόλοιπες επιρρηματικές μετοχές:

Ἔπεμψε **Θεόπομπον** εἰς Λακεδαίμονα **ἀπαγγελοῦντα** τὰ γεγονότα. [τελική, το Α του ρήματος είναι και Υ της μετοχής.]

Ὁ Ἀγησίλαος ἐκείνους μὲν **καίπερ ὀρῶν** οὐκ ἐδίωκε. [εναντιωματική, το Υ του ρήματος είναι και Υ της μετοχής.]

Ἔδοξε **μοι** χρῆναι μάρτυρας **λαβόντι** παραγενέσθαι. [χρονική, η δοτ. προσωπική είναι και Υ της μετοχής.]

Τὸν δὲ Ἀκουφιν ταῦτα **ἀκούσαντα** ἐπιμειδιᾶσαι λέγεται τῷ λόγῳ. [χρονική, το Υ του απαρεμφάτου είναι και Υ της μετοχής.]

β) Απόλυτη· το υποκείμενό της είναι λέξη που δεν έχει άλλη συντακτική θέση στην πρόταση, αλλά λειτουργεί αποκλειστικά ως υποκείμενο της μετοχής. Η απόλυτη μετοχή τίθεται σε πτώση γενική (γενική απόλυτη) ή αιτιατική (αιτιατική απόλυτη)⁸:

1. Με **γενική απόλυτη** εκφέρεται κάθε επιρρηματική μετοχή προσωπικού ρήματος, εκτός της τελικής:

Κρέοντος **βασιλεύοντος** οὐ μικρὰ συμφορὰ κατέσχε Θήβας. [χρονική]

Ἀποπλεῖ οἴκαδε **καίπερ** μέσου χειμῶνος **ὄντος**. [εναντιωματική]

Κῦρος δ' οὖν ἀνέβη ἐπὶ τὰ ὄρη οὐδενὸς **κωλύοντος**. [τροπική]

Χρημάτων **δεομένης** τῆς Σπάρτης πρὸς πόλεμον, ἐπορεύθη ὁ Ἀγησίλαος εἰς Αἴγυπτον. [αιτιολογική]

Κολαζόντων ὑμῶν τοὺς ἀδικοῦντας ἔσονται οἱ νόμοι καλοὶ καὶ δίκαιοι. [υποθετική]

N.E.: **Ξημερώνοντας** τ' Αγιαννιού, λάβαμε τη διαταγή να κινήσουμε πάλι μπροστά. [χρονική]

2. Με **αιτιατική απόλυτη** εκφέρεται η μετοχή απρόσωπων ρημάτων ή εκφράσεων⁹. Η μετοχή αυτή τίθεται σε αιτιατική ουδέτερου γένους ενικού κυρίως αριθμού. Η απόλυτη μετοχή σε αιτιατική είναι κυρίως εναντιωματική και σπανιότερα χρονική, αιτιολογική ή υποθετική. Οι πιο συνηθισμένες μετοχές σε αιτιατική απόλυτη είναι οι ακόλουθες:

8. Η απόλυτη μετοχή προσωπικού ρήματος τίθεται, σπάνια, σε ονομαστική (**ονομαστική απόλυτη**) αντί γενικής:

Ἐκεῖνοι δὲ **εἰσελθόντες** σὺν τοῖς ὑπηρέταις εἶπε μὲν ὁ Κριτίας. [Ἐκεῖνων δὲ εἰσελθόντων...]

9. Ως αιτιατική απόλυτη απαντά, σπάνια, αιτιολογική μετοχή **προσωπικού** ρήματος συνοδευόμενη από τα μόρια *ὥς* ή *ὥσπερ*:

Τοὺς υἱεῖς οἱ πατέρες ἀπὸ τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων εἵργουσιν **ὥς** τὴν μὲν τῶν χρηστῶν ὁμιλίαν ἀσκησιν **οὔσαν** τῆς ἀρετῆς, τὴν δὲ τῶν πονηρῶν κατάλυσιν.

ἄδηλον ὄν	εἰρημένον	πρέπον
ἄδύνατον ὄν	ἔξῃον	προσῆκον
αἰσχρὸν ὄν	μέλον	προσταχθὲν
γεγραμμένον	μεταμέλον	προσ τεταγμένον
δέον / δεῖσον	μετὸν	ῥάδιον ὄν
δίκαιον ὄν	οἷόν τε ὄν	τυχὸν
δόξαν / δόξαντα	παρασχὸν	ὑπάρχον
δυνατὸν ὄν	παρὸν	χρεὼν

Ἐξόν μοι ἴσον λαμβάνειν οὐκ ἐλάμβανον. [εἰ καὶ ἐξῆν: εναντιωματική με Υ: λαμβάνειν]

Παρακελεύοντο κραυγῇ οὐκ ὀλίγη χρώμενοι, **ἄδύνατον ὄν** ἐν νυκτὶ ἄλλω τῷ σημῆναι. [ἐπεὶ ἄδύνατον ἦν: αιτιολογική με Υ: σημῆναι]

Δ. Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΟΧΩΝ

§ 137 Σε μια πρόταση που υπάρχουν δύο ή περισσότερες μετοχές:

α) Όταν αυτές είναι **ομοειδεῖς**, όταν δηλαδή προσδιορίζουν με όμοιο τρόπο το ρήμα ή άλλον όρο της πρότασης:

1. Συνδέονται παρατακτικά, εφόσον προσδιορίζουν την ίδια λέξη:

Θράσυλλος εἰς Ἀθήνας ἔπλευσε ταῦτα **ἐξαγγελῶν καὶ** ναῦς **αἰτήσων**. [τελικές]

Καὶ τούτους φίλους **ὀνομάσας καὶ** ξυμμάχους **ποιησάμενος** ἀπέπεμψε. [χρονικές]

Ἐγὼ τοίνυν ὑμῖν ἅπαντα ἐπιδείξω, οὐδὲν **παραλείπων ἀλλὰ λέγων** τᾶληθῇ. [τροπικές]

2. Εκφέρονται ασύνδετα για λόγους ἔμφασης:

Διὸ **κάμνοντες, πενόμενοι, πολεμοῦντες, ἐρῶντες, διψῶντες**, ὅλως **ἐπιθυμοῦντες** καὶ μὴ κατορθοῦντες ὀργίλοι εἰσίν.

3. Δε συνδέονται, εφόσον η μία μετοχή προσδιορίζει την άλλη:

Οἱ Κορίνθιοι παρεσκευάζοντο νεῶν στόλον, **ἀγείροντες** ἐρέτας, μισθῷ **πείθοντες**. (συγκεντρώνοντας κωπηλάτες, προσπαθώντας να τους πείσουν με χρήματα) [τροπικές: η μετοχή **πείθοντες** προσδιορίζει τη μετοχή **ἀγείροντες**.]

β) Όταν αυτές είναι **ετεροειδεῖς**, όταν δηλαδή προσδιορίζουν με διαφορετικό τρόπο το ρήμα ή άλλον όρο της πρότασης, δε συνδέονται μεταξύ τους¹⁰:

Καὶ μάλιστα τῆς ἡμετέρας φυλῆς **δυστυχησάσης** ὕστερος ἀνεχώρησα τοῦ σεμνοῦ Στειριέως **τοῦ** πᾶσιν ἀνθρώποις δειλίαν **ὠνειδικότος**. [εναντιωματική – επιθετική]

10. Ετεροειδεῖς αιτιολογικές και τελικές μετοχές μπορεί να συνδέονται παρατακτικά, καθώς δηλώνουν και οι δύο **αίτιο, αναγκαστικό** και **τελικό** αντίστοιχα:

Κατέβην χθές εἰς Πειραιᾶ **προσευξόμενός τε** τῇ θεῷ **καὶ ἅμα** τὴν ἑορτὴν **βουλόμενος** θεάσασθαι. [τελική – αιτιολογική]

Ε. Η ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΟΧΩΝ ΣΕ ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

§ 138 Για την **ανάλυση των μετοχών σε αντίστοιχες δευτερεύουσες προτάσεις** ακολουθούμε τα εξής βήματα:

1. Αναγνωρίζουμε τη μετοχή, επισημαίνοντας συγχρόνως τον χρόνο στον οποίο αυτή βρίσκεται, καθώς και τυχόν επιρρήματα ή μόρια που τη συνοδεύουν.
2. Βρίσκουμε το υποκείμενό της, για να επιλέξουμε το πρόσωπο και τον αριθμό του ρήματος της δευτερεύουσας πρότασης που θα σχηματίσουμε.
3. Επισημαίνουμε τον χρόνο του ρήματος από το οποίο εξαρτάται η μετοχή, για να προσδιορίσουμε την έγκλιση του ρήματος της δευτερεύουσας πρότασης που θα σχηματίσουμε.
4. Επιλέγουμε τη λέξη εισαγωγής και την έγκλιση του ρήματος της δευτερεύουσας πρότασης, στον ίδιο χρόνο με αυτόν της μετοχής, ανάλογα με τους κανόνες εισαγωγής και εκφοράς της αντίστοιχης πρότασης.
5. Ελέγχουμε, ώστε το νόημα της δευτερεύουσας πρότασης να αντιστοιχεί προς αυτό της μετοχής:

Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ναῦς δώδεκα λαβόντες ἀνεχώρησαν ἐς Ναύπακτον. → *Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, ἐπεὶ ναῦς δώδεκα ἔλαβον, ἀνεχώρησαν ἐς Ναύπακτον.* [Χρονική μετοχή που δηλώνει το προτερόχρονο, συνημμένη στο Υ του ρήματος· αναλύεται σε δευτερεύουσα χρονική πρόταση που εισάγεται με τον χρονικό σύνδεσμο *ἐπεὶ*, αφού δηλώνει το προτερόχρονο (βλ. § 188.1α), και εκφέρεται με οριστική (βλ. § 188.2α), όπως όλες οι δευτερεύουσες χρονικές προτάσεις που προσδιορίζουν χρονικά κάτι πραγματικό.]

ΠΙΝΑΚΑΣ 9. Η ΜΕΤΟΧΗ

ΕΠΙΘΕΤΙΚΗ (Έναρθρη – Άναρθρη)	ΚΑΤΗΓΟΡΗΜΑΤΙΚΗ (Άναρθρη)	ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΗ (Συνημμένη ή απόλυτη)
Έναρθρη: <i>Ἐν δὲ τῷ χρόνῳ τούτῳ οἱ βουλόμενοι νεώτερα πράγματα ἐν τῇ πόλει γίνεσθαι ἐπεβούλευον.</i>	Συντάσσεται με τα ρήματα: α) εἶμι, γίνομαι, ὑπάρχω, φαίνομαι, λανθάνω, οἶχομαι, διατελῶ, διαμένω, τυγχάνω κ.ά.: <i>Δέκα ἔτη διετέλουν εὐτυχοῦντες.</i>	1. Χρονική: <i>Ἄρπαλος ἔφυγε Φιλίππου ἐπὶ βασιλεύοντος.</i>
Άναρθρη: <i>Οἱ Θηβαῖοι ἔπεμψαν εἰς Ἀθήνας ἄγγελον ἕστεφανωμένον.</i>	β) Έναρξης, λήξης, καρτερίας, ανοχής, καμάτου: <i>Ἄλλ' οὐδ' ἐκεῖ παύσομαι γράφων.</i>	2. Αιτιολογική: <i>Ἀγόρατον ἀφεῖσαν ὥς εὐεργέτην ὄντα.</i>
	γ) Αίσθησης, γνώσης, μάθησης, άγνοιας, μνήμης, λήθης: <i>Οἱ πολέμιοι ἤσθοντο τὸ ὄρος ἐχόμενον.</i>	3. Τελική: <i>Δερκυλίδας ἄρξων ἀφίκετο.</i>
	δ) Αγγελίας, δείξης, ελέγχου: <i>Πειράσομαι τοῦτον ἐπιδείξαι ψευδόμενον.</i>	4. Υποθετική: <i>Ταῦτα ποιοῦντες τὰ δίκαια ψηφιεῖσθε.</i>
	ε) Ψυχικού πάθους: <i>Οὐκ ἤσχύνηθη ἐκλιπῶν τὴν οἰκίαν.</i>	5. Εναντιωματική: <i>Ἀλέξανδρος καίπερ τετρωμένος τοὺς τραυματίας ἐπῆλθε.</i>
	στ) Ευεργεσίας, νίκης και τα αντίθετα: <i>Ἄδικεῖτε πολέμου ἄρχοντες.</i>	6. Παραχωρητική: <i>Οὐδὲ ἀποθανεῖν οἱ τλήμονες δύνανται καὶ μάλα ἐρῶντες τούτου.</i>
		7. Τροπική: <i>Φίλιππος ἀφίκετο ἔχων τοὺς μισθοφόρους ἱππέας.</i>

Τα ρηματικά επίθετα σε -τος, -τέος

§ 139 Τα ρηματικά επίθετα σε -τος, -τέος παράγονται από ρηματικά θέματα με την προσθήκη των παραγωγικών καταλήξεων -τος και -τέος αντίστοιχα. Κλίνονται κατά τη β' κλίση των επιθέτων.

A. ΤΑ ΡΗΜΑΤΙΚΑ ΕΠΙΘΕΤΑ ΣΕ -ΤΟΣ

§ 140 Ένα ρηματικό επίθετο σε -τος είναι δυνατόν να δηλώνει:

- α)** Ό,τι και η μετοχή του παθητικού παρακειμένου ή του ενεργητικού ή του μέσου (σπανιότερα παθητικού) ενεστώτα και αορίστου του ρήματος από το οποίο παράγεται το ρηματικό επίθετο:

ἀθάνατος: ὁ μὴ θνήσκων

ἀνόητος: ὁ μὴ νοῶν

ἄπρακτος: ὁ μὴ πράξας / ὁ μὴπραχθεὶς

ἀφύλακτος: ὁ μὴ φυλαττόμενος

γραπτός: ὁ γεγραμμένος

θνητός: ὁ θνήσκων

λυτός: ὁ λελυμένος

μενετός: ὁ μένων

ποιητός: ὁ πεποιημένος

ῥητός: ὁ ὠρισμένος

συναπτός: ὁ συνημμένος

κ.ά.

Σοφία γὰρ μόνον τῶν κτημάτων ἀθάνατον.

Ἀνόητον γὰρ καὶ οὐ καλὸν τὸ παρὰ τὴν ἀξίαν τυγχάνειν.

Καὶ διὰ μὲν τοῦτον πάντα τῇ πόλει ἄπρακτα γέγονεν.

Οὕτω μὲν δὴ ἀπέπλευσαν ἄπρακτοι ἐκ Μιλήτου οἱ Πέρσαι.

N.E.: Προσοχή! **Αφύλακτη** διάβαση.

- β)** Εκείνον που **μπορεί να πάθει** ό,τι σημαίνει το ρήμα από το οποίο παράγεται το ρηματικό επίθετο (όρατός: ὁ δυνάμενος ὁρᾶσθαι). Τέτοια ρηματικά επίθετα είναι τα ακόλουθα:

ἄβατος

ἀκουστός

ἀνεκτός

ἀπρόσιτος

ἄπτος

ἄρρητος

ἄτρωτος

(δια)βατός

διδακτός

μαθητός

ὄρατός

προσβατός / προσιτός

ῥητός

τρωτός

κ.ά.

Ὁ γὰρ λόγος αἰτίος ἐστὶ τῆς μαθήσεως ἀκουστός ὤν.

Διδασκὴν ἅπαντα ἐπιστήμη δοκεῖ εἶναι.

N.E.: Ο κίνδυνος ήταν **ορατός**.

- γ)** Εκείνον που **αξίζει να πάθει** ό,τι σημαίνει το ρήμα από το οποίο παράγεται το ρηματικό επίθετο (ἐπαινετός: ὁ ἄξιος ἐπαινεῖσθαι). Μερικά από αυτά τα ρηματικά επίθετα είναι τα παρακάτω:

ἀγαστός (αξιοθαύμαστος)

ἀβίωτος

βιωτός

ἐπαινετός (αξιέπαινος)

ζηλωτός (αξιοζήλευτος)

θαυμαστός (αξιοθαύμαστος)

καταγέλαστος

μεμπτός (αξιόμεμπτος)

μνημονευτός (αξιομνημόνευτος)

περίβλεπτος (αξιοθαύμαστος)

πιστός (αξιόπιστος)

σεπτός (αξιοσέβαστος) κ.ά.

Οὗτοι δὲ καὶ ζῶντες καὶ ἀποθανόντες **ζήλωτοί**.
Τὸ γὰρ ἁμαρτάνειν ἀνθρώπους ὄντας οὐδὲν οἶμαι **θαυμαστόν**.
Ν.Ε.: Επέδειξε **θαυμαστή** ψυχραιμία.

§ 141 Τα ρηματικά επίθετα σε -τος σχηματίζουν σύνταξη:

α) Προσωπική· λειτουργούν ως κοινά επίθετα:

Φασὶ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου εἶναι **ἀθάνατον**. [κατηγορούμενο]
Πάντα μοι φαίνεται μεγάλη καὶ **θαυμαστά**. [κατηγορούμενο]
Κάλλιον ἔστιν ἀντὶ **θνητοῦ** σώματος **ἀθάνατον** δόξαν ἀντικαταλλάσσειν. [επιθετικοί προσδιορισμοί]
Πρὸ τοῦδε τοῦ πολέμου ὁ δῆμος αὐτῶν ἐξεδίωξε **τούς δυνατούς**. [αντικείμενο]
Ὁ δὲ κῆρυξ τῶν Ἀθηναίων ἀκούσας ἀπήλθεν **ἄπρακτος**. [επιρρ. κατηγορούμενο τρόπου]
Ν.Ε.: Τα θέματα ἦταν **βατά**. [κατηγορούμενο]

β) Απρόσωπη· παράγονται κυρίως από αμετάβατα ρήματα, απαντούν στο ουδέτερο γένος ενικού κυρίως αριθμού και συνοδεύονται από το ρήμα *ἔστι* και από δοτική προσωπική του ενεργούντος προσώπου (ποιητικό αίτιο), όταν δηλώνεται το πρόσωπο που ενεργεί. Λαμβάνονται ως απρόσωπες εκφράσεις:

1. **Χωρίς υποκείμενο**· είναι η πιο συνηθισμένη μορφή. Στην περίπτωση αυτή τα ρηματικά επίθετα σε -τος ισοδυναμούν με το *δυνατόν ἔστι*, *ἄξιόν ἔστι* + απαρέμφατο:

Ἄρ' οὖν **βιωτὸν** ἡμῖν **ἔστιν** μετὰ διεφθαρμένου σώματος; [*ἄξιόν ἔστι βιοῦν*· ἡμῖν: δοτ. προσωπική του ενεργούντος προσώπου]
Ἐνόμισαν οὕτω μὲν **ἀβίωτον εἶναι**. [*ἀδύνατον/ἀνάξιον εἶναι ζῆν*]

2. **Με υποκείμενο απαρέμφατο ή δευτερεύουσα πρόταση**:

Οὐκ ἔδόκει **δυνατὸν εἶναι** χειμῶνος ὄντος στρατεύειν. [Υ: απαρέμφατο]
Θαυμαστόν πῶς λανθάνομεν ἔχοντες τὴν κρατίστην τῶν ἐπιστημῶν. [Υ: πλάγια ερωτηματική πρόταση]
Οὐ θαυμαστόν εἰ μὴ τούτων ἐνεθυμήθησαν. [Υ: αιτιολογική πρόταση]
Ν.Ε.: **Αδύνατον** να ξεφυχήσω.

Β. ΤΑ ΡΗΜΑΤΙΚΑ ΕΠΙΘΕΤΑ ΣΕ -τέος

§ 142 Τα ρηματικά επίθετα σε -τέος δηλώνουν ότι **πρέπει ή είναι ανάγκη να γίνει** αυτό που σημαίνει το ρήμα από το οποίο παράγονται:

Οὐ κατηγορητέον τῶν πραγμάτων τούτων **ἔστί**.
Ἴσως οὖν ἡμῖν γε **ἀρκτέον** ἀπὸ τῶν ἡμῖν γνωρίμων. (πρέπει να αρχίσουμε)

§ 143 Τα ρηματικά επίθετα σε -τέος σχηματίζουν σύνταξη:

α) Προσωπική· ἔτσι συντάσσονται ὅσα ρηματικά επίθετα σε -τέος παράγονται από μεταβατικά ρήματα που δέχονται αντικείμενο σε αιτιατική. Στη σύνταξη αυτή εξαίρεται το υποκείμενο που πρέπει να πάθει ὅ,τι δηλώνει το οικείο ρήμα, γι' αυτό και το ρηματικό επίθετο έχει παθητική σημασία:

Ὁφελητέα σοι ἢ πόλις **ἔστί**. [*Δεῖ ὠφελεῖσθαι τὴν πόλιν ὑπὸ σοῦ*.] (Ἡ πόλη πρέπει να ωφελεῖται από σένα.)

- Η προσωπική σύνταξη έχει την εξής μορφή: **ονομαστική ρηματικού επιθέτου** (σε θέση κατηγορουμένου)¹ + τύπος του ρ. **εἶμι** + **Υ** σε ονομαστική + **δοτική προσωπική του ενεργούντος προσώπου**· το *ἐστὶ* και η δοτική προσωπική μπορεί να παραλείπονται. Σε ονομαστική τίθεται το ρηματικό επίθετο όταν έχουμε ταυτοπροσωπία, ενώ στην ετεροπροσωπία τίθεται κανονικά σε αιτιατική. Στη μετάφραση αποδίδουμε:

- το υποκείμενο κανονικά με ονομαστική·
- το ρηματικό επίθετο + *ἐστὶ* με το «πρέπει να» + το οικείο ρήμα·
- τη δοτική προσωπική με ποιητικό αίτιο:

Γυναῖκες αἱ τοιαῦται τοῖς τοιούτοις ἀνδράσιν ἐκλεκτέαι συνοικεῖν. (Οι γυναίκες αυτού του είδους πρέπει να επιλέγονται από τέτοιους άνδρες για συμβίωση.)

Ἐὰν δέ τις κατὰ τι κακὸς γίγνηται, κολαστέος ἐστί. (πρέπει να τιμωρεῖται)

Καί μοι ἔδοξεν ἤδη ἐνταῦθα κινήτεος εἶναι ὁ φιλογυμναστής. [ταυτοπροσωπία]

Πολιορκητέους φημι εἶναι τοὺς ἄνδρας. [ετεροπροσωπία]

N.E.: Η πράξη σου αυτή είναι **καταδικαστέα**.

- β) Απρόσωπη**· έτσι συντάσσονται τα ρηματικά επίθετα που προέρχονται είτε από μεταβατικά είτε από αμετάβατα ρήματα. Στην απρόσωπη σύνταξη το ρηματικό επίθετο τίθεται σε ουδέτερο γένος ενικού (σπανίως πληθυντικού) αριθμού και έχει ενεργητική σημασία. Στη σύνταξη αυτή εξαίρεται η πράξη που πρέπει να γίνει:

Ἡμῖν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγωνιστέον. [*Δεῖ ἡμᾶς ἀγωνίζεσθαι ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας.*]

Οὐ πάνυ ἡμῖν φροντιστέον τί ἐροῦσιν οἱ πολλοί. [*Οὐ πάνυ δεῖ ἡμᾶς φροντίζειν τί ἐροῦσιν οἱ πολλοί.*]

- Η απρόσωπη σύνταξη έχει την εξής μορφή: **ουδέτερο ρηματικού επιθέτου** + ρ. **ἐστὶ** + **δοτική προσωπική του ενεργούντος προσώπου**² + **αντικείμενο** (κατά τη σύνταξη του οικείου ρήματος, εφόσον αυτό είναι μεταβατικό)· το *ἐστὶ* και η δοτική προσωπική μπορεί να παραλείπονται. Στην απρόσωπη σύνταξη των ρηματικών επιθέτων σε -τέος δεν υπάρχει υποκείμενο. Στη μετάφραση αποδίδουμε:

- τη δοτική προσωπική με υποκείμενο·
- το ρηματικό επίθετο + *ἐστὶ* με το «πρέπει να» + το οικείο ρήμα·
- το αντικείμενο σύμφωνα με τη σύνταξη του ρήματος στη N.E.:

Καὶ ταύτας τὰς συμφορὰς ὑπομενετέον ἡμῖν ἐστίν. [*ὑπομενετέον ἐστίν*: ρήμα, *ἡμῖν*: δοτ. προσωπική του ενεργούντος προσώπου, *τὰς συμφορὰς*: αντικείμενο] (Εμείς πρέπει να υπομένουμε και αυτές τις συμφορές.)

Πρῶτον σκεπτέον τὸ ἐκούσιον καὶ τὸ ἀκούσιον.

Τοῦτο δ' ἔτι μᾶλλον διασαφῆσαι πειρατέον.

Ἰστέον δὲ ὅτι Παρίων κτίσμα ἡ Θάσος.

N.E.: **Σημειωτέον** ὅτι δουλεύει αμισθί.

1. Μερικές φορές τα ρηματικά επίθετα σε -τέος έχουν άλλη λειτουργία στον λόγο:

Οἱ δὲ Βοιωτοὶ ἀπεκρίναντο αὐτοὺς γινώσκειν τὸ ποιητέον. [αντικείμενο]

N.E.: Χρησιμοποιούνται συχνά ως επιθετικοί προσδιορισμοί:

Αὕτη εἶναι ἡ διδακτέα ὕλη.

2. Ενδέχεται η δοτική που βρίσκεται κοντά σε ρηματικό επίθετο σε -τέος να εκφράζει κάποια επιρρηματική σχέση:

Οὐκ ἀθυμητέον, ὡ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοῖς παροῦσι πράγμασι. [δοτ. αιτίας]

Οι επιρρηματικοί προσδιορισμοί

§ 144 Οι **επιρρηματικοί προσδιορισμοί** προσδιορίζουν κυρίως ρήματα και δευτερευόντως άλλα μέρη του λόγου, όπως επιρρήματα, ονόματα και αντωνυμίες. Είναι **μονολεκτικοί** ή **περιφραστικοί** ως προς τη μορφή τους και εκφράζουν ποικίλες επιρρηματικές σχέσεις, όπως τόπο, χρόνο, ποσό, τρόπο, μέσο ή όργανο, συνοδεία, αιτία, σκοπό, αναφορά, αποτέλεσμα, εναντίωση ή παραχώρηση, προϋπόθεση ή όρο κ.ά.:

Ἔπειτα καὶ οὗτοι ἦλθον. [επιρρημα ως επιρρηματικός προσδιορισμός χρόνου]

Ἀφίκοντο νυκτὸς γενομένης. [μετοχή χρονική]

Ξενοφῶν ἔσπευδε βοηθεῖν. [απαρέμφατο του σκοπού]

Λόγοι περὶ εἰρήνης ἐγίνοντο. [προθετικό σύνολο ως προσδιορισμός της αναφοράς]

Ἐπεὶ δ' ἤκον, ἐκκλησίαν ἐποίησαν. [δευτερεύουσα χρονική πρόταση]

§ 145 Ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί λειτουργούν:

- α) Τα επιρρήματα· **καθαρῶς επιρρηματικοί προσδιορισμοί** (βλ. § 146).
- β) Οι **πλάγιες πτώσεις** (βλ. §§ 151-153).
- γ) Τα προθετικά σύνολα· **εμπρόθετοι επιρρηματικοί προσδιορισμοί** (βλ. §§ 154-157).
- δ) Το **επιρρηματικό** και το **προληπτικό κατηγορούμενο** (βλ. § 15 και § 16).
- ε) Το **απαρέμφατο της αναφοράς** (βλ. § 116.5) και το **απαρέμφατο του σκοπού** ή του **αποτελέσματος** (βλ. § 116.6).
- στ) Οι **επιρρηματικές μετοχές** (βλ. §§ 127-134).
- ζ) Οι **επιρρηματικές προτάσεις** (βλ. §§ 179-189 και 193-194).

Σημείωση: Βλ. ανακεφαλαιωτικό πίνακα για τους επιρρηματικούς προσδιορισμούς στο Επίμετρο (πίνακας Δ).

Α. ΟΙ ΚΑΘΑΡΩΣ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ

§ 146 Ως **καθαρῶς επιρρηματικοί προσδιορισμοί** λειτουργούν στον λόγο τα επιρρήματα· προσδιορίζουν κυρίως ρήματα, αλλά και άλλες λέξεις της πρότασης, ονόματα, αντωνυμίες, αριθμητικά ή άλλα επιρρήματα, και εκφράζουν τις επιρρηματικές σχέσεις του **χρόνου**, του **τόπου**, του **τρόπου** και του **ποσού**. Τα επιρρήματα προήλθαν από τις προθέσεις ή από τις πλάγιες πτώσεις των ονομάτων και πολλά από αυτά σώζονται στη Ν.Ε. με την ίδια συντακτική λειτουργία.

§ 147 Ως **καθαρῶς επιρρηματικοί προσδιορισμοί χρόνου** λειτουργούν τα χρονικά επιρρήματα, καθώς και αντωνυμικά επιρρήματα σε **-τε**, όπως:

ἄει / αἰεί (πάντα, αιωνίως)

ἄλλοτε

ἀνέκαθεν (εξαρχής)

ἄρτι (μόλις προ ολίγου)

αὖ / αὖθις (πάλι)

αὐθημερὸν

αὔριον

αὐτίκα (αμέσως)

εἴτα / ἔπειτα (έπειτα)

ἐνθα / ἐνταῦθα (τότε)

ἤδη

μήποτε (ποτέ)

νῦν (τώρα)

οὐκέτι (όχι πια)

οὔποτε (ουδέποτε)

οὔπω (όχι ακόμη)

πάλαι (προ πολλού, από παλιά)

πάλιν

παραχρῆμα (αμέσως)

πέρυσι

πρόσθεν (άλλοτε)

πρότερον (πρωτύτερα)

πρῶ / πρῶι

πρῶτον

πώποτε (ποτέ ως τώρα)

σήμερον / τήμερον

τέως (μέχρι τώρα, έως τότε)

τηνικάδε (τέτοια ώρα)

τηνικαῦτα (ακριβώς τότε)

τότε

ἔτι (ακόμη)	πηνίκα (ποια ώρα;)	χθές
εὐθύς	πότε	ὔστερον (ύστερα)
ἔωθεν (από το πρωί)	ποτέ (κάποτε)	ὔστατον (τελευταία) κ.ά.

Αἰεὶ δὲ δεισιδαίμων ἦν, νομίζων τοὺς μὲν καλῶς ζῶντας **οὕτω** εὐδαίμονας, τοὺς δὲ εὐκλεῶς τετελευτηκότας **ἤδη** μακαρίους.

Ἄρτι τοῦ στρατεύματος ὄντος ἐν τῇ πολεμίᾳ, σεισμός ἐπιγίγνεται.

Ἐπεὶ δὲ κατέβησαν οἱ στρατηγοί, **ἐνθα** δὴ ὁ Θρασύβουλος ἔλεξεν.

Ἔτι δὲ ἡ γῆ δικαιοσύνην διδάσκει.

Ὁ δὲ Κύρος ἔθυσε **πρῶτον** μὲν Διὶ βασιλεῖ, **ἔπειτα** δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς.

Ἡμεῖς γὰρ ὑμᾶς κακὸν μὲν οὐδὲν **πώποτε** ἐποιήσαμεν.

N.E.: • Επέστρεψε **ἤδη**. • **Πότε** σχολάς; • **Πάλι** κλαιο;

Παρατηρήσεις

- α) Το επίρρημα **ἔτι** σε προτάσεις που δηλώνουν άρνηση μεταφράζεται ως «πλέον», «πια»:
Οὕτε γὰρ ἡμεῖς ἐκείνου **ἔτι** στρατιῶται οὕτε ἐκεῖνος **ἔτι** ἡμῖν μισθοδότης.
- β) Το επίρρημα **ποτέ** ύστερα από ερωτηματική λέξη σημαίνει «άραγε», «τάχα», «τέλος πάντων»:
Τί **ποτε** πράττων καλὸς κάγαθὸς κέκλησαι;

§ 148 Οι **καθαρώς επιρρηματικοί προσδιορισμοί τόπου** δηλώνουν:

α) Στάση σε τόπο· εκφράζεται με τοπικά επιρρήματα, πολλά από τα οποία λήγουν σε **-θι, -σι, -ου**:

• Ἀθήνησι (στην Αθήνα)	• ἔνδον	• ὅπου / οὗ (όπου)
• ἀλλαχόθι / ἀλλαχοῦ / ἄλλοθι (αλλού)	• ἐνθα / ἐνθάδε (εκεῖ)	• οὐδαμοῦ (πουθενά)
• ἀμφοτέρωθι (στις δύο πλευρές)	• ἐνταῦθα (εδώ)	• πανταχόθι / πανταχοῦ (παντού)
• αὐτόθι (σ' αυτό το μέρος)	• ἔξω	• πόθι / ποῦ (πού;)
• αὐτοῦ	• ἔσω / εἴσω	• ποῦ (κάπου)
• ἐγγὺς (κοντά)	• θύρασι (στην πόρτα)	• χαμαὶ (χάμω)
• ἐκεῖ	• ὅθι (όπου)	κ.ά.
	• οἴκοι (στο σπίτι, στην πατρίδα)	

Ἡ μὲν δὴ **Ἀθήνησι** στάσις οὕτως ἐτελεύτησεν.

Ὁ μὲν δὴ Ἀρχίδαμος τροπαῖον ἴστατο **ἐνθα** ἐπεκράτησε.

Εἶδε τὴν γυναῖκα **χαμαὶ** καθημένην.

N.E.: • Μείνε **αυτοῦ**. • Ἐλα **έξω**.

β) Κίνηση προς τόπο (κατεύθυνση)· εκφράζεται με επιρρήματα που λήγουν κυρίως σε **-δε, -ζε, -σε, -οι**:

Ἀθήναζε (προς την Αθήνα)	Μεγαράδε (προς τα Μέγαρα)
ἀλλαχόσε / ἄλλοσε (προς άλλο μέρος)	οἴκαδε / οἴκονδε (προς το σπίτι, προς την πατρίδα)
δεῦρο (προς τα εδώ)	πανταχοῖ / πάντοσε (προς όλα τα μέρη)
ἐκεῖσε (προς τα εκεί)	ποῖ (προς ποιο μέρος;)
ἐνθάδε (προς τα εδώ)	ποι (προς κάπου)
ἐνταυθοῖ (προς τα εκεί)	κ.ά.

Τὰς ἐκ τοῦ Πόντου ναῦς **Ἀθήναζε** ἐκώλυε καταπλεῖν.

Μηκέτι ἦκετε **δεῦρο** ἄνευ ὀπλων.
 Λύσανδρος πράξας τὰ εἰρημένα **οἴκαδε** κατέπλευσεν.
Ν.Ε.: Πηγαίνει **επάνω**.

γ) Κίνηση από τόπο (αφετηρία, προέλευση)· εκφράζεται με επιρρήματα που λήγουν σε **-θεν**:

Ἀθήνηθεν (από την Αθήνα)	ἔσωθεν
ἄλλοθεν (από αλλού)	ὅθεν (απ' όπου)
ἀμφοτέρωθεν (και από τα δύο μέρη)	οἴκοθεν (από το σπίτι, από την πατρίδα)
ἄνωθεν	ὀπόθεν (απ' όπου)
ἐκατέρωθεν (από καθένα από τα δύο μέρη)	οὐδαμῶθεν (από πουθενά)
ἐκεῖθεν / ἔνθεν (από εκεί)	πανταχόθεν (από παντού)
ἐντεῦθεν (από εδώ)	πόθεν (από πού;)
ἔξωθεν	κ.ά.

Λαβὼν ὁ Εὐφρων **Ἀθήνηθεν** ξενικὸν πάλιν κατέρχεται.
 Φαρνάβαζος **ἔξωθεν** τῶν περιτειχισμάτων ἐβοήθει ἵπποις.
 Παρέδωκε δὲ αὐτῷ καὶ χρήματα ὅσα ἐτύγχανεν **οἴκοθεν** ἔχων.
Ν.Ε.: Πήρε εντολή **άνωθεν**.

► Η **κίνηση διαμέσου ενός τόπου** δηλώνεται με τη δοτική πώση αντωνυμιών ή ονομάτων που λειτουργούν επιρρηματικά και ονομάζονται **δοτικοφανή επιρρήματα τόπου** (βλ. § 152β.2).

§ 149 Οι **καθαρώς επιρρηματικοί προσδιορισμοί τρόπου** εκφέρονται με:

α) Επιρρήματα που λήγουν σε **-ως**, τα οποία παράγονται από αντωνυμίες, επίθετα ή μετοχές:

ἄλλως (διαφορετικά)	κακῶς	σαφῶς
δικαίως	καλῶς	συμφερόντως
εἰκότως (εὐλογα)	ὁμολογουμένως	ταχέως (γρήγορα)
ἐκείνως	οὐδαμῶς (με κανέναν τρόπο)	τάχιστα (πάρα πολύ γρήγορα) ¹
εὐγενῶς	οὕτω (έτσι)	ῶδε / ὥδι (ως εξής)
ἡδέως (ευχαρίστως)	προσηκόντως (όπως πρέπει)	ὥς / ὥσπερ (όπως, όπως ακριβώς) κ.ά.

Ἄλλως γὰρ ἐχόντων **οὐδαμῶς** γίνεται.
Εἰκότως δὲ τῇ ἐλευθερίᾳ ἀνελευθερία ἐναντίον λέγεται.
Ν.Ε.: • **Κακῶς** του μίλησα. • Κάτσε **φρόνιμα**.

β) Επιρρήματα που λήγουν σε **-δην**, **-δον**, **-ί**, **-εἰ**, **-τί**, **-ξ**, όπως τα ακόλουθα:

ἄρδην (εντελώς)	συλλήβδην (περιληπτικά, συνολικά)
ἀριστίνδην (ανάλογα με την αξία)	τροχάδην (τρέχοντας)
βάδην (βήμα-βήμα, με τα πόδια)	φύρδην μίγδην (ανάκατα)
κρύβδην (κρυφά)	ἀναφανδόν (φανερά)
σποράδην (σκόρπια)	πρηνηδόν (μπρούμυτα)

1. Το **τάχιστα** ύστερα από χρονικούς συνδέσμους έχει τη σημασία του «αμέσως», «ευθύς μόλις»:
 Οἱ δὲ τριάκοντα ἡρέθησαν μὲν **ἐπεὶ τάχιστα** τὰ μακρὰ τεῖχη καὶ τὰ περὶ τὸν Πειραιᾶ καθηρέθη.

σχεδόν
 τυχόν (κατά τύχη, ίσως)
 ἀμισθί (χωρίς αμοιβή)
 παμψηφεί (με όλες τις ψήφους, ομόφωνα)
 πανδημεί (με όλο τον λαό)
 ἀδακρυτὶ (χωρίς δάκρυα)
 ἀμαχητὶ / ἀμαχεῖ (χωρίς μάχη)
 ἀπνευστὶ (χωρίς αναπνοή)

ἐθελοντὶ (εθελοντικά)
 ἑλληνιστὶ (κατά τρόπο ελληνικό, στην ελληνική γλώσσα)
 ὀνομαστὶ (ονομαστικά)
 περσιστὶ (κατά τον τρόπο των Περσών, στην περσική γλώσσα)
 ἀναμιξ (ανάκατα)
 ἐναλλάξ (διαδοχικά)
 πύξ λάξ (με γροθιές και κλοτσιές)
 κ.ά.

Ταύτην δ' αἰροῦνται τὴν ἀρχὴν ἀριστίνδην.

Οὕτω δὲ παρεσκευασμένοι κατ' ἀρχὰς ἄνθρωποι ὥκουν **σποράδην**.

Ἐξοδον **πανδημεί** ἐποίησαντο οἱ Μυτιληναῖοι ἐπὶ τὸ τῶν Ἀθηναίων στρατόπεδον.

N.E.: Εκλέχτηκε πρόεδρος **παμψηφεί**.

§ 150 Μερικά από τα επιρρήματα που χρησιμοποιούνται ως **καθαρῶς επιρρηματικοί προσδιορισμοί ποσού** είναι τα παρακάτω. Αρκετά λήγουν σε **-ς, -κίς, -άκίς** και δηλώνουν αριθμηση:

ἄγαν (πολύ)	μᾶλλον	πολύ
ἄλις (αρκετά)	μάλιστα (πάρα πολύ, κυρίως)	ποσάκις (πόσες φορές;)
ἅπαξ (μία φορά)	ὀλίγον	πόσον
δις (δύο φορές)	οὐδέν (καθόλου)	σφόδρα (πάρα πολύ)
εὖ (καλῶς)	οὕτω (τόσο)	τοσάκις (τόσες φορές)
ἥκιστα (καθόλου)	πάνυ (πάρα πολύ)	τοσοῦτον (τόσο πολύ)
λίαν / μάλα (πολύ)	πολλάκις (πολλές φορές)	κ.ά.

Καὶ περὶ μὲν τούτων **άλις**.

Χρήματα **πάνυ** πολλὰ ἡ στρατιὰ ἔλαβεν.

Πολλάκις ἐνεθυμήθην τὴν εὐτυχίαν τὴν τῆς ἡμετέρας πόλεως.

Ἐν καιρῶν μεταβολαῖς καὶ οἱ **σφόδρα** δυνατοὶ τῶν ἀσθενεστέρων ἐνδεεῖς γίνονται.

N.E.: • Η τιμωρία ήταν **λίαν** επιεικής. • Είναι **σφόδρα** ερωτευμένη.

- Το επίρρημα **μάλιστα**, όταν συντάσσεται με αριθμητικά, σημαίνει «περίπου»:
 Κερκυραῖοι τριάκοντα ναῦς **μάλιστα** διέφθειραν. (περίπου τριάντα πλοία)

Β. ΟΙ ΠΛΑΓΙΕΣ ΠΤΩΣΕΙΣ ΩΣ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ

Η γενική

§ 151 Η γενική ως επιρρηματικός προσδιορισμός διακρίνεται σε:

- α) Γενική του χρόνου**· δηλώνει το χρονικό διάστημα κατά το οποίο συμβαίνει ένα γεγονός και ως τέτοια χρησιμοποιείται κυρίως η γενική ονομάτων που φανερώνουν φυσική υποδιαίρεση χρόνου, όπως:

δείλης (το δειλινό)	ἡμέρας	νυκτὸς	ὀλίγου/πολλοῦ χρόνου
ἔαρος (τὴν άνοιξη)	θέρους	ὀπώρας (το φθινόπωρο)	τοῦ λοιποῦ (στο εξής)
ἐνιαυτοῦ / ἔτους / ἔτων	μεσημβρίας	ὄρθρου (τα ξημερώματα)	κ.ά.
ἐσπέρας	μηνὸς	χειμῶνος	

Ἐπιγίνεται **τῆς νυκτός** χιῶν παμπληθής.

Ἐξήλθομεν ἐκ τοῦ δεσμοτηρίου **ἐσπέρας**.

Καὶ ἱμάτιον ἤμφιεσαι οὐ μόνον φαῦλον ἀλλὰ τὸ αὐτὸ **θέρους** τε καὶ **χειμῶνος**.

Ἦν οὖν ἐμοὶ πείθη, μάλιστα οὐ ποιήσει **τοῦ λοιποῦ** πονηρὰς ὑποθέσεις.

N.E.: Θα ξανάρθουμε **του χρόνου**.

β) Γενική της αιτίας· προσδιορίζει:

1. Ρήματα **ψυχικού πάθους**, όπως ἀγανακτῶ, ἄγαμαι (θαυμάζω), εὐδαιμονίζω / μακαρίζω (καλοτυχίζω), ζηλῶ, ἥδομαι, θαυμάζω, οἰκτίρω (λυπάμαι), ὀργίζομαι, χαίρω κ.τ.ό.:

Νῦν δὲ ζηλῶ σε καὶ μακαρίζω **τῆς εὐδαιμονίας**.

Τούτους μὲν οὖν ἔγωγε καὶ πάνυ οἰκτίρω **τῆς ἄγαν χαλεπῆς νόσου**.

N.E.: Πεθαίνω **της πείνας**.

2. Ρήματα **δικανικής σημασίας**, όπως αἰτιῶμαι (κατηγορώ), ἀλίσκομαι (καταδικάζομαι), καταψηφίζομαι (καταδικάζω με την ψήφο μου / καταδικάζομαι), γράφομαι / διώκω (καταγγέλλω), δικάζω, καταγιγνώσκω (καταδικάζω), κατηγορῶ, φεύγω (κατηγορούμαι), κρίνομαι (δικάζομαι) κ.τ.ό.· με τα ρήματα αυτά η γενική της αιτίας δηλώνει το ἐγκλημα για το οποίο κάποιος κατηγορείται ή δικάζεται (ονομάζεται και **γενική του εγκλήματος**):

Ἀρχῆνος ἐγράψατο **παρانونῶν** Θρασύβουλον. (κατήγγειλε για παρανομία)

Οἱ τῶν ἀδικούντων κολασταὶ **δῶρων** ἐκρίθησαν. (δικάστηκαν για δωροδοκία)

- γ) Γενική της αξίας ή του ποσού**· προσδιορίζει ρήματα όπως ἀγοράζω, ἀνταλλάσσω, ἀξιώ, διδάσκω, ἐκτιμῶ, πιπράσκω (πουλώ), πωλῶ, τιμῶ (ορίζω ως τιμή), τιμῶμαι, ὠνούμαι (αγοράζω) κ.τ.ό.:

Θεασάμενος ἄγαλμα Διὸς ἡρώτα, **πόσου** τις αὐτὸ πρίασθαι δύναται. (πόσο μπορεί κανείς να το αγοράσει)

Θεμιστοκλέα τῶν μεγίστων **δωρεῶν** ἠξίωσαν.

N.E.: [αλλά:] Το σπῆτι αξίζει μια **περιουσία**. [με αιτ.]

- δ) Γενική της ποινής ή του τιμήματος**· προσδιορίζει ρήματα δικανικής σημασίας που δηλώνουν την ποινή που προτείνεται ή επιβάλλεται, όπως τιμῶ (ορίζω ως ποινή), τιμῶμαι (προτείνω ως ποινή), ὑπάγω (καταγγέλλω για ἐγκλημα που τιμωρεῖται με) κ.τ.ό.:

Ἐν αὐτῇ τῇ δίκῃ ἐξῆν σοι **φυγῆς** τιμήσασθαι.

Οἱ δ' ἔφοροι τὸν Σφοδρίαν ὑπῆγον **θανάτου**.

- ε) Γενική του τόπου**· η χρήση της είναι περιορισμένη, καθώς ως προσδιορισμοί τόπου χρησιμοποιούνται κυρίως τοπικά επιρρήματα ή δοτική πτώση:

Καὶ ὁ μὲν Πολύτροπος μαχόμενος **αὐτοῦ** ἀποθνήσκει.

N.E.: Μείνε **αυτοῦ** που είσαι.

- στ) Γενική του σκοπού**· είναι γενική ἑναρθρου ἀπαρεμφάτου (βλ. και § 114.5):

Ἐτειχίσθη Ἀταλάντη **τοῦ μὴ** ληστὰς **κακουργεῖν** τὴν Εὐβοίαν.

N.E.: Ἐπεσε **του θανάτου**.

Η δοτική

§ 152 Η δοτική ως επιρρηματικός προσδιορισμός διακρίνεται σε:

- α) Δοτική της αιτίας**· προσδιορίζει κυρίως ρήματα ψυχικού πάθους, όπως ἀγάλλομαι, ἀθυμῶ, αἰσχύνομαι, ἄχθομαι, ἥδομαι, λυποῦμαι, μεταμέλομαι, χαίρω, χαλεπαίνω / χαλεπῶς φέρω (οργίζομαι, ἀγανακτῶ) κ.τ.ό.:

Καλλίξενος **λιμῶ** ἀπέθανεν.

Οἱ μὲν νέοι **τοῖς** τῶν πρεσβυτέρων **ἐπαίνοις** χαίρουσιν, οἱ δὲ γεραίτεροι **ταῖς** τῶν νέων **τιμαῖς** ἀγάλλονται.

β) Δοτική του τόπου· εκφέρεται με:

1. Δοτική τοπωνυμίων, όπως Δελφοῖς, Ἐλευσῖνι, Ἴσθμοι, Μαραθῶνι, Νεμέα, Πλαταιαῖς, Σαλαμῖνι κ.τ.ό., και δηλώνει στάση σε τόπο:

Οἰκίαν ὠκοδόμηκεν **Ἐλευσῖνι**.

Ἐνίκησεν **Ἴσθμοι** καὶ **Νεμέα**.

2. Δοτική ονομάτων ή αντωνυμιών που λαμβάνονται επιρρηματικά και ονομάζονται **δοτικοφανή επιρρήματα τόπου**· δηλώνουν στάση σε τόπο ή κίνηση διαμέσου ενός τόπου (διέλευση). Τέτοια επιρρήματα είναι τα:

ἄλλῃ (αλλού, από αλλού)

γῇ (στο έδαφος)

ἧ / ὅπῃ (όπου, από όπου)

ἐκείνῃ (μέσα από εκεί)

κύκλῳ (κυκλικά, τριγύρω)

ταύτῃ (εδώ, μέσα από αυτό το μέρος)

τῇδε (σ' αυτό εδώ το μέρος)

κ.ά.

Τὰς πύλας **ἧ** ἐσῆλθον ἔκλῃσε, ὥστε μηδὲ **ταύτῃ** ἔξοδον εἶναι.

Καταλαμβάνει τὰ **κύκλῳ** ὄρη τοῦ πεδίου.

N.E.: [αλλά:] Ἦρθε **μέσω Ρώμης**.

γ) Δοτική του χρόνου· δηλώνει το χρονικό πλαίσιο μέσα στο οποίο συμβαίνει αυτό που εκφράζει το ρήμα. Τέτοιες δοτικές είναι:

1. Οι δοτικές ονομάτων εορτών, όπως Διονυσίοις, Ἐλευσινίοις, Παναθηναίοις κ.τ.ό.:
Ἀνήλωσα **Παναθηναίοις** τοῖς μικροῖς τριακοσίαις δραχμάς.
2. Οι δοτικές ονομάτων που δηλώνουν χρονική διαίρεση, όπως ἔτει, ἡμέρᾳ, θέρει, μηνί, νυκτί, χρόνῳ, τῇ προτε-
ραίᾳ / τῇ ὑστεραίᾳ (την προηγούμενη/την επόμενη ημέρα), κ.τ.ό.:
Ἐκτῷ δὲ **ἔτει** Σαμίοις καὶ Μιλησίοις πόλεμος ἐγένετο.
Καὶ μετὰ τὸν κατάπλου τριτῷ **μηνί** ἀνήχθη ἐπ' Ἄνδρον.
Οἱ Πελοποννήσιοι τροπαῖον **τῇ ὑστεραίᾳ** ἔστησαν.

δ) Δοτική της συνοδείας· δηλώνει το πρόσωπο, το πράγμα ή τις συνθήκες που συνοδεύουν το υποκείμενο του ρήματος σε κάποια ενέργειά του. Τίθεται κυρίως με ρήματα που δηλώνουν κίνηση, όπως ἀφικνοῦμαι, βαδίζω, βαίνω, ἐλαύνω, ἔρχομαι, πλέω, πορεύομαι, στρατεύω κ.ά. Ως δοτικές της συνοδείας χρησιμοποιούνται συνήθως οι λέξεις:

ἀνδράσι

δυνάμει

ἵππεῦσι

ἵππῳ

ναυσὶ

ναυτικῷ

ὀπλίταις

πεζῷ

πλήθει

πρεσβείᾳ

στόλῳ

στρατεύματι / στρατιᾷ

στρατῷ

στρατιώταις

τριήρεσι

κ.ά.

Ἡμεῖς δ', ἔφη, καὶ **ἵπποις** τοῖς δυνατωτάτοις καὶ **ἀνδράσι** πορευώμεθα.

Στρατεύουσιν ἐπ' αὐτοῖς οἱ Κερκυραῖοι τεσσαράκοντα **ναυσί**.

Καρχηδόνιοι στρατεύσαντες εἴκοσι καὶ ἑκατὸν **τριήρεσι** εἶλον Ἀκράγαντα.

ε) Δοτική της αναφοράς· συντάσσεται με ρήματα που δηλώνουν σύγκριση, διαφορά, υπεροχή και μεταφράζει-
ται με τα «ως προς», «σε»:

Διαφέρει τὰ σώματα **σχήμασιν**. (ως προς τα σχήματα)

Ἵμεῖς καὶ **χρήμασι** καὶ **τιμαῖς** τούτων ἐπλεονεκτεῖτε. (και σε χρήματα και σε τιμές)

Ἐπλεονέκτουν οἱ σὺν Ἀλεξάνδρῳ **τῇ** τε ἄλλῃ **ῥώμῃ** καὶ **ἐμπειρίᾳ**.

στ) Δοτική του οργάνου ή του μέσου· δηλώνει το εργαλείο (κάτι υλικό) ή το μέσο (κάτι αφηρημένο) με το οποίο γίνεται αυτό που σημαίνει το ρήμα:

Ὡπλισμένοι δὲ πάντες ἦσαν **θώραξι** χαλκοῖς, **κράνεσι** χαλκοῖς, **μαχαίραις**.

Ἄπας ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος **φύσει** καὶ **νόμοις** διοικεῖται.

Ἐνίους **χρήμασι** διέφθειρον.

ζ) Δοτική του ποσού (του μέτρου ή της διαφοράς)· συντάσσεται με ρήματα ή άλλες λέξεις που έχουν συγκριτική σημασία:

Πολλῷ μείζων ἐγίνετο ἡ βοή, **ὀσῶ** πλείους ἐγίνοντο.

Δερκυλίδας **τοσοῦτῳ** διέφερεν εἰς τὸ ἄρχειν τοῦ Θίβρωνος.

N.E.: Ψήλωσε τρία **εκατοστά**. [με αιτ.]

η) Δοτική του τρόπου· μπορεί να είναι η δοτική κάθε ονόματος και συνηθέστερα η δοτική **τρόπῳ**. Τρόπο δηλώνει και η δοτική ονομάτων ή αντωνυμιών που λαμβάνονται ως επιρρήματα και ονομάζονται **δοτικοφανή επιρρήματα τρόπου**, όπως:

ἀκοῇ (σύμφωνα με τη φήμη, τις διαδόσεις)
βίᾳ (διά της βίας)
δημοσίᾳ (με έξοδα του δημοσίου, ως πολίτης)
δρόμῳ (τρέχοντας, γρήγορα)
ἔργῳ (με έργα, στην πραγματικότητα)
ἰδίᾳ (ιδιαιτέρως, χωριστά, ως άτομο)
κοινῇ (από κοινού)
κομιδῇ (ακριβώς, απόλυτα)

λόγῳ (στα λόγια, θεωρητικά)
πανστρατιᾷ (με όλο το στράτευμα)
πεζῇ (με τα πόδια)
σιγῇ / σιωπῇ (σιωπηλά)
σπουδῇ (με σοβαρότητα)
σχολῇ (αργά, με άνεση)
ταύτῃ / τῇδε (μ' αυτό τον τρόπο, έτσι)
φύσει (εκ φύσεως) κ.ά.

Τούτῳ **τῷ τρόπῳ** οἱ Ἀθηναῖοι τὴν πόλιν ἐτείχισαν.

Οἱ Ἀθηναῖοι τοῖς Βοιωτοῖς πάσῃ **προθυμίᾳ** ἐβοήθουν.

Ὁ **ἰδία** πονηρὸς οὐκ ἂν γένοιτο **δημοσίᾳ** χρηστός.

Ἐπορεύοντο οἱ ὀπλῖται **πεζῇ** εἰς Τάναγραν.

N.E.: Ο ἄνθρωπος είναι **φύσει** κοινωνικό ον.

Η αιτιατική

§ 153 Η αιτιατική ως επιρρηματικός προσδιορισμός διακρίνεται σε:

α) Αιτιατική της αναφοράς· μπορεί να προσδιορίζει κάθε ρήμα και κυρίως όσα σημαίνουν ομοιότητα ή διαφορά. Ως αιτιατικές της αναφοράς χρησιμοποιούνται οι παρακάτω λέξεις και μεταφράζονται με τα «ως προς», «σε»:

τὸ γένος
τὴν γνώμην
τὴν διάνοιαν
τὸ εἶδος
τὰ ἄλλα / τᾶλλα
τὰ ὄμματα

ταῦτα
τὴν φύσιν
τὴν ψυχὴν
τὸ δέμας (στο σώμα)
τὸ ἐπὶ σε (όσο εξαρτάται από σένα)
τὸ εὖρος

τὸ μέγεθος
τὸ πλῆθος
τὸ σῶμα
τὸν ἀριθμὸν
τὸν δάκτυλον
τὸν ὀφθαλμὸν κ.ά.

Οἱ φύσει πονηροί, κἂν **τὸ εἶδος** μεταβληθῶσι, **τὸν τρόπον** οὐ μεταβάλλονται. (ως προς τη μορφή – ως προς τη συμπεριφορά)

Διαφέρει γυνὴ ἀνδρὸς **τὴν φύσιν**. (ως προς τη φύση)

β) Αιτιατική του χρόνου· δηλώνει χρονική διαίρεση ή χρονική διάρκεια. Συνήθεις αιτιατικές του χρόνου είναι οι παρακάτω:

ἔτος / ἔτη
ἐνιαυτὸν (για ένα χρόνο)
ἡμέραν / ἡμέρας
νύκτα / νύκτας
τὴν ἀρχὴν (αρχικά)
τὸ θέρος
τὸ ἀρχαῖον (την παλιά εποχή)
τὸ νῦν (τώρα)

τὸ κατ' ἀρχάς
τὸ πάλοι / τὸ παλαιὸν (την/από την παλιά εποχή)
τὸ πλέον (τον περισσότερο καιρό)
τὸ πρῶτον (στην αρχή, πρώτα-πρώτα)
τὸ πρότερον (πρωύτερα)
τὸ τελευταῖον (στο τέλος)
χρόνον
κ.ά.

Τὴν δὲ μητέρα τελευτήσασαν πέπαυμαι τρέφων τρίτον ἔτος τουτί. (εδώ και τρία χρόνια)

Ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας τὰς πάσας μίαν καὶ εἴκοσι.

Καὶ τὸ πάλοι τύραννος ὁ Ἴερος λέγεται.

Τὰ ψηφίσματα τὸν ἅπαντα χρόνον φυλάττετε.

N.E.: • Ἐλα το βράδυ για φαγητό. • Δουλεύει εκεί δύο χρόνια.

γ) Αιτιατική του τόπου· δηλώνει τοπική απόσταση ή τοπική έκταση:

Ἀπέχει ἡ Γάζα τῆς θαλάσσης εἴκοσι μάλιστα σταδίου.

Διὰ ταύτης τῆς χώρας οἱ Ἕλληνες ἐπορεύθησαν ὁκτὼ σταθμούς.

N.E.: Βάδιζε τοίχο-τοίχο.

δ) Αιτιατική του τρόπου· συνήθεις αιτιατικές του τρόπου είναι:

• δίκην (όπως, σαν)
• δωρεὰν
• κύκλον (κυκλικά)
• προῖκα (ως δώρο)
• τὴν εὐθειάν (κατευθείαν)
• τὴν πρώτην (αμέσως)
• τὴν ταχίστην (πολύ γρήγορα)

• (ἐκείνον/τόνδε/τούτον) τὸν τρόπον
• τὸ σύμπαν (γενικά)
• ὃν τρόπον (με ποιον τρόπο; / με όποιον τρόπο)
• (πάντα/τίνα/τὸν αὐτὸν) τρόπον (με κάθε/με ποιον;/ με τον ίδιο τρόπο)
• τρόπον τινὰ (κατά κάποιον τρόπο)
κ.ά.

Τέτταρα τάλαντα προῖκα καὶ δωρεὰν ἔδωκεν.

Καὶ τρόπον τινὰ αἵπιος ἐγένετο τῆς συμφορᾶς.

N.E.: Πήρε γραμμή τα μαγαζιά. [με τη σειρά]

ε) Αιτιατική της αιτίας· προσδιορίζει ρήματα δικανικής σημασίας, ψυχικού πάθους ή άλλα των οποίων η έννοια χρειάζεται αιτιολόγηση. Ως αιτιατική της αιτίας λαμβάνεται συχνά και η αιτιατική του ουδετέρου δεικτικής, αναφορικής ή ερωτηματικής αντωνυμίας:

Ἐπὶ τελευτῇ τοῦ βίου τοῦ Περικλέους, κλοπὴν αὐτοῦ κατεψηφίσαντο. (τον καταδίκασαν για κλοπή)

Οὐ πὴν Ἀθηναίων χάριν ἐστρατεύοντο. (Δεν εκστράτευαν για χάρη των Αθηναίων.)

Τί με δεῖ ζῆν ἐν δεσμωτηρίῳ; (Γιατί πρέπει να ζω στη φυλακή;)

N.E.: Τι γελᾷς;

στ) Αιτιατική του σκοπού· εκφέρεται με το ουδέτερο δεικτικής, αναφορικής ή ερωτηματικής αντωνυμίας και συντάσσεται κυρίως με ρήματα κίνησης:

Τί τῆνικάδε ἀφίξαι, ὦ Κρίτων; (Για ποιον σκοπό έχεις έρθει τέτοια ώρα, Κρίτων;)

N.E.: Έβγαλε βόλτα τον σκύλο.

ζ) Αιτιατική της ποινής· συντάσσεται με ρήματα που έχουν τη σημασία του «καταδικάζω» (βλ. και § 77.5):

Θάνατον μὲν γὰρ ἡ φύσις πάντων κατεψηφίσαστο τῶν θνητῶν. (σε θάνατο)

Γ. ΟΙ ΕΜΠΡΟΘΕΤΟΙ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ

§ 154 Εμπρόθετοι ονομάζονται οι επιρρηματικοί προσδιορισμοί που συνιστούν λεκτικό σύνολο το οποίο αποτελείται από μία πρόθεση (από το *προτίθεμαι* = *τίθεμαι ἔμπροσθεν*) και ένα όνομα ή μετοχή ή αντωνυμία (σε πλάγια πτώση) ή σπάνια επίρρημα· σπανιότερα οι προθέσεις μπαίνουν ύστερα από το όνομα (φαινόμενο που ονομάζεται **αναστροφή πρόθεσης** και συνοδεύεται από αναβιβασμό του τόνου της πρόθεσης). Οι εμπρόθετοι προσδιορισμοί εκφράζουν διάφορες επιρρηματικές σχέσεις, όπως αιτία, τρόπο, τόπο, ποσό, χρόνο, σκοπό, αναφορά, συνοδεία, συμφωνία, εξαίρεση κ.ά.:

Ἀπέθανον δὲ Ἀθηναίων περὶ ἑξακοσίων. [ποσό· ως Υ του ρήματος]

Μετὰ τὴν ναυμαχίαν οἱ Κερκυραῖοι τροπαῖον ἔστησαν. [χρόνο]

Κεῖσεται σοι εὐεργεσία ἐν τῷ ἡμετέρῳ οἴκῳ ἐς αἰεὶ ἀνάγραφτος. [τόπο – χρόνο]

Οἱ δ' ἄνθρωποι οὐ μόνον τῆς τεκνοποιίας χάριν συνοικοῦσιν. [αναστροφή πρόθεσης – σκοπό]

Νομίσῃ τε μηδεὶς ἄλλοτρίας γῆς πέρι οἰκεῖον κίνδυνον ἔξιν. [αναστροφή πρόθεσης με αναβιβασμό τόνου – αιτία]

§ 155 Οι **προθέσεις** ήταν αρχικά αυτοτελείς λέξεις με επιρρηματική σημασία και προσδιόριζαν ρήματα. Με τον καιρό είτε ενώθηκαν με ρήματα σχηματίζοντας σύνθετα ρήματα είτε χρησιμοποιήθηκαν κοντά σε πλάγιες πτώσεις, ονομάτων κυρίως, σχηματίζοντας εμπρόθετους προσδιορισμούς. Οι προθέσεις διακρίνονται σε:

1. **Κύριες**· χρησιμοποιούνται, όπως και στη Ν.Ε., σε σύνθεση με άλλες λέξεις (*περιβάλλω, ἀντιλέγω, ἐπικίνδυνος*) ή σχηματίζουν εμπρόθετους προσδιορισμούς. Διακρίνονται σε:
 - α) **Μονόπτωτες**· συντάσσονται με μία μόνο πλάγια πτώση: *ἀπό, ἀντί, ἐκ, πρό* + γενική, *ἐν, σὺν* + δοτική, *εἰς / ἐς* + αιτιατική.
 - β) **Δίπτωτες**· συντάσσονται με δύο πλάγιες πτώσεις: *ἀνὰ* + αιτιατική ή δοτική (στους ποιητές), *διά, κατά, ὑπὲρ* + γενική ή αιτιατική.
 - γ) **Τρίπτωτες**· συντάσσονται και με τις τρεις πλάγιες πτώσεις: *ἀμφί, ἐπί, μετά, παρά, περὶ, πρὸς, ὑπὸ* + γενική, δοτική ή αιτιατική.
2. **Καταχρηστικές**· χρησιμοποιούνται μόνο σε εμπρόθετους προσδιορισμούς. Καταχρηστικές προθέσεις είναι οι *ἄνευ, ἄχρι, ἔνεκα / ἔνεκεν, μέχρι, πλην, χάριν, χωρίς, ὥς*. Ως καταχρηστικές προθέσεις χρησιμοποιούνται και τα ομοτικά μόρια *νῆ* και *μὰ* (βλ. §§ 37α, 159.12).

Ν.Ε.: *με, για, ως, ἴσαμε, χωρίς / δίχως*

Η σύνταξη των προθέσεων

§ 156 Οι συνηθέστερες συντάξεις και σημασίες των **κύριων προθέσεων** είναι οι ακόλουθες:

1. **Ἀμφί** (αρχική σημασία: στα δύο/από τα δύο μέρη)· συντάσσεται:

α) Με **γενική** και δηλώνει αναφορά (σχετικά με)

β) Με **δοτική** (σπάνια) και δηλώνει:

- Τόπο (γύρω από)
- Αιτία (εξαιτίας, από)
- Αναφορά (σχετικά με, για)

Τὰ δὲ ἀμφὶ Ζήνωνος ἀρίδηλά ἐστι. (είναι πασιφανή)

Ἀχαιοὶ ἔστασαν ἀμφὶ Μενoitιάδῃ.

Θανάτου ἀμφὶ φόβῳ Τυνδαρὶς ἰάχησε. (κραύγασε)

Νέαρχος τὰ ἀμφὶ τῷ παράπλῳ ἀνέγραψε.

Ἀμφὶ μὲν μάχῃ τοσαῦτα εἰρήσθω.

γ) Με αιτιατική και δηλώνει: • Τόπο (γύρω από) (κοντά σε) • Χρόνο κατά προσέγγιση (περίπου) • Ποσό κατά προσέγγιση (περίπου) • Αναφορά (σχετικά με)	Καταλαμβάνουσι τοὺς φύλακας ἀμφὶ πῦρ καθημένους. Τεθῆρακα ἀμφὶ τὰ ὄρια τῆς σῆς χώρας. (κοντά στα σύνορα) Καὶ ἤδη μὲν ἀμφὶ ἡλίου δυσμᾶς ἦν. Αὐτὸς δὴ ἀμφὶ μέσας νύκτας προσῆλθε τῷ τείχει. (περίπου/κατά τα μεσάνυχτα) Μακεδόνων δὲ ἀμφὶ τοὺς εἴκοσι καὶ πέντε ἀπέθανον. (περίπου εἴκοσι πέντε) Προσπειοῖτο ἐπιστῆμων εἶναι τῶν ἀμφὶ ὀπλομαχίαν.
--	--

2. Ἄνὰ (αρχική σημασία: επάνω, προς τα επάνω)· συντάσσεται²:

α) Με δοτική (ποιητική χρήση) και δηλώνει τόπο (πάνω σε)	Ἦξει ἀνὰ ναυσὶν καὶ σὺν ὅπλοις. (πάνω στα πλοία)
β) Με αιτιατική και δηλώνει: • Τόπο· τοπική έκταση (πάνω σε, σε) - κατεύθυνση προς τα επάνω (προς) • Χρόνο· χρονική έκταση/διάρκεια (κατά τη διάρκεια) • Τρόπο (με) • Διανομή ή μερισμό (ανά, από, κατά)	Σιγὴ πολλὴ ἦν ἀνὰ τὸ στρατόπεδον. N.E.: Ταξίδεψε ἀνά τον κόσμο. Ταῦτα τὰ πλοῖα ἀνὰ τὸν ποταμὸν οὐ δύναται πλέειν. (αντίθετα προς τη ροή του ποταμού) Οἱ δὲ ἀνὰ τὰς προτέρας ἡμέρας ἐμάχοντο. N.E.: Μνημονεύεται ἀνά τους αιώνες. Οἱ δὲ τῶν Περσῶν ἵππεῖς ἔφευγον ἀνὰ κράτος. (με όλες τις δυνάμεις) Λύσας τὴν δέσμην ἀνὰ μίαν αὐτοῖς ῥάβδον ἐδίδου. N.E.: Βάδιζαν ἀνά τριάδες.

3. Ἐντὶ (αρχική σημασία: μπροστά σε, απέναντι από)· συντάσσεται:

Με γενική (βλ. και β' όρος σύγκρισης, § 41, παρατήρηση α') και δηλώνει: • Τόπο (απέναντι) • Αντικατάσταση (αντί) • Ομοιότητα (αντί, σαν) • Ανταπόδοση ή ανταμοιβή (αντί) • Αιτία (για, εξαιτίας)	Εἰσθήκεσαν ἐντὶ τῶν πιτύων. (απέναντι από τα πεύκα) Κλεισθένης τὴν βουλὴν πεντακοσίους ἐντὶ τετρακοσίων κατέστησεν. Σωματοφύλακα ἐντὶ Δημητρίου ἀπέδειξε Πτολεμαῖον. N.E.: Υπέγραψα αντ' αυτού. Ἐντὶ κυνὸς εἶ φύλαξ καὶ ἐπιμελητής. (σαν σκύλος) Ἐντὶ ἀμοιβῆς κακὰ αὐτοῖς παρέχουσιν. Ἐντὶ τῶν μεγίστων ἀδικημάτων χρήμασιν αὐτοὺς ἐζημίωσαν. Συμβέβηκε τοῖς πληθεσιν ἐντὶ τῆς πολλῆς ῥαθυμίας τὴν ἐλευθερίαν ἀπολωλεκέναι.
--	---

4. Ἀπὸ (αρχική σημασία: από, μακριά από)· συντάσσεται:

Με γενική (βλ. και ποιητικό αίτιο, § 66.β) και δηλώνει:	
---	--

2. Σπάνια και ποιητική η σύνταξη **ἀνὰ** + γενική, που καθιστά την πρόθεση τρίπτυχη:
Ἀνὰ νηὸς ἔβην.

• Τόπο (από)· τοπική αφητηρία	Πλέοντος δὲ ἀπὸ Τροίας Ἡρακλέους Ἥρα χαλεποὺς ἔπεμψε χειμῶνας. N.E.: Βγαίνει ἀπὸ το σπίτι. [από + αιτ.] Ἦκουσιν ἀπὸ τῶν ἐν Φωκεῦσι πόλεων πρέσβεις. Μὴ γὰρ οἶσθε τὰς τῶν ἀδικημάτων ἀρχὰς ἀπὸ θεῶν. N.E.: Ἦρθε γράμμα ἀπὸ τη Μαρία. [από + αιτ.] Ἀπειχον αἱ πόλεις ἀπ' ἀλλήλων στάδια ὀγδοήκοντα. Τοὺς υἱεῖς οἱ πατέρες ἀπὸ τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων εἵργουσιν. N.E.: Υπαναχώρησε ἀπὸ τη γνωστή στάση του. [από + αιτ.] Ἀπὸ τῆς μητρὸς ἦν Σκύθης βάρβαρος ἑλληνίζων τῇ φωνῇ. Ἀφ' Ἡρακλέους ἐγένετο. N.E.: Εἶναι ἀπὸ πλούσια γενιά. [από + αιτ.]
προέλευση	
απόσταση απομάκρυνση	
• Καταγωγή (από)	
• Χρόνο· χρονική αφητηρία (από)	Ἀπὸ τοῦδε τοῦ χρόνου διατελεῖ στρατηγὸς ὢν. N.E.: Ξεκίνησα να δουλεύω ἀπὸ το μεσημέρι. [από + αιτ.] Βρασίδης ἀπὸ τούτου τοῦ τολμήματος ἐπηνέθη ἐν Σπάρτῃ. N.E.: Πέθανε ἀπὸ καρδιά. [από + αιτ.] Ἴνδοι δὲ εἴματα μὲν ἐνδεδυκότες ἀπὸ ξύλων πεποιημένα, τόξα δὲ κα- λάμινα εἶχον. (ενδύματα κατασκευασμένα ἀπὸ ξύλο) N.E.: Πουλὰ υφάσματα ἀπὸ μετάξι. [από + αιτ.] Οὐκ ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου σοφὸς γέγονε. (απὸ μόνοις του) ἀπὸ τοῦ προφανοῦς (φανερὰ) — ἀπὸ τοῦ ἴσου (εξίσου) — ἀπὸ τάχους (γρήγορα) N.E.: Εἶπε το ποίημα ἀπὸ σπῆθους. [από + γεν.] Νίσαιαν ἔλαβον ἀπὸ τῆς προτέρας ξυμβάσεως. N.E.: Αυτό παίρνεις ἀπὸ τον νόμο. [από + αιτ.] Ἀπὸ πολλῶν ὧν ἔχεις εἰς τὴν τῶν τειχῶν οἰκοδομίαν μικρὰ κατέθη- κας. N.E.: Ἐφαγε λίγο ἀπὸ το γλυκό. [από + αιτ.]
• Αιτία (για, εξαιτίας)	
• Ὑλη (από)	
• Μέσο ή τρόπο (με, από)	
• Συμφωνία (σύμφωνα με, κατά)	
• Διαιρεμένο ὅλο (από)	

5. Διὰ (αρχική σημασία: διαμέσου)· συντάσσεται:

α) Με γενική και δηλώνει: • Τόπο· κίνηση διαμέσου	Ἐπῆλθον ἐπ' οἴκου διὰ Ἰσθμοῦ. N.E.: Ἦρθε διὰ ξηράς. Διὰ δέκα ἐπάλξεων πύργοι ἦσαν μεγάλοι.
τοπική απόσταση (ανά, σε)	
• Χρόνο· χρονική διάρκεια (κατά τη διάρκεια)	Διὰ παντὸς αἰὲ τοῦ χρόνου δόξαν κέκτησθε καλήν. N.E.: Η κοινωνία της γνώσης επιβάλλει τη διὰ βίου εκπαίδευση. Τὴν δύναμιν οὐ διὰ μακροῦ πὴν πάλαι ἀνέλαβεν. (ύστερα ἀπὸ σύντομο χρονικὸ διάστημα) Τοιαύτην διὰ τέλους γνώμην ἔχω. Εἰρήνην ἐποησάμεθα διὰ Νικίου τοῦ Νικηράτου. N.E.: Επέβαλε την τάξη διὰ ροπαλοῦ. Καὶ τοῦτο πειράσσομαι δεῖξαι διὰ βραχέων. Διὰ τάχους ἡ νίκη τῶν Ἀθηναίων ἐγίνετο. N.E.: Τον ἔφερε διὰ της βίας.
χρονική αφητηρία (ύστερα από)	
χρονικό τέλος (έως)	
• Μέσο ή ὄργανο (με)	
• Τρόπο (με)	

β) Με αιτιατική ³ και δηλώνει:	
• Αιτία (για, εξαιτίας)	<i>Διὰ τί ἀξιοῦσι κληρονόμοι γενέσθαι τῶν Κλεωνύμου;</i> <i>Ἀθάνατον μνήμην διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτῶν κατέλιπον.</i>
• Σκοπό (για)	<i>Διὰ τὴν σφετέραν δόξαν προσάγουσι τοὺς πολλοὺς ἐς τὸν κίνδυνον.</i>

6. Εἰς / ἐς (αρχική σημασία: μέσα σε)· συντάσσεται:	
Με αιτιατική ⁴ και δηλώνει:	
• Τόπο· κίνηση προς τόπο (σε, προς)	<i>Ἀλκιβιάδης ἔπλευσεν εἰς Σάμον.</i> N.E.: Πάει στο σπίτι .
το ενώπιον (μπροστά από)	<i>Εἰς τὸ πρόσθεν τῶν ὀπλων ἐκαθέζοντο.</i> N.E.: Κοκορεύεται στους φίλους του.
το μεταξύ (ανάμεσα σε)	<i>Εἰς τοὺς δημότας ἐνεγράφη.</i> N.E.: Σε πέντε σπίτια το ένα είχε κήπο.
τοπικό τέρμα, ὄριο (σε, μέχρι)	<i>Ἀφικνοῦνται πορευόμενοι εἰς Κερασοῦντα.</i> <i>Τὰ τῶν ἀρχόντων ἀμαρτήματα εἰς ἅπαντας ἀφικνεῖται.</i> N.E.: Ξέρω την περιοχή απ' ἄκρη σ' ἄκρη .
• Εχθρική κατεύθυνση (εναντίον)	<i>Ἀθηναῖοι ἐστράτευσαν ἐς Βοιωτοὺς.</i> N.E.: Ὁρμησε στον φύλακα .
• Χρόνο· χρονικό ὄριο (μέχρι)	<i>Καὶ ἡ ναυμαχία ἐτελεύτα ἐς νύκτα.</i> <i>Καὶ εἰς μὲν τὴν ὑστεραίαν οὐχ ἦκεν.</i> (μέχρι το πέρας της επόμενης ημέρας) N.E.: Σε δύο λεπτά φτάνω.
• Αναφορά (σχετικά με, ως προς, σε)	<i>Ὑμᾶς δ' ἐγὼ ἀξιῶ προθυμοτάτους εἶναι εἰς τὸν πόλεμον.</i> <i>Οὐκ εἰς ἐμὲ μόνον τοιοῦτός ἐστιν.</i> N.E.: Σε τι εἶναι καλός;
• Σκοπό (για)	<i>Ἐς πόλεμον παρεσκευάζοντο.</i> N.E.: Πήγε στο κυνήγι .
• Ποσό (έως, συνολικά, σε σημείο/βαθμό)	<i>Διέφθειραν τριήρεις ἐς διακοσίας.</i> <i>Εἰς τοῦτο ὕβρεως ἦκεις ὥστε σαυτοῦ νομίζεις εἶναι τὰ τῆς πόλεως.</i> N.E.: Το υπολογίζω στα τρία μέτρα .
• Κατάσταση (σε)	<i>Εἰς τοὺς ἐσχάτους κινδύνους τὴν πόλιν καθιστᾷ.</i> N.E.: Εἶμαι σε αναμονή .
• Τρόπο, διανομή (σε)	<i>Τοῖς λοχαγοῖς εἶπε παρατάπεσθαι τὴν ταχίστην εἰς ὀκτώ.</i> (σε βάθος οκτώ ανδρῶν) N.E.: Κόβει το ψωμί σε φέτες .

7. Ἐκ / ἐξ (αρχική σημασία: από μέσα προς τα έξω)· συντάσσεται:	
Με γενική (βλ. και ποιητικό αίτιο, § 66.β) και δηλώνει:	

3. Σπάνια η σύνταξη αυτή (κυρίως στους ποιητές) δηλώνει **χρονική διάρκεια** ή **κίνηση διαμέσου** ενός τόπου:

διὰ νύκτα – διὰ πύχας – διὰ κύμα

4. Οι εμπρόθετοι προσδιορισμοί *εἰς Ἄιδου*, *εἰς διδασκάλων* κτλ. (*εἰς* + γεν.) προέκυψαν από παράλειψη της αιτιατικής *οἶκον* ή *οἴκους*:
Εἰς διδασκάλων ἀξιῶμεν φοιτᾶν.

• Τόπο· τοπική αφετηρία (από) προέλευση (από) • Καταγωγή (από) • Χρόνο· χρονική αφετηρία (από)	Ἐγὼ γὰρ οὐκ ἐξέβην ἐκ τοῦ πλοίου. Πρέσβεις πρὸς ἡμᾶς ἦλθον ἐκ Φωκέων. Ἦρα Ἦφαιστον ἐκ Διὸς ἐγέννησε. Τέθραμμαι ἐκ παιδὸς παρ' ὑμῖν. N.E.: Κρίνει ἐκ των προτέρων. Ἐκ τούτου διαβαίνουνσι πάντες εἰς τὸ Βυζάντιον. Ἐποιοῦντο διαβάσεις ἐκ τῶν φοινίκων. Ἐκ τῶν ψηφισμάτων γνώσεσθε ἃ ἐψηφίσατο ἡ βουλή περὶ αὐτῆς. N.E.: Μιλᾷς ἐκ του ασφαλούς. Ἐκ τῶν πληγῶν ἀπέθανεν ὁ ἀνὴρ. N.E.: Καταδικάστηκε για φόνο ἐξ αμελείας. Ἐκ τῶν νόμων εἰρήνην πρὸς ἀλλήλους οἱ ἄνδρες ἀξιοῦσι. Ὅσα ἐκ τῶν κατηγορηθέντων μέμνημαι ἀπολελόγημαι. N.E.: Δύο ἐξ αυτών βραβεύτηκαν.
• ἄμεση ακολουθία (αμέσως μετά) • Ὑλη (από, με) • Τρόπο, μέσο (με)	
• Αιτία (από, εξαιτίας)	
• Συμφωνία (σύμφωνα με, κατά) • Διαιρεμένο ὅλο (από)	

8. Ἐν (αρχική σημασία: μέσα σε)· συντάσσεται:

Με δοτική⁵ και δηλώνει: • Τόπο· στάση (σε) το μεταξύ (ανάμεσα σε) το ενώπιον (μπροστά / ενώπιον) το πλησίον (κοντά σε)	Ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχη Μήδων πρὸς Ἀθηναίους ἐγένετο. N.E.: Τα εν οίκω μη εν δήμῳ. Οὐ γὰρ ἦν ἀσφαλῶς ἐν τοῖς δένδροις ἐστάναι. Οὐ προδώσω τὸν πατέρα κακῶς ἀκούοντα ἐν ὑμῖν. Ἦλθον εἰς Τραπεζοῦντα πόλιν Ἑλληνίδα οἰκουμένην ἐν Εὐξεινῶ Πόντῳ. (στα παράλια του Εὐξείνου Πόντου)
• Χρόνο· χρονικό πλαίσιο/διάστημα (σε, στη διάρκεια)	Ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ ἀποδίδονται ἀγρὸν Ἀντιφάνει. Πάντ' οἶδεν ὅσα Φιλοκλήμων ἐν τῷ βίῳ διεπράξατο. N.E.: Λιποθύμησε εν πλῶ. Τούτους δῆσας ἐν πέδαις εἰς Μακεδονίαν ἀπέπεμψεν. (αφού τους ἔδε- σε με χειροπέδες) Ἐναυμάχησαν ἐν τάξει. Οἱ στρατηγοὶ ἐβούλοντο ἐν τάχει τὴν ναυμαχίαν ποιῆσαι. N.E.: Συμφωνῶ εν μέρει. Ἐν τοῖς νόμοις τὰς κρίσεις ἐποίησαντο περὶ αὐτῶν. Ἡμᾶς καὶ ἐν τῷ δοῦναι καὶ ἐν τῷ λαβεῖν οἰκείους ὄντας εὐρήσετε. Ἐν τοῖς ἔργοις ὅμοιοι τοῖς ἐχθροῖς γεγονάσι. Ἐν μεγάλῳ κινδύνῳ ἤγοῦντο εἶναι. Ἐν ὑμῖν δ' ἐστὶ δικάζειν τὰ δίκαια. Ἐστὶ μὲν γὰρ τὰ πλείω τοῖς ἀνθρώποις τοῦ βίου ἐν ταῖς ἐλπίσιν.
• Ὅργανο, μέσο ἢ τρόπο (με)	
• Συμφωνία (κατά, σύμφωνα με) • Αναφορά (σε)	
• Κατάσταση (σε) • Εξάρτηση (εξαρτάται από, εἶναι στο χέρι)	

5. Ἡ σύνταξη **ἐν** + γενική προκύπτει ἀπὸ παράλειψη τῆς δοτικῆς **οἴκῳ** ἢ **δόμοις**:
Κολάζεται δὲ Σίσυφος **ἐν Ἄϊδου** πέτρῳ ταῖς χερσὶ καὶ τῇ κεφαλῇ κυλίῳν.

9. Ἐπὶ (αρχική σημασία: επάνω)· συντάσσεται:

α) Με **γενική** και δηλώνει:

- Τόπο·
στάση (πάνω σε)

το πλησίον (κοντά)
το ενώπιον (μπροστά σε)
κατεύθυνση (για, προς)
τέρμα κίνησης (σε)
- Χρόνο·
χρονική διάρκεια (στα χρόνια)

- Εξουσία, επιστασία (επί, σε)

- Διανομή (σε, από)

β) Με **δοτική** και δηλώνει:

- Τόπο·
στάση (επάνω σε)

το πλησίον (κοντά σε)
ακολουθία (πίσω από)
- Χρόνο·
χρονικό σημείο (σε)
χρονική διάρκεια (κατά τη διάρκεια)
χρονική ακολουθία (ύστερα από)
- Αιτία (για, εξαιτίας)
- Επιστασία (επί, σε)
- Προσθήκη (εκτός από)
- Εξάρτηση (εξαρτάται από)
- Σκοπό (για)
- Συμφωνία, όρο, προϋπόθεση
(σύμφωνα με, με τον όρο)

γ) Με **αιτιατική** και δηλώνει:

- Τόπο·
κίνηση προς τα επάνω (επάνω σε)
κίνηση προς τόπο, απλή ή εχθρική
(προς)
τέρμα κίνησης (σε)
τοπική έκταση (σε έκταση)

Ἴκεται **ἐπὶ τῶν βωμῶν** ἐκαθέζοντο.

N.E.: Πατά **ἐπὶ πτωμάτων**, προκειμένου να πετύχει αυτό που θέλει.

Ξενοφῶν κелеύει αὐτοῦ μέναι **ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ**.

Οὐ γὰρ **ἐπὶ μαρτύρων** ἀλλὰ κρυπτόμενα πράσσεται τὰ τοιαῦτα.

Ἀνεχώρησαν **ἐπ' οἴκου**.

Οἱ πελτασταὶ ἀφίκοντο **ἐπὶ τοῦ εὐωνύμου**. (στην αριστερή πτέρυγα)

Ἐπὶ τῶν καιρῶν τούτων ἐχειροτόνησαν Ἀθηναῖοι στρατηγὸν Ἰφικράτην.

Ἐπὶ Ἀλκισθένους ἄρχοντος ἀφικνεῖται ὁ Φιλῶνδας ἐκ τῆς Μακεδονίας.

N.E.: **Επὶ τουρκοκρατίας** η Αθήνα ήταν μια μικρή πόλη.

Ναύαρχον **ἐπὶ τῶν νεῶν** Πολέμωνα κατέστησεν.

N.E.: Είμαι **ἐπὶ της υποδοχής**.

Καὶ ἐγένοντο βάθος οὐκ ἔλαπτον ἢ **ἐπὶ** πεντήκοντα **ἀσπίδων**.

Ἀναβὰς **ἐπὶ τῇ τριήρει** ἀπέπλει.

N.E.: Είναι πρωταθλητής στο άλμα **ἐπὶ κοντώ**.

Ἐστρατοπεδεύσατο **ἐπὶ** τῷ Ἀπιδανῶ **ποταμῷ**.

Ἐτάχθησαν μέντοι **ἐπ' αὐτοῖς** πελτοφόροι, **ἐπὶ** δὲ **τούτοις** οἱ πετrobόλοι.

Ἐπ' ἐξόδῳ πρὸς αὐτοὺς αἱ σπονδαὶ ἦσαν. (στο τέλος τους)

Τοῦτον εἰλήφατ' **ἐπ' αὐτοφώρῳ** ταῦτα πεποιηκότα. (πάνω στην πράξη)
Κῦρος μὲν οὖν οὕτως εἶπεν· ἀνέστη δ' **ἐπ' αὐτῷ** Χρυσάντας καὶ εἶπεν.

Ἐπὶ πολλοῖς τῶν κατηγορημένων ἠγανάκτησα.

Ζητεῖ τὸν στρατηγὸν τὸν **ἐπὶ τῇ δυνάμει** τεταγμένον.

Κάρδαμον μόνον ἔχουσι **ἐπὶ τῷ σίτῳ**.

Τοὺς νόμους εἶναι χρησίμους ἢ ἀχρήστους **ἐφ' ὑμῖν** ἐστίν.

Νόμον εἰσενήνοχ' **ἐπὶ βλάβῃ** τοῦ πλήθους.

Ἔδοξεν αὐτοῖς πυθέσθαι ἀλλήλων **ἐπὶ τίσιν** ἂν τὴν εἰρήνην ποιήsαιντο. (με ποιους όρους)

N.E.: Ενήργησαν **ἐπὶ τη βάσει** των προσδοκιῶν τους.

Οὐκ ἐτόλμησαν **ἐπὶ τοὺς ἵππους** ἀναβῆναι.

Ἀγησίπολις ἐπορεύετο **ἐπὶ τὴν Ὀλυνθον**.

Ἀφίκοντο **ἐπὶ τὸ στρατόπεδον**.

Προυκαλοῦντο δὲ τῶν μακρῶν τειχῶν **ἐπὶ** δέκα **σταδίουs** καθελεῖν ἐκατέρου.

• Χρόνο· χρονική διάρκεια (για)	Τὸ γὰρ Ῥήγιον ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐστασίαζε. Τὴν γῆν ἐπὶ δέκα ἔτη ἐνέμοντο Θηβαῖοι. N.E.: Επὶ χρόνια βασανίζοταν ἀπὸ πονοκεφάλους. Ἦνάγκασε τὸν πληγέντα ἐπὶ τὸν ἱατρὸν ἐλθεῖν. Οὕτω τὴν δευτέραν ἐπὶ τοὺς Ἀμφισσέας στρατείαν ἐποιήσαντο. N.E.: Κλίνατ' ἐπὶ δεξιά. Τούτους ἔγραψεν ἐπαινέσαι καὶ καλέσαι ἐπὶ δεῖπνον. Αὐτὸς προπετῆς ἦν ἐπὶ τὸ πολλοὺς ἀποκτείνειν. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἀνεχώρουν ἐπὶ πόδα. (με τὴν ησυχία τους)
---	---

10. **Κατὰ** (αρχική σημασία: κάτω, προς τα κάτω)· συντάσσεται:

α) Με γενική⁶ και δηλώνει: • Τόπο· στάση (σε) κίνηση ἀπὸ πάνω πρὸς τα κάτω (κάτω ἀπὸ, πρὸς τα κάτω) • Ἐναντίωση (ἐναντίον) • Αναφορά (για, σχετικὰ με) • Χρόνο· χρονική διάρκεια (σε ὅλη τὴ διάρκεια) β) Με αιτιατική (βλ. καὶ β' ὄρο σύγκρισης, § 41, παρατήρηση α') και δηλώνει: • Τόπο· στάση (σε) κίνηση πρὸς τα κάτω (πρὸς τα κάτω) τοπικὴ ἔκταση (σε ὅλη τὴν ἔκταση) κίνηση διαμέσου (διὰ) το ἀπέναντι (ἀπέναντι σε) το πλησίον (κοντὰ σε) τοπικὴ ἀκολουθία (κατόπιν) • Χρόνο· χρονική διάρκεια (κατὰ τὴ διάρκεια) • Τρόπο (με)	Οὕτε τιμῆς τινος ἠξίωσε τὸν κατὰ γῆς. Πολλοὶ δὲ καὶ κατὰ τῶν πετρῶν ῥίψαντες σφᾶς ἀπέθανον. (ἀπὸ τους βράχους κάτω) Πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων κατὰ τῶν οἰκείων φαῦλα ἐργάζονται. N.E.: Υπέβαλε μήνυση κατ' ἀγνώστων. Πολὺς δ' ἔπαινος ἦν κατὰ τῆς ἡμετέρας πόλεως. Κατὰ παντὸς τοῦ αἰῶνος ἀείμνηστον καταλείψει τοῖς ἐπιγιγνο- μένοις τὴν κρίσιν. Κατὰ μέσον τὸν σταθμὸν τοῦτον τάφρος ἦν βαθεῖα. N.E.: Παραδίδει μαθήματα κατ' οἶκον. Πορευόμενοι κατὰ τοὺς γηλόφους ἀφίκοντο εἰς τὰς κώμας. N.E.: Πάω κατὰ το βουνό. [κίνηση πρὸς] Κῦρος ἐπολιόρκει Μίλητον καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν. Οἱ Ἕλληνες ἐψηφίσαντο κατὰ θάλατταν τὴν πορείαν ποιεῖσθαι. Μόνος τῶν κατὰ τοὺς Ἑλλήνας τεταγμένων οὐκ ἔφυγον. Πέραν τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ κατὰ τοὺς ἐρήμους σταθμοὺς ἦν πόλις μεγάλη. N.E.: Μένει κατὰ το Λαύριο. Οἱ δ' Ἀθηναῖοι κατὰ πόδας πλέοντες ὠρμίσαντο ἐν Ἐλαιούντι. (ἀπὸ κοντὰ) Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν καιρὸν Ἀχαιοὶ τοὺς ἐποίκους προέδοσαν. Ἄπαντα κατὰ τὸν πόλεμον ἀπώλεσε. N.E.: Ἦταν ἡρεμος κατὰ τὴν εξέταση. Κατὰ μικρὸν πρὸς ἕκαστα τῶν εἰρημένων ἀπολογίσομαι.
---	---

6. Σπανιότερα ἡ πρόθεσις **κατὰ** + γενική δηλώνει ἐπὶ κληση καὶ προσδιορίζει τὸ ρῆμα ὁμνυμι (ορκίζομαι):
"Ὀμνυμι **καθ' ἱερῶν**". (Ορκίζομαι στα ιερὰ σφάγια.)

• Διανομή, μερισμό (κατά) • Συμφωνία (κατά, σύμφωνα με) • Αναφορά (σχετικά με) • Αιτία (εξαιτίας) • Σκοπό (για) • Ποσό κατά προσέγγιση (περίπου)	Τορώνην προσβαλὼν εἶλε κατὰ κράτος. (με έφοδο) N.E.: Συναντηθήκαμε κατά τύχη. Οἱ δὲ παρήλαυνον τεταγμένοι κατὰ ἵλας καὶ κατὰ τάξεις. N.E.: Χωρίστηκαν κατά ομάδες. Κατὰ τὸ μέγεθος τῆς αὐτοῦ δόξης λόγον παρέχει. Ὅμωμόκατε κατὰ τοὺς νόμους ψηφιεῖσθαι. N.E.: Ψηφίζει κατά συνείδηση. Κατὰ ταῦτα οὐκ ἦν ἀμφισβήτησις. N.E.: Ας εξετάσουμε τα καθ' ἡμᾶς. Ταῦτα δ' ἐπείθοντο κατὰ μῆνιν Ἀπόλλωνος αὐτοῖς συμβεβηκέναι. (εξαιτίας της οργής) Κατὰ θεάν εἰς ἴλιον ἀφικόμην τῆς τε γῆς καὶ θαλάττης. Ἐν τῇ ἐν Μαραθῶνι μάχῃ ἀπέθανον τῶν βαρβάρων κατὰ ἑξακισχιλίου καὶ τετρακοσίου ἄνδρας. N.E.: Κατά πόσο εἶναι ψηλότερο;
---	---

11. **Μετὰ** (αρχική σημασία: μεταξύ, ανάμεσα)· συντάσσεται:

α) Με γενική και δηλώνει: • Τόπο· το μεταξύ (ανάμεσα σε) • Χρόνο· το σύγχρονο (σε καιρό) • Τρόπο (με) • Συμμετοχή, σύμπραξη (μαζί με) • Συμφωνία (σύμφωνα με) • Συνοδεία (μαζί με)	Ἔως ἦν μετ' ἀνθρώπων, μετὰ καλλίστης ὦν δόξης διετέλεσεν. (ανάμεσα στους ανθρώπους / ζωντανός) Μετ' ἀνοκωχῆς οὐ βεβαίου ἔβλαπτον ἀλλήλους. [ἀνακωχῆς] Τάληθ' μετὰ παρρησίας ἐρῶ πρὸς ὑμᾶς. Τὸ κοινὸν τῶν Ἑλλήνων συνέδριον κεκωλύκασι μετὰ βίας. N.E.: Θα ἔλθω μετά χαράς. Ζεὺς κατὰ Τιτάνων μετὰ τῶν τέκνων συνεμάχησε. Καὶ ταῦτ' ἐπράχθη μετὰ ψηφίσματος τοῦ δήμου. Καὶ πάλιν ἐπὶ τῇ ἡσυχίᾳ μείζων ἀπῆντα παρ' ὑμῶν μετὰ γέλωτος θόρυβος. Ἡ βαρβαρική ἀνδρεία μετὰ θυμοῦ ἐστίν. N.E.: Ἦρθε μετά της συζύγου του.
β) Με αιτιατική και δηλώνει: • Τόπο· το μεταξύ (ανάμεσα σε) • Χρόνο· χρονική ακολουθία (ύστερα από) • Τάξη, σειρά (ύστερα από)	Ῥέα κύμβαλον μετὰ χειρᾶς ἔχει. Λέγε δὲ τὴν ἐπιστολὴν ἣν ἔπεμψε Φίλιππος μετὰ ταῦτα. Περδίκκας μετὰ τὴν Ἀλεξάνδρου τελευτὴν τὰς ἀρχὰς ἔνειμε. N.E.: Κοιμάται μετά το φαγητό. Οἱ νόμοι μετὰ τοὺς θεοὺς ὁμολογοῦνται σῶζειν τὴν πόλιν. N.E.: Ἦρθε πρῶτος μετά τον Νίκο.

12. **Παρὰ** (αρχική σημασία: κοντά)· συντάσσεται:

α) Με γενική (βλ. και ποιητικό αίτιο, § 66.β) και δηλώνει: • Τόπο· απομάκρυνση (από)	Παρὰ μὲν Κύρου οὐδεὶς λέγεται αὐτομολῆσαι πρὸς βασιλέα,
--	--

• Προέλευση (εκ μέρους, από) β) Με δοτική και δηλώνει: • Τόπο· το πλησίον (κοντά σε) • Αναφορά, κρίση (κατά την κρίση) γ) Με αιτιατική (βλ. και β' όρο σύγκρισης, § 41, παρατήρηση α') και δηλώνει: • Τόπο· το πλησίον (κοντά σε) • Κατεύθυνση σε πρόσωπο (προς) • Χρόνο· χρονική διάρκεια (κατά τη διάρκεια) • Σύγκριση (σε σύγκριση με) • Εναντίωση (αντίθετα προς) • Εξαίρεση, έλλειψη (παρά) • Αιτία (εξαιτίας)	παρά δὲ βασιλέως πολλὰι μυριάδες πρὸς Κύρον. Ἀφίκοντο παρὰ Δαρείου πρέσβεις. Πολλῶν χρημάτων κρείπτων ὁ παρὰ τοῦ πλήθους ἔπαινος. Ὁ δὲ κλαίων ἐκαθέζετο παρὰ ταῖς ὄχθαις. N.E.: Είναι υπουργός παρά τω πρωθυπουργώ. Δοκεῖς παρ' ἡμῖν οὐ βεβουλεῦσθαι καλῶς. Καθήμενος παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ ὠδύρετο. Λύσανδρος παρὰ τὴν Ἰωνίαν ἐκπλεῖ. Καὶ φεύγει Χαρίδημος ἐς τὴν Ἀσίαν παρὰ βασιλέα Δαρεῖον. Δεῖ τοῖς φίλοις παρὰ τὰς χρείας τὰς βοηθείας παρέχεσθαι. Τοὺς κύκνους φασὶ παρὰ τὸν θάνατον ἄδειν. Παρά τὰλλα ζῶα ὥσπερ θεοὶ ἄνθρωποι βιοτεύουσι. Οἱ Θηβαῖοι τὰς πόλεις παρὰ τοὺς ὄρκους κατειλήφασιν. N.E.: Πῆγε παρά τη θέλησή του. Παρά τρεῖς ἀφεῖσαν ψήφους τὸ μὴ θανάτῳ ζημιῶσαι. Παρ' ὀλίγον ἦλθε καὶ ἁλῶναι ἡ πόλις. (παρά λίγο να κυριευθεῖ) N.E.: Παρά τρίχα ξέφυγε. Οὐδὲ γὰρ Φίλιππος παρὰ τὴν αὐτοῦ ῥώμην τοσοῦτον ἐπηύξηται, ὅσον παρὰ τὴν ἡμετέραν ἀμέλειαν.
--	--

13. *Περί* (αρχική σημασία: ολόγυρα)· συντάσσεται:

α) Με γενική και δηλώνει: • Τόπο (γύρω από) • Αναφορά (σχετικά με) • Αιτία (για) • Σκοπό (για) • Αξία, προτίμηση β) Με δοτική και δηλώνει: • Τόπο (γύρω από) • Αιτία ή αναφορά (για)	Αὐτοὺς Κορίνθιοι περὶ γῆς ὄρων πολέμῳ κατεῖχον. Βούλομαί τι καὶ ἄλλο παράδειγμα περὶ τούτων εἰπεῖν. N.E.: Περί τίνος πρόκειται; Οἱ Θηβαῖοι ἔδεισαν περὶ τῆς πόλεως. Καὶ ἐνταῦθα πρέσβεις ἦκον περὶ φιλίας. Κἀγὼ πρόσθεν δις ἤδη ἦλθον περὶ πολέμου καταλύσεως. Οἱ τότε δικάζοντες τὸ δίκαιον περὶ πολλοῦ ἐποιήσαντο. [περὶ πολλοῦ ποιοῦμαι τι: ενδιαφέρομαι για κάτι, εκτιμῶ πολύ κάτι] Τὰ πλείστου ἀξία περὶ ἐλαχίστου ποιεῖται, τὰ δὲ φαυλότερα περὶ πλείονος. [περὶ ἐλαχίστου ποιοῦμαι τι: θεωρῶ κάτι ἀσήμαντο, ἐλάχιστα εκτιμῶ κάτι, περὶ πλείονος ποιοῦμαι τι: θεωρῶ κάτι σπουδαιότερο, εκτιμῶ περισσότερο] N.E.: Τους έχει περί πολλού. Ὁ πλείστος δὲ φόνος περὶ ταῖς πύλαις αὐταῖς ξυνέβη. Φοβηθεῖς περὶ τῷ χωρίῳ ἔπλει παρὰ τὴν γῆν.
---	--

γ) Με αιτιατική και δηλώνει: • Τόπο (γύρω από) • Χρόνο κατά προσέγγιση (περίπου, την ώρα που) • Ποσό κατά προσέγγιση (περίπου) • Αναφορά (ως προς, σχετικά με) • Ενασχόληση (με)	<i>Περὶ Θήβας ἦν τὸ στρατόπεδον.</i> <i>Ἀλέξανδρος τοὺς περὶ Ἀρέτην ἐμβαλεῖν τοῖς Σκύθαις ἐκέλευσε.</i> N.E.: Οἱ περί τον υπουργό συσκέπτονται. <i>Διαβέβληται ἡ πόλις περὶ τοὺς νυνὶ καιρούς.</i> <i>Καὶ οὐδ' εἰσελθεῖν ἐδύναντο, εἰ μὴ μόλις καὶ περὶ ἡλίου δυσμᾶς.</i> N.E.: Ἐφυγε περί τα ξημερώματα. <i>Ἐν ταῖς μάχαις ἀπέθανον περὶ πεντήκοντα καὶ διακοσίους.</i> N.E.: Ἦταν περί τους τριάντα. <i>Περὶ τοὺς θεοὺς ἀσεβοῦσι.</i> <i>Καὶ Ἀγησίλαος μὲν δὴ περί ταῦτα ἦν.</i>
--	--

14. Πρὸ (αρχική σημασία: μπροστά από)· συντάσσεται:	
Με γενική (βλ. και β' ὅρο σύγκρισης, § 41, παρατήρηση α') και δηλώνει: • Τόπο· το ενώπιον (μπροστά από) • Χρόνο· το προτερόχρονο (πριν) • Υπεράσπιση (υπέρ, για) • Αντιπροσώπευση (εξ ονόματος)	<i>Κύων πρὸ ἐπαύλεως τινος ἐκάθευδε.</i> (κοιμόταν) N.E.: Οἱ εχθροί ἦταν προ των πυλών. <i>Κατέφυγεν εἰς Αἴγιναν μικρὸν πρὸ ἡλίου δυσμῶν.</i> N.E.: Προ ολίγου με ενημέρωσαν για την αλλαγή του προγράμματος. <i>Πρὸ τῆς πατρίδος ἐθέλουσιν ἀποθνήσκειν.</i> <i>Ἐρῶ γὰρ καὶ πρὸ τῶνδε.</i>

15. Πρὸς (αρχική σημασία: απέναντι, προς το μέρος)· συντάσσεται:	
α) Με γενική (βλ. και ποιητικό αίτιο, § 66.β) και δηλώνει: • Τόπο· το πλησίον (προς το μέρος) • Καταγωγή (από την πλευρά) • Αναφορά (σχετικά με, ως προς) • Ωφέλεια (προς όφελος) • Επίκληση (στο όνομα, για όνομα) β) Με δοτική και δηλώνει: • Τόπο· το πλησίον (κοντά σε) το ενώπιον (μπροστά σε) • Ενασχόληση (με) • Προσθήκη (εκτός από) γ) Με αιτιατική (βλ. και β' ὅρο σύγκρισης, § 41, παρατήρηση α') και δηλώνει: • Τόπο· στάση (προς το μέρος)	<i>Χαλκὶς πρὸς τῆς Βοιωτίας κεῖται.</i> <i>Ἐλεύθερος ἦν καὶ πρὸς πατρός καὶ πρὸς μητρός.</i> <i>Εὐβουλίδης ἀνεψιὸς ἦν πρὸς πατρός Ἀγνίᾳ.</i> <i>Ὅ,τι δίκαιόν ἐστι καὶ πρὸς θεῶν καὶ πρὸς ἀνθρώπων, τοῦτο πράττω.</i> <i>Σπονδὰς ποιησάμενος πρὸς Θηβαίων μᾶλλον ἢ πρὸς ἑαυτῶν, οὕτως ἀπῆλθε.</i> <i>Μηδαμῶς, πρὸς θεῶν Ὀλυμπίων, θάνατον ἐκείνων τῶν ἀνδρῶν καταψηφίσθητε.</i> N.E.: Προς Θεού, τι εἶναι αυτά που λες! <i>Τὸ δὲ ἄλλο στράτευμα πρὸς τῇ πόλει ἀπέλιπεν.</i> <i>Ὅπερ τοῦτων ψευδῇ διαμαρτυρίαν πρὸς τῷ ἄρχοντι ἐποιήσατο.</i> <i>Πρὸς ἄλλῳ μετὰ ταῦτα ἐγενόμεθα.</i> <i>Καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις κακοῖς οὗτος ἀπαιδευτος ἀνθρωπός ἐστι.</i> πρὸς ἔω (προς την ανατολή) — πρὸς ἐσπέραν (προς τη δύση) — πρὸς

το ενώπιον (μπροστά σε) - Χρόνο κατά προσέγγιση (περίπου) - Φιλική ή εχθρική διάθεση ή ενέργεια (προς, με ή εναντίον) - Αναφορά (σχετικά με, ως προς) - Σύγκριση (σε σύγκριση με) - Σκοπό (για) - Τρόπο (με) - Ενασχόληση (με)	ἄρκτον (προς τον βορρά) — πρὸς μεσημβρίαν (προς τον νότο) N.E.: Στάσου προς την πλευρά του τοίχου. Τῶν ἀπόντων φίλων μένησο πρὸς τοὺς παρόντας. πρὸς ἑσπέραν (προς το βράδυ) — πρὸς τὴν σελήνην (με το φως της σελήνης) N.E.: Τα λέμε προς το βράδυ. Τὴν πρὸς τοῦτον φιλίαν διαφυλάττουσιν. Ἀντίδικος καθέστηκε πρὸς ἐμέ. N.E.: Αντιτίθεται προς καθετί μοντέρνο. Οὐ πρὸς τὰ λεγόμενα ἀπολογεῖται. N.E.: Το ὕψος του είναι δυσανάλογο προς την ηλικία του. Οὐδὲν τὰ χρήματα πρὸς τὴν εὐγένειαν. Πρὸς τί τοῦτο λέγεις, ὦ Σώκρατες; N.E.: Ὅλα τα κάνει προς ὄφελός του. Ζελεῖται ἔγνω πρὸς βίαν συστρατεῦσαι αὐτοὺς τοῖς βαρβάροις. Ἀπορία γὰρ ὕδατος ἦγε πρὸς ἀνάγκην τὰς πορείας ποιεῖσθαι. (αναγκαστικά) N.E.: Το έμαθα λέξη προς λέξη. Ἐγίνοντο πρὸς τὸ πολιορκεῖν τὴν πόλιν.
---	---

16. **Σύν / ζύν** (αρχική σημασία: μαζί, μαζί με)· συντάσσεται:

Με δοτική και δηλώνει: - Συνοδεία (με) - Συνδρομή (με τη βοήθεια) - Συμφωνία (σύμφωνα με) - Τρόπο (με)	Φαρνάβαζος σύν δώδεκα τριήρεσιν ἐπὶ Χίου ἐστάλη. N.E.: Ἦρθε συν γυναιξί και τέκνοις. Σύν τοῖς θεοῖς ἄρχεσθε παντὸς ἔργου. N.E.: Συν Θεῷ όλα θα πάνε καλά. Σύν τῷ νόμῳ ἐκέλευε τὸν δικαστὴν τὴν ψῆφον τίθεσθαι. Οἱ Μακεδόνες σύν βοῇ ἐς τοὺς Θρᾷκας ἐνέβαλον.
---	---

17. **ὑπέρ** (αρχική σημασία: υπεράνω, πάνω από)· συντάσσεται:

α) Με γενική και δηλώνει: - Τόπο· στάση (πάνω από) - Υπεράσπιση (υπέρ, για) - Αντιπροσώπευση (αντί για) - Αιτία (εξαιτίας, για) - Σκοπό (για) - Αναφορά (σχετικά με) β) Με αιτιατική και δηλώνει: - Τόπο· στάση σε τόπο (πάνω από, πέρα από) - Υπέρβαση μέτρου ή ορίου (πάνω από)	Ἐκάθηντο ἐπὶ τῶν λόφων τῶν ὑπὲρ τῆς πόλεως. Ἐπὲρ τῆς πόλεως μάχεσθε. N.E.: Ἐπεσε υπὲρ πίστεως και πατρίδος. Ἐγὼ ὑπὲρ σου ἀποκρινοῦμαι. Ἐπὲρ τῶν γεγενημένων ὠργίζετο. Πάντα ποιοῦσιν ὑπὲρ τοῦ μὴ διδόναι δίκην. Βουλευέται ὁ δῆμος ὁ Ἀθηναίων ὑπὲρ εἰρήνης πρὸς Φίλιππον. Ἐπολέμει τοῖς Θραξὶ τοῖς ὑπὲρ Ἑλλήσποντον οἰκοῦσι. Οἱ χορηγοὶ ἔστωσαν τὴν ἡλικίαν ὑπὲρ τετταράκοντα ἔτη. Ἀπέκτειναν ὑπὲρ χιλίους. N.E.: Είναι υπὲρ το δέον σχολαστικός.
---	--

18. Ὑπὸ (αρχική σημασία: κάτω από)· συντάσσεται:

α) Με **γενική** (βλ. και ποιητικό αίτιο, § 66.α) και δηλώνει:

- Τόπο (κάτω από)
- Αιτία (εξαιτίας, από)
- Συνοδεία (με συνοδεία)
- Τρόπο (με)

β) Με **δοτική** και δηλώνει:

- Τόπο (κάτω από)
- Υποταγή (υπό την εξουσία)
- Επίβλεψη (υπό την επίβλεψη)

γ) Με **αιτιατική** και δηλώνει:

- Τόπο (κάτω από)
- Χρόνο·
χρονική διάρκεια (κατά τη διάρκεια)
- Υποταγή (υπό την εξουσία)

Ξιφίδια **ὑπὸ μάλης** εἶχον. (κάτω από τη μασχάλη)
Θάσος κακῶς εἶχεν **ὑπὸ** τε **τῶν πολέμων** καὶ **στάσεων**.
Τὰ **τείχη** κατέσκαπτον **ὑπ’ αὐλητρίδων**.
Ὑπὸ σπουδῆς ἐπεσκεύασαν τὰς ναῦς. (με βιασύνη)

Οἱ πολέμιοι ἀντιπαρετάζαντο **ὑπὸ τῷ τείχει**.
Οὕτω καὶ νῦν ἔτι ποιοῦσι οἱ **ὑπὸ βασιλεῖ** ὄντες.
Ἐτύγγανε **ὑπὸ παιδοτρίβῃ** ἀγαθῷ πεπαιδευμένος.

Ξενοφῶν ἐν τῇ **ὑπὸ τὸ ὄρος** κώμῃ ἐσκήνου.
Ἀπῆλθον **ὑπὸ τὰ δένδρα** ἄνθρωποι ὡς ἑβδομήκοντα.
N.E.: Ἐχει 38 °C **ὑπὸ σκιάν**.

Ὑπὸ νύκτα ἐπορεύοντο οἱ ὀπλιῖται.
Αἴγυπτος **ὑπὸ βασιλεία** ἐγένετο.
N.E.: Εἶναι **ὑπὸ τις διαταγές** μου.

§ 157 Οι συνηθέστερες συντάξεις και σημασίες των **καταχρηστικῶν προθέσεων** είναι οι ακόλουθες:

1. Ἄνευ· συντάσσεται:

Με **γενική** και δηλώνει:

- Εξαίρεση, χωρισμό (χωρίς)
- Προσθήκη (εκτός από)

Οὐδείς ἀποθνήσκει **ἄνευ** τῆς ὑμετέρας **ψήφου**.
N.E.: Ἐκανε ένα σχόλιο **ἀνευ σημασίας**.
Ὁ πόλεμος **ἄνευ τοῦ** καλὴν δόξαν **ἐνεγκεῖν** ἐν πᾶσι τοῖς κατὰ τὸν
βίον ἀφθονωτέροις διῆγεν ἡμᾶς. (εκτός του ὅτι ἔφερε καλὴ δόξα)

2. Ἄχρι / ἄχρις· συντάσσεται:

Με **γενική** και δηλώνει ὅριο
τοπικό·
ἢ χρονικό (έως)

Τοὺς δὲ λοιποὺς ἐδίωξεν **ἄχρι τῆς Μαλέας**.
Ἄχρι τῆς τήμερον **ἡμέρας** οὐδὲν πρᾶξαι δυνάμεθα.

3. Ἔνεκα / ἔνεκεν· συντάσσεται:

Με **γενική** και δηλώνει:

- Αιτία (εξαιτίας)
- Σκοπὸ (για, για να)
- Αναφορά (ὅσον αφορά, ως προς)

Ἰδίας **ἐχθρας ἔνεκα** ταῦτα ποιοῦσι.
Πάντα ποιεῖ **ἔνεκα τοῦ** τὴν πατρίδ’ ἐλευθερῶσαι.
N.E.: Βραβεύτηκε **τιμῆς ἔνεκεν**.
Φῶς εἰ μὴ εἶχον, ὅμοιοι τοῖς τυφλοῖς ἂν ἦμεν **ἐνεκά** γε τῶν ἡμετέ-
ρων **ὀφθαλμῶν**.

4. Μέχρι· συντάσσεται:

Με **γενική** και δηλώνει ὅριο·
τοπικό

Οἱ ξύμμαχοι **μέχρι τοῦ Ἰσθμοῦ** ἦλθον.
N.E.: Πήγε **μέχρι το σπῖτι**. [μέχρι + αιτ.]

ή χρονικό (έως)	Οἱ Ἀθηναῖοι ἐναυμάχησαν μέχρι δεΐλης. N.E.: Χόρευε μέχρι το ξημέρωμα . [μέχρι + αιτ.]
5. Πλήν· συντάσσεται:	
Με γενική ή ομοιόπτωτα προς προηγούμενο όρο της πρότασης και δηλώνει εξαίρεση (εκτός από)	Ἄπαντες ἀπέθανον πλήν ενός. Πάντες ἄνθρωποι ἡδέως προσδέχονται τὰς ἐορτὰς πλήν οἱ τύραννοι . N.E.: Πέτυχαν ὅλοι πλην ενός.
6. Χάριν· συντάσσεται:	
Με γενική και δηλώνει σκοπό (για, για χάρη)	Καὶ ταῦτά σοι Γοργίου χάριν ἀπεκρινάμην. N.E.: Ἀς παραλείψουμε τις λεπτομέρειες χάριν συντομίας .
7. Χωρίς· συντάσσεται:	
Με γενική και δηλώνει: - Εξαίρεση, χωρισμό (χωρίς, χωριστά από) - Προσθήκη (εκτός από)	Χωρίς δήπου σοφία ἐστὶν ἀνδρείας . N.E.: Ἐμεινε χωρίς ρεύμα . [χωρίς + αιτ.] Χωρίς δὲ τούτων φύλακας ἐν ταῖς ἀκροπόλεσι τρέφει.
8. Ὡς· συντάσσεται:	
Με αιτιατική και δηλώνει: - Κατεύθυνση σε πρόσωπο (προς) - Ποσό κατά προσέγγιση (περίπου):	Πορεύεται ὥς βασιλέα . N.E.: Πετάχτηκε ὡς τη φίλη της. Ἰππέας εἶχεν ὥς διακοσίους . N.E.: Θα 'ταν ὡς χίλια άτομα .

§ 158 Τα **μόρια** είναι άκλιτες λέξεις που χρησιμοποιούνται στον λόγο με ποικίλες σημασιολογικές αποχρώσεις, προσδιορίζοντας το νόημα ενός όρου ή και όλης της πρότασης στην οποία ανήκουν. Λειτουργούν κατά περίπτωση ως σύνδεσμοι, επιρρήματα, προθέσεις και γενικά δηλώνουν *βεβαίωση, άρνηση, δισταγμό, πιθανότητα, ερώτηση, ευχή, προτροπή, επίταση* κ.ά.

N.E.: Συνήθη μόρια με ποικίλες σημασίες είναι: *ας, για, δα, δεν, θα, καν, μα, μη(ν), να, όχι, σαν, ως* κτλ.

Σημείωση: Στη λειτουργία αρκετών μορίων έχει γίνει αναφορά και σε άλλες σελίδες του Συντακτικού· βλ. ενδεικτικά τα μόρια *ἄτε (δη), οἷα (δη), οἷον (δη)* + αιτιολογική μετοχή στη § 129α, καθώς και τη λειτουργία ορισμένων μορίων ως παρατακτικών ή υποτακτικών συνδέσμων στα κεφάλαια για την παρατακτική και την υποτακτική σύνταξη αντίστοιχα. Οι σχετικές παραπομπές καταχωρίζονται στο Ευρετήριο.

§ 159 Συνήθη μόρια είναι τα ακόλουθα:

1. **ἄν**· χρησιμοποιείται ως:

α) **Δυνητικό**· συντάσσεται με:

- Οριστική ιστορικού χρόνου (βλ. δυνητική οριστική, § 98):
Ἄριστα μὲν οὖν αὐτὸς ἄν ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπελογεῖτο.
- Ευκτική κάθε χρόνου, εκτός του μέλλοντα (βλ. δυνητική ευκτική, § 106):
Καὶ τὰ μὲν ἄλλα μακρότερος ἄν εἴη λόγος περὶ τοῦ δείπνου.
- Απαρέμφατο κάθε χρόνου, εκτός του μέλλοντα (βλ. δυνητικό απαρέμφατο, § 111β):
Ἦγήσατο τᾶληθῆ κατειπὼν διὰ τοῦτο σωθῆναι ἄν.
- Μετοχή, εκτός της τελικής (βλ. δυνητική μετοχή, § 119γ):
Τὰ μὲν ἄλλα σιωπῶ, πόλλ' ἄν ἔχων εἶπεῖν.

➤ Το **ἄν** με οριστική παρατακτικού ή αορίστου είναι δυνατόν να δηλώνει κάτι που γινόταν κατ' επανάληψη στο παρελθόν (βλ. επαναληπτική οριστική, § 99):

Ἀναλαμβάνων οὖν αὐτῶν τὰ ποιήματα διηρώτων ἄν αὐτοὺς τί λέγοιεν.

β) **Αοριστολογικό**· συντάσσεται με υποτακτική και μεταφράζεται «τυχόν», «ίσως» ή μένει αμετάφραστο. Απαντά σε δευτερεύουσες πλάγιες ερωτηματικές (εισάγονται με το *ὅπως*), αναφορικές παραβολικές, αναφορικές υποθετικές, χρονικές υποθετικές και τελικές προτάσεις (βλ. §§ 178.2δ, 194.B2β, 194.A4, 188.2β και 180.2β). Στις χρονικές υποθετικές προτάσεις που εισάγονται με τους χρονικούς υποθετικούς συνδέσμους *ὅταν, ὁπότεν, ἐπὰν* και *ἐπειδὴν* το **ἄν** είναι ενωμένο σε μία λέξη με τους χρονικούς συνδέσμους *ὅτε, ὁπότε, ἐπεὶ, ἐπειδὴ*:

Τοῦτ' ἐξήτασεν, ὅπως ἄν ἡ πρᾶξις γένηται. [πλάγια ερωτηματική]

Μηδένα φίλον ποιοῦ, πρὶν ἄν ἐξετάσης πῶς κέχρηται τοῖς πρότερον φίλοις. [χρονική υποθετική]

Τῆς ὑγιείας πλείστην ἐπιμέλειαν ἔχομεν, ὅταν τὰς λύπας τὰς ἐκ τῆς ἀρρωστίας ἀναμνησθῶμεν. [χρονική υποθετική]

γ) **Υποθετικό**· συντάσσεται με υποτακτική και εισάγει δευτερεύουσες υποθετικές προτάσεις, οι οποίες μαζί με την απόδοση σχηματίζουν υποθετικό λόγο που δηλώνει το προσδοκώμενο (βλ. § 184γ) ή την αόριστη επανάληψη στο παρόν και στο μέλλον (βλ. § 184δ):

Μή μοι ἄχθεσθε, ἄν ὑμᾶς πολλάκις ταῦτὰ διδάξω. [προσδοκώμενο]

Ἀξιώ δ' ὑμᾶς, ἄν μετὰ παρρησίας ποιῶμαι τοὺς λόγους, ὑπομένειν. [αόριστη επανάληψη στο παρόν – μέλλον]

δ) **Ερωτηματικό**: εισάγει δευτερεύουσες πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις ολικής άγνοιας οι οποίες εκφέρονται με υποτακτική (βλ. και § 178.1α):

Σκέψασθε ἂν ἀρέσκη τὸ λεχθέν.

2. **ἄρα**: εκτός από τη λειτουργία του ως παρατακτικού συμπερασματικού συνδέσμου (βλ. § 170.1), απαντά και ως:

α) **Βεβαιωτικό μόριο** με τη σημασία του «πράγματι», «βέβαια». Αντίθετα, εκφράζει αμφισβήτηση σε δευτερεύουσες ειδικές προτάσεις που εισάγονται με τον ειδικό σύνδεσμο *ὥς* και μεταφράζεται «τάχα», «δήθεν»:

Καὶ ἐνενόησα τότε ἄρα καταγέλαστος ὦν. (πράγματι)

Οὐδείς ὑμῖν ἐγκαλεῖ ὥς ἄρα παρέβητέ τι τῶν κοινῇ ὁμολογηθέντων. (ὅτι τάχα)

β) **Πιθανολογικό μόριο** με τη σημασία του «ίσως» σε δευτερεύουσες υποθετικές προτάσεις που δηλώνουν κάτι σχετικά απίθανο:

Ἦν δέ τι ἄρα προσδέωμαι, ὁ πάππος με ἐπιδιδάξει.

3. **ἄρα**: εισάγει ευθείες ερωτηματικές προτάσεις και μεταφράζεται «άραγε», «μήπως». Απαντά συνήθως στις εκφράσεις **ἄρά γε** και **ἄρ' οὖν**:

Ἄρά γε τοῦδε ἐπιθυμεῖτε;

Ἄρ' οὖν οὐ καὶ τὸ λέγειν μία τις τῶν πράξεων ἐστίν;

4. **γάρ**: εκτός από τη λειτουργία του ως παρατακτικού αιτιολογικού συνδέσμου (βλ. § 169), χρησιμοποιείται και με την αρχική σημασία του, αυτή του «βέβαια», «πράγματι», και απαντά μαζί με τον *ἀλλά*: **ἀλλὰ γάρ** (αλλά βέβαια, πράγματι). Σε ζωηρό διάλογο έχει τη σημασία του «βέβαια», «αλήθεια», «αναμφίβολα»:

Ἀλλὰ γάρ οὔτε ὑμεῖς τούτῳ τὴν αὐτὴν ἔχετε γνώμην, οὔθ' οὗτος ὑμῖν.

— Ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦτό γ' ἐφάνη. — Ἐφάνη γάρ.

5. **γέ**: είναι εγκλιτικό μόριο που απαντά συχνά στην Α.Ε. Χρησιμοποιείται ως:

α) **Βεβαιωτικό μόριο** με τη σημασία του «βέβαια». Απαντά και ενωμένο σε μία λέξη με τις προσωπικές αντωνυμίες *α'* και *β'* προσώπου (*ἔγωγε*, *ἐμοῦγε*, *ἔμοιγε*, *σύγε* κτλ.):

Φασὶ δὲ τὸ γέ ἀποκτείνειν μέγα κακούργημα εἶναι.

Περὶ τούτων ἔγωγε τὰς κατηγορίας ποιήσομαι.

β) **Επιτακτικό μόριο** με τη σημασία του «μάλιστα», κυρίως σε διαλόγους. Ενδέχεται το **γέ** να έχει και τη σημασία του «τουλάχιστον»:

— Αὐτὸ νῦν ἀκούοντες πραῦνονται; — Καὶ πολὺ γέ. (Και πολὺ μάλιστα.)

Οἶμά τινας ὑμῶν ἑωρακέναι ἃ λέγω, εἰ δὲ μή, ἀλλ' ἀκηκοέναι γέ. (τουλάχιστον)

6. **δεῦρο**: λειτουργεί ως **προτρεπτικό μόριο** με τη σημασία του «εμπρός λοιπόν» και συντάσσεται με προστακτική (βλ. και τη λειτουργία του *δεῦρο* ως τοπικού επιρρήματος, § 148β):

Καί μοι δεῦρο, ὦ Μέλητε, εἰπέ.

7. **δή**: εκτός από τη λειτουργία του ως παρατακτικού συμπερασματικού συνδέσμου (βλ. § 170.2), απαντά και ως:

α) **Βεβαιωτικό μόριο** με τη σημασία του «πράγματι», «βέβαια»:

Ἀλέξανδρος τὴν στρατιὰν ἐς Ἄορνόν τε ἦγε καὶ Βάκτρα, αἱ δὲ μέγισταί εἰσι πόλεις ἐν τῇ Βακτρίων χώρῃ.

- β) **Επιτατικό μόριο** με τη σημασία του «μάλιστα», ειδικά στη φράση **καὶ δὴ** (και μάλιστα):
Καὶ δὴ καὶ περὶ τῆς εἰς Πύλας στρατείας εἶπον.
- γ) **Προτρεπτικό μόριο** με προστακτική ή με βουλευτική υποτακτική· δηλώνει έντονη προτροπή και μεταφράζεται με το «εμπρός λοιπόν». Απαντά και μαζί με τις προστακτικές **ἄγε, ἔα, ἴθι, φέρε**, που χρησιμοποιούνται επιρρηματικώς και δηλώνουν προτροπή:
Λέγε δὴ, τί φῆς εἶναι τὸ ὄσιον καὶ τί τὸ ἀνόσιον;
Χωρῶμεν δὴ πάντες. (Εμπρός λοιπόν, ας φύγουμε όλοι.)
Φέρε δὴ πρὸς θεῶν κἀκεῖνο σκέψασθε.
- δ) **Χρονικό μόριο** με τη σημασία του «ἤδη», «έως τώρα»:
Πολλάκις δὴ αὐτὸ πέπονθα. (πολλές φορές έως τώρα)
8. **δῆτα, δήπου**· το **δῆτα** χρησιμοποιείται με τη σημασία του «βέβαια», «αναμφίβολα», είναι ισχυρότερο από το **δὴ** και, όταν απαντά σε ερωτήσεις [**τί δῆτα;** (τι λοιπόν;)], εκφράζει ανυπομονησία του ερωτώντος. Το **δήπου**, αντίθετα, είναι ασθενέστερο και ενίοτε χρησιμοποιείται με την πιθανολογική χροιά του «ίσως», «αν δεν απατώμαι»:
Καὶ δῆτα καὶ τεθαύμακα τὴν ἀναισχυντίαν τὴν τούτου.
Τί δῆτα οἶόμεθα;
Ἵστε γὰρ δήπου τοῦτο. (αν δεν απατώμαι)
9. **εἰεν**· σημαίνει «πολύ καλά», «έχει καλώς»:
Τιμᾶται δ' οὖν μοι ὁ ἀνὴρ θανάτου· εἶεν.
— Ἀληθέστατα λέγεις. — Εἶεν.
10. **ἔτι**· σε καταφατικές προτάσεις σημαίνει «ακόμη», ενώ σε αρνητικές έχει τη σημασία του «πλέον», «πια».
 Αντίστοιχα το **οὐκέτι** σημαίνει «όχι πλέον»:
Καὶ ἔτι καὶ νῦν τοῦθ' οὕτως ἔχει.
Ἐδίδου δ' οὐδεὶς ἔτι οὐδέν.
Νῦν οὐκέτι περὶ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἡγεμονίας ἀγωνίζεται.
11. **ἦ**· χρησιμοποιείται με σημασία:
- α) **Βεβαιωτική**· μεταφράζεται «βέβαια», «πράγματι» και απαντά συνήθως με άλλα μόρια: **ἦ ἄρα, ἦ δὴ (που), ἦ μὲν, ἦ ποῦ γε**. Στην περίπτωση μάλιστα που στην πρόταση εκφράζεται υπόσχεση ή όρκος, απαντά το **ἦ μὲν** με ισχυρή επιβεβαιωτική σημασία:
Ἦ καὶ ὁμολογοῦσιν ἀδικεῖν;
Καὶ πάντας ὑμῖν ὄμνυμι τοὺς θεοὺς ἦ μὲν ἐρεῖν τάληθῃ.
- β) **Ερωτηματική**· εισάγει ευθείες ερωτηματικές προτάσεις με τη σημασία του «αλήθεια» ή του «έτσι δεν είναι;» και απαντά συνήθως με άλλα μόρια, όπως **ἦ γάρ, ἦ καί, ἦ που**:
— Μανίαν γάρ τινα ἐφήσαμεν εἶναι τὸν ἔρωτα. Ἦ γάρ; — Ναί.
Ἦ Σώκρατες, ἦ καὶ ταῦτα ὠμολόγητο ἡμῖν τε καὶ σοί;
12. **μά, νή**· είναι ισχυρά **βεβαιωτικά μόρια**, τα οποία λόγω της χρήσης τους σε όρκους ονομάζονται *ομοτικά*. Χρησιμοποιούνται ως καταχρηστικές προθέσεις που συντάσσονται με αιτιατική και σχηματίζουν εμπρόθετους προσδιορισμούς που δηλώνουν επίκληση (βλ. και § 37α):
Οὐ γὰρ δὴ μὰ τὸν Ἡρακλέα τοῦτό γε ὑμῶν οὐδεὶς φοβήσεται.

*Ναὶ μὰ τὸν Δία, ἀληθῆ λέγεις.
Νῆ τὸν Ποσειδῶ καλῶς ἄρα τὴν πόλιν οἰκήσομεν.*

13. **μή**· αρνητικό μόριο (βλ. § 160.2).
14. **μήν**· χρησιμοποιείται ως ισχυρό **βεβαιωτικό μόριο** με τη σημασία του «αλήθεια», «βέβαια», η οποία είναι και η αρχική σημασία του (βλ. την αντιθετική σημασία του στην § 168). Ενίοτε συνάπτεται και με άλλες λέξεις:
Καὶ μὴν καὶ τῶν Ἡρακλέους παίδων σωτῆρες ὠνομάσθησαν.
15. **ναί**· μόριο **καταφατικό-βεβαιωτικό**:
— Πάντα δὲ τὰ μέρη ὑπὸ τοῦ ὅλου περιέχεται; — **Ναί**.
Ἄλλὰ **ναί** μὰ τὸν Δία, ὦ Σώκρατες, καλῶς λέγεις.
16. **οὐ**· αρνητικό μόριο (βλ. § 160.1).
17. **οὖν**· εκτός από τη λειτουργία του ως παρατακτικού συμπερασματικού συνδέσμου (βλ. § 170.2), απαντά και ως **βεβαιωτικό μόριο** και μεταφράζεται «πράγματι», «βέβαια». Με την ίδια σημασία απαντά και στην έκφραση **μὲν οὖν**:
*Συνέφασαν οὖν καὶ οἱ ἄλλοι ταῦτα ταῦτα τῷ Χαιρεφῶντι.
Ἔγωγε ἠγοῦμαι μὲν οὖν, ἔφη.*
18. **περ**· εγκλιτικό **βεβαιωτικό μόριο** που απαντά συνηθέστερα ενωμένο με αναφορικές αντωνυμίες και επιρρήματα ή άλλα μόρια, επιτείνοντας τη σημασία τους. Μεταφράζεται «ακριβώς», «μάλιστα»:
*Πάντα λέγεις οἷά περ ἂν γένοιτο.
Ἀγησίλαος ἐστρατοπεδεύσατο ἔνθαπερ τοὺς πολεμίους εἶδε παρατεταγμένους.*
19. **ποτέ**· εγκλιτικό μόριο που χρησιμοποιείται:
α) Ως **χρονικό επίρρημα** και μεταφράζεται «κάποτε»:
Ταύτην ποτὲ τὴν χώραν κατώκησαν Κιρραῖοι.
β) Σε **ερωτηματικές προτάσεις** με τη σημασία του «άραγε», «τάχα», «τέλος πάντων»:
Φέρε δὴ, ἴδωμεν τί ποτε καὶ λέγομεν περὶ τῆς ῥητορικῆς.
20. **πῶ**· εγκλιτικό μόριο που χρησιμοποιείται σε αρνητικές προτάσεις με τη σημασία του «ακόμη», «έως τώρα». Συχνά απαντά σε σύνθεση με άλλα μόρια, όπως συμβαίνει στις λέξεις **μήπω**, **οὔπω** (όχι ακόμη), **πῶποτε** (ποτέ έως τώρα) κ.ά.:
*Οὐ γάρ πω οὔτοι ἱκανοὶ εἰσιν ἀγωνισταί. (ακόμη)
Οὐδεὶς μέ πω ἠρώτηκεν καινὸν οὐδέν. (έως τώρα)
Ὁ μὲν οὖν Ἀγησίλαος ἐκ τῆς ἀσθενείας οὔπω ἴσχυεν. (δεν ήταν ακόμη πλήρης δυνάμεων)*
21. **τάχα**· δηλώνει πιθανότητα και μεταφράζεται «ίσως». Ενίοτε λειτουργεί και ως επίρρημα με τη σημασία του «γρήγορα», όπως το επίρρημα **ταχέως**:
*Τάχα δ' ἂν τινες, ὦ ἄριστε, καὶ τούτων ἀγνοοῖεν. (ίσως)
Νομοθέται γὰρ γιγνόμεθα ἀλλ' οὐκ ἐσμέν πω, τάχα δὲ ἴσως ἂν γενοίμεθα. (γρήγορα)*

22. **τοί**: εγκλιτικό **βεβαιωτικό μόριο** που τίθεται κατά κανόνα κοντά σε άλλα μόρια, όπως το γέ, ή κοντά σε υποθετικούς και αιτιολογικούς συνδέσμους. Μεταφράζεται «βέβαια», «αναμφίβολα». Απαντά και σε σύνθεση με άλλες λέξεις: **τοίνυν, μέντοι, καίτοι, τοιγάρτοι, τοιγαροῦν** (βλ. §§ 170.3, 168.5 και 170.4):

Ἐαυτοῦ **τοί** κήδεται ὁ προνοῶν ἀδελφοῦ.

Ἄλλ' ἢ γέ **τοί** σοφία, ὦ Σώκρατες, ἀναμφισβητήτως ἀγαθόν ἐστι.

Ἀληθῆ λέγεις, ὦ Σώκρατες· ἐπεὶ **τοί** καὶ ὀρθῶς αὐτὸ ὁ θεὸς εἶπεν.

Καὶ γάρ **τοί** πεποιήκατε τοὺς ῥήτορας φιλοσοφεῖν.

23. **ὥς**: οι χρήσεις του μορίου **ὥς** στον αρχαίο ελληνικό λόγο είναι ποικίλες:

- α) Εισάγει ως **υποτακτικός σύνδεσμος** δευτερεύουσες προτάσεις (ειδικές, πλάγιες ερωτηματικές, αιτιολογικές, χρονικές, τελικές, συμπερασματικές, αναφορικές παραβολικές· βλ. τις οικείες παραγράφους και τον πίνακα 16):

Λέγει γὰρ **ὥς** οὐδὲν ἐστὶν ἀδικώτερον φήμης. [ειδική]

Καὶ τότε μὲν ἐδείπνησαν **ὥς** ἐδύναντο. [αναφορική παραβολική]

- β) Τίθεται στην αρχή κύριων προτάσεων κρίσης, ως **αιτιολογικός παρατακτικός σύνδεσμος** (βλ. και § 179.1, παρατήρηση α'), ή επιφωνηματικών προτάσεων, ως **εμφαντικό επιφώνημα**:

Δέομαι οὖν σου παραμεῖναι ἡμῖν· **ὥς** ἐγὼ οὐδ' ἂν ἐνὸς ἡδίου ἀκούσαιμι ἢ σοῦ τε καὶ Πρωταγόρου διαλεγομένων. (διότι ἐγώ)

Ὡς ὑπερδέδοικά σου. (Πόσο πολύ φοβάμαι για σένα!)

- γ) Συνάπτεται με:

- Αιτιολογική ή τελική μετοχή (βλ. και § 129β και § 130):

Ἐτεροι δ' αἰτοῦσι δωρεὰς **ὥς** σωτήρες τῆς πόλεως **ὄντες**. [αιτιολογική]

Ἱπποκράτης ἐκ τῆς πόλεως ἐξήγαγε τοὺς στρατιώτας, **ὥς** **μαχούμενος**. [τελική]

- Απόλυτο απαρέμφατο (βλ. και § 116.9):

Τοιαῦτ' ἦν ἃ ἔλεγε παρόντων τῶν πρέσβων **ὥς** ἔπος εἶπεῖν ἐξ ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος.

- Κατηγορούμενο του αντικειμένου:

Ἐμὲ δ' οὐχ **ὥς** **πρεσβευτὴν** κρίνουσιν, ἀλλ' **ὥς** **ἐγγυητὴν** Φιλίππου καὶ τῆς εἰρήνης.

- Προσδιορισμό του σκοπού:

Ἐπὶ τῷ λιμένι παρετάξαντο **ὥς** εἰς **ναυμαχίαν**.

- Αριθμητικό ή αιτιατική προσώπου ως **καταχρηστική πρόθεση**, σχηματίζοντας εμπρόθετο προσδιορισμό που δηλώνει ποσό κατά προσέγγιση ή κατεύθυνση σε πρόσωπο αντίστοιχα (βλ. και § 157.8):

Ἀσπίδας ἔλαβον **ὥς** **διακοσίας**. (περίπου διακόσιες)

Γράμματα ἔπεμψε **ὥς** **Ἀλέξανδρον**. (προς τον Αλέξανδρο)

- Επίθετο ή επίρρημα θετικού ή υπερθετικού βαθμού ως **επιτατικό μόριο** με τη σημασία του «όσο γίνεται», «όσο το δυνατόν» (βλ. και § 39.1):

Σκέψασθε δὴ **ὥς** **καλῶς**, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι.

Καὶ στρατεύονται δὲ πάντες, ἵνα ὁ βίος αὐτοῖς **ὥς** **βέλτιστος** ᾖ.

Ὡρα δὲ βουλευέσθαι ὅπως **ὥς** **κάλλιστα** ἀγωνιούμεθα.

- δ) Τονισμένο (**ὥς**) αποτελεί **δεικτικό επίρρημα** και μεταφράζεται «έτσι»:

Ὡςπερ οἱ γραμματισταὶ τοῖς μήπω δεινοῖς γράφειν τῶν παίδων ὑπογράψαντες γραμμὰς τῇ γραφίδι οὕτω τὸ γραμματεῖον διδόασιν καὶ ἀναγκάζουσι γράφειν κατὰ τὴν ὑφήγησιν τῶν γραμμῶν, **ὥς** δὲ καὶ ἡ πόλις νόμους ὑπογράψασα κατὰ τούτους ἀναγκάζει καὶ ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι. (Ὅπως ακριβῶς... έτσι και...)

§ 160 Τα αρνητικά μόρια της Α.Ε. είναι δύο, το **οὐ** και το **μή**, και αντιστοιχούν προς τα *den* και *min* της Ν.Ε.

1. Το αρνητικό μόριο **οὐ** χρησιμοποιείται όταν ο ομιλητής αρνείται ένα γεγονός ή έναν ισχυρισμό. Άρνηση **οὐ** παίρνουν:

α) Οι κύριες προτάσεις κρίσης:

Φωκεῖς οὐ παραδεδώκασιν αὐτῷ τὰ χωρία.

Οὐκ ἄξιον ἦν θαυμάζειν αὐτοῦ.

— *Τὰ τοιαῦτα πάντα ἀθάνατά ἐστιν· ἢ οὐ;* — *Ναί.*

β) Οι δευτερεύουσες προτάσεις κρίσης, δηλαδή οι ειδικές, οι πλάγιες ερωτηματικές (εκτός από αυτές που εκφέρονται με απορηματική υποτακτική), οι ενδοιαστικές, οι αιτιολογικές (εκτός από αυτές που δηλώνουν υποθετική αιτιολογία και εισάγονται με το *εἰ*), οι συμπερασματικές (εκτός από αυτές που εκφέρονται με απαρέμφατο), οι χρονικές που προσδιορίζουν χρονικά κάτι πραγματικό και οι αναφορικές που δηλώνουν κρίση (βλ. σχετικά το κεφ. για την υποτακτική σύνδεση):

Ἀπετόλμα δὲ λέγειν ὥς οὐ κινήσεται ἐκ Μακεδονίας. [ειδική]

Λάρισαν τὴν Αἴγυπτιαν καλουμένην, ἐπεὶ οὐκ ἐπείθετο, ἐπολιόρκει. [αιτιολογική]

Συνειθίσθε ἤδη τὰ δικάγματα τὰ τούτου ἀκούειν, ὥστε οὐ θαυμάζετε. [συμπερασματική]

γ) Το ειδικό απαρέμφατο (βλ. και § 115α):

Ἐγὼ δέ φημι ταῦτα μὲν οὐ λέγειν αὐτόν.

δ) Η επιθετική μετοχή (βλ. και § 121), η **κατηγορηματική**, η **χρονική** (εν μέρει), η **αιτιολογική**, η **εναντιωματική**, η **παραχωρητική** και η **τροπική** (βλ. και §§ 124, 128-129, 132-134):

Νῦν δὲ φανεροὶ γεγόνασιν οὐ τοῦτο διαπράξασθαι βουλευθέντες. [κατηγορηματική]

Περινθίους οὐ βουλομένους ὑπηκόους εἶναι Δαρείου κατεστρέψαντο. [αιτιολογική]

2. Το αρνητικό μόριο **μή** χρησιμοποιείται όταν ο ομιλητής απαγορεύει ή αποκρούει την πραγματοποίηση μιας επιθυμίας. Άρνηση **μή** δέχονται:

α) Οι κύριες προτάσεις επιθυμίας:

Μὴ θορυβεῖτε, ὦ ἄνδρες.

— *Φῶμεν ἢ μὴ φῶμεν αὐτὸν ἐν μέσῳ τῶν παθημάτων εἶναι;* — *Φῶμεν μὲν οὖν.*

β) Οι δευτερεύουσες προτάσεις επιθυμίας, δηλαδή οι πλάγιες ερωτηματικές που εκφέρονται με απορηματική υποτακτική, οι τελικές, οι συμπερασματικές απαρεμφατικές, οι εναντιωματικές, οι παραχωρητικές, οι αναφορικές που δηλώνουν επιθυμία, οι υποθετικές, οι αιτιολογικές υποθετικής αιτιολογίας (εισάγονται με το *εἰ*), οι χρονικές υποθετικές και οι αναφορικές υποθετικές (βλ. το κεφ. για την υποτακτική σύνδεση):

Λέγε οὖν ἡμῖν τί ἐστίν, ἵνα μὴ ἡμεῖς περὶ σοῦ αὐτοσχεδιάζωμεν. [τελική]

Ὁ καθαρίζων μαθὼν, καὶ ἐὰν μὴ καθαρίσῃ, καθαριστὴς ἐστί. [παραχωρητική]

Ἐὰν μὴ τὰ πρὸ τούτων ἀκούσῃτε, οὐδ' ἐκείνοις ὁμοίως παρακολουθήσετε. [υποθετική]

γ) Το τελικό απαρέμφατο (βλ. και § 115β) και το **ἐναρθρο απαρέμφατο** (βλ. και § 113):

Τοῦτον κελεύει μὴ μετέχειν τῶν τῆς πόλεως κοινῶν.

Τὸ μὴ καλῶς λέγειν κακὸν τι ἐμποιεῖ ταῖς ψυχαῖς.

δ) Η τελική μετοχή, η υποθετική μετοχή, καθώς και όποια άλλη περιέχει υπόθεση¹:

Οὐ γὰρ ἔστιν ἄρχειν μὴ δίδόντα μισθόν. (Δεν είναι δυνατόν να... αν δεν...) [υποθετική]

Γενική παρατήρηση

Στη χρήση των αρνητικών μορίων στην Α.Ε. παρατηρείται **πλεονασμός** ύστερα από ρήματα όπως *ἀμφισβητῶ*, *ἀντιλέγω*, *ἀρνούμαι*, *ἀπαγορεύω*, *ἀπιστῶ* κ.τ.ό. Πρόκειται για ρήματα που εμπεριέχουν άρνηση και ως εκ τούτου η άρνηση των απαρεμφάτων που εξαρτώνται από αυτά πλεονάζει και δεν αποδίδεται στη μετάφραση. Όταν μάλιστα τα ρήματα αυτά βρίσκονται σε πρόταση αρνητική, το εξαρτώμενο απαρέμφατο μπορεί να πάρει ως άρνηση και τα δύο μόρια, **οὐ** και **μὴ**. Τότε πλεονάζει το ένα ή και τα δύο, όπως φαίνεται και στη μετάφραση²:

Τούτους ἀπαγορεύει μὴ δημηγορεῖν. (Τους απαγορεύει να αγορεύουν στην εκκλησία του δήμου.)

Καὶ οὐδείς πώποτ' ἀντεῖπεν μὴ οὐ καλῶς ἔχειν αὐτούς. (Και κανείς δεν έχει πει μέχρι τώρα ότι αυτοί δεν είναι καλοί.)

Ἦ Ἰππία, ἐγώ τοι οὐκ ἀμφισβητῶ μὴ οὐχὶ σὲ εἶναι σοφώτερον ἢ ἐμέ. (Εγώ, Ιππία, δεν αμφισβητῶ βέβαια ότι εσύ είσαι σοφότερος από εμένα.)

ΠΙΝΑΚΑΣ 10. ΤΑ ΜΟΡΙΑ

ΒΕΒΑΙΩΤΙΚΑ-ΚΑΤΑΦΑΤΙΚΑ	ΠΡΟΤΡΕΠΤΙΚΑ	ΠΙΘΑΝΟΛΟΓΙΚΑ-ΛΟΡΙΣΤΟΛΟΓΙΚΑ
<i>ναί, ἄρα, γάρ, γέ, δὴ, ἦ, μὴν, οὖν, τοι</i> (βέβαια, πράγματι, αλήθεια), <i>μά, νη</i> (μα· σε όρκους), <i>ἔτι, πῶ</i> (ακόμη, πλέον, έως τώρα), <i>οὕτω</i> (ακόμη), <i>οὐκέτι</i> (όχι πλέον), <i>πῶποτε</i> (ποτέ έως τώρα), <i>εἶεν</i> (πολύ καλά, ας είναι), <i>πέρ</i> (ακριβώς)	<i>δεῦρο, δὴ, ἄγε δὴ, ἔα δὴ, ἴθι δὴ, φέρε δὴ</i> (εμπρός λοιπόν)	<i>ἄν</i> (τυχόν, ίσως), <i>ἄρα</i> (ίσως), <i>ποτέ</i> (άραγε, τάχα), <i>τάχα, ὥς</i> (περίπου)
ΕΠΙΤΑΤΙΚΑ	ΕΡΩΤΗΜΑΤΙΚΑ	ΑΡΝΗΤΙΚΑ
<i>γέ, δὴ</i> (μάλιστα), <i>καὶ δὴ, ὥς</i> (όσο το δυνατόν)	<i>ἄρα</i> (άραγε), <i>ἦ</i> (αλήθεια), <i>ἄν</i>	<i>οὐ, μὴ</i>

1. Τέτοιες μετοχές είναι η **χρονική υποθετική** και η **αναφορική υποθετική** (βλ. και § 128, υποσημ. 6 και § 121, υποσημ. 3):

Οἱ μὴ βουλόμενοι τοῖς πολεμίοις μάχεσθαι ὑφ' ὑμῶν κακῶς πείσονται. (Όσοι τυχόν δε θέλουν να... θα τιμωρηθούν.) [αναφορική υποθετική]

2. Ενδέχεται επίσης να υπάρχουν σε μια πρόταση δύο αρνήσεις (συσσώρευση αρνήσεων): στην περίπτωση αυτή:

α) Όταν η δεύτερη άρνηση είναι απλή, *οὐ* ή *μὴ*, οι δύο αρνήσεις ισοδυναμούν με έντονη κατάφαση:

Τούτων οὐκ ἔστιν ὅστις οὐκ ἂν καταφρονήσειεν. (Όλοι θα τους καταφρονούσαν.)

β) Όταν η δεύτερη άρνηση είναι σύνθετη, *οὐδείς, οὐδέ, μηδείς, μηδὲ* κτλ., ενισχύει την πρώτη και το όλο νόημα είναι έντονα αποφατικό:

Μὴ θῆσθε νόμον μηδένα. (Να μη θεσπίσετε κανέναν νόμο.)

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

Πρότασις μὲν οὖν ἔστι λόγος καταφατικός ἢ ἀποφατικός τινος κατὰ τινος.

Αριστοτέλης, Ἀναλυτικὰ πρότερα, 24α, 17

§ 161 Ο λόγος που συντίθεται από περισσότερες από μία προτάσεις ονομάζεται **σύνθετος** και εκφράζει με μεγαλύτερη ακρίβεια και πληρότητα τη συνθετότητα της σκέψης την οποία εξωτερικεύει. Σε έναν σύνθετο λόγο οι προτάσεις που σχετίζονται μεταξύ τους ως προς το περιεχόμενο παρουσιάζονται με τρεις τρόπους:

- α) Τίθενται η μία δίπλα στην άλλη, χωρίζονται με κόμμα και επομένως δε συνδέονται μεταξύ τους με κάποια συνδετική λέξη. Η απουσία συνδετικών λέξεων δε σημαίνει βέβαια και έλλειψη νοηματικής συνοχής, καθώς αυτή επιτυγχάνεται με τη σειρά με την οποία παρατίθενται οι προτάσεις. Αυτός ο τρόπος παράθεσης των προτάσεων ονομάζεται **ασύνδετο σχήμα**, προσδίδει στον λόγο ένταση και γοργότητα —κυρίως σε αφηγήσεις και περιγραφές— και δεν απαντά συχνά στην απτική πεζογραφία, καθώς αντιστοιχεί σε απλούστερα στάδια πνευματικής εξέλιξης:

Καὶ συμβαλόντες τὰς ἀσπίδας ἐωθοῦντο, ἐμάχοντο, ἀπέκτεινον, ἀπέθνησκον. [Η νοηματική συνοχή επιτυγχάνεται με τη χρονική-λογική ακολουθία των προτάσεων.]

Ἐπὶ σαυτὸν καλεῖς, ἐπὶ τοὺς νόμους καλεῖς, ἐπὶ τὴν δημοκρατίαν καλεῖς. [κλιμάκωση από το μερικό στο γενικό]

N.E.: Φώναζε, έβριζε, απειλούσε τους πάντες.

- β) Συνδέονται με παρατακτικούς συνδέσμους (βλ. § 162): πρόκειται για ισοδύναμες προτάσεις (κύριες με κύριες ή δευτερεύουσες με δευτερεύουσες του ίδιου είδους). Η **σύνδεση** αυτή ονομάζεται **παρατακτική ή σύνδεση κατά παράταξη**:

Τὴν πόλιν ἀνάστατον ἐποίησαν καὶ τὴν Καδμεῖαν κατέλαβον.

Ἐπεὶ δ' ἡμέρα τ' ἦν καὶ φανερόν ἦν τὸ γεγεννημένον, οἱ ὀπλῖται ἐξεβοήθουν. [τὲ - καί συνδέουν παρατακτικά τις δευτερεύουσες προτάσεις «Ἐπεὶ... ἦν» και «[ἐπεὶ] φανερόν ἦν τὸ γεγεννημένον».]

N.E.: • Σώπα **και** μη μιλάς. • Μείνε να φάμε **και** να μιλήσουμε.

- γ) Συνδέονται με υποτακτικούς συνδέσμους, ερωτηματικά μόρια, ερωτηματικές ή αναφορικές αντωνυμίες και ερωτηματικά ή αναφορικά επιρρήματα (βλ. §§ 171-194). Η **σύνδεση** αυτή ονομάζεται **υποτακτική ή σύνδεση καθ' υπόταξη** και αντιστοιχεί σε υψηλό, σύνθετο τρόπο σκέψης, καθώς συνδέει εσωτερικά-λογικά ανόμοιες μεταξύ τους προτάσεις (κύριες με δευτερεύουσες ή δευτερεύουσες από τις οποίες η μία προσδιορίζει την άλλη):

Ἐπεὶ ἐπεσκεύασαν τὰς ναῦς, παρέπλευσαν ἐς Λοκρούς.

Εὖ οἶδα ὅτι, ἐὰν ἀδικῶ, δώσω δίκην. [Συνδέονται υποτακτικά η κύρια πρόταση «εὖ οἶδα» με τη δευτερεύουσα «ὅτι δώσω δίκην» και η δευτερεύουσα «ἐὰν ἀδικῶ» με την επίσης δευτερεύουσα «ὅτι δώσω δίκην».]

N.E.: • Πήγαινε **να** παίξεις. • Λέει **ὅτι** δεν ήξερε **πως** τον γύρευα.

§ 162 Η παρατακτική σύνδεση των προτάσεων γίνεται με συνδέσμους:



Ἡμεῖς **οὔτε** χρήματ' εἰσφέρειν βουλόμεθα, **οὔτε** τῶν κοινῶν ἀπέχεσθαι δυνάμεθα. [συμπλεκτικοί]
 Διαφθείρουσι τοὺς νεωτέρους **ἢ** βελτίους ποιοῦσιν; [διαζευκτικός]
 Ἐγὼ **μὲν** εἰς ταύτην κατέφυγον, **οὗτος δὲ** οὐκ ἐπίστευσεν αὐτῇ. [αντιθετικοί]
 Ἀνήγοντο δὲ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐκ τῆς Χίου πελάγιοι· **ἡ γὰρ** Ἀσία πολεμία αὐτοῖς ἦν. [αιτιολογικός]
 Τὸν αὐτὸν **τοίνυν** τρόπον, ὧς Ἀθηναῖοι, καὶ ὑμεῖς τὴν κρίσιν ταύτην ποιήσασθε. [συμπερασματικός]

Παρατηρήσεις

- α) Παρατακτικά συνδέονται μεταξύ τους όχι μόνο προτάσεις, αλλά και όροι της πρότασης:
 Ὁ δ' ἀκουσίως **καὶ** βιαίως ἀπέθανε.
 Οἱ **τε** σφόδρα νέοι **καὶ** οἱ γέροντες ἀμνήμονές εἰσι.
N.E.: Αγόρασε ψωμί **και** γάλα.
- β) Όταν τρεις ή περισσότερες προτάσεις ή όροι της πρότασης συνδέονται με συμπλεκτικούς ή διαζευκτικούς συνδέσμούς, προκύπτει σχήμα λόγου, που ονομάζεται **πολυσύνδετο**:
 Εἶχομεν ἡμεῖς Πύδναν **καὶ** Ποτείδαιαν **καὶ** Μεθώνην **καὶ** πάντα τὸν τόπον τοῦτον.
N.E.: **Ούτε** εἶδα **ούτε** άκουσα τίποτα **ούτε** θέλω να μάθω.

Α. ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΣΥΜΠΛΕΚΤΙΚΟΥΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥΣ

§ 163 Συμπλεκτικοί παρατακτικοί σύνδεσμοι είναι οι: **καί, τέ, οὔτε, μήτε, οὐδέ, μηδέ**. Η σύνδεση με αυτούς τους συνδέσμούς ονομάζεται **συμπλοκή** και μπορεί να είναι: α) καταφατική και β) αποφατική-αρνητική.

1. Η καταφατική συμπλοκή

§ 164 Η καταφατική συμπλοκή γίνεται:

- α) Με τους συμπλεκτικούς συνδέσμούς **καὶ, τέ** (και), όταν δηλώνεται απλή κατάφαση (απλή καταφατική συμπλοκή):
 Τὴν παρασκευὴν τῶν ἐχθρῶν ὁρᾷτε **καὶ** οὐδὲν δεῖ περὶ τούτων λέγειν.
 Ἀλέξανδρος ἦγεν ἐπὶ τὸν ποταμὸν **καὶ** καταλαμβάνει γέφυραν.
 Ὑπ' ἐμοῦ νυνὶ εἰκότως μισεῖται, ὑπὸ **τε** ὑμῶν δικαίως τιμωρηθήσεται.
N.E.: Πῆρε τὴν τσάντα **και** ἔφυγε.
- β) Με τα ζεύγη των συμπλεκτικών συνδέσμων **καὶ - καί, τέ - καί, τέ - τέ** (και - και), όταν η κατάφαση δηλώνεται με έμφαση (εμφατική καταφατική συμπλοκή):
Καὶ πᾶσιν ἔδωκε πίστεϊς Ἀλέξανδρος **καὶ** ἔλαβε.

ᾧ Σώκρατες, αὐτός **τε** ἀπορεῖς **καὶ** τοὺς ἄλλους ποιεῖς ἀπορεῖν.
Ἐπὶ τούτῳ οἱ **τε** ἄλλοι ἐγέλασαν ὃ **τ'** Ἀγλαΐταδας ἐπεμειδίασε.

N.E.: **Καὶ** ἔδωσε **καὶ** πήρε ἀγάπη.

- γ)** Με τα ζεύγη **ἄμα (τε) - καὶ** (ταυτόχρονα - και), **εὐθύς (τε) - καὶ** (αμέσως μόλις - και), **ἤδη (τε) - καὶ** (ἤδη - και), **οὕτω (τε) - καὶ** (ἀκόμη δεν - και), **σχεδόν (τε) - καὶ** (σχεδόν - και), όταν δηλώνονται **δύο σύγχρονες πράξεις**:

Οἱ πανουργοῦντες **ἄμα τε** πανουργοῦσι **καὶ** πρόφασιν εὐρίσκουσι τοῦ ἀδικήματος.

Εὐθύς τε ἐκ τῆς ἔδρας ἀνεπήδησε **καὶ** τὸ δόρυ ἔλαβε.

Ἦδη τε διὰ τοῦ ὀρόφου ἐφαίνετο πῦρ **καὶ** Σιλανὸς σημαίνει τῇ σάλπιγγι.

N.E.: **Ακόμη δεν** εἶχα ηρεμήσει **καὶ** με σύγχυσε πάλι.

- δ)** Με τα ζεύγη **οὐ μόνον / μὴ μόνον / οὐχ ὅτι / μὴ ὅτι - ἀλλὰ καὶ** (ὄχι μόνο - αλλά και), όταν η δεύτερη από τις προτάσεις που συμπλέκονται δηλώνει κάτι σπουδαιότερο από την πρώτη (**επιδοτική καταφατική συμπλοκή**). Στην περίπτωση αυτή ο σύνδεσμος **ἀλλὰ** δε λειτουργεῖ ως αντιθετικός (βλ. § 168.3), καθώς δεν υπάρχει αντίθεση μεταξύ των συνδεομένων:

Οὐ μόνον ἔλεγε ταῦτα, **ἀλλὰ καὶ** μαρτυρίας παρείχετο περὶ τούτων.

Μὴ μόνον ἐπαινεῖτε τοὺς ἀγαθοὺς, **ἀλλὰ καὶ** μιμεῖσθε.

N.E.: **Ὅχι μόνο** ἀρίστευσε, **ἀλλὰ καὶ** πρώτευσε.

Οι σημασίες του **καὶ**

§ 165 Ο **καὶ** δε λειτουργεῖ μόνο ως **συμπλεκτικός σύνδεσμος**, αλλά και ως¹:

- α) Προσθετικός**· ἔχει τη σημασία του «και επίσης», «και επιπλέον», η οποία ήταν και η αρχική σημασία του ως επιρρήματος:

Ἀκούω **καὶ** ἄλλα ἔθνη τοιαῦτα εἶναι.

Οἱ δὲ **καὶ** τάδε ἀνέγραψαν.

N.E.: Αγόρασε **καὶ** ἓνα φόρεμα.

- β) Επιδοτικός**· ἔχει τη σημασία του «ἀκόμη και»:

Δῶρα **καὶ** θεοὺς ἔπεισαν.

N.E.: Φοβάται **καὶ** τον ἴσκιο του.

- γ) Εναντιωματικός**· συντάσσεται με εναντιωματική μετοχή και μεταφράζεται «αν και» (βλ. και § 132):

Καὶ μεταπεμπομένου αὐτοῦ οὐκ ἐθέλω ἐλθεῖν. (αν και ἔστειλε και με κάλεσε)

N.E.: **Καὶ** τραυματισμένος αγωνίζεται.

- δ) Απορηματικός**· ἔχει τη σημασία του «άραγε», «ακριβώς», «τέλος πάντων» και μπαίνει ύστερα από ερωτηματική αντωνυμία ή ερωτηματικό επίρρημα:

Τί **καὶ** βούλεσθε, ὦ νεώτεροι;

1. Εκτός από τις σημασίες που αναφέρονται στην παράγραφο αυτή, ο σύνδεσμος **καὶ** λειτουργεῖ και ως:

α) **Ομοιωματικός**· απαντά ύστερα από λέξη που δηλώνει ταυτότητα, ομοιότητα ή ισότητα και η λέξη που έπεται του **καὶ** τίθεται αντίδοτικής αντικειμενικής. Μεταφράζεται με το «όπως ακριβώς»:

Ναί, ἄλλ', ὦ Σώκρατες, οὐχ ὁμοίως πεποιήκασι **καὶ** Ὀμηρος. [οὐχ ὁμοίως Ὀμήρῳ]

β) **Παραβολικός**· απαντά σε παραβολικές προτάσεις (βλ. § 194.B) με τη σημασία του «ακριβώς και»:

Ὅποιοι τινες ἂν οἱ προστάται ᾧσι, τοιοῦτοι **καὶ** οἱ ὑπ' αὐτοὺς γίνονται.

ε) Μεταβατικός: μπαίνει στην αρχή περιόδου ή ημιπεριόδου για να μεταβεί ο λόγος από τα προηγούμενα στα επόμενα:

Μετὰ δὲ ταῦτα ἦλθεν ἐξ Ἀθηναίων Θυμοχάρης ἔχων ναῦς ὀλίγας· **καὶ** εὐθὺς ἐναυμάχησαν αὐτὺς Λακεδαιμόνιοι καὶ Ἀθηναῖοι.

N.E.: **Και** στο τέλος, όλα μέλι-γάλα.

2. Η αποφατική συμπλοκή

§ 166 Η αποφατική συμπλοκή γίνεται:

α) Με τους συμπλεκτικούς συνδέσμους **οὔτε - οὔτε, μήτε - μήτε, οὔτε - μήτε, μήτε - οὔτε, οὐδέ - οὐδέ, μηδὲ - μηδὲ** (οὔτε - οὔτε), όταν και οι δύο προτάσεις είναι αποφατικές:

Ἡμεῖς οἱ Ἀρεοπαγῖται **οὔτε** κατηγοροῦμεν **οὔτε** ἀπολογούμεθα.

Ἐγὼ δὲ θρασὺς **οὐτ'** εἰμὶ **μήτε** γενοίμην.

N.E.: **Ούτε** σε είδα **ούτε** σε ξέρω.

β) Με τους συνδέσμους **καὶ οὐ** (και δεν), **καὶ μὴ**, όταν η πρώτη πρόταση είναι καταφατική και η δεύτερη αποφατική:

Ἐρῶ **καὶ οὐ** σιωπήσομαι.

Ἀγώνισαι περὶ αὐτῆς **καὶ μὴ** φεῦγε.

N.E.: • Το εννῶ **και δεν** αστειεύομαι. • Ἄκου **και μη** μιλάς.

γ) Με τους συνδέσμους **οὔτε - τέ, μήτε - τέ** (οὔτε - και), όταν η πρώτη πρόταση είναι αποφατική και η δεύτερη καταφατική:

Παρεμυθοῦντο τὰς πόλεις ὡς **οὔτε** ἀκροπόλεις ἐντειχίσοιεν ἐάσοιέν **τε** αὐτονόμους.

Τούτου ἔνεκα **μήτε** πολεμεῖτε Λακεδαιμονίοις σῶζεσθέ **τε** ἀσφαλῶς ὅποι θέλει ἕκαστος.

N.E.: **Ούτε** ξοδεύτηκα **και** πέρασα ωραία.

δ) Με τα **οὐχ ὅπως / μὴ ὅπως / μὴ ὅτι / οὐχ ὅτι - ἀλλ' οὐδέ / ἀλλὰ μηδὲ** (ὄχι μόνο δεν - αλλά και δεν / αλλά οὔτε), όταν και οι δύο προτάσεις είναι αποφατικές (επιδοτική αποφατική συμπλοκή):

Ἡμῖν δ' **οὐχ ὅπως** περὶ τοῦ τόκου ὁ λόγος ἐστίν, **ἀλλ' οὐδέ** τάρχαῖα ἀπολαβεῖν δυνάμεθα.

Μὴ ὅπως ὀρχεῖσθαι ἐν ῥυθμῷ, **ἀλλ' οὐδ'** ὀρθοῦσθαι ἐδύνασθε.

N.E.: Ὅχι μόνο δε φάνηκε, **αλλ'** οὔτε τηλεφώνησε.

ε) Με τα **οὐχ ὅπως - ἀλλὰ (καὶ)** (ὄχι μόνο δεν - αλλά και), όταν η πρώτη πρόταση είναι αποφατική και η δεύτερη καταφατική (επιδοτική αποφατική συμπλοκή):

Οὐχ ὅπως ἀγανακτοῦμεν, **ἀλλὰ καὶ** χαίρομεν, ὅταν ἀκούσωμεν αὐτοὺς τοιοῦτόν τι διαπεπραγμένους.

Οὐχ ὅπως ὑμῖν τῶν αὐτοῦ τι ἐπέδωκεν, **ἀλλὰ** τῶν ὑμετέρων πολλὰ ὑψήρηται.

N.E.: Ὅχι μόνο δεν πειθαρχεῖ, **αλλά και** αυθαδιάζει.

B. ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΔΙΑΖΕΥΚΤΙΚΟΥΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥΣ

§ 167 Διαζευκτικοί ή διαχωριστικοί παρατακτικοί σύνδεσμοι είναι οι: **ἢ, ἢτοι, εἴτε, ἐάντε, ἄντε, ἤντε**· χρησιμοποιούνται στην παρατακτική σύνδεση ως εξής:

α) Όταν η **διάζευξη** είναι **απλή**, χρησιμοποιείται μόνο ο σύνδεσμος **ἥ**²:

Ἐπισκοπῶμεν τοῦτο, ὃ Εὐθύφρων, **ἥ** ἔῴμεν.

N.E.: Συμφωνεῖς **ἥ** διαφωνεῖς;

β) Όταν η **διάζευξη** είναι **εμφατική**, χρησιμοποιούνται τα ζεύγη των διαχωριστικών συνδέσμων **ἥ - ἥ, ἥτοι - ἥ**.

Όταν μάλιστα η έμφαση δίνεται στο πρώτο μέρος της διάζευξης, χρησιμοποιείται το ζεύγος των συνδέσμων **ἥ - ἥ καὶ** (ή - ή και / ή έστω):

Ἦ πείθεσθε Ἀνύτῳ **ἥ** μή.

Ἦτοι διαλεγέσθω **ἥ** εἰπέτω ὅτι οὐκ ἐθέλει διαλεγέσθαι.

Σὺ δὲ τί σιγᾷς, ὦ Σώκρατες, καὶ οὐχὶ **ἥ** συνεπαινεῖς τι τῶν εἰρημένων **ἥ καὶ** ἐλέγχεις, εἴ τί σοι μὴ καλῶς δοκεῖ εἰρηκέναι;

N.E.: Όλη μέρα **ἥ** παίζει **ἥ** βλέπει τηλεόραση.

γ) Όταν τα συνδεόμενα μέρη είναι ισοδύναμα και δηλώνεται αδιαφορία ως προς την επιλογή του ενός ή του άλλου (**αδιάφορη διάζευξη ή παραδιάζευξη**), χρησιμοποιούνται οι σύνδεσμοι **ἥ - ἥ, εἴτε - εἴτε (καὶ), εἴτε - ἥ, ἐάντε - ἐάντε, ἄντε - ἄντε, ἤντε - ἤντε** (είτε - είτε):

Ἀμεινον γνῶσεσθε τὰς αἰτίας, **εἴτ'** ἀληθεῖς εἰσιν **εἴτε** ψευδεῖς.

Τὸ μὲν ἄξιον κερδαλέον ἐστίν, **ἐάντε** σμικρὸν **ἤ ἐάντε** μέγα, τὸ δὲ ἀνάξιον ἀκερδές.

N.E.: **Εἴτε** έρθεις **εἴτε** δεν έρθεις, το ίδιο μού κάνει.

Γ. ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΑΝΤΙΘΕΤΙΚΟΥΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥΣ

§ 168 Αντιθετικοί παρατακτικοί σύνδεσμοι είναι οι: **μέν, δέ, ἀλλά, ὅμως, μέντοι** (όμως), **καίτοι** (και όμως), **μὴν** (όμως), **ἀλλὰ μὴν** (αλλά όμως, επιπλέον όμως), **καὶ μὴν** (και όμως, εντούτοις), **οὐ μὴν ἀλλὰ** (αλλά όμως), **ἀτὰρ** (όμως, αλλά). Από αυτούς οι σύνδεσμοι **μέν, δέ, μὴν** και **μέντοι** δεν τίθενται στην αρχή της πρότασης³:

Ὁμολογεῖ **μέν** καὶ αὐτός, **ὅμως δέ** καὶ τὸ ψήφισμα ὑμῖν τοῦ δήμου ἀναγνώσεται.

Ἐγὼ μὲν οἶμαι οὐδέν. **Ἀλλὰ μὴν** ὥς ἀληθῆ λέγω λαβέ μοι πρῶτον ταύτην τὴν μαρτυρίαν.

Καλῶς γάρ, ὦ ἑταῖρε, λέγει. **Ἀτὰρ** Λυσίας ἦν ἐν ἄστει.

Συνηθέστερα χρησιμοποιούνται:

1. Οι σύνδεσμοι **μέν - δέ**, οι οποίοι συνδέουν προτάσεις με αντίθετο ή διαφορετικό περιεχόμενο. Σε περίπτωση

2. Το **ἥ** λειτουργεί επίσης ως:

α) **Επανορθωτικό**: έχει τη σημασία του «ή καλύτερα», για να τροποποιήσει κάτι που ήδη ειπώθηκε:

Ἐροῦ τὴν κυναγὸν Ἄρτεμιν· **ἥ** ἴγῳ φράσω. (Ρώτα την κυνηγό Ἄρτεμη· ή καλύτερα θα σου πω εγώ.)

N.E.: Θα έρθω· **ἥ** μάλλον έλα εσύ.

β) **Διασαφητικό**: τίθεται στην αρχή ερωτηματικής πρότασης που διασαφηνίζει το περιεχόμενο προηγούμενης γενικής ερώτησης:

Τί πνικᾶδε ἀφίξει, ὦ Κρίτων; **ἥ** οὐ πρῶ ἐπὶ ἐστί;

N.E.: Γιατί λες ψέματα; **ἥ** με θεωρεῖς χαζό;

γ) **Εναντιωματικό**: έχει τη σημασία του «αλλιώς», «διαφορετικά», «σε αντίθετη περίπτωση»:

Οὐκ ἔξεσιν αὐτῷ εἰς τὸ ἱερὸν εἰσέναι, **ἥ** ἀποθανεῖται.

N.E.: Θα τηρεῖς τους κανόνες **ἥ** μὴν παίζεις καθόλου.

3. Στην αντιθετική σύνδεση τα μέρη που συνδέονται είτε αντιτίθενται απόλυτα μεταξύ τους (**αρνητική αντίθεση**) είτε το ένα περιορίζει την ισχύ του άλλου, χωρίς να αλληλοαποκλείονται (**περιοριστική αντίθεση**):

Τὴν ἐν τῇ πόλει περὶ Τιμάρχου φήμην οὐκ ἐγὼ τοῦτῳ παρεσκεύασα, **ἀλλ'** αὐτὸς οὕτως ἑαυτῷ. [αρνητική]

Τὸ δ' αἶπνον οὐκ ἀγνοεῖς **μέν, ὅμως δέ** φράσω σοι καὶ γῶ. [περιοριστική]

έντονης αντίθεσης του δεύτερου μέρους προς το πρώτο, χρησιμοποιούνται οι σύνδεσμοι **μὲν - δ' αὖ / μέντοι / ὅμως δέ / οὐ μὴν (ἀλλά)**:

Τὴν **μὲν** εἰρήνην διέλυσε, τὸν **δὲ** πόλεμον κατεσκεύασεν.

Οἱ **μὲν** ἔφευγον, οἱ **δ' αὖ** ἐδίωκον.

Καὶ κραυγὴ **μὲν** οὐδεμία παρῆν, **οὐ μὴν** οὐδὲ σιγή.

N.E.: Ο **μὲν** Νίκος εἶναι τεμπέλης, ο **δὲ** Κώστας επιπόλαιος.

- Ὃταν το **μὲν** δεν ακολουθεῖται ἀπὸ το **δὲ** (σχῆμα ἀνανταπόδοτο), τότε λειτουργεῖ ὡς μόριο με τη σημασία του «βέβαια», «μάλιστα» (βεβαιωτικό **μὲν**) ἢ του «τουλάχιστον»:

Ἐγὼ **μὲν** λέγω, ἔφη, καὶ Σεύθης τὰ αὐτά. (βέβαια)

Λέγεται δὲ καὶ ὅδε ὁ λόγος, ἐμοὶ **μὲν** οὐ πιθανός. (τουλάχιστον)

2. Ο σύνδεσμος **δέ**, χωρὶς να προηγείται ο σύνδεσμος **μὲν**, με τη σημασία του «όμως», «ἀλλά». Ενδέχεται, ωστόσο, να χρησιμοποιεῖται καὶ ὡς **μεταβατικός**⁴:

Εἶμι ὁ κατηγορῶν ἐξ ἀρχῆς ἐγὼ τούτων, τούτων **δ'** οὐδεὶς ἐμοῦ. [αντιθετικός]

Δημοσθένης γράφει ψήφισμα ἐκκλησίαν ποιεῖν τοὺς πρυτάνεις τῇ ὁγδόῃ ἰσταμένου τοῦ ἐλαφηβολιῶνος μηνός. Μετὰ **δὲ** ταῦτα ἦκον οἱ Φιλίππου πρέσβεις. [μεταβατικός]

3. Ο σύνδεσμος **ἀλλά**, ο οποίος τίθεται⁵:

- α)** Σε περίπτωση έντονης αντίθεσης μιας καταφατικής πρότασης προς προηγούμενη αποφατική (σχῆμα κατ' ἄρση καὶ θέση)⁶. Ὃταν μάλιστα η αποφατική πρόταση περιέχει τις λέξεις **ἄλλος** ἢ **ἕτερος**, ο **ἀλλά** ἔχει τη σημασία του «παρὰ μόνο» καὶ δηλώνει ἐξαίρεση. Την ἴδια σημασία ἔχει ὕστερα ἀπὸ ἀρνητική πρόταση καὶ ο **ἀλλ' ἢ**:

Οὐ γὰρ ὁ θάνατος δεινόν, **ἀλλ'** ἢ περὶ τὴν τελευταίην ὕβρις φοβερά.

Ἐν τῷ μέσῳ ἄλλη μὲν πόλις οὐδεμία οὔτε φιλία οὔτε Ἑλληνίς, **ἀλλὰ** Θραῖκες Βιθυνοί.

Ἀργύριον μὲν οὐκ ἔχω **ἀλλ'** ἢ μικρόν τι τάλαντον.

N.E.: Δεν το ξέρω, **ἀλλά** θα το μάθω.

- β)** Ὑστερα ἀπὸ υποθετική ἢ αιτιολογική πρόταση καὶ ἔχει τη σημασία του «τουλάχιστον»:

Εἰ σῶμα δοῦλον, **ἀλλ'** ὁ νοῦς ἐλεύθερος.

- γ)** Στην αρχὴ περιόδου ὕστερα ἀπὸ αποφατική ἢ ἐρωτηματική πρόταση καὶ ἔχει τη σημασία του «ἀπεναντίας»:

Μὴ φθονήσης, **ἀλλ'** ἐπίδειξον. **Ἄλλ'**, ὦ Σώκρατες, ἔφη, οὐ φθονήσω. (Μὴν ἀρνηθεῖς ἀπὸ φθόνο, ἀλλὰ δείξε μας. Ἀπεναντίας, Σωκράτη, εἶπε, δε θα ἀρνηθῶ.)

4. Ο σύνδεσμος **ὅμως**, ο οποίος συχνὰ ἐκφέρεται μαζί με ἄλλους ἀντιθετικούς συνδέσμους: **ὅμως δέ, ἀλλ' ὅμως, ὅμως μέντοι**. Συνήθως τίθεται ὕστερα ἀπὸ ἐναντιωματική πρόταση ἢ ἐναντιωματική μετοχή:

Καλῶς εἴρηκας. **Ὅμως δ'** ἔτι λέγε τὸ τρίτον.

Γιγνώσκων ὁ ἄνθρωπος τὰ κακὰ ὅτι κακὰ ἐστίν, **ὅμως** αὐτὰ ποιεῖ.

N.E.: • Μεγάλωσε **κι ὅμως** δεν ωρίμασε. • Ἀν καὶ πικράθηκε, **ὅμως** δεν εἶπε τίποτα.

4. Ὃταν ο **δέ** ἐκφέρεται με το **μᾶλλον**, ἐκφράζει ἐπανόρθωση των προηγουμένων (**ἐπανορθωτικός**):

Λέγω δὴ αὐτὸ μετὰ τοῦτο, **μᾶλλον δ'** ἐρωτῶ.

5. Ἐκτός ἀπὸ τις χρήσεις που ἀναφέρονται στην παράγραφο αὐτή, ο **ἀλλά** χρησιμοποιεῖται ἐπίσης:

- α) Με ρῆμα σε προτροπική υποτακτική ἢ σε προστακτική· δηλώνει έντονη προτροπή καὶ ἔχει τη σημασία του «εμπρός λοιπόν»:

Περὶ τοῦ μεγίστου νῦν βουλευόμεθα τῶν ἡμετέρων. **Ἄλλ'** ὁρᾶτε εἰ δοκεῖ χρῆναι οὕτω ποιεῖν.

- β) Σε ἐρωτηματικές προτάσεις με το ἐρωτηματικό μόριο **ἢ (ἀλλ' ἢ)**· ἐκφράζει έντονη βεβαιότητα του ἐρωτῶντος, ἐνῶ η ἐρώτηση εἶναι συνήθως ρητορική (§ 5):

Ἄλλ' ἢ, τὸ λεγόμενον, κατόπιν ἐορτῆς ἤκομεν;

6. Κάποιες φορές ἀντιτίθεται με τον **ἀλλά** ἓνα στοιχεῖο ἀποφατικό με ἓνα προηγούμενο καταφατικό:

Ταῦτα πάντα γέγονε διὰ τὴν ἡμετέραν ἄνοιαν, **ἀλλ'** οὐ διὰ τὴν ἐκείνου δύναμιν.

5. Οι σύνδεσμοι **μέντοι** (όμως, αλλά όμως) και **καίτοι** (και όμως). Όταν μάλιστα συνδέονται περίοδοι ή ημιπερίοδοι, απαντά συνηθέστερα ο **καίτοι**. Δεν είναι επίσης σπάνια η λειτουργία των **μέντοι** και **καίτοι** ως βεβαιωτικών μορίων, με τη σημασία του «βέβαια», «αλήθεια»:

Ἐπειδὴν **μέντοι** τοῦτο γένηται, νίκη δ' ὑμῖν ἔσται, ἐμοὶ **μέντοι** θάνατος. [βεβαιωτικός – αντιθετικός]

Ἰφελείαν οὐδεμίαν ἐν τούτοις ἔφη ὄρᾱν· **καίτοι** οὐκ ἀνήκοος τούτων ἦν. [αντιθετικός]

Μόνος ἀνθρώπων αἴτιος ἦν αὐτῷ τῆς σωτηρίας. **Καίτοι** τίς ἂν μείζων ταύτης εὐεργεσία γένοιτο; [βεβαιωτικός]

Δ. ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΟΥΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥΣ

§ 169 Ως αιτιολογικός παρατακτικός σύνδεσμος λειτουργεί ο **γὰρ** (γιατί). Ο **γὰρ** συνδέει περιόδους ή ημιπεριόδους και δεν τίθεται ποτέ στην αρχή της πρότασης. Απαντά επίσης στις εκφράσεις **καὶ γὰρ** (διότι και, και μάλιστα, καθόσον μάλιστα), **καὶ γὰρ καὶ** (και πράγματι), **ἀλλ' οὐ γὰρ** (αλλά όμως δεν), **γὰρ δὴ / γὰρ οὖν** (γιατί βέβαια), **γὰρ δήπου** (γιατί αναμφίβολα) κτλ.:

Οἱ δ' ἄλλοι κατέφυγον πρὸς Ἀγισίλαον· ἐγγὺς **γὰρ** ἔτυχεν ὦν.

Μετὰ δὲ τοῦτο ἤρξατο λόγου ὁ Φαρνάβαζος· **καὶ γὰρ** ἦν πρεσβύτερος.

Παρατηρήσεις

- α) Ο **γὰρ** απαντά και με τη διασαφητική-επεξηγηματική σημασία του «δηλαδή»: επεξηγεί τα προηγούμενα και τίθεται, συνήθως, ύστερα από δεικτικές λέξεις ή ύστερα από εκφράσεις όπως **τὸ μέγιστον, σημεῖον δέ, τεκμήριον δέ** κ.τ.ό.⁷:

Σκοπεῖν δὲ χρὴ καὶ ἐκ τῶνδε, ὧς ἄνδρες δικασταί. Πάντες **γὰρ** ἐπίστασθε ὅτι ἐν τῇ προτέρᾳ δημοκρατίᾳ πολλοὶ τὰ δημόσια ἔκλεπτον.

Τεκμήριον δὲ τούτου ὑμῖν μέγιστον ἔρω. Πρῶτον μὲν **γὰρ** Ἀλκιβιάδης ἔπλει ἐπὶ τῆς ἐμῆς νεώς.

- β) Ως παρατακτικοί μπορεί να λειτουργήσουν και οι υποτακτικοί αιτιολογικοί σύνδεσμοι **ὥς, ἐπεὶ**, όταν βρίσκονται στην αρχή περιόδου ή ημιπεριόδου (βλ. § 179.1, παρατήρηση α').

Ε. ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΟΥΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥΣ

§ 170 Ως συμπερασματικοί παρατακτικοί σύνδεσμοι λειτουργούν οι **ἄρα, οὖν, γοῦν, οὐκοῦν, οὕκουν, τοιγαροῦν, τοιγάρτοι, τοίνυν, δὴ, ὥστε**. Από αυτούς οι σύνδεσμοι **ἄρα, δὴ, οὖν, γοῦν, τοίνυν** δεν απαντούν στην αρχή της πρότασης. Πιο συγκεκριμένα:

1. Ο σύνδεσμος **ἄρα** (λοιπόν) χρησιμοποιείται για να δηλώσει συμπέρασμα που προκύπτει λογικά από προηγούμενους συλλογισμούς:

Δεῖ **ἄρα**, ἔφη, τὸν ἀνδριαντοποιὸν τὰ τῆς ψυχῆς ἔργα τῷ εἶδει προσεικάζειν.

Ὁ **ἄρα** ἐπίσταται ἕκαστος, τοῦτο καὶ σοφός ἐστιν.

7. Σχετικός είναι και ο **γὰρ** που χρησιμοποιείται με τη σημασία του «λοιπόν» στην αρχή διήγησης για την οποία έχει ήδη γίνει λόγος (**διηγηματικός**):

Δοκεῖ οὖν μοι ἀνάγκη εἶναι διηγήσασθαι σοὶ τὸ διήγημα τοῦτο. Λέγεται **γὰρ** γυνή ποτε πρεσβυτὴς Ὀλυμπίασι παρελθοῦσα εἰς τὸ στάδιον ἐστάναι τε ἅμα τοῖς ἀνδράσι καὶ θεάσασθαι τοὺς ἀγωνιζομένους.

2. Οι σύνδεσμοι **δή, οὖν, γοῦν** (λοιπόν, έτσι λοιπόν) δηλώνουν συμπέρασμα πραγματικό, που προκύπτει ως αποτέλεσμα υπαρκτών καταστάσεων. Ο σύνδεσμος **δή** ύστερα από χρονικές προτάσεις εκφέρεται μαζί με τα χρονικά επιρρήματα **τότε** ή **ἐνταῦθα** (τότε πια, τότε πλέον) και τονίζει το αποτέλεσμα της περιγραφόμενης από τη χρονική πρόταση κατάστασης⁸:
- Ἐλεγόν τινες ὅτι κατίδοιεν πυρά· ἐδόκει **δή** τοῖς στρατηγοῖς οὐκ ἀσφαλὲς εἶναι διασκηνοῦν.
Τὸ γὰρ μεθύειν λήθην ἐμποιεῖ πάντων τῶν πράττειν δεομένων. Οἱ **οὖν** τούτου ἀκρατεῖς ἀδύνατοί εἰσιν ἐπιμελεῖσθαι.
Δοκεῖ γὰρ ἡ ψυχὴ τὸ σῶμα συνέχειν· ἐξελθούσης **γοῦν** σήπεται.
Ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο πάντες ἐπὶ τὸ ἄκρον, **ἐνταῦθα** **δή** περιέβαλλον ἀλλήλους δακρύνοντες.*
3. Ο σύνδεσμος **τοίνυν** (λοιπόν) εισάγει συμπέρασμα πραγματικό κατά την κρίση του ομιλητή —γι’ αυτό και σχετικά ανίσχυρο— ή χρησιμοποιείται ως μεταβατικός στις εκφράσεις **καὶ τοίνυν** (και λοιπόν), **ἔτι τοίνυν** (ακόμα λοιπόν), **μετὰ ταῦτα τοίνυν** (μετά από αυτά λοιπόν):
- Μὴ **τοίνυν**, ἐπειδὴ γε ἔστιν, ὦ βουλή, σῶσαί με δικαίως, ἀπολέσσητε ἀδίκως.
Καὶ τοίνυν τὰ τούτοις ἐξῆς πειράσομαι φράζειν.
Μετὰ ταῦτα τοίνυν ἐκάλουν ὑμᾶς.*
4. Οι σύνδεσμοι **τοιγάρτοι, τοιγαροῦν** (γι’ αυτό ακριβώς λοιπόν) εισάγουν συμπέρασμα που εκφράζεται με βεβαιότητα:
- Οὐ γὰρ ἐκ τοῦ λόγου μόνον τὴν ψῆφον φέρουσι. **Τοιγάρτοι** διατελεῖ τοῦτο τὸ συνέδριον εὐδοκιμοῦν ἐν τῇ πόλει.
Τῷ ὧμῳ τὰ βάρη κινουῖμεν. **Τοιγαροῦν** καὶ πονοῦμεν τὸν ὧμον μάλιστα.*
5. Ο σύνδεσμος **οὐκοῦν** (λοιπόν) εισάγει καταφατικό συμπέρασμα, ενώ ο σύνδεσμος **οὐκουν** (λοιπόν δεν) εισάγει αποφατικό συμπέρασμα:
- Οὐκοῦν** ὁ μὲν τὰ δίκαια πράττων δίκαιος, ὁ δὲ τὰ ἄδικα ἄδικος.
Οὐκουν ἐκ τῶν κάτω ὁ ἰδρῶς ἀλλ’ ἐκ τῆς κεφαλῆς γίνεται.*
6. Ο σύνδεσμος **ὥστε** χρησιμοποιείται ως παρατακτικός, όταν βρίσκεται στην αρχή περιόδου ή ημιπεριόδου και δεν ακολουθεῖ άλλη κύρια πρόταση (βλ. και § 181.1). Εισάγει ισχυρό συμπέρασμα και μεταφράζεται «επομένως», «γι’ αυτό»:
- Ὁ γὰρ χρόνος καὶ ἡ ἐμπειρία τὰ μὴ καλῶς ἔχοντα ἐκδιδάσκει τοὺς ἀνθρώπους. **Ὡστε** οὐ δεῖ ὑμᾶς ἐκ τῶν τοῦ κατηγοροῦ λόγων τοὺς νόμους καταμανθάνειν.*

8. Οι σύνδεσμοι **οὖν** και **δή** χρησιμοποιούνται και ως: α) **ανακεφαλαιωτικοί** των προηγούμενων, β) **αναληπτικοί**, ύστερα από παρένθεση, αποκαθιστώντας τη συνέχεια του λόγου:

*Ὡς μὲν **οὖν** οὐδενὶ ἔνοχος τῶν κατηγορημένων ὁ διωκόμενός ἐστιν, ἀποδέδεικται. [ανακεφαλαιωτικός]
Ἐπεὶ δὲ οἱ τελευταῖοι τῶν Ἑλλήνων κατέβαινον εἰς τὰς κώμας ἀπὸ τοῦ ἄκρου ἤδη σκοταῖοι (διὰ γὰρ τὸ στενὴν εἶναι τὴν ὁδὸν ὅλην τὴν ἡμέραν ἢ ἀνάβασις αὐτοῖς ἐγένετο καὶ ἡ κατάβασις), **τότε** **δή** συλλεγέντες τινὲς τῶν Καρδούχων τοῖς τελευταίοις ἐπετίθεντο. [αναληπτικός]*

ΠΙΝΑΚΑΣ 11. Η ΠΑΡΑΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ

ΣΥΝΔΕΣΗ – ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ	ΣΗΜΑΣΙΑ	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ
ΜΕ	ΣΥΜΠΛΕΚΤΙΚΟΥΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥΣ	
ΣΥΜΠΛΟΚΗ 1. ΚΑΤΑΦΑΤΙΚΗ α) Απλή: καί, τὲ β) Εμφαστική: - καὶ - καί, τὲ - καί, τὲ - τὲ - ἄμα (τε) - καί, εὐθύς (τε) - καί, ἥδη (τε) - καί, οὕτω (τε) - καί, σχεδόν (τε) - καί γ) Επιδοτική: οὐ μόνον / μὴ μόνον / οὐχ ὅτι / μὴ ὅτι - ἀλλὰ καὶ 2. ΑΠΟΦΑΤΙΚΗ-ΑΡΝΗΤΙΚΗ α) Απλή: - καὶ οὐ, καὶ μὴ - οὔτε - τέ, μήτε - τὲ - οὔτε - οὔτε, μήτε - μήτε, οὔτε - μήτε, μήτε - οὔτε, οὔδε - οὔδε, μὴδὲ - μὴδὲ	καὶ - καὶ - καί - ταυτόχρονα - καί, αμέσως μόλις - καί, ἥδη - καί, ἀκόμη δεν - καί, σχεδόν - καί: δηλώνει το σύγχρονο δύο πράξεων. ὄχι μόνο - ἀλλὰ καὶ καὶ δεν, καὶ μὴ οὔτε - καί: υπάρχει ἄρνηση στη μία από τις δύο προτάσεις. οὔτε - οὔτε: υπάρχει ἄρνηση και στις δύο προτάσεις.	Ψεύδεται καὶ οὐκ ἀληθὴ λέγει. - Ὑπὲρ ὑμῶν καὶ θυσίας θύσει καὶ εὐχὰς εὔξεται. Ἦδη τε ἦν μέσον ἡμέρας καὶ οὕτω καταφανεῖς ἦσαν οἱ πολέμιοι. Οὐ μόνον κατέφαγεν, ἀλλὰ καὶ κατέπιεν. - Διέμεινα δ' ἐγὼ καὶ οὐ προῦδωκ' ἐμαυτόν. Οὔτε ἐπεμείνυντο παρ' ἀλλήλους κατασπάντες τε ξυνεχῶς ἐπολέμουν. Οὔτε ἤρξατο λέγειν τὰ βέλπιστα οὔτε νῦν διατελεῖ πράπτων τὰ συμφέροντα τῷ δήμῳ.

ΣΥΝΔΕΣΗ – ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ	ΣΗΜΑΣΙΑ	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ
β) Επιδοτική: - οὐχ ὅπως - ἀλλὰ (και) - οὐχ ὅπως / μὴ ὅπως / οὐχ ὅτι / μὴ ὅτι - ἀλλ' οὐδέ / ἀλλὰ μὴδέ	- όχι μόνο δεν - αλλά και: υπάρχει άρνηση στη μία από τις δύο προτάσεις. - όχι μόνο δεν - αλλά ούτε: υπάρχει άρνηση και στις δύο προτάσεις.	- Ἡ γῆ οὐχ ὅπως τινὰ καρπὸν ἤνεγκεν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὕδωρ ἐκ τῶν φρεάτων ἐπέλειπεν. - Οὐχ ὅπως τῆς κοινῆς ἐλευθερίας μετέχουμεν, ἀλλ' οὐδέ δουλείας μετρίας τυχεῖν ἠξιώθημεν.
Μ Ε Δ Ι Α Σ Ε Υ Κ Τ Ι Κ Ο Υ Σ Σ Υ Ν Δ Ε Σ Μ Ο Υ Σ		
ΔΙΑΣΕΥΞΗ α) Απλή: ή β) Εμφατική: - ἢ - ἢ, ἢτοι - ἢ - ἢ - ἢ καὶ γ) Αδιάφορη: - ἢ - ἢ, ἢ - ἢ, εἴτε - ἢ - εἴτε - εἴτε (καὶ), εἴαντε - εἴαντε, εἴντε - εἴντε, ἦντε - ἦντε	ή - ή - ή - ή - ή και - ή - ή - ή, είτε - ή - είτε - είτε	Χρῶ τοῖς εἰρημένοις ἡ ζῆτει βελτίω τούτων. Τοσοῦτον ἡ ὑμῶν καταπεφρόνηκεν ἡ ἑτέροις πεπίστευκεν. Περὶ τοῦ ἐπιτηδείουματος τούτου ἐδέησε δοῦναι ψῆφον, εἴτ' ἔνοχός ἐστιν εἴτε μή.
Μ Ε Α Ν Τ Ι Θ Ε Τ Ι Κ Ο Υ Σ Σ Υ Ν Δ Ε Σ Μ Ο Υ Σ		
μὲν - δέ μὲν δέ	μὲν - δε: συνδέουν προτάσεις με αντίθετο ή διαφορετικό περιεχόμενο. βέβαια, τουλάχιστον· σχήμα ανανταπόδοτο - όμως, αλλά: αντιθετικός - και: μεταβατικός	Τοὺς μὲν ἀπέκτεινε, τοὺς δὲ φυγάδας ἐποίησε. Τότε μὲν οἱ Ἀχαιοὶ τὴν πόλιν διεφύλαζαν. - Ὁρθῶς ἔλεξας, οὐ φίλως δέ μοι λέγεις. - Περὶ δὲ τῆς ἐμῆς ἱππικῆς οὐ πολὺς ὁ λόγος.

ΣΥΝΔΕΣΗ – ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ	ΣΗΜΑΣΙΑ	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ
ἀλλά	• αλλά· δηλώνει έντονη αντίθεση. • τουλάχιστον· ύστερα από υποθετική ή αιτιολογική πρόταση • απεναντίας· ύστερα από αποφατική ή ερωτηματική πρόταση • παρά μόνο· δηλώνει εξαίρεση, ύστερα από τα ἄλλος ἢ ἕτερος + αποφατική πρόταση.	• Οὐκ ἠμφεσβήτει, ἀλλ' ὠμολογεῖ δδιδεῖν. • Ἐπεὶ ὑμεῖς οὐ πολὺατε λέγετε, ἀλλ' ἐγὼ ἐρῶ. • — Οὐκ αἶδα ὅ,τι λέγεις. — Ἄλλ' ἐγὼ πειράσσομαι σσφέστερον φράσαι. • Ἐν τῷ μέσῳ ἄλλη μὲν πόλις οὐδεμία, ἀλλὰ Θορᾶκες Βιθυνοί.
ἀλλ' ἢ	παρά μόνο· δηλώνει εξαίρεση, ύστερα από αποφατική πρόταση.	Οὐδὲν ἄλλο σκοπεῖ, ἀλλ' ἢ ὁπόθεν ἐξ ἐλαττόνων χρημάτων πλείω ἔσται.
ὅμως	ὅμως· τίθεται με ἄλλους ἀντιθετικούς συνδέσμους και με ἐναντιωματική πρόταση ἢ ἐναντιωματική μετοχή.	Οἱ βάρβαροι ἔφειγον. Ὅμως δὲ καὶ ἀπέθανόν τινες. Καίπερ ἀπαντῶν ταῖς ναυσὶν ὅμως ἀπέφυγεν.
μέντοι	• ὅμως· ἀντιθετικός • βέβαια, ἀλήθεια· βεβαιωτικός	• Τὰς μέντοι ἀφορμὰς οὐχ ὁμοίας ἔχουσι. • Οὕτως μέντοι ὁ ἔπαινος ἔστιν καλός.
καίτοι	• και ὅμως· ἀντιθετικός • και βέβαια, ἀλήθεια· βεβαιωτικός	• Καίτοι εἰ τοῦτο πείσει τινὰς ὑμῶν, ὦ βουλὴ, τί με κωλύει κληροῦσθαι τῶν ἐννέα ἀρχόντων; • Καίτοι τίς οὐκ ἂν μισήσειεν τὴν τοῦτων πλεονεξίαν;
μήν, ἀλλὰ μήν, καὶ μήν, οὐ μήν ἀλλά, ἀτὰρ	ὅμως, ἀλλὰ ὅμως, και ὅμως, ἀλλὰ ὅμως, ὅμως	Ἄλλὰ μήν κακεῖνο πᾶσι φανερόν ἐστι. Ἀτὰρ πρὸς τί με ταῦτ' ἐρωτᾷς;

ΣΥΝΔΕΣΗ – ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ	ΣΗΜΑΣΙΑ	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ
Μ Ε Α Ι Τ Ι Ο Λ Ο Γ Ι Κ Ο Υ Σ Σ Υ Ν Δ Ε Σ Μ Ο Υ Σ		
γάρ ώς, έπει (σπανιότερα, βλ. § 179.1, παρατήρηση α')	γιατί	Οί δὲ ἥδέως ἐπείθοντο· ἐπίστανον γάρ αὐτῷ.
Μ Ε Σ Υ Μ Π Ε Ρ Α Σ Μ Α Τ Ι Κ Ο Υ Σ Σ Υ Ν Δ Ε Σ Μ Ο Υ Σ		
ἄρα δή, οὖν, γοῦν	λοιπόν, ἄρα· δηλώνει λογικό συμπέρασμα. λοιπόν· δηλώνουν πραγματικό συμπέρασμα.	Τὸ χρήσιμον ἄρα καλόν ἐστι. Τὸ σπράτευμα ὁ σῖτος ἀπέλιπε· κρέα οὖν ἐσθίωντες διεγόνοντο.
τοιγάρτοι, τοιγαροῦν	γι' αυτό ακριβώς λοιπόν· δηλώνουν συμπέρασμα με βεβαιότητα.	Τοιγάρτοι ἀμφισβητήσιμον ὕμιν τὴν χώραν κατεσκεύακε. Τρίγωνον τριγώνου διαφορᾷ διαφέρει· τοιγαροῦν ἕτερα τρίγωνα.
οὕκουν	λοιπόν δεν· δηλώνει αρνητικό συμπέρασμα.	Οὕκουν τὸ κακὸν βούλεται ἀλλὰ τὰγαθόν.
οὐκοῦν	λοιπόν· δηλώνει καταφατικό συμπέρασμα.	Οὐκοῦν ἀφροσύνην πάντες φεύγουσιν.
τοίνυν	λοιπόν· δηλώνει ανίσχυρο συμπέρασμα.	Τὸ μὲν τοίνυν μειράκιον οὐδὲν ἤμαρτεν.
ὥστε (στην αρχή περιόδου ή ημιπεριόδου)	επομένως, γι' αυτό· δηλώνει ισχυρό συμπέρασμα.	Ἐνίστε πληγὰς ἐνέτεινον ἀλλήλοις· ὥστε καὶ τοῦτο ἐχθραν παρεῖχε.

ΟΙ ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

§ 171 Στον λόγο χρησιμοποιούνται συχνά **δευτερεύουσες προτάσεις**, για να διευκρινιστεί ή να συμπληρωθεί το νόημα των κύριων προτάσεων. Η σύνδεση *δευτερευουσών* προτάσεων (ΔΠ) με *κύριες* (ΚΠ) (ή με άλλες *δευτερεύουσες διαφορετικού είδους*) ονομάζεται **υποτακτική σύνδεση προτάσεων** (βλ. και § 161γ):

Λέγουσιν **ὅτι** Φίλιππος πολιορκεῖ τὴν Ὀλυνθον.

ΚΠ

ΔΠ

Ἐπιστάμεθα **ὅτι** βούλεσθε ἀναλαβεῖν τὴν ἀρχὴν **ἣν** πρότερον ἐκέκτησθε.

ΚΠ

ΔΠ

ΔΠ

§ 172 Για την **αναγνώριση** μιας δευτερεύουσας πρότασης, λαμβάνονται υπόψη τα παρακάτω:

- **Πώς εισάγεται:** με ποια λέξη αρχίζει η δευτερεύουσα πρόταση.
- **Από πού εξαρτάται:** τι δηλώνει το ρήμα της πρότασης από την οποία εξαρτάται η δευτερεύουσα και τίνος χρόνου είναι (αρκτικού ή ιστορικού).
- **Πώς εκφέρεται:** σε ποια έγκλιση τίθεται το ρήμα της δευτερεύουσας πρότασης.
- **Ποιος είναι ο συντακτικός ρόλος της:** πώς χρησιμοποιείται στον λόγο η δευτερεύουσα πρόταση.

§ 173 Οι δευτερεύουσες προτάσεις, **με βάση τον συντακτικό ρόλο τους**, διακρίνονται, όπως και στη Ν.Ε., σε:

α) Ονοματικές: είναι οι δευτερεύουσες προτάσεις που χρησιμοποιούνται στον λόγο όπως και τα ονόματα: ως υποκείμενα, αντικείμενα, κατηγορούμενα, ονοματικοί προσδιορισμοί. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν οι **ειδικές**, οι **ενδοιαστικές**, οι **πλάγιες ερωτηματικές** και, σε κάποιες περιπτώσεις, οι **αναφορικές** προτάσεις.

Ν.Ε.: Ονοματικές είναι και οι **βουλητικές** προτάσεις.

β) Επιρρηματικές: είναι οι δευτερεύουσες προτάσεις που εκφράζουν επιρρηματικές σχέσεις και χρησιμοποιούνται στον λόγο ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν, όπως και στη Ν.Ε., οι **αιτιολογικές**, οι **τελικές**, οι **συμπερασματικές**, οι **υποθετικές**, οι **εναντιωματικές**, οι **παραχωρητικές**, οι **χρονικές** και, σε κάποιες περιπτώσεις, οι **αναφορικές** προτάσεις.

Σημείωση: Επειδή οι δευτερεύουσες αναφορικές προτάσεις εμπίπτουν και στις δύο κατηγορίες, θα αναλυθούν σε ξεχωριστή ενότητα στο τέλος του κεφαλαίου.

§ 174 Οι δευτερεύουσες προτάσεις **εκφέρονται** με:

α) Απλή οριστική και δηλώνουν κάτι πραγματικό:

Οἶδα **ὅτι** οἱ τύραννοι ἐλάχιστα **μετέχουσι** τῶν μεγίστων ἀγαθῶν.

β) Δυνητική οριστική (οριστική ιστορικού χρόνου + δυνητικό ἄν) και δηλώνουν κάτι που ήταν δυνατόν να πραγματοποιηθεί στο παρελθόν, αλλά δεν πραγματοποιήθηκε (το μη πραγματικό):

Κλέαρχος εἶπεν **ὅτι** Κῦρος ἄριστος **ἂν** ἄρχων **ἦν**, εἰ ἐβίω.

γ) Δυνητική ευκτική (ευκτική, εκτός μέλλοντα, + δυνητικό *ἄν*) και δηλώνουν κάτι που είναι δυνατόν να γίνει στο παρόν ή στο μέλλον:

Ἀπεκρίθη ὅτι ἄνευ Ἀθηναίων οὐδὲν ἂν πράξειαν.

δ) Υποτακτική και δηλώνουν το προσδοκώμενο με βεβαιότητα:

Ὁ δ' Ἀρταξέρξης συλλαμβάνει Κῦρον, ἵνα ἀποκτείνῃ. (για να τον σκοτώσει)

ε) Ευκτική του πλάγιου λόγου (αντί της οριστικής ή της υποτακτικής), ύστερα από ρήμα εξάρτησης ιστορικού χρόνου, και δηλώνουν γνώμη υποκειμενική για γεγονότα και απόψεις του παρελθόντος:

Τὸν Περικλέα ἐκάκιζον ὅτι οὐκ ἐπεξάγοι ἐπὶ τῶν πολέμιων. (Κατηγορούσαν τον Περικλή, επειδή δεν οδηγούσε το στράτευμα εναντίον των εχθρών.) [αντί οριστικής]

Ξενοφῶν ἐφοβεῖτο μὴ κακὰ γένοιτο τῇ πόλει. [αντί υποτακτικής]

Παρατήρηση

Ύστερα από **ιστορικό χρόνο**:

α) Όταν η δευτερεύουσα πρόταση δε δηλώνει υποκειμενική γνώμη, διατηρεί την **οριστική** ή την **υποτακτική**:

Πατηγύας ἐβόα ὅτι βασιλεὺς προσέρχεται. (φώναζε δυνατά)

Ἀθηναῖοι δέκα ναῦς ἔπεμψαν τοῖς Κερκυραίοις, ἵνα βοηθήσωσι.

β) Παρατηρείται μερικές φορές **εναλλαγή εγκλίσεων** (οριστικής ή υποτακτικής και ευκτικής του πλάγιου λόγου) σε δευτερεύουσες προτάσεις που συνδέονται παρατακτικά και εξαρτώνται από τον ίδιο ιστορικό χρόνο, ανάλογα με το αν δηλώνουν κάτι πραγματικό-βέβαιο ή υποκειμενικό αντίστοιχα:

Οὗτοι ἔλεγον ὅτι Κῦρος μὲν τέθνηκεν, Ἀριαῖος δὲ ἐν τῷ σταθμῷ πεφευγὼς εἴη.

Ἔλεγον ὅτι πολιορκοῦνται, οἱ δὲ Θρᾷκες περικεκυκλωμένοι εἶεν αὐτούς.

Ναῦς ἐπλήρουν, ὅπως ναυμαχίας τε ἀποπειράσωσι, καὶ τὰς ὀλκάδας αὐτῶν ἦσσαν οἱ Ἀθηναῖοι κωλύοιεν ἀπαίρειν. (Επάνδρωναν πλοία, για να επιχειρήσουν ναυμαχία, και οι Αθηναῖοι ελάχιστα να εμποδίσουν τον απόπλου των φορηγών πλοίων τους.)

Σημείωση: Οι δευτερεύουσες προτάσεις, κυρίως οι αναφορικές και όσες δηλώνουν ή περιέχουν υπόθεση, εκφέρονται και με άλλες εγκλίσεις, οι οποίες αναφέρονται στις οικείες παραγράφους.

A. ΟΙ ΟΝΟΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

1. ΟΙ ΕΙΔΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

§ 175

Ειδικές ονομάζονται οι δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις που *ειδικεύουν* το γενικό και αόριστο περιεχόμενο της πρότασης από την οποία εξαρτώνται, προσδιορίζουν δηλαδή ακριβέστερα το νόημά της. Δέχονται άρνηση **οὐ**.

N.E.: Πιστεύω **ὅτι** θα πετύχεις.

1. Εισαγωγή

Οι ειδικές προτάσεις εισάγονται με τους ειδικούς συνδέσμους:

α) ὅτι, όταν δηλώνουν κρίση αντικειμενική·

β) ὥς, όταν δηλώνουν κρίση υποκειμενική.

Μερικές φορές οι σύνδεσμοι **ὅτι** και **ὥς** δεν παρουσιάζουν σημασιολογική διαφορά και η εναλλαγή στη χρήση τους είναι θέμα ύφους.

N.E.: Εισάγονται με τα **ὅτι, πως, που**, [σπάνια:] **να, και**.

2. Εκφορά

Οι ειδικές προτάσεις εκφέρονται με:

α) Οριστική, όταν δηλώνουν κάτι πραγματικό:

Λέγει Πτολεμαῖος ὅτι Περδίκκας πρῶτος ἐνέβαλεν ἐς τῶν Θηβαίων τὴν προφυλακὴν.

β) Δυνητική οριστική, όταν δηλώνουν το δυνατόν στο παρελθόν ή το μη πραγματικό:

Δῆλον ἦν ὅτι ῥαδίως ἂν ἐδύναντο πολεμεῖν αὐτοῖς.

γ) Δυνητική ευκτική, όταν δηλώνουν το δυνατόν στο παρόν ή στο μέλλον:

Οἶδα ὅτι πάντες ἂν ὁμολογήσαιτε. (ὅτι ὅλοι θα συμφωνούσατε)

δ) Ευκτική του πλάγιου λόγου, ύστερα από ιστορικό χρόνο, και δηλώνουν υποκειμενική γνώμη:

Ἔλεγον ὅτι βασιλεὺς σφίσι φίλος ἔσοιτο.

3. Συντακτικός ρόλος

Οι ειδικές προτάσεις χρησιμοποιούνται στον λόγο, όπως και στη N.E., ως:

α) Αντικείμενα σε ρήματα **λεκτικά** (λέγω, διδάσκω, ἀγγέλλω, δηλῶ, ἀποκρίνομαι κ.τ.ό.), **δεικτικά** (δείκνυμι, ἀποδείκνυμι κ.τ.ό.), **γνωστικά** και **αισθητικά** (γινώσκω, οἶδα, μανθάνω, ἐπίσταμαι, πυνθάνομαι, αἰσθάνομαι, ἀκούω κ.τ.ό.):

Λέγει ὥς ἄρα Ἀργεῖοι ἦσαν οἱ ἐπικαλεσάμενοι τὸν Πέρσῃ ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα. (πως δῆθεν)

Οἶδα ὅτι μάτην σοι αὐτὰ λέξομεν.

Πυνθάνομαι ὥς χρήματα εἴληφεν Αἰσχίνης. (ὅτι τάχα)

β) Υποκείμενα σε απρόσωπα ρήματα ή απρόσωπες εκφράσεις που σημαίνουν ό,τι και τα παραπάνω ρήματα (λέγεται, ἀγγέλλεται, μαρτυρεῖται, δεδείται, δῆλόν ἐστι, ἀδελόν ἐστι, φανερόν ἐστι, σαφές ἐστι κ.τ.ό.):

Ἦγγέλθη ὅτι τεθνηκότες εἶεν.

Ὡς δὲ ἠδίκουν σαφές ἐστι.

γ) Επεξηγήσεις σε όρο της προηγούμενης πρότασης, συνήθως σε δεικτική αντωνυμία ουδέτερου γένους:

Τοῦτο δ' ὁ λόγος λέγει, ὅτι φιλάργυροι σοφίζονται τὸ θεῖον χάριν φιλαργυρίας. (ὅτι δηλαδή)

➤ Τα **(εὖ) οἶδ' ὅτι, (εὖ) ἴσθ' ὅτι, ἴστε ὅτι, δῆλον ὅτι**, όταν δεν ακολουθεί ρήμα, χρησιμοποιούνται ως βεβαιωτικά επιρρήματα με τη σημασία του «βέβαια», «βεβαιότατα», «προφανώς»:

Ἐρρήθη δῆλον ὅτι πολλά.

Ἀκούετε μὲν οὖν εὖ οἶδ' ὅτι καὶ ὑμεῖς Ἰάσονος ὄνομα.

4. Ισοδύναμες συντακτικές μορφές

Οι ειδικές προτάσεις ισοδυναμούν συντακτικά με **ειδικό απαρέμφατο** ή **κατηγορηματική μετοχή**, ανάλογα με τη σύνταξη του ρήματος εξάρτησης, και μπορούν να αντικατασταθούν από αυτά:

Πυνθάνομαι **ὅτι** Ἄρταξέρξης πλησίον **ἐστί**. → Πυνθάνομαι Ἄρταξέρξην πλησίον **εἶναι**.
Γιγνώσκω **ὅτι** τὸ θεῖον ἀλάθητόν **ἐστι**. → Γιγνώσκω τὸ θεῖον ἀλάθητον **ὄν**.

2. ΟΙ ΕΝΔΟΙΑΣΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

§ 176 **Ενδοιαστικές** ονομάζονται οι δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις που δηλώνουν *ενδοιασμό, φόβο ή ανησυχία* μήπως συμβεί κάτι κακό ή μήπως δεν πραγματοποιηθεί κάτι επιθυμητό. Δέχονται άρνηση **οὐ**.

N.E.: Φοβάται **μήπως αρρωστήσει**.

1. Εισαγωγή

Οι ενδοιαστικές προτάσεις εισάγονται με τους ενδοιαστικούς συνδέσμους:

α) μή ή ὅπως μή, όταν δηλώνουν φόβο μήπως γίνει κάτι ανεπιθύμητο·

β) μή οὐ, όταν δηλώνουν φόβο μήπως δε γίνει κάτι επιθυμητό.

N.E.: Εισάγονται με τα **μη, μήπως, μήπως δεν**.

► Το **μή** μπορεί να είναι ενδοιαστικός σύνδεσμος ή αρνητικό μόριο:

Φοβοῦμαι **μή** κακόν τι πάθω. [ενδοιαστικός σύνδεσμος]

Συμβουλευέω ὑμῖν **μή** παραδιδόναι τὰ ὄπλα. [αρνητικό μόριο]

2. Εκφορά

Οι ενδοιαστικές προτάσεις εκφέρονται με:

α) Υποτακτική, ύστερα από αρκτικό χρόνο, και δηλώνουν φόβο προσδοκώμενο:

Οἱ τύραννοι φοβοῦνται **μή** αἱ πόλεις ἐλεύθεραι **γένωνται**.

β) Ευκτική του πλάγιου λόγου, ύστερα από ιστορικό χρόνο, και δηλώνουν φόβο υποκειμενικό και αβέβαιο στο παρελθόν¹:

Ἔδεισαν **μή** ἀποθάνοιεν. (Φοβήθηκαν μην πεθάνουν.)

3. Συντακτικός ρόλος

Οι ενδοιαστικές προτάσεις χρησιμοποιούνται στον λόγο, όπως και στη N.E., ως:

α) Αντικείμενα σε ρήματα που δηλώνουν **φόβο, δισταγμό, ανησυχία** (*φοβοῦμαι, δέδοικα, ὀκνῶ, ὀρῶ, προσέχω, ὑποπτεύω* κ.τ.ό.):

Φοβοῦνται **μή** **Βοιωτοὶ δηώσωσι τὴν Ἄττικήν**.

Ὅρατε **ὅπως μή** **τι αἰσχρὸν πράξωμεν**. (Προσέξτε να μην κάνουμε κάτι κακό.)

1. Οι ενδοιαστικές προτάσεις εκφέρονται (σπάνια) και με: α) Απλή **οριστική** (φόβος πραγματικός στο παρόν, στο παρελθόν ή στο μέλλον):
• Δέδοικα **μή** ἄλλου πινὸς ἢ τοῦ ἀγαθοῦ **μεθέξω**. • Ὅρα **μή** παίζων **ἔλεγεν**. β) **Δυνητική ευκτική** (φόβος πιθανός στο παρόν ή στο μέλλον): Φοβοῦνται **μή** **ματαίᾳ ἂν γένοιτο** αὕτη ἡ κατασκευή, **εἰ πόλεμος ἐγερθεῖ**. [ως απόδοση υποθετικού λόγου]

β) Υποκείμενα σε απρόσωπες εκφράσεις ανάλογης σημασίας με τα παραπάνω ρήματα (*δεινόν ἐστι, δέος ἐστί, κίνδυνός ἐστι, φόβος ἐστί, φοβερόν ἐστι* κ.τ.ό.):

Δέος ἐγένετο μὴ ξὺν ὅπλοις ἔλθωσιν οἱ Λακεδαιμόνιοι. (Υπήρχε φόβος μήπως...)

Κίνδυνός ἐστι μὴ γένωνται μετὰ τῶν πολεμίων. (μήπως συνταχθούν με τους εχθρούς)

Φόβος ἐστί μὴ ἀδικία τις ἡμῖν γένηται.

γ) Επεξηγήσεις σε όρο της προηγούμενης πρότασης, κυρίως σε δεικτική αντωνυμία ουδέτερου γένους²:

Ἐφοβήθη τοῦτο, μὴ οὐκ ἔλθοι ἡ βοήθεια.

Οὗτος ὁ κίνδυνος, μὴ ὑπὸ ἡδονῆς ἡττηθῶμεν.

4. Ισοδύναμες συντακτικές μορφές

Τα ρήματα που δηλώνουν **φόβο** συντάσσονται συνήθως και με: **α)** πλάγια ερωτηματική πρόταση· **β)** αιτιολογική πρόταση· **γ)** αναφορική ονοματική πρόταση· **δ)** τελικό απαρέμφατο· **ε)** έναρθρο απαρέμφατο· **στ)** ουσιαστικό.

3. ΟΙ ΠΛΑΓΙΕΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

§ 177 Πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις ή πλάγιες ερωτήσεις ονομάζονται οι δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις που εκφράζουν *ερώτηση*, όπως και οι ευθείες ερωτήσεις. Η διαφορά τους από αυτές είναι ότι η ερώτηση δε διατυπώνεται ευθέως από αυτόν που ρωτά, αλλά με τη μεσολάβηση κάποιου ρήματος εξάρτησης, γι' αυτό και στο τέλος δεν έχουν ερωτηματικό. Δέχονται άρνηση **οὐ** ή **μή**:

Ευθεία ερώτηση: *Ἦλθον οἱ πρέσβεις;*

Πλάγια ερώτηση: *Ἐρωτᾷ εἰ ἦλθον οἱ πρέσβεις.*

N.E.: Δεν ξέρω **τι να κάνω**.

§ 178 Οι πλάγιες ερωτήσεις, ανάλογα με τον **βαθμό άγνοιας** που εμπεριέχουν, διακρίνονται σε:

α) Ολικής άγνοιας, όταν εκφράζουν ερώτηση που αφορά το ρήμα της πρότασης και η οποία μπορεί να απαντηθεί με ένα *ναί* ή ένα *οὐ*· με τη σειρά τους διακρίνονται σε:

- **Μονομελείς**, όταν έχουν ένα μέλος, ζητείται δηλαδή απάντηση σε ένα ερώτημα.
- **Διμελείς**, όταν έχουν δύο μέλη, αποτελούνται δηλαδή από δύο ερωτήσεις.

β) Μερικής άγνοιας, όταν εκφράζουν ερώτηση που αφορά έναν μόνο όρο της πρότασης και συγκεκριμένα τη λέξη εισαγωγής της.

1. Εισαγωγή

α) Οι πλάγιες ερωτήσεις **ολικής άγνοιας** εισάγονται:

- Όταν είναι **μονομελείς**, με το ερωτηματικό μόριο **εἰ** (μήπως, αν) και σπανιότερα με τα **ἐάν, ἄν, ἥν** (αν):

2. Οι ενδοιαστικές προτάσεις εμφανίζονται στον λόγο και σαν ανεξάρτητες. Στην περίπτωση αυτή εννοείται κάποιο από τα ρήματα **σκοπέι, σκοπεῖτε, ὄρα, ὁρᾶτε**:

Ἀλλὰ μή σε πείσῃ Κρίτων ποιεῖν ταῦτα. → Ἀλλὰ ὄρα μή σε πείσῃ Κρίτων ποιεῖν ταῦτα.

Ἀπορεῖς **εἰ** διδακτόν ἐστιν ἡ ἀρετή.
 Σκόπει **ἐάν** καὶ σοὶ ἀρέσῃ. (Σκέψου αν ἀρέσει και σε σένα.)

N.E.: Εισάγονται με τα ερωτηματικά μόρια **αν, μήπως**.

- Όταν είναι **διμελείς**, με τα ζεύγη **εἰ - ἢ** (εάν - ή), **πότερον (πότερα) - ἢ** (ποιο από τα δύο - ή), **εἴτε - εἴτε** (εάν - ή):

Σκοπῶμεν **εἰ** ἡμῖν πρέπει **ἢ** σοί. (Ας εξετάσουμε αν σε μας ταιριάζει ή σε σένα.)

Κρίνετε **πότερον** ἡ ἀρετὴ μᾶλλον **ἢ** ἡ φυγὴ σώζει τὰς ψυχάς.

Ἄδελφον ἦν **εἴτε** κρατήσαιεν **εἴτε** κρατηθεῖεν. [κρατῶ: νικῶ]

N.E.: Εισάγονται με τα **αν - ή (αν)**.

- β)** Οι πλάγιες ερωτήσεις **μερικής άγνοιας** εισάγονται με **ερωτηματικές ή αναφορικές αντωνυμίες** και με **ερωτηματικά ή αναφορικά επιρρήματα**:

Μὴ γνῶτω ἡ δεξιὰ σου **τί** ποιεῖ ἡ ἀριστερά σου. (Να μη γνωρίζει...)

Σκόπει **πότερος** ἡμῶν ἀποκρινεῖται. (Σκέψου ποιος από μας θα απαντήσει.)

Ἄγνωῶ **ὅπου** ἐσμέν. (Δεν ξέρω πού βρισκόμαστε.)

N.E.: Εισάγονται με **ερωτηματικές αντωνυμίες ή με ερωτηματικά επιρρήματα**.

ΠΙΝΑΚΑΣ 12. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΛΕΞΕΙΣ ΤΩΝ ΠΛΑΓΙΩΝ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ ΜΕΡΙΚΗΣ ΑΓΝΟΙΑΣ

Ερωτηματικές αντωνυμίες	Αναφορικές αντωνυμίες	Μετάφραση
τίς;	ὅς / ὅστις	ποιος;
—	ὅσπερ	ποιος ακριβώς;
πόσος;	ὅσος / ὀπόσος	πόσος;
πόστος;	—	ποιος κατά σειρά;
ποδαπός;	ὀποδαπός	από ποιο μέρος;
ποῖος;	οῖος / ὀποῖος	τι είδους;
πότερος;	ὀπότερος	ποιος από τους δύο;
πηλίκος;	ἡλίκος / ὀπηλίκος	πόσο μεγάλος;
ποσταῖος;	—	σε πόσες μέρες;
Ερωτηματικά επιρρήματα	Αναφορικά επιρρήματα	Μετάφραση
ποῦ;	οὔ / ὅπου / ἐνθα	πού;
ποῖ;	οἷ / ὅποι / ἐνθα	πού;
πῆ;	ἦ / ἦπερ / ὅπη	πού; / πώς;
πῶς;	ὡς / ὅπως	πώς;
—	ὥσπερ	πώς ακριβώς;
—	οἷα	πώς (ακριβώς);
πόθεν;	ὅθεν / ὀπόθεν / ἐνθεν	από πού;
πότε;	ὅτε / ὀπότε	πότε;
πηνίκα;	ἡνίκα / ὀπηνίκα	ποια ώρα;
ποσάκις;	ὀποσάκις	πόσες φορές;

2. Εκφορά

Οι πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις εκφέρονται με:

- α) Οριστική**, όταν δηλώνουν ερώτηση για το πραγματικό.
- β) Δυνητική οριστική**, όταν δηλώνουν ερώτηση για το δυνατόν στο παρελθόν ή για το μη πραγματικό.
- γ) Δυνητική ευκτική**, όταν δηλώνουν ερώτηση για το δυνατόν στο παρόν ή στο μέλλον.
- δ) Απορηματική υποτακτική** (ενίστε + αοριστολογικό ἄν), όταν δηλώνουν απορία σχετικά με αυτό που πρέπει να γίνει.
- ε) Ευκτική του πλάγιου λόγου**, ύστερα από ιστορικό χρόνο, και δηλώνουν υποκειμενική γνώμη³.

3. Συντακτικός ρόλος

Οι πλάγιες ερωτήσεις χρησιμοποιούνται στον λόγο, όπως και στη Ν.Ε., ως:

- α) Αντικείμενα** σε μεταβατικά ρήματα που σημαίνουν **ερώτηση, απορία** (ἔρωτῶ, ἀπορῶ, πυνθάνομαι, θαυμάζω κ.τ.ό.), **γνώση, άγνοια** (γινώσκω, οἶδα, ὄρῶ, αἰσθάνομαι, ἄγνοῶ, ἀπόρως ἔχω κ.τ.ό.), **απόπειρα, φροντίδα** (πειρῶμαι, παρασκευάζομαι, πράττω, φροντίζω, ἐπιμελοῦμαι κ.τ.ό.), **σκέψη, προσοχή** (σκοπῶ, σκοποῦμαι, ἐξετάζω, βουλευόμαι κ.τ.ό.), **δείξη, ανακοίνωση** (δείκνυμι, δηλῶ, λέγω, ἀποκρίνομαι κ.τ.ό.):
Ἦρώτα εἰ εἴη ἄλλη ὁδός.
Ἡδέως δ' ἂν ὑμῶν πυθοίμην τίν' ἂν ποτε γνώμην περὶ ἐμοῦ εἶχετε, εἰ μὴ ἐπετρηράρχησα. (αν δεν αναλάμβανα τη διακυβέρνηση της τριήρους)
Ἀπορῶ τί πρῶτον εἴπω.
Ἐπυνθάνετο ὅπως ἂν κάλλιον πορευθεῖη. (Ζητούσε να μάθει πώς θα ταξίδευε καλύτερα.)
Αὐτός τε θηρᾷ καὶ τῶν ἄλλων ἐπιμελεῖται ὅπως ἂν θηρῶσιν.
Εἰπέ μοι πότερον ἢ γῆ πλατεῖά ἐστιν ἢ στοργγύλη.
- β) Υποκείμενα** σε απρόσωπα ρήματα και απρόσωπες εκφράσεις ανάλογης σημασίας με τα παραπάνω ρήματα (ἄδηλόν ἐστι, ἀφανές ἐστι, ἄπορόν ἐστι, ἀπόρως ἔχει, φανερόν ἐστι, θαυμαστόν ἐστι, λέγεται, δέδεικται κ.τ.ό.):
Ἄδηλον ἦν εἰ ἀδίκως ἐτετιμώρητο.
Ἐλέγετο καὶ ὡ τρόπῳ ἢ ναυμαχία ἐγένετο.
- γ) Επεξηγήσεις** σε όρο της προηγούμενης πρότασης, συνήθως σε δεικτική αντωνυμία ουδέτερου γένους:
Τοῦτο σκεψώμεθα, εἰ ἀληθῆ λέγεις.

3. Εκφέρονται επίσης με το **ὅπως (μή)** + οριστική μέλλοντα. Οι πλάγιες ερωτήσεις αυτής της μορφής:

α) Εξαίρουν τον τρόπο με τον οποίο γίνεται μια πράξη και εξαρτώνται από ρήματα όπως *φροντίζω, ἐπιμελοῦμαι, προνοῶ, σκοπῶ, ὄρῶ, παρασκευάζομαι*:

Ἐπιμελοῦνται ὅπως μὴ φαῦλοι ἔσονται. (Φροντίζουν πώς δε θα γίνουν φαῦλοι.)

Οι προτάσεις αυτές διακρίνονται από τις **τελικές** και τις **ενδοιαστικές** προτάσεις της μορφής **ὅπως** + οριστική μέλλοντα, καθώς τονίζουν τον τρόπο με τον οποίο γίνεται μια πράξη (πώς θα / πώς να), ενώ οι **τελικές** δίνουν έμφαση στην πράξη την ίδια (για να / για να μη) και οι **ενδοιαστικές** εξαρτώνται από ρήμα φόβου (μήπως / μήπως δεν).

β) Δηλώνουν έντονη προτροπή και απαντούν χωρίς ρήμα εξάρτησης. Ως τέτοιο μπορεί να εννοηθεί ένα από τα ρήματα *ὄρα, ὁρᾶτε, σκόπει, σκοπεῖτε*:

Ὅπως ταῦτα μὴ πεύσεται. (Κοίτα να μην τα μάθει.)

ΠΙΝΑΚΑΣ 13. ΟΙ ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΟΝΟΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

(Για τις αναφορικές ονοματικές προτάσεις βλ. § 192)

ΕΙΔΟΣ	ΕΙΣΑΓΟΝΤΑΙ ΜΕ:	ΕΚΦΕΡΟΝΤΑΙ ΜΕ:	ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΩΣ:
ΕΙΔΙΚΕΣ	ὅτι (αντικειμενική κρίση)	Οριστική	1. Αντικείμενα σε ρήματα: λεκτικά, γνωστικά, δεικτικά, αισθητικά
	ὥς (υποκειμενική κρίση)	Δυνητική οριστική	2. Υποκείμενα σε απρόσωπα ρήματα ή απρόσωπες εκφράσεις ανάλογης σημασίας
		Δυνητική ευκτική	3. Επεξηγήσεις σε δεικτική αντωνυμία ή σε άλλον όρο
ΕΝΔΟΙΑΣΤΙΚΕΣ	μή, ὅπως μή (φόβος μήπως γίνει κάτι ανεπιθύμητο)	Υποτακτική	1. Αντικείμενα σε ρήματα: φόβου, υποψίας, δισταγμού, ανησυχίας
	μή οὐ (φόβος μήπως δε γίνει κάτι επιθυμητό)	Ευκτική του πλάγιου λόγου	2. Υποκείμενα σε απρόσωπες εκφράσεις ανάλογης σημασίας 3. Επεξηγήσεις σε δεικτική αντωνυμία ή σε άλλον όρο
ΠΛΑΓΙΕΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΙΚΕΣ	ΟΛΙΚΗΣ ΑΓΝΟΙΑΣ		
	Μονομελείς: <i>εἰ, εἴαν, ἄν, ἤν</i>	Οριστική	1. Αντικείμενα σε ρήματα: ερωτηματικά, γνωστικά, λεκτικά, δεικτικά, σκέψης, φροντίδας, απόπειρας, προσοχής
	Διμελείς: <i>εἰ - ἤ</i> <i>πότερον(-α) - ἤ</i> <i>εἴτε - εἴτε</i>	Δυνητική οριστική	
	ΜΕΡΙΚΗΣ ΑΓΝΟΙΑΣ	Δυνητική ευκτική	2. Υποκείμενα σε απρόσωπα ρήματα ή απρόσωπες εκφράσεις ανάλογης σημασίας
	Ερωτηματικές αντωνυμίες ή ερωτηματικά επιρρήματα	Απορηματική υποτακτική	3. Επεξηγήσεις σε δεικτική αντωνυμία ή σε άλλον όρο
	Αναφορικές αντωνυμίες ή αναφορικά επιρρήματα	Ευκτική του πλάγιου λόγου	

Β. ΟΙ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

1. ΟΙ ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

§ 179 **Αιτιολογικές** ονομάζονται οι δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις οι οποίες *αιτιολογούν* το νόημα της προσδιοριζόμενης (συνήθως κύριας) πρότασης. Δηλώνουν το *αναγκαστικό αίτιο* και βρίσκονται με την προσδιοριζόμενη πρόταση σε σχέση αλληλεπίδρασης (σχέση αιτίου – αποτελέσματος). Δέχονται άρνηση **οὐ**.

N.E.: Έφυγε, **γιατί** βιαζόταν.

1. Εισαγωγή

Οι αιτιολογικές προτάσεις εισάγονται με τους αιτιολογικούς συνδέσμους:

- α) ὅτι**, όταν δηλώνουν αντικειμενική αιτία·
- β) ὥς**, όταν δηλώνουν υποκειμενική αιτία·
- γ) διότι, ἐπεὶ, ἐπειδὴ**⁴.

N.E.: Εισάγονται με τους αιτιολογικούς συνδέσμους **γιατί, επειδή, διότι, αφού, εφόσον, καθώς, που, μια που**.

Παρατηρήσεις

- α) Τα **ὥς, ἐπεὶ** εισάγουν κύρια πρόταση, όταν βρίσκονται στην αρχή περιόδου ή ημιπεριόδου (αιτιολογώντας τα προηγούμενα) και δεν ακολουθεί άλλη κύρια πρόταση:

Ὡς χρη̐ σὲ περὶ πολλοῦ ποιεῖσθαι τὴν φρόνησιν. (Γιατί πρέπει να θεωρεῖς σημαντική τη φρόνηση.)

Ἐπεὶ καὶ τότε ἔπραξαν φοβούμενοι τὸ πλῆθος αὐτῶν.

- β) Με το **εἰ** (αν, που) εισάγονται **αιτιολογικές προτάσεις υποθετικής αιτιολογίας** (αἴτιο πιθανό ή αμφισβητήσιμο· άρνηση **μή**), οι οποίες τίθενται και ως υποκείμενα απρόσωπων εκφράσεων ψυχικού πάθους:

Δεινόν ἐστι εἰ ἀδικησόμεν τινα.

Οι **αιτιολογικές προτάσεις υποθετικής αιτιολογίας** διακρίνονται από τις **υποθετικές** με βάση τη θέση τους στην περίοδο: οι υποθετικές προτάσεις λογικά προηγούνται της κύριας πρότασης, ενώ οι **αιτιολογικές υποθετικής αιτιολογίας** έπονται κύριας πρότασης η οποία εκφέρεται με ρήμα ψυχικού πάθους. Επίσης, διακρίνονται από τις **πλάγιες ερωτηματικές** λόγω της εξάρτησής τους από διαφορετικής σημασίας ρήματα.

2. Εκφορά

Οι αιτιολογικές προτάσεις εκφέρονται με:

- α) Οριστική**, όταν δηλώνουν αίτιο πραγματικό:

Ἐπορεύετο ἐφ' ἀμάξης, διότι ἐτέτρωτο. (γιατί είχε τραυματιστεί)

- β) Δυνητική οριστική**, όταν δηλώνουν αίτιο δυνατόν στο παρελθόν ή μη πραγματικό:

Οὐκ ἔλεγε τὰς ἐμὰς πράξεις, ὅτι ἐδείκνυεν ἄν τὴν ἐμὴν ἀρετὴν. (γιατί θα έδειχνε)

- γ) Δυνητική ευκτική**, όταν δηλώνουν αίτιο δυνατόν στο παρόν ή στο μέλλον:

Δέομαι οὖν σου παραμεῖναι, ὥς οὐδ' ἂν ἐνὸς ἡδιον ἀκούσαιμι ἢ σοῦ. (Σε παρακαλῶ να μείνεις, γιατί κανέναν άλλον δε θα άκουγα πιο ευχάριστα από σένα.)

- δ) Ευκτική του πλάγιου λόγου**, ύστερα από ιστορικό χρόνο, και δηλώνουν υποκειμενική γνώμη:

Οἱ στρατηγοὶ ἐθαύμαζον, ὅτι Κῦρος οὐ φαίνοίτο. (απορούσαν)

- 4. Αιτιολογικές προτάσεις εισάγονται και με τους κυρίως χρονικούς συνδέσμους **ὅτε, ὁπότε** (αφού· αιτιολογία γνωστή):

Χαλεπὰ τὰ παρόντα, ὁπότε ἀνδρῶν στρατηγῶν τοιούτων στερόμεθα.

3. Συντακτικός ρόλος

Οι αιτιολογικές προτάσεις χρησιμοποιούνται στον λόγο, όπως και στη Ν.Ε., ως:

- α) Επιρρηματικοί προσδιορισμοί της αιτίας** σε κάθε ρήμα και κυρίως σε ρήμα ψυχικού πάθους (χαίρω, ἡδομαι, θαυμάζω, ἀγανακτῶ, αἰσχύνομαι, ἄθυμῶ κ.τ.ό.):
Οἱ Ἕλληνες ἠθύμουν, **ἐπεὶ οὐκ εἶχον τὰ ἐπιτήδεια**. (Οἱ Ἕλληνες δυσανασχetoύσαν, ἐπειδὴ δεν εἶχαν τα ἀναγκαῖα.)
Ἐπειδὴ χρημάτων δεῖται, πορεύεται εἰς Αἴγυπτον ἐπὶ μισθῷ. (Επειδὴ ἔχει ἀνάγκη χρημάτων,...)
- β) Επεξηγήσεις** σε εμπρόθετο προσδιορισμό της αιτίας:
Διὰ τοῦτο κρίνεται, **ὅτι παρὰ τοὺς νόμους δημηγορεῖ**.

4. Ισοδύναμες συντακτικές μορφές

Αιτία (αναγκαστικό αίτιο) εκφράζουν επίσης (βλ. και πίνακα Δ): **α)** η αιτιολογική μετοχή (απλή ή δυνητική)· **β)** η γενική της αιτίας· **γ)** η δοτική της αιτίας· **δ)** η αιτιατική της αιτίας· **ε)** οι εμπρόθετοι προσδιορισμοί της αιτίας.

2. ΟΙ ΤΕΛΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

§ 180 Τελικές ονομάζονται οι δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις που δηλώνουν το **τελικό αίτιο**, τον σκοπό στον οποίο αποβλέπει το υποκείμενο του ρήματος από το οποίο εξαρτώνται. Δέχονται ἄρνηση **μή**.
Ν.Ε.: Πήγε **να** ψωνίσει.

1. Εισαγωγή

Οι τελικές προτάσεις εισάγονται με τους τελικούς συνδέσμους **ἵνα, ὅπως, ὥς** (για να).

Ν.Ε.: Εισάγονται με τους τελικούς συνδέσμους **να, για να**.

2. Εκφορά

Οι τελικές προτάσεις εκφέρονται με:

- α) Υποτακτική**, όταν δηλώνουν σκοπό προσδοκώμενο με βεβαιότητα:
Πέμπει στρατιώτας, **ὅπως βοηθήσωσι** τῇ πόλει.
- β) Υποτακτική + ἀναοριστολογικό**, όταν δηλώνουν σκοπό προσδοκώμενο υπό προϋπόθεση:
Γύμναζε σεαυτὸν πόνοις ἐκουσίους **ὅπως ἂν δύνῃ** καὶ τοὺς ἀκουσίους ὑπομένειν.
- γ) Ευκτική του πλάγιου λόγου**, ὕστερα ἀπὸ ἱστορικό χρόνο, καὶ δηλώνουν σκοπό υποκειμενικό καὶ ἀβεβαίο στο παρελθόν:
Ἐκάλεσέ τις αὐτόν, **ὅπως ἴδοι** τὰ ἱερά.
- δ) Οριστική ιστορικού χρόνου**, όταν προηγείται ευχή ἀνεκπλήρωτη ἢ κάτι που δεν ἐγίνε, καὶ δηλώνουν σκοπό ἀνεκπλήρωτο⁵.
Ἐχρῆν αὐτοὺς ζῆν, **ἵνα ἀπηλλάγμεθα** τούτου τοῦ δημαγωγοῦ.

5. Οι τελικές προτάσεις εκφέρονται και με: α) **Οριστική μέλλοντα** (σκοπός βέβαιος): Συμπράττουσι **ὅπως** μεγίστην δόξαν **ἔξουσιν**. β) **Δυνητική ευκτική** (ως απόδοση λανθάνουσας υπόθεσης): Ἐδίδου βοῦς, **ὅπως ἂν** θύσαντες [= εἰ θύσαιαν] **ἔστιν**. γ) **Ευκτική** (χωρίς εξάρτηση ἀπὸ ἱστορικό χρόνο): • Ἄρ' οὐκ ἂν ἔλθοι βασιλεὺς **ὥς** πᾶσιν ἀνθρώποις φόβον **παράσχοι**; [ἐλξη ἀπὸ προηγούμενη ευκτική] • Ἰσως δέ **ποῦ** ἀποσκάπτει, **ὥς** ἄπορος εἴη ἡ δόδος. (Ἰσως κάπου ἀνοίγει τάφρο, για να εἶναι ἀδιάβατος ο δρόμος.) [σκοπός υποκειμενικός]

3. Συντακτικός ρόλος

Οι τελικές προτάσεις χρησιμοποιούνται στον λόγο, όπως και στη Ν.Ε., ως:

- α) Επιρρηματικοί προσδιορισμοί του σκοπού** σε ρήματα οποιασδήποτε σημασίας και κυρίως σε όσα δηλώνουν κίνηση ή σκόπιμη ενέργεια:

Ἀβροκόμας τὰ πλοῖα κατέκαυσεν, ἵνα μὴ Κῦρος διαβῇ.

Τούτους πέμπομεν, ὥς βουλευσονται περὶ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων.

- β) Επεξηγήσεις** σε εμπρόθετο προσδιορισμό του σκοπού και κυρίως στα *διὰ τοῦτο, τούτου ἔνεκα*:

Διὰ τοῦτο συλλέγεσθε, ἵνα οἱ ἀδυνατώτεροι τολμῶσι περὶ τοῦ δικαίου ἀμφισβητεῖν.

Στρατηγούς αἱροῦνται τούτου ἔνεκα, ἵνα αὐτοῖς ἡγεμόνες ᾖσι.

4. Ισοδύναμες συντακτικές μορφές

Σκοπό (τελικό αίτιο) δηλώνουν επίσης (βλ. και πίνακα Δ): **α)** η τελική μετοχή· **β)** το απαρέμφατο του σκοπού· **γ)** το επιρρηματικό κατηγορούμενο του σκοπού· **δ)** οι εμπρόθετοι προσδιορισμοί του σκοπού· **ε)** η γενική και η αιτιατική του σκοπού· **στ)** η συμπερασματική πρόταση της μορφής *ὥστε* ή *ὥς* + **απαρέμφατο** που δηλώνει επιδιωκόμενο σκοπό.

3. ΟΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

§ 181 Συμπερασματικές ή αποτελεσματικές ονομάζονται οι δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις που δηλώνουν το *συμπέρασμα* ή το *αποτέλεσμα* που προκύπτει από την ενέργεια που εκφράζει το ρήμα εξάρτησής τους. Δέχονται άρνηση **οὐ**, εκτός αν εκφέρονται με **απαρέμφατο**, οπότε δέχονται άρνηση **μή**.

Ν.Ε.: Δεν έτρεξα, *ὥστε να κουραστώ*.

1. Εισαγωγή

Οι συμπερασματικές προτάσεις εισάγονται με:

- α)** τους συμπερασματικούς συνδέσμους *ὥστε*⁶, *ὥς*.

- β)** τις εκφράσεις *ἐφ' ᾧ*, *ἐφ' ᾧτε* (με τον όρο να, με την προϋπόθεση να).

Ν.Ε.: Εισάγονται με τους συμπερασματικούς συνδέσμους *ὥστε (να)*, *που (να)*.

- Ο *ὥστε* (συνεπώς, γι' αυτό) εισάγει κύρια πρόταση, όταν βρίσκεται στην αρχή περιόδου ή ημιπεριόδου και δεν ακολουθεί άλλη κύρια:

Ὡστ' ἐκείνης τῆς νυκτὸς οὐδεὶς ἐκοιμήθη.

2. Εκφορά

Οι συμπερασματικές προτάσεις εκφέρονται με:

- α) Οριστική**, όταν δηλώνουν αποτέλεσμα πραγματικό:

Οὕτως ἰσχυρὸν ἢ ἀλήθεια, ὥστε πάντων ἐπικρατεῖ.

6. Ο *ὥστε* + **απαρέμφατο**, το οποίο λειτουργεί ως αντικείμενο, υποκείμενο, απαρέμφατο της αναφοράς, είναι στην ουσία πλεοναστικός: *Ξυνέβη μετὰ τὴν μάχην, ὥστε πολέμου μὴδὲν ἔτι ᾤψασθαι* μηδετέρους. [ᾤψασθαι: Υ του ξυνέβη]

β) Δυνητική οριστική, όταν δηλώνουν αποτέλεσμα δυνατόν στο παρελθόν υπό προϋποθέσεις ή μη πραγματικό:
Οἱ θεοὶ οὕτως ἐσήμηναν, ὥστε καὶ ἰδιώτης ἂν ἔγνω. (κι ένας άσχετος θα καταλάβαινε)

γ) Δυνητική ευκτική, όταν δηλώνουν αποτέλεσμα δυνατόν στο παρόν ή στο μέλλον υπό προϋποθέσεις:
Ἐν ἀσφαλεῖ ἔσομαι, ὥς μηδὲν ἂν ἔτι κακὸν πάθοιμι.

δ) Ευκτική του πλάγιου λόγου, ύστερα από ιστορικό χρόνο, και δηλώνουν υποκειμενική γνώμη⁷:
Οἱ νεκροὶ ὑπὸ τῷ τείχει ἔκειντο, ὥστε οὐ ῥᾶδιον εἶη ἀνελεῖσθαι. (ώστε δεν ήταν εύκολο να τους ανασύρουν)

ε) Απαρέμφατο τελικό (ὥστε, ὥς + απαρέμφατο) και δηλώνουν⁸:

- **Αποτέλεσμα ενδεχόμενο, υποκειμενικό** (απλή σκέψη του λέγοντος), το οποίο δεν αποκλείεται κάποιες φορές να είναι και πραγματικό:

Κῦρος ἦν φιλοτιμότατος, ὥστε πάντα πόνον ὑπομένειν.

- **Αποτέλεσμα επιδιωκόμενο**, δηλαδή σκοπό, και εξαρτώνται από ρήματα βούλησης ή σκόπιμης ενέργειας:
Κραυγὴν πολλὴν ἐποίουν, ὥστε καὶ τοὺς πολεμίους ἀκούειν.
Πορεύονται ἀσήμεως ὥστε μὴ γινώσκεισθαι ὅτι ἰχνεύουσιν.

- **Προϋπόθεση, όρο ή συμφωνία** και εισάγονται κυρίως με τις εκφράσεις *ἐφ' ᾧ, ἐφ' ᾧτε* (με την προϋπόθεση να, με τον όρο να, με τη συμφωνία να):
Οἱ δὲ διήλλαξαν, ἐφ' ᾧτε εἰρήνην ἔχουσιν. (Αυτοὶ πέτυχαν συμβιβασμό, με τον όρο να έχουν ειρήνη.)

➤ Προϋπόθεση, όρος ή συμφωνία είναι δυνατόν να δηλωθούν και με τα *ἐφ' ᾧ, ἐφ' ᾧτε* + οριστική μέλλοντα:

Πάντα κίνδυνον ὑποδύονται, ἐφ' ᾧτε πλείονα κτήσονται.

3. Συντακτικός ρόλος

Οι συμπερασματικές προτάσεις χρησιμοποιούνται στον λόγο ως:

α) Επιρρηματικοί προσδιορισμοί του αποτελέσματος, όπως και στη Ν.Ε.:

Οὕτως ἀναίσθητος εἶ, Αἰσχύνῃ, ὥστ' οὐ δύνασαι λογίσασθαι.

β) Επιρρηματικοί προσδιορισμοί που δηλώνουν **όρο, προϋπόθεση, συμφωνία**:

Οἱ τριάκοντα ἡρέθησαν, ἐφ' ᾧτε συγγράψαι νόμους.

γ) Επεξηγήσεις σε εμπρόθετους προσδιορισμούς που δηλώνουν όρο, προϋπόθεση, συμφωνία:

Ἀφίμεν σε ἐπὶ τούτῳ, ἐφ' ᾧτε μηκέτι φιλοσοφεῖν.

4. Ισοδύναμες συντακτικές μορφές

Συμπέρασμα (ή αποτέλεσμα) δηλώνουν επίσης (βλ. και πίνακα Δ): **α)** το απαρέμφατο του αποτελέσματος

β) το προληπτικό κατηγορούμενο ή κατηγορούμενο του αποτελέσματος.

7. Συνήθως η εκφορά μιας συμπερασματικής πρότασης με ευκτική οφείλεται σε έλξη από προηγούμενη ευκτική:

Καταγελαστότερον εἰ εἰς τοσοῦτον μικροψυχίας ἔλθοιμεν, ὥστε τὰ προστάγματα τούτων ὑπομεινόμενα.

8. Όταν η συμπερασματική πρόταση εισάγεται με *ἢ ὥστε / ἢ ὥς* + απαρέμφατο και προηγείται επίθετο ή επίρρημα συγκριτικού βαθμού, λειτουργεί ως β' όρος σύγκρισης και δηλώνει συμπέρασμα που δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί (ασύμμετρη σύγκριση, βλ. και § 41, παρατήρηση α'):

Ἦσαν αὐτὸν ἐλάττω ἔχοντα δύναμιν ἢ ὥστε τοὺς φίλους ὠφελεῖν.

4. ΟΙ ΥΠΟΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

§ 182 Υποθετικές ονομάζονται οι δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις που δηλώνουν την *προϋπόθεση* με την οποία μπορεί να ισχύει ή να αληθεύει αυτό που εκφράζει το ρήμα από το οποίο εξαρτώνται. Δέχονται άρνηση *μή*.

N.E.: *Αν θέλεις, μπορείς να έρθεις.*

1. Εισαγωγή

Οι υποθετικές προτάσεις εισάγονται με τους υποθετικούς συνδέσμους *εἰ, ἐάν, ἄν, ἥν*.

N.E.: Εισάγονται με τους υποθετικούς συνδέσμους *αν, εάν, [σπάνια:] σαν, άμα* κ.ά.

2. Εκφορά

Οι υποθετικές προτάσεις εκφέρονται με:

α) εἰ + οριστική:

Εἰ τοῦτ' ἐποίουν, ἐνίκων ἄν.

β) εἰ + ευκτική:

Εἴ τινα λάβοιεν, ἀπέκτεινον.

γ) ἐάν, ἄν, ἥν + υποτακτική:

Ἐάν τι ἔχω ἀγαθόν, διδάσκω.

3. Συντακτικός ρόλος

Οι υποθετικές προτάσεις χρησιμοποιούνται στον λόγο, όπως και στη Ν.Ε., ως **επιρρηματικοί προσδιορισμοί** που δηλώνουν **προϋπόθεση**.

4. Ισοδύναμες συντακτικές μορφές

Υπόθεση εκφράζουν επίσης: **α)** η υποθετική μετοχή· **β)** οποιαδήποτε έκφραση έχει υποθετική σημασία. (*Ἄνευ τούτων οὐδὲν ἔστι γενέσθαι τῶν δεόντων. [εἰ μὴ ἔχομεν ταῦτα].*)

ΟΙ ΥΠΟΘΕΤΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ

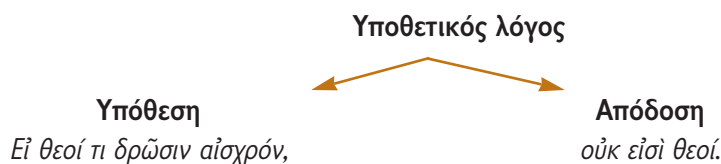
§ 183 Υποθετικοί λόγοι ονομάζονται οι λογικές ενότητες που αποτελούνται από μία υποθετική πρόταση, η οποία ονομάζεται **υπόθεση**, και μία κύρια πρόταση, η οποία ονομάζεται **απόδοση**⁹. Η υπόθεση και η απόδοση μαζί, ως λογική ενότητα, εκφράζουν τη λογική σχέση του (υποθετικού) αιτίου – αποτελέσματος¹⁰:

N.E.: *Αν δε θέλεις να έλθεις, πες το μου.*

9. Ως απόδοση τίθεται και δευτερεύουσα πρόταση, απαρέμφατο ή μετοχή (βλ. και § 185, υποσημ. 16γ).

10. Όταν η υπόθεση είναι παρενθετική, δεν έχει απόδοση και μεταφράζεται με την προσθήκη της λέξης «βέβαια»:

Ὁ χρυσός, εἰ βούλοιο τάληθ' ἰλέγειν, ἔκτεινε τὸν ἑμὸν παῖδα. (αν βέβαια θέλεις)



§ 184 Οι υποθετικοί λόγοι, ανάλογα με τον τρόπο εισαγωγής και εκφοράς της υπόθεσης, την έγκλιση της απόδοσης και τη σημασία τους, διακρίνονται σε **έξι είδη**:

α) 1ο είδος: Το πραγματικό.

ΥΠΟΘΕΣΗ	ΑΠΟΔΟΣΗ
εἰ + οριστική οποιουδήποτε χρόνου (μτφρ.: «αν» + οριστική)	οποιαδήποτε έγκλιση (μτφρ.: η αντίστοιχη έγκλιση)

*Εἰ μὲν οὖν ἄλλο τι καλῶς ἔπραξεν, ἐπαινῶ.
Εἰ ἄρ᾽ ἐσκει σοι ταῦτα, ἐπιχείρει αὐτοῖς.
Εἰ ἀφήσεις τοὺς Θηβαίους ἄνευ μάχης, κινδυνεύσεις τὰ ἔσχατα παθεῖν.*

β) 2ο είδος: Το αντίθετο του πραγματικού.

ΥΠΟΘΕΣΗ	ΑΠΟΔΟΣΗ
εἰ + οριστική ιστορικού χρόνου (μτφρ.: «αν» + οριστική παρατατικού ή υπερσυντελικού)	δυνητική οριστική ¹¹ (μτφρ.: «θα» + οριστική παρατατικού ή υπερσυντελικού)

*Εἰ μὲν αὐτὸς ἐποίει τι φαῦλον, εἰκότως ἂν ἐδόκει πονηρὸς εἶναι.
Εἰ μὴ ἐγὼ ἐκέλευσα, οὐκ ἂν ἐποίησεν Ἀγασίας.* (δε θα το έκανε / δε θα το είχε κάνει)

γ) 3ο είδος: Το προσδοκώμενο.

ΥΠΟΘΕΣΗ	ΑΠΟΔΟΣΗ
ἐάν, ἄν, ἥν + υποτακτική (μτφρ.: «αν» + υποτακτική)	οριστική μέλλοντα ¹² (μτφρ.: οριστική μέλλοντα)

*Ἐάν ὁ βασιλεὺς ἄλλον στρατηγὸν πέμπῃ, ἔσομαι σύμμαχος ὑμῖν.
Ἐάν ἀναλογισθῇτε, αὐτίκα γνῶσεσθε.*

11. Στην απόδοση μπορεί επίσης να υπάρχει: α) **Απρόσωπο ρήμα** ή **απρόσωπη έκφραση** σε παρατατικό (*ἔδει, ἔχρην, προσῆκε, ἔζην, ἀναγκαῖον ἦν, δίκαιον ἦν* κτλ.) + **απαρέμφατο**: *Εἰ ἦσαν ἄνδρες ἀγαθοί, ἔξῃν αὐτοῖς τὰ δίκαια δεικνύναι.* β) Ἐνα από τα ρ. **ἐβουλόμην, ἐμελλον, ἐκινδύνευσα** + **απαρέμφατο**: *Ἡ πόλις ἐκινδύνευσε διαφθαρῆναι, εἰ ἄνεμος ἐπεγένετο.* (εάν φυσούσε)
12. Στην απόδοση μπορεί επίσης να υπάρχει **μελλοντική έγκλιση** ή **έκφραση** (υποτακτική, δυνητική ή ευχετική ευκτική, προστακτική, οριστική ενεστώτα ή αορίστου ή παρακειμένου με μελλοντική σημασία, συντελεσμένος μέλλοντας, απρόσωπο ρήμα + τελικό απαρέμφατο, ρηματικό επίθετο σε -τος, -τέος και γενικά οποιαδήποτε έκφραση αναφέρεται στο μέλλον):
"Αν μὴ πιστεύητε, **πέμψατε** πρέσβεις.

δ) 4ο είδος: Αόριστη επανάληψη στο παρόν ή στο μέλλον.

ΥΠΟΘΕΣΗ	ΑΠΟΔΟΣΗ
ἐάν, ἄν, ἤν + υποτακτική (μτφρ.: «αν», «όσες φορές» + υποτακτική)	οριστική ενεστώτα ¹³ (μτφρ.: οριστική ενεστώτα)

*Ἦν ἐγγὺς ἔλθῃ θάνατος, οὐδεὶς βούλεται θνήσκειν.
Ἐάν τι ἔχω ἀγαθόν, διδάσκω.*

ε) 5ο είδος: Απλή σκέψη του λέγοντος.

ΥΠΟΘΕΣΗ	ΑΠΟΔΟΣΗ
εἰ + ευκτική (μτφρ.: «αν» + οριστική παρατατικού)	δυνητική ευκτική ¹⁴ (μτφρ.: «θα» + οριστική παρατατικού)

*Εἰ οἱ πολῖται ὁμονοοῖεν, εὐδαίμων ἂν γίγνοιτο ἡ πόλις.
Οὐδεὶς γὰρ ζῶν γ' ἂν, εἰ μὴ τρέφοιτο.*

στ) 6ο είδος: Αόριστη επανάληψη στο παρελθόν.

ΥΠΟΘΕΣΗ	ΑΠΟΔΟΣΗ
εἰ + ευκτική επαναληπτική (μτφρ.: «κάθε φορά που» + οριστική παρατατικού)	οριστική παρατατικού ή δυνητική οριστική αορίστου ¹⁵ (μτφρ.: οριστική παρατατικού)

*Τῶν ἐχθρῶν εἴ τινα λάβοιεν, ἀπέκτεινε.
Εἰ ἴδοι τοὺς νέους γυμναζομένους, ἐπήνεσεν ἄν.*

§ 185 Ένας υποθετικός λόγος, ανάλογα με τον αριθμό των προτάσεων που τον αποτελούν, ονομάζεται, όπως και στη Ν.Ε.:

α) Απλός: αποτελείται από μία υπόθεση και μία απόδοση:

Ἐὰν ζητῆς καλῶς, εὐρήσεις. [Υπ. + Απ.]

β) Σύνθετος: αποτελείται από περισσότερες της μίας υποθέσεις ή/και αποδόσεις¹⁶:

Ἐὰν μὲν δόξη καλὸς εἶναι ὁ νόμος, ζῆ ὁ τιθεὶς καὶ ἀπέρχεται. [Υπ. + Απ. + Απ.]

13. Στην απόδοση μπορεί επίσης να υπάρχει γνωμικός αόριστος:

Ἦν δέ τις τούτων τι παραβαίνει, ζημίαν αὐτοῖς ἐπέθεσαν. (τους τιμωρούν)

14. Στην απόδοση μπορεί σπανιότερα να υπάρχει: οριστική αρκτικού χρόνου, ευχετική ευκτική ή προστακτική:

Εἴ τις τάδε παραβαίνει, ἐναγὴς ἔστω τοῦ Ἀπόλλωνος. (ας έχει την κατάρρα)

15. Στην απόδοση υπάρχει σπανιότερα δυνητική οριστική παρατατικού, απλή οριστική αορίστου ή οριστική υπερσυντελικού:

Εἴ δέ τις αὐτῷ περὶ τοῦ ἀντιλέγοι, ἐπὶ τὴν ὑπόθεσιν ἐπανῆγεν ἂν πάντα τὸν λόγον.

Εἴ τις γέ τι αὐτῷ προστάξαντι καλῶς ὑπηρετήσκειν, οὐδενὶ ἀχάριστον εἶασε τὴν προθυμίαν.

Εἴ δέ τις καὶ ἀντίποι, εὐθὺς ἐτεθνήκει.

16. Εκτός από απλός ή σύνθετος, ένας υποθετικός λόγος μπορεί να είναι:

α) **Ελλειπτικός**, όταν λείπει το ρήμα της υπόθεσης ή της απόδοσης ή και ολόκληρη η υπόθεση ή η απόδοση, επειδή μπορεί να εννοηθούν εύκολα από τα συμφραζόμενα:

— *Ἄθλιος ἄρα οὗτός ἐστιν κατὰ τὸν σὸν λόγον. — Εἴπερ γε, ὦ φίλε, ἄδικος.* [ἄδικός ἐστιν]

Από παράλειψη του ρήματος της υπόθεσης προέκυψαν υποθετικές εκφράσεις με επιρρηματική σημασία, όπως: *εἰ δέ μὴ* (διαφορετικά),

Ἐὰν μελετήσωμεν καὶ ἀντιπαρασκευασώμεθα, χρόνος ἐνέσται. (θα υπάρξει) [Υπ. + Υπ. + Απ.]

- Σε έναν σύνθετο υποθετικό λόγο οι υποθέσεις ενδέχεται να εισάγονται και ταυτόχρονα να συνδέονται διαζευκτικά με τους συνδέσμους *εἴτε - εἴτε, ἐάντε - ἐάντε, ἤντε - ἤντε, ἄντε - ἄντε*:

Ἐάν τε οἱ τετρακόσιοι κρατήσωσιν ἐάν τε οἱ ἕκ Μιλήτου πολέμιοι, διαφθαρήσεσθε.

ΠΙΝΑΚΑΣ 14. ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΥΠΟΘΕΤΙΚΩΝ ΛΟΓΩΝ

ΕΙΔΟΣ	ΥΠΟΘΕΣΗ	ΑΠΟΔΟΣΗ
1ο: Πραγματικό	εἰ + οριστική οποιουδήποτε χρόνου	οποιαδήποτε ἐγκλιση
2ο: Αντίθετο του πραγματικού	εἰ + οριστική ιστορικού χρόνου	δυνητική οριστική
3ο: Προσδοκώμενο	ἐάν, ἄν, ἤν + υποτακτική	οριστική μέλλοντα
4ο: Αόριστη επανάληψη στο παρόν ή στο μέλλον	ἐάν, ἄν, ἤν + υποτακτική	οριστική ενεστώτα
5ο: Απλή σκέψη του λέγοντος	εἰ + ευκτική	δυνητική ευκτική
6ο: Αόριστη επανάληψη στο παρελθόν	εἰ + ευκτική (επαναληπτική)	οριστική παρατατικού ή δυνητική οριστική αορίστου

πλὴν εἰ (εκτός από), εἴ(περ) τις καὶ ἄλλος (περισσότερο από κάθε άλλον), εἴπερ ποτὲ (καὶ ἄλλοτε) (περισσότερο από κάθε άλλη φορά), εἴπερ που (περισσότερο από κάθε άλλο μέρος), ἐὰν μόνον (αρκεῖ μόνο να) κ.ά., καθώς και εκφράσεις του τύπου ὥσπερ (ἂν) εἰ, ὥσπερ εἰ, ὥσπερ ἂν, ὥς ἂν, με τη σημασία του «σαν»:

Εἰ μὲν ἡδίκηκεν, δίκην δῶ· εἰ δὲ μὴ [ἡδίκηκεν], ἀποφύγη.

Διεφθάρησαν ὥσπερ ἂν εἰ πρὸς ἅπαντας ἀνθρώπους ἐπολέμησαν. [ὥσπερ ἂν διεφθάρησαν, εἰ ἐπολέμησαν πρὸς...]

- β) **Λανθάνων**, όταν η υπόθεση λανθάνει, είναι κρυμμένη συνήθως σε μια υποθετική, αναφορική υποθετική ή χρονική υποθετική μετοχή, σε μια αναφορική υποθετική ή χρονική υποθετική πρόταση ή σε άλλη λέξη ή φράση που εμπεριέχει υπόθεση:

Ταῦτα πράξας μεγάλην δόξαν ἔξεις. [ἐὰν πράξης – ἔξεις: προσδοκώμενο]

- γ) **Εξαρτημένος ή πλάγιος**, όταν η απόδοση δεν είναι κύρια αλλά δευτερεύουσα πρόταση, απαρέμφατο ή μετοχή. Για να τον αναγνωρίσουμε, πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι:

- Αν η απόδοση εξαρτάται από αρκτικό χρόνο, ο υποθετικός λόγος αναγνωρίζεται σαν να ήταν ανεξάρτητος:

Λέγει ὅτι, ἐὰν μάθῃ, παύσεται ταῦτα ποιῶν. [ἐὰν μάθῃ – παύσεται: προσδοκώμενο]

- Αν η απόδοση εξαρτάται από ιστορικό χρόνο, η υπόθεση (με εξαίρεση την υπόθεση του 2ου είδους, η οποία δε μεταβάλλεται) έχει τη μορφή εἰ + ευκτική του πλάγιου λόγου. Τότε το είδος της απόδοσης, το νόημα και η τροπή του εξαρτημένου υποθετικού λόγου σε ανεξάρτητο μας βοηθούν στην αναγνώρισή του:

Ἦγεῖτο ἅπαν ποιήσιν αὐτόν, εἴ τις ἀργύριον διδοίη. [ἐὰν τις διδῶ – ποιήσῃ: προσδοκώμενο]

5. ΟΙ ΕΝΑΝΤΙΩΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

§ 186 **Εναντιωματικές** ονομάζονται οι δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις των οποίων το περιεχόμενο εκφράζει **εναντίωση** προς το νόημα της (κύριας) πρότασης που προσδιορίζουν. Δέχονται άρνηση **μή**.

N.E.: *Αν και είμαι τραυματισμένος, θα αγωνιστώ.*

1. Εισαγωγή

Οι εναντιωματικές προτάσεις εισάγονται με τους εναντιωματικούς συνδέσμους **εἰ καί, ἐάν/ἄν/ἤν καὶ** (αν και, μολονότι) και δηλώνουν εναντίωση προς κάτι που θεωρείται πραγματικό.

N.E.: Εισάγονται με τα **αν και, ενώ, μολονότι, παρόλο που** κ.ά.

2. Εκφορά

Οι εναντιωματικές προτάσεις εκφέρονται, όπως και οι υποθετικές προτάσεις, με:

- α) Οριστική ή ευκτική,** όταν ο σύνδεσμος εισαγωγής περιέχει το **εἰ**:
Εἰ καὶ χρήματα ἔχομεν, οὐκ εὐτυχοῦμεν.
Ἄξιον γὰρ ἀκοῦσαι τὸ διήγημα τοῦτο, εἰ καὶ μὴ προσήκοι Κλεοκράτει.
- β) Υποτακτική,** όταν ο σύνδεσμος εισαγωγής περιέχει το **ἐάν, ἄν, ἤν**:
Ἐὰν καὶ μὴ βούλωνται, πάντες αἰσχύνονται μὴ πράττειν τὰ δίκαια.

Παρατηρήσεις

- α)** Όταν μετά τους υποθετικούς συνδέσμους **εἰ, ἐάν, ἄν, ἤν** ακολουθεί ο **καὶ** ως **προσθετικός**, τότε τα συμπλέγματα που προκύπτουν δεν είναι εναντιωματικοί σύνδεσμοι:
Τόδε δὲ διανοηθῶμεν, εἰ καὶ σοὶ συνδοκεῖ. (αν και συ συμφωνεῖς) [προσθετικός: η πρόταση είναι υποθετική]
- β)** Ο σύνδεσμος **εἰ καί**, όταν έχει τη σημασία του «ακόμη κι αν», εισάγει δευτερεύουσες παραχωρητικές προτάσεις (βλ. § 187):
Ἄνθρωποι κακοί, εἰ καὶ ὠφελεῖν δοκοῦσιν, μᾶλλον βλάπτουσιν.

3. Συντακτικός ρόλος

Οι εναντιωματικές προτάσεις χρησιμοποιούνται στον λόγο, όπως και στη Ν.Ε., ως **επιρρηματικοί προσδιορισμοί** που δηλώνουν **εναντίωση**.

4. Ισοδύναμες συντακτικές μορφές

Εναντίωση εκφράζουν επίσης (βλ. και πίνακα Δ): **α)** οι εναντιωματικές μετοχές· **β)** οι εμπρόθετοι προσδιορισμοί που δηλώνουν εναντίωση.

6. ΟΙ ΠΑΡΑΧΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

§ 187 **Παραχωρητικές** ονομάζονται οι δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις των οποίων το περιεχόμενο εκφράζει **παραχώρηση** προς το νόημα της (κύριας) πρότασης που προσδιορίζουν. Δέχονται άρνηση **μή**.

N.E.: *Κι αν ακόμη διαφωνούσα, θα σε υποστήριζα.*

1. Εισαγωγή

Οι παραχωρητικές προτάσεις εισάγονται με τους παραχωρητικούς συνδέσμους:

- α) **καὶ εἰ, καί, καὶ ἄν, καὶ ἔάν, κἄν, καὶ ἥν** (ακόμη κι αν, έστω κι αν, κι αν ακόμα) ύστερα από καταφατική πρόταση:

Χρὴ ποιεῖν με τοῦτο, **καὶ εἰ μὴ πέποιθα**. (έστω κι αν δεν είμαι πεπεισμένος)

Ἄνῃρ πονηρὸς δυστυχεῖ, **κἄν εὐτυχῇ**.

N.E.: Εισάγονται με τους παραχωρητικούς συνδέσμους **και αν, και να, όσο κι αν, ούτε κι αν** κ.ά.

- β) **οὐδ' εἰ, μηδ' εἰ, οὐδ' ἔάν, οὐδ' ἄν, οὐδ' ἥν, μηδ' ἔάν, μηδ' ἄν, μηδ' ἥν** (ούτε κι αν) ύστερα από αρνητική πρόταση και δηλώνουν παραχώρηση προς κάτι που θεωρείται απίθανο ή αδύνατο.

Μὴ θορυβήσητε, **μηδ' ἔάν δόξω** τι ὑμῖν μέγα λέγειν. (ακόμη κι αν σας φανεί ότι λέω κάτι υπερβολικό)

- Όταν ο **καὶ** που προηγείται των **εἰ, ἔάν, ἄν, ἥν** είναι συμπλεκτικός, μεταβατικός ή προσθετικός, η πρόταση δεν είναι παραχωρητική, αλλά **υποθετική**:

Καὶ εἰ μή τι κωλύει, ἐθέλω αὐτοῖς διαλεχθῆναι. [μεταβατικός]

2. Εκφορά

Οι παραχωρητικές προτάσεις εκφέρονται, όπως και οι υποθετικές προτάσεις, με:

- α) **Οριστική** ή **ευκτική**, όταν ο σύνδεσμος εισαγωγής περιέχει το **εἰ**.

- β) **Υποτακτική**, όταν ο σύνδεσμος εισαγωγής περιέχει το **ἔάν, ἄν, ἥν**¹⁷.

3. Συντακτικός ρόλος

Οι παραχωρητικές προτάσεις χρησιμοποιούνται στον λόγο, όπως και στη Ν.Ε., ως **επιρρηματικοί προσδιορισμοί** που δηλώνουν **παραχώρηση**.

4. Ισοδύναμες συντακτικές μορφές

Παραχώρηση δηλώνει επίσης η παραχωρητική μετοχή (βλ. και πίνακα Δ).

7. ΟΙ ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

§ 188

Χρονικές ονομάζονται οι δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις που προσδιορίζουν **χρονικά** το περιεχόμενο της προσδιοριζόμενης (κύριας συνήθως) πρότασης. Δέχονται άρνηση **οὐ** ή **μή**.

N.E.: Διάβαζε, **ώσπου νύχτωσε**.

Οι χρονικές προτάσεις δηλώνουν, όπως και στη Ν.Ε.:

- α) **το προτερόχρονο**, όταν η πράξη την οποία δηλώνει η χρονική πρόταση γίνεται πριν από την πράξη της κύριας πρότασης:

Ἐπεὶ ἤκουσε ἀπῆλθεν. [Πρώτα άκούσε και μετά έφυγε.]

- β) **το σύγχρονο**, όταν η πράξη την οποία δηλώνει η χρονική πρόταση γίνεται την ίδια στιγμή με την πράξη της κύριας πρότασης:

Ἀφίκοντο ὅτε νύξ ἐγένετο. [Έφτασαν την ώρα που νύχτωσε.]

17. Οι παραχωρητικές, όπως και οι εναντιωματικές προτάσεις, σχηματίζουν μαζί με την κύρια πρόταση όλα τα είδη των υποθετικών λόγων:

Φήσουςι σοφὸν εἶναι, εἰ καὶ μὴ εἰμί. [πραγματικό]

Γελᾷ ὁ μωρός, κἄν τι μὴ γελοῖον ᾗ. [αόριστη επανάληψη στο παρόν – μέλλον]

γ) το υστερόχρονο, όταν η πράξη την οποία δηλώνει η χρονική πρόταση γίνεται ύστερα από την πράξη της κύριας πρότασης:

Μεσσήνην εἶλομεν **πρὶν Πέρσας λαβεῖν τὴν βασιλείαν**. [Ἡ ἀνάληψη τῆς βασιλείας ἀπὸ τοὺς Πέρσες ἐγίνε ὑστερα ἀπὸ τὴν ἄλωση τῆς Μεσσήνης.]

1. Εισαγωγή

Οι χρονικές προτάσεις εισάγονται (συνηθέστερα):

α) Ὅταν δηλώνουν το προτερόχρονο:

- Με τοὺς χρονικοὺς συνδέσμους ἢ τὶς χρονικὰς ἐκφράσεις **ὥς** (ἀφού, μόλις), **ἐπεὶ, ἐπειδὴ** (ἀφού, ἀφότου), **ἐπεὶ (ἐπειδὴ) πρῶτον, ἐπεὶ (ἐπειδὴ) τάχιστα** (ἀμέσως μόλις, ὅταν), **πρὶν + ἐγκλίση** (παρά ἀφού):
Οἱ δὲ τριάκοντα ἡρέθησαν ἐπεὶ τάχιστα τὰ μακρὰ τεῖχη καθηρέθη. (γκρεμίστηκαν)
- Με τὶς ἐμπρόθετες αναφορικές ἐκφράσεις **ἐξ οὗ, ἐξ ὅτου, ἀφ' οὗ, ἀφ' ὅτου** (ἀφού, ἀφότου):
Φίλιππος, ἀφ' οὗ τὴν εἰρήνην ἐποιήσατο, οὐ μόνον ὑμᾶς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους ἀδικεῖ.
N.E.: Εισάγονται με τὰ **αφού, αφότου, καθώς, ὅταν, μόλις** κ.ά.

β) Ὅταν δηλώνουν το σύγχρονο:

- Με τοὺς χρονικοὺς συνδέσμους **ὅτε, ὁπότε** (ὅταν, τότε που), **ἔως, ἔστε, μέχρι, ἄχρι** (μέχρις ὅτου, ὥσπου), **ἡνίκα, ὁπηνίκα** (τὴ στιγμὴ που, ἐνῶ):
Ἦνίκα μοι ἐδόκει καιρὸς εἶναι, προϊέναι ἐκέλευσα.
- Με τὰ χρονικά ἐπιρρήματα **ὁσάκις, ὁποσάκις** (κάθε φορά που):
Τὸν Εὐφράτην, ὁσάκις κατέλαβεν αὐτοὺς ἀνάγκη, ἐγεφύρωσαν.
- Με τὶς αναφορικές ἐκφράσεις **ὅσον χρόνον, ἐν ᾧ, ἐν ὧ** (ἐνῶ, καθώς, στο διάστημα που):
Ἐν ὧ ταῦτ' ἐπράττετο, Ἐπαμεινώνδας ἐξῆλει. (ἐκστράτευε)
N.E.: Εισάγονται με τὰ **ἐνῶ, καθώς, ὅταν, ὅσο** κ.ά.

γ) Ὅταν δηλώνουν το υστερόχρονο:

- Με τοὺς χρονικοὺς συνδέσμους **ἔως, ἔστε, ἄχρι, μέχρι, πρὶν + ἀπαρέμφατο** (προτοῦ να):
Μέχρι τούτου Λασθένης φίλος ὠνομάζετο, ἔως προὔδωκεν Ὀλυνθον.
- Με τὶς ἐμπρόθετες αναφορικές ἐκφράσεις **μέχρι οὗ, ἄχρι οὗ, μέχρι ὅτου, ἄχρι ὅτου** (μέχρις ὅτου, ἔως ὅτου):
Ἐκεῖ ἔμεινε μέχρι οὗ Κῦρος εἰς Σάρδεις ἀφίκετο.
N.E.: Εισάγονται με τὰ **μέχρι να, ἔως ὅτου να, ὥσπου να, προτοῦ να** κ.ά.

Παρατηρήσεις

α) Το ληκτικό φωνήεν του συνδέσμου **ὅτε**¹⁸ ἐκθλίβεται, ὅταν βρεθεῖ μπροστά ἀπὸ το ἀρχικό φωνήεν ἢ τὴν ἀρχικὴ δίφθογγο τῆς λέξης που ἀκολουθεῖ. Δε συμβαίνει το ἴδιο με το σύνδεσμο **ὅτι**:

Ἔπεμψεν ἐπιστολὴν, ὅτ' Ἀμφίπολιν ἐπολιόρκει.

β) Τα **ἄχρι, μέχρι**, ὡς καταχρηστικές προθέσεις με **γενική**, σχηματίζουν ἐμπρόθετους προσδιορισμοὺς τόπου ἢ χρόνου:

μέχρι τοῦ ὁμαλοῦ – ἄχρι τῆς πήμερον ἡμέρας

18. Ο **ὅτε** δὲν εἰσάγει χρονικὴ πρόταση, ὅταν βρίσκεται σε στερεότυπες ἐκφράσεις με ἐπιρρηματικὴ σημασία, ὡπως: **ἔστιν ὅτε** (κάποτε, μερικὲς φορές), **ὅτε μὲν - ὅτε δέ** (ἀλλοτε μὲν - ἀλλοτε δε), **οὐκ ἔστιν ὅτε** (ποτέ), **οὐκ ἔστιν ὅτε οὐ** (πάντοτε), **ὅτε μὴ** (ἐκτός ἐάν), **ἐνίῳτε** (κάποτε) κ.ά.:

Γίνονται δὲ ἐξ αὐτῶν ἔστιν ὅτε καὶ τύραννοι.

2. Εκφορά

Οι χρονικές προτάσεις εκφέρονται με:

- α) Οριστική**, η οποία διατηρείται και ύστερα από ιστορικό χρόνο, όταν προσδιορίζουν χρονικά κάτι καθορισμένο και πραγματικό¹⁹:

Ἐπειδὴ εἰσῆλθεν, ἐπορεύετο πρὸς τὴν ἀκρόπολιν. [προτερόχρονο]

- β) Υποτακτική**²⁰, όταν δηλώνουν:

- Το προσδοκώμενο:

Χρονική πρόταση	Κύρια πρόταση
χρονικός υποθετικός σύνδεσμος + υποτακτική	οριστική μέλλοντα

Ἐπειδὰν τάχιστα ἡ στρατεία λήξῃ, εὐθὺς ἀποπέμψει αὐτόν. (μόλις)

- Αόριστη επανάληψη στο παρόν ή στο μέλλον:

Χρονική πρόταση	Κύρια πρόταση
χρονικός υποθετικός σύνδεσμος + υποτακτική	οριστική ενεστώτα

Ὅταν βούλονται, εὕρισκουσιν.

- γ) Ευκτική**, όταν δηλώνουν:

- Απλή σκέψη του λέγοντος:

Χρονική πρόταση	Κύρια πρόταση
χρονικός σύνδεσμος + ευκτική	δυνητική ευκτική

Ὁ ἐκὼν πεινῶν φάγοι ἄν, ὁπότε βούλοιτο. (Αὐτός που πεινά με τη θέλησή του μπορεί να φάει ὅποτε θέλει.)

- Αόριστη επανάληψη στο παρελθόν:

Χρονική πρόταση	Κύρια πρόταση
χρονικός σύνδεσμος + ευκτική (επαναληπτική)	οριστική παρατατικού ή δυνητική οριστική αορίστου

Ὅποτε θύοι Κρίτων, ἐκάλει Ἀρχέδημον. (κάθε φορά που θυσίαζε)

19. Μερικές φορές σε χρονικές προτάσεις που εκφέρονται με οριστική περιέχεται και **υπόθεση**. Στην περίπτωση αυτή ο υποθετικός λόγος μπορεί να δηλώνει:

α) Το **πραγματικό** (Υπ.: χρονικός σύνδεσμος + οριστική → **Απ.:** κάθε ἐγκλιση):

Ὅτ' εὐτυχεῖς [εἰ εὐτυχεῖς], *μὴ μέγα φρόνει.*

β) Το **αντίθετο του πραγματικού** (Υπ.: χρονικός σύνδεσμος + οριστική ιστορικού χρόνου → **Απ.:** δυνητική οριστική):

Ὅποτε [εἰ ποτε] *ἐκεῖνο ἔγνωμεν, ἱκανῶς ἂν εἶχεν ἡμῖν.* (το πρόβλημά μας θα λυνόταν)

20. Ὑστερα από ιστορικό χρόνο εκφέρονται με ευκτική του πλάγιου λόγου αντί της υποτακτικής:

Ἦλπιζε ὑπὸ τῶν ἑαυτοῦ παίδων, ἐπειδὴ τελευτήσαι τὸν βίον, ταφῆσεσθαι. [ἐπειδὰν τελευτήσω – ταφῆσομαι]

Η χρονική πρόταση που εκφέρεται με υποτακτική ή ευκτική είναι χρονική υποθετική.

3. Συντακτικός ρόλος

Οι χρονικές προτάσεις χρησιμοποιούνται στον λόγο, όπως και στη Ν.Ε., ως **επιρρηματικοί προσδιορισμοί χρόνου**.

4. Ισοδύναμες συντακτικές μορφές

Χρόνο δηλώνουν επίσης (βλ. και πίνακα Δ): **α)** η χρονική μετοχή· **β)** η γενική του χρόνου· **γ)** η δοτική του χρόνου· **δ)** η αιτιατική του χρόνου· **ε)** τα χρονικά επιρρήματα· **στ)** οι εμπρόθετοι προσδιορισμοί του χρόνου· **ζ)** το επιρρηματικό κατηγορούμενο του χρόνου.

Η σύνταξη του συνδέσμου *πρὶν*

§ 189 Ο σύνδεσμος *πρὶν* συντάσσεται:

α) Με **έγκλιση**, συνήθως ύστερα από **αρνητική** πρόταση, και δηλώνει το **προτερόχρονο**:

- **Οριστική ιστορικού χρόνου**, όταν δηλώνει το πραγματικό· μτφρ.: «παρά αφού», «έως ότου» + οριστική:
Οὐ πρότερον ἤθελησεν ἀπελθεῖν, πρὶν αὐτὸν ἐξήλασαν. (παρά αφού τον εξόρισαν)
- **Υποτακτική + ἄν** αοριστολογικό. Η πρόταση είναι **χρονική υποθετική** και δηλώνει το προσδοκώμενο ή το αόριστα επαναλαμβανόμενο στο παρόν ή στο μέλλον· μτφρ.: «προτού να», «πριν να» + υποτακτική:
Μὴ ἀπέλθῃτε, πρὶν ἂν ἀκούσῃτε. [προσδοκώμενο]
Οὐ πρότερον παύονται, πρὶν ἂν πείσωσιν οὓς ἠδίκησαν. [αόριστη επανάληψη στο παρόν – μέλλον]
- **Ευκτική του πλάγιου λόγου** (αντί υποτακτικής + ἄν) ύστερα από ιστορικό χρόνο:
Οὐκ ἀφίεσαν πρὶν παραθεῖεν αὐτοῖς ἄριστον. (Δεν τους άφηναν να φύγουν, πριν τους παραθέσουν πρόγευμα.)

β) Με **απαρέμφατο**, συνήθως ύστερα από **καταφατική** πρόταση, και δηλώνει γεγονός ενδεχόμενο, **υστερόχρονο** ως προς την πράξη της κύριας πρότασης· μτφρ.: «προτού να», «πριν να» + υποτακτική:
Οὗτοι οὖν διέβησαν, πρὶν τοὺς ἄλλους ἀποκρίνασθαι.

Γ. ΟΙ ΑΝΑΦΟΡΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

§ 190 **Αναφορικές** ονομάζονται οι δευτερεύουσες προτάσεις που *αναφέρονται* σε όρο άλλης πρότασης, ο οποίος είτε υπάρχει είτε εννοείται. Όταν βρίσκονται σε στενή λογική σχέση με τον όρο που προσδιορίζουν, λειτουργούν ως **αναγκαίοι προσδιορισμοί** και κανονικά δε χωρίζονται με κόμμα. Αντίθετα, όταν περιλαμβάνουν πρόσθετες πληροφορίες που μπορεί να παραλειφθούν, ονομάζονται **προσθετικές** και χωρίζονται με κόμμα:

Γινώσκουσιν ἅπανθ' ὃ Φίλιππος παρασκευάζεται. [αναγκαίος προσδιορισμός]

Δερκυλίδας, ὅσπερ πολέμιος ἦν αὐτῷ, ἐν Ἀβύδῳ ἔτυχεν ὤν. [προσθετική]

Ν.Ε.: • Αυτό είναι το βιβλίο *που αγόρασα*. • Ἐπαιζαν κοντά στο παράθυρο, *το οποίο έβλεπε στον κήπο*.

Οι δευτερεύουσες αναφορικές προτάσεις **εισάγονται**, όπως και στη Ν.Ε.:

α) Με αναφορικές αντωνυμίες:

ὃς (ο οποίος, που)

ὅστις (όποιος, ο οποίος)

ὅσπερ (ο οποίος ακριβώς)

ὅσος / ὁπόσος (όσος)

οἷος (τέτοιος που)

ὁποῖος (όποιος λογής)

ὁπότερος (όποιος από τους δύο)

ἡλίκος / ὀπηλίκος (όσο μεγάλος)

ὁποδαπὸς (από τον τόπο που)

Κύρος ἔχων **οὕς εἶρηκα** ὡρμᾶτο ἀπὸ Σάρδεων.

Οὐδέποτε τὴν μητέρα οὐτ' εἶπα οὐτ' ἐποίησα οὐδέν, **ἐφ' ᾧ ἡσχύνθη**. [με εμπρόθετη αναφορική αντωνυμία]

β) Με αναφορικά επιρρήματα:

ὅσον / ὅσω (όσο)

οὕ / ὅπου / ἐνθα / ὅποι (όπου)

ἣ / ὅπη (όπου, όπως)

ἐνθεν / ὅθεν / ὁπόθεν (ἀπ' όπου)

οἷον / οἷα (όπως, όπως ακριβώς)

ὥς / ὅπως (όπως)

ὥσπερ / ἥπερ / καθάπερ (όπως ακριβώς)

Ἐκκλησίαν ἐποίησαν, **ἐνθα** δὴ ὁ Θρασύβουλος ἔλεξεν.

- Τα **ὃς, οὗ, ὅπου, ὅθεν, ὁπόθεν, ἐνθα, ἐνθεν** ἔχουν δεικτική σημασία και εισάγουν **κύρια πρόταση**, όταν αναφέρονται στα προηγούμενα, βρίσκονται στην αρχή περιόδου ή ημιπεριόδου και δεν ακολουθεί άλλη κύρια πρόταση²¹:

Ἦν εἷς ἐγώ, ταύτην ἐμαυτῷ ῥασιώνην ἐξηῦρον. (Απ' αυτούς ένας ἐγώ, αυτό βρήκα ως ανακούφιση για τον εαυτό μου.)

Παρήνι μεθορμίσαι εἰς Σησιόν· **οὗ** ὄντες ναυμαχήσετε, ἔφη. (Τους προέτρεπε να προσορμιστούν στη Σησιό· εκεί αν βρίσκατε, θα ναυμαχήσετε, είπε.)

§ 191 Οι δευτερεύουσες αναφορικές προτάσεις διακρίνονται σε: α) **ονοματικές** και β) **επιρρηματικές**.

§ 192 **Αναφορικές ονοματικές** ονομάζονται οι δευτερεύουσες αναφορικές προτάσεις που χρησιμοποιούνται στον λόγο ως ονόματα:

Οὐ καλὰ γ' ἦν **ᾧ ἐπραξα**. (αὐτὰ που ἐπραξα / οἱ πράξεις μου)

Ν.Ε.: Ὅποιος ξέρεῖ ας ἀπαντήσει.

1. Εισαγωγή

Οι αναφορικές ονοματικές προτάσεις εισάγονται με **αναφορικές αντωνυμίες**:

Ἀκούετε τοῦ νόμου τῆς φιλανθρωπίας **ὃς** οὐδὲ τοὺς δούλους ὑβρίζεσθαι **ἀξιοῖ**.

Ἐβουλόμην ἰσχύειν τοὺς νόμους **οὕς ἐνομοθέτησεν** ὁ Σόλων.

21. **Αναφορικές αντωνυμίες ή αναφορικά επιρρήματα + οὖν, δὴ, δήποτε** και εκφράσεις όπως **ἔστιν ὃς / ἔστιν ὅστις** (κάποιος), **οὐκ/οὐδεὶς ἔστιν ὅστις** (κανένας), **οὐκ/οὐδεὶς ἔστιν ὅστις οὐ** (καθένας), **ἔστιν οὗ** (κάπου), **οἷός (τ') εἰμί** + **απαρέμφατο** (εἶμαι ικανός να), **οἷόν τ' ἐστί** + **απαρέμφατο** (εἶναι δυνατόν να) κ.ά. δεν εισάγουν αναφορική πρόταση:

• **Κἀγὼ οὐδ' ὅτι οὖν** ἀντέλεγον τούτοις. (τίποτα) • **Οὐδεὶς ἔστιν ὅστις οὐκ** ἂν ἔδωκεν τρία τάλαντα. • **Τὰ μὲν ὄρη οἷόν τ' ἐστί** καὶ ἰχνεύειν. [ἰχνεύω: ἰχνηλατῶ]

- Μερικές φορές η αναφορική αντωνυμία δε βρίσκεται σε πώση αιτιατική, όπως απαιτεί η σύνταξη του ρήματος της αναφορικής πρότασης, αλλά σε γενική ή δοτική, επειδή έλκεται από την πώση (γενική ή δοτική) της λέξης την οποία προσδιορίζει. Το φαινόμενο αυτό ονομάζεται **έλξη του αναφορικού**²².

Ἐμέμνητο τῶν συμφορῶν ὧν ἔπαθεν. [αντί: *τῶν συμφορῶν αἷς ἔπαθεν*]

2. Εκφορά

Οι αναφορικές ονοματικές προτάσεις εκφέρονται, ανάλογα με τη σημασία τους και τον χρόνο του ρήματος εξάρτησης (αρκτικό ή ιστορικό):

- α)** Όταν είναι προτάσεις **κρίσης** (άρνηση **οὐ**), με οριστική, δυνητική οριστική, δυνητική ευκτική και ευκτική του πλάγιου λόγου (ύστερα από ρήμα εξάρτησης ιστορικού χρόνου).
- β)** Όταν είναι προτάσεις **επιθυμίας** (άρνηση **μή**), με υποτακτική, ευχετική ευκτική, προστακτική και ευκτική του πλάγιου λόγου (ύστερα από ρήμα εξάρτησης ιστορικού χρόνου).

3. Συντακτικός ρόλος

Οι αναφορικές ονοματικές προτάσεις χρησιμοποιούνται στον λόγο, όπως και στη Ν.Ε., κυρίως ως:

- α) Υποκείμενα** (Υ):

Ὅστις ζῇν ἐπιθυμεῖ, πειράσθω νικᾶν. [Υ στα *πειράσθω* και *νικᾶν*]

- β) Αντικείμενα** (Α):

Ὁ σὺ μισεῖς, μὴ ποιήσης. [Α στο *μὴ ποιήσης*]

- γ) Κατηγορούμενα** (Κ):

Οὗτός ἐστιν ὃς ψεύδεται. [αντί *ὁ ψεύστης*: Κ στο *οὗτος*]

- δ) Ομοιόπρωτοι προσδιορισμοί** (παραθέσεις, επεξηγήσεις, επιθετικοί προσδιορισμοί):

Ἦν δέ τις Ἀπολλοφάνης, ὃς καὶ Φαρναβάζῳ ἐτύγχανε ξένος ὢν. [παραθεση στο *Ἀπολλοφάνης*]

Ἦ Κλέαρχε, ἀπόφηναι γνώμην, ὃ, τι σοι δοκεῖ. [επεξήγηση στο *γνώμην*]

Τόδ' ἐστὶ τὸ στρατόπεδον ὃ κατεκαύθη ὑπὸ τῶν Συρακοσίων. [τὸ *στρατόπεδον* τὸ *κατακαυθέν*: επιθετικός προσδιορισμός στη λέξη *τὸ στρατόπεδον*]

- ε) Ετερόπρωτοι προσδιορισμοί** σε μια από τις πλάγιες πτώσεις:

Βούλομαι λαβεῖν τι ὧν ἔχεις. [γενική διαιρετική]

§ 193 Αναφορικές επιρρηματικές ονομάζονται οι δευτερεύουσες αναφορικές προτάσεις που αναφέρονται σε όρο της πρότασης εξάρτησης, ο οποίος υπάρχει ή εννοείται, αλλά συγχρόνως εκφράζουν και κάποια επιρρηματική σχέση.

Ν.Ε.: *Πηγαίνει όπου τον καλούν.* [εκεί όπου]

1. Εισαγωγή

Οι αναφορικές επιρρηματικές προτάσεις εισάγονται με τα αναφορικά επιρρήματα **οὐ, ἥ, οἷ, ὅθεν, ἔνθεν, ὅπου, ὅποι, ὅπη** (βλ. και § 194 για την εισαγωγή με αναφορικές αντωνυμίες αναφορικών προτάσεων που έχουν επιρρηματική σημασία).

2. Εκφορά

Οι αναφορικές επιρρηματικές προτάσεις εκφέρονται όπως και οι αναφορικές ονοματικές.

22. Ομοίως μπορεί να έλκεται ο προσδιοριζόμενος όρος από την πώση της αναφορικής αντωνυμίας (**αντίστροφη έλξη** ή **ανθέλξη**):
Τὴν οὐσίαν ἣν κατέλιπε τῷ υἱεῖ οὐ πλείονος ἀξία ἐστὶν ἢ τεττάρων καὶ δέκα ταλάντων. [αντί: *ἡ οὐσία ἣν κατέλιπε*]

3. Συντακτικός ρόλος

Οι αναφορικές επιρρηματικές προτάσεις χρησιμοποιούνται στον λόγο ως **επιρρηματικοί προσδιορισμοί τρόπου ή τρόπου**:

Καταλαμβάνει τὰ κύκλῳ ὄρη τοῦ πεδίου, ὅθεν οἱ ξὺν Φιλῶτα ἐπισιτιεῖσθαι ἔμελλον.
Σῶζεσθε ὅπη δυνατόν ἐστι. (ὅπως, με ὅποιον τρόπο)

§ 194 Από τις αναφορικές προτάσεις πολλές:

A. Εκφράζουν τις επιρρηματικές σχέσεις της αιτίας, του σκοπού, του αποτελέσματος και της υπόθεσης. Έτσι διακρίνονται σε:

1. Αναφορικές αιτιολογικές: εξαρτώνται κυρίως από ρήματα ψυχικού πάθους, εισάγονται συνήθως με τις αναφορικές αντωνυμίες **ὅς, ὅστις, ὅσος, οἷος**, εκφέρονται ὅπως οι αιτιολογικές προτάσεις και χρησιμοποιούνται ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί της αιτίας:

Τὴν μητέρα ἐμακάριζον, οἷων τέκνων ἔτυχεν. [ὅτι τοιούτων τέκνων ἔτυχεν]

2. Αναφορικές τελικές: εξαρτώνται κυρίως από ρήματα κίνησης ή σκόπιμης ενέργειας, εισάγονται συνήθως με τις αναφορικές αντωνυμίες **ὅς, ὅστις**, εκφέρονται με οριστική μέλλοντα και χρησιμοποιούνται ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί του σκοπού:

Μάρτυρας πεπόρισται, οἱ μαρτυρήσουσιν αὐτῷ. [ἵνα οὗτοι μαρτυρήσωσιν αὐτῷ]

3. Αναφορικές συμπερασματικές: εισάγονται συνήθως με τις αναφορικές αντωνυμίες **ὅς, ὅστις, ὅσος, οἷος**, εκφέρονται ὅπως οι συμπερασματικές προτάσεις και χρησιμοποιούνται ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί του αποτελέσματος. Συνήθως των προτάσεων αυτών προηγούνται οι λέξεις *οὕτω(ς), τοιοῦτος, τοσοῦτος, τηλικούτος*:

Οὐδεὶς ἦν οὕτω φαῦλος, ὃς οὐκ ἂν ἔπραττε ταῦτα. [ὥστε οὗτος οὐκ ἂν ἔπραττε ταῦτα]

4. Αναφορικές υποθετικές: εισάγονται με αναφορικές αντωνυμίες και αναφορικά επιρρήματα, εκφέρονται ὅπως οι υποθετικές προτάσεις και σχηματίζουν με την κύρια πρόταση υποθετικούς λόγους όλων των ειδών:

Οὐκ ἂν ἐπεχειροῦμεν πράττειν, ἂ μὴ ἠπιστάμεθα. [εἴ τινα μὴ ἠπιστάμεθα: το αντίθετο του πραγματικού]
Οἱ τύραννοι ἀποκτείνουσι ὃν ἂν βούλωνται. [ἐὰν τινα βούλωνται: αόριστη επανάληψη στο παρόν-μέλλον]

N.E.: Υπάρχουν και οι **αναφορικές εναντιωματικές / παραχωρητικές**:

Ὅσο κι αν προσπαθῶ, δεν τα καταφέρνω.

B. Δηλώνουν *σύγκριση* ή *παρομοίωση* και ονομάζονται **αναφορικές παραβολικές** ή **παρομοιαστικές προτάσεις**. Πιο συγκεκριμένα, εκφράζουν **ποσό** (ηλικία, μέτρο, βαθμό), **ποιόν** (ιδιότητα), **τρόπο**, και είναι συχνά ελλειπτικές ως προς το ρήμα:

Ὅπως γινώσκετε, οὕτω καὶ ποιεῖτε.

N.E.: Κοιτούσε *σαν να ζητάγε βοήθεια*.

1. Εισαγωγή

Οι αναφορικές παραβολικές ή παρομοιαστικές προτάσεις εισάγονται:

α) Όταν εκφράζουν **ποσό**, με τις αναφορικές αντωνυμίες **ὅσος, ὁπόσος, ἡλίκος, ὀηλίκος** και τα αναφορικά επιρρήματα **ὅσον, ὅσω**:

Αἶτιον ἦν οὐχ ἡ ὀλιγανθρωπία τοσοῦτον ὅσον ἡ ἀχρηματία [αἶτιον ἦν].

β) Όταν εκφράζουν **ποιόν**, με τις αναφορικές αντωνυμίες **οἷος, ὁποῖος**:

Συμβαίνει τοιοῦτον, οἷον καὶ τὰ νῦν [συμβαίνει].

γ) Όταν εκφράζουν **τρόπο**, με τα αναφορικά επιρρήματα **ὥς, ὥσπερ, ὅπως, καθάπερ, ἥπερ, ἤ, οἷον, οἷα**²³:

Τὴν ἑαυτοῦ ἀδελφὴν δίδωσιν Σεύθῃ, ὥσπερ ὑπέσχετο.

N.E.: Εισάγονται με τα **καθώς, ὅπως, σαν να**.

2. Εκφορά

Οι αναφορικές παραβολικές προτάσεις εκφέρονται με:

α) **Απλή οριστική**, όταν δηλώνουν το πραγματικό:

Ἐμὲ ἡγάπα, ὥσπερ καὶ ὑμεῖς τοὺς ὑμετέρους παῖδας ἀγαπᾶτε.

β) **Δυνητική οριστική, υποτακτική** με ή χωρίς το αοριστολογικό **ἄν**, **ευκτική** με ή χωρίς το δυνητικό **ἄν**, όταν δηλώνουν το δυνατόν ή υποτιθέμενο (σπανιότερη εκφορά):

Ὡσπερ οὖν ἐμοὶ ἄν ὠργίζεσθε καὶ ἡξιοῦτε δίκην τὴν μεγίστην ἐπιτιθέναι, οὕτως ἀξιῶ ὑμᾶς πονηροὺς αὐτοὺς νομίζειν.

Ἐξαρχῆς οὖν ὑμῖν, ὅπως ἂν δύνωμαι, διηγῆσμαι τὰ πεπραγμένα.

Ταῦθ' οὕτως, ὥσπερ ἂν φήσαιμεν, ἔχειν συμφέρει.

3. Συντακτικός ρόλος

Οι αναφορικές παραβολικές προτάσεις χρησιμοποιούνται στον λόγο, όπως και στη Ν.Ε., ως **επιρρηματικοί προσδιορισμοί σύγκρισης – παρομοίωσης**.

23. Οι εισαγωγικές λέξεις των αναφορικών παραβολικών προτάσεων αναφέρονται σε αντίστοιχες δεικτικές αντωνυμίες ή επιρρήματα, που τίθενται στον λόγο ή εννοούνται, σχηματίζοντας **παραβολικά ζεύγη**, όπως τα: **τοιοῦτος - οἷος, τοιοῦτος - ὁποῖος, τοσοῦτος - ὅσος, τόσον - ὅσον, τοσοῦτω - ὅσω, οὕτως - ὥς** κ.ά.

ΠΙΝΑΚΑΣ 15. ΟΙ ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

(Για τις αναφορικές επιρρηματικές προτάσεις βλ. § 193)

ΕΙΔΟΣ		ΕΙΣΑΓΟΝΤΑΙ ΜΕ:	ΕΚΦΕΡΟΝΤΑΙ ΜΕ:	ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΩΣ:
ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΕΣ		ὅτι ὥς διότι ἐπεὶ ἐπειδὴ	• Εγκλίσεις προτάσεων κρίσης • Ευκτική του πλάγιου λόγου	• Επιρρ. προσδ. αιτίας κυρίως σε ρήματα ψυχικού πάθους • Επεξηγήσεις σε εμπρόθ. προσδ. αιτίας
		εἰ (υποθετική αιτιολογία)		Υποκείμενα σε απρόσωπες εκφράσεις ψυχικού πάθους
ΤΕΛΙΚΕΣ		ἵνα (μὴ) ὅπως (μὴ) ὥς (μὴ)	• Υποτακτική (με ή χωρίς το ἄν) • Οριστική ιστορικού χρόνου • Ευκτική του πλάγιου λόγου	• Επιρρ. προσδ. σκοπού κυρίως σε ρήματα κίνησης ή σκόπιμης ενέργειας • Επεξηγήσεις σε εμπρόθ. προσδ. σκοπού
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ		ὥστε ὥς	• Εγκλίσεις προτάσεων κρίσης • Ευκτική του πλάγιου λόγου	Επιρρ. προσδ. αποτελέσματος (πραγματικού)
		ὥστε ὥς	Απαρέμφατο	Επιρρ. προσδ. αποτελέσματος ενδεχόμενου ή επιδιωκόμενου
		ἐφ' ᾧ ἐφ' ᾧτε	• Απαρέμφατο • Οριστική μέλλοντα	• Επιρρ. προσδ. ὅρου – συμφωνίας • Επεξηγήσεις σε εμπρόθ. προσδ. ὅρου – συμφωνίας
ΥΠΟΘΕΤΙΚΕΣ		εἰ	• Οριστική • Ευκτική	Επιρρ. προσδ. προϋπόθεσης
		ἐάν, ἄν, ἤν	Υποτακτική	
ΕΝΑΝΤΙΟΜΑΤΙΚΕΣ		εἰ καὶ	Οριστική ή ευκτική	Επιρρ. προσδ. εναντίωσης
		ἐὰν/ἄν/ἤν καὶ	Υποτακτική	
ΠΑΡΑΧΩΡΗΤΙΚΕΣ		ὅταν εξαρτώνται από καταφατική πρόταση	Οριστική ή ευκτική	Επιρρ. προσδ. παραχώρησης
		καὶ εἰ, καὶ		
		καὶ ἄν, καὶ ἄν, καὶ ἤν, καὶ ἐάν	Υποτακτική	
		ὅταν εξαρτώνται από αρνητική πρόταση	Οριστική ή ευκτική	
		οὐδ' εἰ, μὴδ' εἰ		
		οὐδ' ἐὰν/ἄν/ἤν, μὴδ' ἐὰν/ἄν/ἤν		

ΧΡΟΝΙΚΕΣ		• Χρονικούς συνδέσµους ή χρονικές εκφράσεις • Χρονικά επιρρήµατα • Εμπρόθετες αναφορικές εκφράσεις	Οριστική	Επιρρ. προσδ. χρόνου
	Χρονικές υποθετικές	Χρονικούς συνδέσµους	Ευκτική	
		Χρονικοϋποθετικούς συνδέσµους	Υποτακτική	
	πρὶν		Ἐγκλιση ὑστερα ἀπὸ ἀρνητική πρόταση· δηλώνουν το προτερόχρονο.	
			Απαρέµφατο ὑστερα ἀπὸ καταφατική πρόταση· δηλώνουν το υστερόχρονο.	

ΠΙΝΑΚΑΣ 16. ΛΕΞΕΙΣ ΠΟΥ ΕΙΣΑΓΟΥΝ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΑ ΑΠΟ ΕΝΑ ΕΙΔΗ ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

ΛΕΞΗ	ΕΙΔΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΠΟΥ ΕΙΣΑΓΕΙ
ὅτι	ειδικές, αιτιολογικές
ὥς	ειδικές, πλάγιες ερωτηματικές, αιτιολογικές, τελικές, συμπερασματικές, χρονικές, αναφορικές
ἐπεὶ, ἐπειδὴ	αιτιολογικές, χρονικές
ὅτε, ὁπότε	αιτιολογικές, χρονικές
ὅπως	πλάγιες ερωτηματικές, τελικές, αναφορικές, ενδοιαστικές (ὅπως μὴ)
εἰ	υποθετικές, πλάγιες ερωτηματικές, αιτιολογικές
ἐάν, ἄν, ἤν	υποθετικές, πλάγιες ερωτηματικές
αναφορικές αντωνυμίες αναφορικά επιρρήματα	αναφορικές, πλάγιες ερωτηματικές

§ 195 **Ευθύς** ονομάζεται ο λόγος που αποδίδει τις σκέψεις, τις επιθυμίες κτλ. ενός προσώπου όπως ακριβώς αυτές διατυπώθηκαν.

*Ἐγὼ καλλίστην ἡγοῦμαι εἶναι τὴν τοιαύτην ἀπολογίαν.
Βούλομαι δ' ὑμῖν, ἔφη, καὶ ἐπιδειῖναι ὥς δεῖ τὸ πρᾶγμα γίνεσθαι.
ᾧ Σώκρατες, ἡ δ' ὅς, πῶς ἐσώθης ἐκ τῆς μάχης; [ἡ δ' ὅς: εἶπε αὐτός]
Ὁ ρήτωρ εἶπεν· Ἀκούσατε, ὦ ἄνδρες, διηγήματος τερπνοῦ.*

N.E.: • Βρέχει έξω. • «Ελάτε», εἶπε, «όποτε θέλετε».

§ 196 **Πλάγιος** ονομάζεται ο λόγος κατά τον οποίο τα λόγια ενός ομιλητή μεταφέρονται σε άλλον (-ή σε άλλους) όχι αυτούσια, όπως ειπώθηκαν αρχικά, αλλά με αλλαγές στη μορφή τους λόγω της εξάρτησής τους από κάποιο λεκτικό, δοξαστικό, γνωστικό, αισθητικό, βουλευτικό, ερωτηματικό κτλ. ρήμα:

*Μέλισσος τὸ δὲν ἄπειρον εἶναί φησιν.
Ἔλεγον τινες ὥς γινώσκουσι τὸ δίκαιον.
Ἐνέχυρα ἔφην λήψεσθαι κατὰ τοὺς νόμους.*

N.E.: • Λέει ότι βρέχει έξω. • Μας εἶπε να πάμε όποτε θέλουμε.

Μετατροπή του λόγου από ευθύ σε πλάγιο

§ 197 Κατά τη μετατροπή του λόγου από ευθύ σε πλάγιο σημειώνονται συντακτικές αλλαγές που εξαρτώνται από το **εἶδος** και τον **χρόνο** του **ρήματος εξάρτησης** (λεκτικό, δοξαστικό κτλ., αρκτικού ή ιστορικού χρόνου), καθώς και από το **εἶδος** της **πρότασης** που μετατρέπεται από τον ευθύ στον πλάγιο λόγο (κύρια πρόταση κρίσης ή επιθυμίας, ευθεία ερώτηση, δευτερεύουσα πρόταση). Παράλληλα γίνονται συνήθως μεταβολές στο πρόσωπο, στα χρονικά και στα τοπικά επιρρήματα, στις προσωπικές και στις κτητικές αντωνυμίες. Πιο συγκεκριμένα:

1. Οι **κύριες προτάσεις κρίσης** μετατρέπονται σε:

α) Ειδική πρόταση ύστερα από λεκτικά, γνωστικά ή αισθητικά ρήματα, η οποία εκφέρεται με την **έγκλιση** του **ευθέος λόγου**, όταν το ρήμα εξάρτησης είναι κατά κανόνα **αρκτικού χρόνου**, ή με **ευκτική** του **πλάγιου λόγου** αντί της οριστικής, όταν το ρήμα εξάρτησης είναι **ιστορικού χρόνου**. Αντίθετα, διατηρούνται και ύστερα από ιστορικό χρόνο η **δυνητική οριστική** και η **δυνητική ευκτική** του ευθέος λόγου:

ΕΥΘΥΣ ΛΟΓΟΣ	ΠΛΑΓΙΟΣ ΛΟΓΟΣ
Οὐδὲν δεόμεθα χρημάτων.	Λέγουσιν ὥς οὐδὲν δέονται χρημάτων.
Οὐ δίκαια πάσχομεν ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων.	Ἔλεγον ὅτι οὐ δίκαια πάσχοιεν ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων.
Κενὸς ὁ φόβος ἐστίν .	Ἔγνωσαν οἱ στρατιῶται ὅτι κενὸς ὁ φόβος εἶη .
Οἱ Ἕλληνες νικῶσιν .	Βασιλεὺς ἤκουσεν ὅτι οἱ Ἕλληνες νικῶεν .
Ἐδυνάμην ἂν ἐγὼ σῶσαι τοῦτον.	Εἶπεν ὅτι ἐδύνατο ἂν σῶσαι τοῦτον.
Οὕτως ἂν μόνως ἢ εἰρήνην βεβαία γένοιτο .	Ἔλεγον ὅτι οὕτως ἂν μόνως ἢ εἰρήνην βεβαία γένοιτο .

β) Ειδικό απαρέμφατο ύστερα από λεκτικά, δοξαστικά και (σπανιότερα) γνωστικά ή αισθητικά ρήματα:

ΕΥΘΥΣ ΛΟΓΟΣ	ΠΛΑΓΙΟΣ ΛΟΓΟΣ
Ἐθέλω τοῦ κινδύνου μετέχειν. Ἐν μεγάλῳ κινδύνῳ ἔσμέν. Νικόλοχος πολιορκεῖται ἐν Ἀβύδῳ.	Ἐφη ἐθέλειν τοῦ κινδύνου μετέχειν. Ἐν μεγάλῳ κινδύνῳ ἡγοῦντο εἶναι . Ἦκουσεν Νικόλοχον πολιορκεῖσθαι ἐν Ἀβύδῳ.

γ) Κατηγορηματική μετοχή ύστερα από γνωστικά ή αισθητικά ρήματα:

ΕΥΘΥΣ ΛΟΓΟΣ	ΠΛΑΓΙΟΣ ΛΟΓΟΣ
Ἐγγύς ἔστιν Ἀλέξανδρος. Ἀρίσταρχος ἦκει .	Σατιβαρζάνης ἔγνω ἔγγυς ὄντα Ἀλέξανδρον. Ὁ δ' ἦσθετο Ἀρίσταρχον ἦκοντα .

2. Οι **κύριες προτάσεις επιθυμίας** μετατρέπονται σε **τελικό απαρέμφατο** και εξαρτώνται από ρήματα βουλητικά, κελευστικά, απαγορευτικά, ευχετικά κτλ.:

ΕΥΘΥΣ ΛΟΓΟΣ	ΠΛΑΓΙΟΣ ΛΟΓΟΣ
Διαβαίνετε , ὦ ὑπάσπισταί, τὸν ποταμόν. Εἴθε σὺ φίλος ἡμῖν γένοιο .	Τοὺς ὑπάσπιστάς διαβαίνειν τὸν ποταμόν ἐκέλευσεν. Ἡῤυχοντο αὐτὸν φίλον σφίσι γενέσθαι .

3. Οι **ευθείες ερωτήσεις** μετατρέπονται σε **πλάγιες ερωτήσεις**, που διατηρούν την **αρχική έγκλιση** ύστερα από ρήμα εξάρτησης **αρκτικού χρόνου**, ενώ μετατρέπουν, συνήθως, την οριστική ή την απορηματική υποτακτική σε **ευκτική του πλάγιου λόγου** ύστερα από ρήμα εξάρτησης **ιστορικού χρόνου**:

ΕΥΘΥΣ ΛΟΓΟΣ	ΠΛΑΓΙΟΣ ΛΟΓΟΣ
Οὐκ αἰσχύνῃ τολμῶν περὶ καλῶν ἐπιτηδευμάτων διαλέγεσθαι; Τίνος δεόμενος ἦκεις ; Παραδῶμεν Κορινθίοις τὴν πόλιν;	Ἐρωτᾷ εἰ οὐκ αἰσχύνομαι τολμῶν περὶ καλῶν ἐπιτηδευμάτων διαλέγεσθαι. Τισσαφέρνης ἤρετο αὐτὸν τίνος δεόμενος ἦκοι . Τὸν θεὸν ἐπῆρνοντο εἰ παραδοῖεν Κορινθίοις τὴν πόλιν.

4. Οι **δευτερεύουσες προτάσεις** του ευθέος λόγου παραμένουν **δευτερεύουσες** στον πλάγιο λόγο¹. Σχετικά με την έγκλιση εκφοράς:

1. Για τους υποθετικούς λόγους στον πλάγιο λόγο βλ. § 185, υποσημ. 16γ.

- α) **Ύστερα από ρήμα εξάρτησης αρκτικού χρόνου** διατηρούν την **έγκλιση** του **ευθέος λόγου**, ενώ γίνεται αλλαγή του προσώπου του ρήματος, αν χρειάζεται:

ΕΥΘΥΣ ΛΟΓΟΣ	ΠΛΑΓΙΟΣ ΛΟΓΟΣ
Βούλομαι τοῦτον παθεῖν ὧν ἄξιός ἐστι. Οἱ ἄρχοντες, ἐπὰν αἰρεθῶσι ὑπὸ τῶν πολιτῶν, κατὰ νόμον ἄρχουσιν. Ἴνα δ' ἔτι καὶ ἄμεινον μάθῃτε, τούτου ἔνεκα πλείω λέξω.	Λέγει ὅτι βούλεται τοῦτον παθεῖν ὧν ἄξιός ἐστι. Φησὶ τοὺς ἄρχοντας, ἐπὰν αἰρεθῶσι ὑπὸ τῶν πολιτῶν, κατὰ νόμον ἄρχειν. Λέγει ὅτι, ἵνα δ' ἔτι καὶ ἄμεινον μάθωσι, τούτου ἔνεκα πλείω λέξει.

- β) **Ύστερα από ρήμα εξάρτησης ιστορικού χρόνου** διατηρούν τη **δυνητική οριστική** ή τη **δυνητική ευκτική** του **ευθέος λόγου**, ενώ μεταβάλλουν, συνήθως, την απλή οριστική ή την υποτακτική (με ή χωρίς το αοριστολογικό ἄν) σε **ευκτική του πλάγιου λόγου**· στην περίπτωση αυτή το αοριστολογικό ἄν χάνεται. Αν χρειάζεται, γίνεται αλλαγή του προσώπου του ρήματος.

ΕΥΘΥΣ ΛΟΓΟΣ	ΠΛΑΓΙΟΣ ΛΟΓΟΣ
Οὐδὲ ναῦς ἐστὶν ἣ σωθεῖμεν ἂν φεύγοντες. Οὐδέν μοι μέλει ὧν λέγεις. Ἐπειδὴν δειπνήσητε, πάντες ἀναπαύεσθε.	Εἶπεν αὐτοῖς ὅτι οὐδὲ ναῦς ἦν ἣ σωθεῖεν ἂν φεύγοντες. Ἀπεκρίνατό μοι ὅτι οὐδὲν αὐτῷ μέλει ὧν λέγοιμι. Παρήγγειλαν, ἐπειδὴ δειπνήσαιεν, πάντας ἀναπαύεσθαι.

Γενικές παρατηρήσεις

- α) Στον πλάγιο λόγο ενδέχεται και **ύστερα από ιστορικό χρόνο** να διατηρούνται η **απλή οριστική** των κύριων προτάσεων κρίσης του ευθέος λόγου, καθώς επίσης η **απλή οριστική** και η **υποτακτική** (με ή χωρίς το αοριστολογικό ἄν) των δευτερευουσών προτάσεων του ευθέος λόγου, όταν ο συγγραφέας τηρεί αντικειμενική στάση σ' αυτά που διηγείται (το περιεχόμενο της δευτερεύουσας πρότασης εκφράζει γνώμη του υποκειμένου της πρότασης και όχι του συγγραφέα) ή όταν κάτι παρουσιάζεται ως βέβαιο ή ως διαχρονική αλήθεια:

Ἦν ἐπὶ Ποτείδαιαν **ἴωσιν** Ἀθηναῖοι, ἐς τὴν Ἀπικὴν ἐσβαλῶ. → Ὑπέσχετο αὐτοῖς, **ἦν** ἐπὶ Ποτείδαιαν **ἴωσιν** Ἀθηναῖοι, ἐς τὴν Ἀπικὴν ἐσβαλεῖν. [αντικειμενική στάση του αφηγητή]
 Πολιορκούμεθα ἐπὶ λόφου. → Οἱ δὲ ἔλεγον **ὅτι πολιορκοῦνται** ἐπὶ λόφου. [βέβαιο]
 Ἡ γεωργία φιλάνθρωπός ἐστι τέχνη. → Ἐγὼ σοι ἔλεγον **ὅτι** ἡ γεωργία φιλάνθρωπός **ἐστι** τέχνη. [διαχρονική αλήθεια]

- β) Η αλλαγή του προσώπου του ρήματος και των αντωνυμιών κατά τη μετατροπή του λόγου από ευθύ σε πλάγιο εξαρτάται από το ποιος μεταφέρει τα λεγόμενα και σε ποιον:

Ευθύς λόγος: Ἐγὼ τοῦτο ὑμᾶς διδάξω.
 Πλάγιος λόγος: Ἔλεγε ὅτι **αὐτός** τοῦτο **ἡμᾶς** διδάξοι.
 Ἔλεγε ὅτι **αὐτός** τοῦτο **αὐτοὺς** διδάξοι.
 Ἔλεγε ὅτι **σύ** τοῦτο **ἡμᾶς** διδάξοις.
 κτλ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 17. ΜΕΤΑΤΡΟΠΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΑΠΟ ΕΥΘΥ ΣΕ ΠΛΑΓΙΟ

ΕΥΘΥΣ ΛΟΓΟΣ	ΠΛΑΓΙΟΣ ΛΟΓΟΣ	
ΕΙΔΟΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	ΜΟΡΦΗ ΛΟΓΟΥ	ΡΗΜΑΤΑ ΕΞΑΡΤΗΣΗΣ
I. Κύρια κρίσης	Ειδική πρόταση	Λεκτικά, γνωστικά, αισθητικά
	Ειδικό απαρέμφατο	Λεκτικά, δοξαστικά και (σπανιότερα) γνωστικά, αισθητικά
	Κατηγορηματική μετοχή	Γνωστικά, αισθητικά
II. Κύρια επιθυμίας	Τελικό απαρέμφατο	Βουλητικά, κλευστικά, απαγορευτικά, ευχετικά κτλ.
III. Ευθεία ερώτηση	Πλάγια ερώτηση	Ερωτηματικά, απορίας, αισθητικά, γνωστικά, φροντίδας κτλ.
IV. Δευτερεύουσα	Δευτερεύουσα (διατηρεί την έγκλιση του ευθέος λόγου)	Αρκτικός χρόνος
	Δευτερεύουσα (διατηρεί τη δυνητική οριστική ή τη δυνητική ευκτική)	Ιστορικός χρόνος
	Δευτερεύουσα (εκφέρεται με ευκτική του πλάγιου λόγου αντί της απλής οριστικής ή της υποτακτικής)	

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΤΑ ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ

Τα σχήματα λόγου

§ 198 Τα σχήματα λόγου είναι **εκφραστικοί τρόποι** που αποκλίνουν από τους συμβατικούς κανόνες της χρήσης του λόγου. Δεν πρόκειται για συντακτικά λάθη (σολοικισμούς), αλλά για συγκεκριμένες εκφραστικές επιλογές που εξυπηρετούν νοηματικές ή αισθητικές επιδιώξεις. Τα σχήματα λόγου σχετίζονται με: α) τη γραμματική συμφωνία των λέξεων· β) τη θέση των λέξεων στην πρόταση· γ) τη σημασία των λέξεων· δ) την πληρότητα του λόγου.

Σχήματα λόγου σχετικά με τη γραμματική συμφωνία των λέξεων

§ 199 Τα πιο συνηθισμένα σχήματα αυτής της κατηγορίας είναι:

1. Η **απτική σύνταξη** (βλ. § 17).
2. Το **βοιώτιο** ή **πινδαρικό σχήμα** (σύνηθες στον Πίνδαρο), κατά το οποίο, ενώ το υποκείμενο είναι αρσενικό ή θηλυκό γ' προσώπου και πληθυντικού αριθμού, το ρήμα τίθεται στο αντίστοιχο πρόσωπο του ενικού αριθμού:
Ἔστι γὰρ ἔμοιγε καὶ βωμοί. [Εἰσὶ γὰρ]
Μελιγάρες ὕμνοι ὑστέρων ἀρχὰ λόγων τέλλεται. [τέλλονται]
3. Το **σχήμα ανακολουθίας** ή **ανακόλουθο**, κατά το οποίο δεν υπάρχει συντακτική ακολουθία (συμφωνία) των λέξεων —κυρίως μετοχών— με τις προηγούμενες είτε για λόγους συντομίας και συμπύκνωσης των ιδεών είτε για αποτελεσματικότερη αποτύπωση ψυχικών παθών:
Καὶ οἰμωγὴ ἐκ τοῦ Πειραιῶς διὰ τῶν μακρῶν τειχῶν εἰς ἄστὺ διῆκεν, ὁ ἕτερος τῷ ἑτέρῳ παραγγέλλων.
[ονομαστική απόλυτη μετοχή (βλ. § 136β, υποσημ. 8) αντί γενικής απόλυτης: τοῦ ἑτέρου τῷ ἑτέρῳ παραγγέλλοντος]
Ἐξῆν αὐτῷ μισθῶσαι τὸν οἶκον ἀππλλαγμένους πολλῶν πραγμάτων. [αὐτῷ ἀππλλαγμένῳ]
N.E.: *Εγώ δε με νοιάζει καθόλου. [Εγώ δε νοιάζομαι / εμένα δε με νοιάζει καθόλου.]*
4. Το **σχήμα ἑλξης** ή **ἑλξη**, κατά το οποίο ένας όρος της πρότασης *ἐλκεται*, επηρεάζεται συντακτικά από άλλον ισχυρότερο όρο της ίδιας ή άλλης πρότασης, με αποτέλεσμα να συμφωνεί συντακτικά με αυτόν και να μην εκφέρεται όπως οι κανόνες υπαγορεύουν. Συνηθέστερες περιπτώσεις ἑλξης είναι¹:
 - α) **Ἐλξη του αναφορικού** (βλ. § 192.1).
 - β) **Ἐλξη του συνδετικού ρήματος** από τον αριθμό του κατηγορουμένου. Στην περίπτωση αυτή το συνδετικό ρήμα συμφωνεί στον αριθμό όχι με το υποκείμενό του, όπως θα έπρεπε, αλλά με το κατηγορούμενο του υποκειμένου:
Τὸ χωρίον Ἐννέα ὁδοὶ ἐκαλοῦντο. [ἐκαλεῖτο]
 - γ) **Ἐλξη της ἐγκλίσης δευτερεύουσας πρότασης** από την ἐγκλίση της προηγούμενης, συνήθως κύριας, πρότασης:
Ἄρ' οὐκ ἂν ἐπὶ πᾶν ἔλθοι, ὥς πᾶσιν ἀνθρώποις φόβον παράσχοι; [παράσχη] (Ἄραγε δε θα έκανε τα πάντα, προκειμένου να προκαλέσει φόβο σε όλους τους ανθρώπους;)
N.E.: *Ἦθελα να ήμουν πιο επιμελής. [να είμαι]*

1. Εκτός από όσα αναφέρονται στο κυρίως μέρος, παρατηρούνται επίσης:

- α) **Ἐλξη του κατηγορουμένου** είτε από το αντικείμενο του ρήματος σε γενική ή δοτική είτε από τη δοτική προσωπική (σε περίπτωση απρόσωπης σύνταξης):
Οἱ πρέσβεις Κύρου ἐδέοντο ὥς προθυμοτάτου πρὸς πόλεμον γενέσθαι. [ὥς προθυμοτάτον γενέσθαι]
Οὐδὲν ἐμποδῶν αὐτοῖς ἐστὶ κυρίους τῶν ἀγαθῶν εἶναι. [κυρίους εἶναι]
- β) **Ἐλξη του υποκειμένου** ή **του αντικειμένου**, όταν αυτό είναι αντωνυμία, από το γένος του κατηγορουμένου, στην περίπτωση που αυτό είναι ουσιαστικό:
Ταύτην ἑμαυτῷ ῥαστώνην ἐξηῦρον. [τοῦτο] (Αυτό βρήκα ως ανακούφιση για τον εαυτό μου.)

5. Το **σχήμα καθ' όλον και μέρος**, κατά το οποίο ένας όρος της πρότασης που δηλώνει το όλον, αντί να τεθεί σε γενική διαιρετική, τίθεται στην πτώση στην οποία βρίσκεται ο όρος ή οι όροι που δηλώνουν το μέρος του όλου:

Οἱ στρατηγοὶ βραχέα ἕκαστος ἀπελογήσατο. [τῶν στρατηγῶν]

Οἰκίαι αἱ μὲν πολλαὶ ἐπεπτώκεσαν, ὀλίγαι δὲ περιῆσαν. [τῶν οἰκιῶν]

N.E.: Ἐλα **την Τρίτη** το πρωί. [το πρωί της Τρίτης]

6. Το **σχήμα κατά το νοούμενο**, κατά το οποίο όροι της πρότασης —σχετικοί μεταξύ τους— συμφωνούν όχι με βάση τον γραμματικό τύπο τους, αλλά με βάση το νόημα. Το σχήμα αυτό συνηθίζεται όταν υπάρχουν στην πρόταση περιληπτικά ονόματα, όπως *ὄχλος*, *πλήθος*, *στρατόπεδον* κ.τ.ό., ή αντωνυμίες, όπως *ἕκαστος*, *ἄλλος*, *οὐδείς*, οπότε το ρήμα μπαίνει σε πληθυντικό αριθμό:

Τὸ μὲν γὰρ πλήθος κραυγῇ πολλῇ ἐπίασιν. [ἔπεισι]

Ἄνεπαύοντο, ὅπου ἐτύγγανον ἕκαστος. [ἐτύγγανεν]

N.E.: Ο κόσμος φοβούνται.

7. Το **σχήμα πρόληψης ή πρόληψη**, κατά το οποίο το υποκείμενο δευτερεύουσας πρότασης *προλαμβάνεται*, τίθεται δηλαδή στην πρόταση που προηγείται, ως αντικείμενο ή προσδιορισμός (κυρίως της αναφοράς):

Ὅρᾳς δὲ τὴν φύσιν τὴν τῶν πολλῶν ὡς διάκειται πρὸς τὰς ἡδονάς. [Ὅρᾳς δὲ ὡς διάκειται ἡ φύσις ἡ τῶν πολλῶν πρὸς τὰς ἡδονάς.]

Ὅρθῶς λέγεις περὶ σωφροσύνης ὃ ἔστιν. [Ὅρθῶς λέγεις ὃ ἔστιν ἡ σωφροσύνη.]

N.E.: Για δες **την πίτα** αν ψήθηκε. [Για δες αν ψήθηκε **η πίτα**.]

8. Το **σχήμα σύμφυσης ή σύμφυρση**, κατά το οποίο αναμειγνύονται δύο διαφορετικές συντάξεις με τις οποίες είναι δυνατόν να αποδοθεί μια σκέψη ή ένα γεγονός:

Ἀλκιβιάδης μετὰ Μαντιθέου ἀπέδρασαν. [α) **Ἀλκιβιάδης μετὰ Μαντιθέου ἀπέδρα**. β) *Ἀλκιβιάδης καὶ Μαντίθεος ἀπέδρασαν.*]

N.E.: Η Μίνα με τη Νίκη παίζουν.

9. Σε αυτή την κατηγορία των σχημάτων λόγου ανήκει και η **υπαλλαγή**, κατά την οποία ένας επιθετικός προσδιορισμός που αναφέρεται σε γενική κτητική δεν τίθεται επίσης σε γενική, ως ομοιόπτωτος προσδιορισμός, αλλά στην πτώση του όρου που προσδιορίζει η γενική κτητική:

θάσιον οἴνου σταμνίον [θασίου οἴνου]

N.E.: **θερμοί** δακρύων σταλαγμοί [θερμών δακρύων]

Σχήματα λόγου σχετικά με τη θέση των λέξεων στην πρόταση

§ 200

Η **σειρά των λέξεων** στην Α.Ε., όπως και στη Ν.Ε., διέπεται από μεγάλη ελευθερία. Συνηθίζεται, ωστόσο, να προηγείται το υποκείμενο με τους προσδιορισμούς του και να έπονται το ρήμα, το αντικείμενο ή/και το κατηγορούμενο, επίσης με τους προσδιορισμούς τους. Συνηθισμένες όμως είναι και οι περιπτώσεις στις οποίες ένας όρος της πρότασης αλλάζει θέση, *μετατίθεται*, και τίθεται πρώτος (**πρόταξη**) ή τελευταίος (**επίταξη**), επειδή σχετίζεται νοηματικά με τα προηγούμενα ή τα επόμενα, αντίστοιχα, αλλά και για λόγους έμφασης ή ευφωνίας:

Θουκυδίδης Ἀθηναῖος ξυνέγραψε τὸν πόλεμον τῶν Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων.

Ταῦτα μὲν δὴ ὁ Κῦρος ἠκηκόει. [πρόταξη αντικειμένου]

Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι τὸ στράτευμα οὐκ ἐκίνησαν. [επίταξη ρήματος]

§ 201 Πέραν αυτών, παρατηρούνται ιδιαίτερες αποκλίσεις στη διαδοχή των λέξεων, που συνιστούν τα ακόλουθα σχήματα λόγου:

1. Το **ασύνδετο** και το **πολυσύνδετο σχήμα** (βλ. § 161 α και § 162, παρατήρηση β').
2. Ο **κύκλος**, κατά τον οποίο μια πρόταση ή μια περίοδος αρχίζει και τελειώνει με την ίδια λέξη:
Κεκράτηκε νῦν τῆς ἡμετέρας φιλίας Φίλιππος, τῆς πόλεως δ' οὐ κεκράτηκε.
N.E.: *Μοναχὴ* το δρόμο ἐπήρες, ἐξανάρθες *μοναχὴ*.
3. Το **ομοιοτέλειτο** ή **ομοιοκατάληκτο**, κατά το οποίο διαδοχικές προτάσεις τελειώνουν με ομοιοκατάληκτες λέξεις:
Εἰ γὰρ ἐξ ἴσου τῇ συμφορᾷ καὶ τὴν διάνοιαν ἔξω καὶ τὸν ἄλλον βίον διάξω, τί τούτου διοίσω; (σε τι θα διαφέρω)
N.E.: *Της αγάπης το βοτάνι* κάθε τόπος δεν το *κάνει*.
4. Η **παρήχηση**, κατά την οποία σε διαδοχικές λέξεις επαναλαμβάνεται ο ίδιος φθόγγος:
Τὴν δὲ μητέρα τελευτήσασαν πέπαυμαι τρέφων τρίτον ἔτος τουτί. [παρήχηση του *τ*]
Τυφλὸς τὰ τ' ὦτα τὸν τε νοῦν τὰ τ' ὄμματ' εἶ.
N.E.: *Τρανὴ* λαλιά, *τρόμου* λαλιά *ρητή* κατά το *Κάστρο*. [παρήχηση του *ρ*]
5. Η **παρονομασία** ή **ετυμολογικό σχήμα**, κατά το οποίο ομόρριζες λέξεις τίθενται η μία κοντά στην άλλη:
Δύναμαι συνείναι δυναμένοις ἄνθρωποις ἀναλίσκειν.
N.E.: Πέταξα ένα *φόρεμα* *πολυφορεμένο*.
6. Το **πρωθύστερο**, κατά το οποίο τίθεται στον λόγο πρώτο κάτι που λογικά και χρονικά έπεται:
Λέγω τὴν Ἐρεχθέως τροφήν καὶ γένεσιν. [γένεσιν καὶ τροφήν]
N.E.: *Χτενίστηκε, ελούστηκε* και στο σεργιάνι βγήκε. [έλούστηκε, χτενίστηκε]
7. Το **υπερβατό**, κατά το οποίο δύο λέξεις που έχουν μεταξύ τους στενή συντακτική και λογική σχέση χωρίζονται λόγω της παρεμβολής άλλων λέξεων:
Οἱ δ' ἔφοροι διδασκόμενοι ὑπὸ τῶν μετὰ τὰς ἐν Θήβαις σφαγὰς ἐκπεπτωκότων, Κλεόμβροτον ἐκπέμπουσι.
N.E.: *ἄκρα* του τάφου *σιωπή*
8. Το **χιαστό**, κατά το οποίο δύο λέξεις ή φράσεις που αναφέρονται σε δύο προηγούμενες τίθενται στον λόγο με αντίστροφη σειρά, χιαστί:
Περὶ πλείονος ποιοῦ δόξαν καλὴν ἢ πλοῦτον μέγαν τοῖς παισὶν καταλιπεῖν· ὁ μὲν γὰρ θνητός, ἢ δ' ἀθάνατος.
[περὶ πλείονος ποιοῦμαι: προτιμῶ]

δόξαν	X	πλοῦτον
ὁ μὲν θνητός		ἢ δ' ἀθάνατος

N.E.: *Μες τις παينهμένες χώρες, Χώρα παينهμένη.*

Σχήματα λόγου σχετικά με τη σημασία των λέξεων

§ 202 Πολλές λέξεις της Α.Ε., όπως και της Ν.Ε., έχουν εκτός από την κύρια σημασία τους και άλλες, με αποτέλεσμα να προκύπτουν **λεκτικά σχήματα** (**λεκτικοί τρόποι**), όπως:

1. Η **αλληγορία**, δηλαδή η έκφραση με την οποία άλλα λέει κανείς και άλλα εννοεί στο πλαίσιο μιας τολμηρής μεταφοράς:
Ζυγὸν μὴ ὑπερβαίνειν. [Μην παραβιάζεις το δίκαιο.]
N.E.: *Ἐφαγαν τα μουστάκια τους.* [τσακώθηκαν]

2. Η **αντίφραση**, κατά την οποία μια λέξη ή φράση αντικαθίσταται από άλλη συναφούς ή αντίθετης σημασίας. Είδη της αντίφρασης είναι:
- α) Η **ειρωνεία**, κατά την οποία ο ομιλητής χρησιμοποιεί λέξεις ή φράσεις με διαφορετικό ή αντίθετο νόημα από αυτό που έχει κατά νου, με σκοπό να αποδοκιμάσει, να εμπαίξει ή απλώς να αστειευτεί:
- ᾽Ωστε μοι δοκεῖ ὁ κατήγορος εἰπεῖν περὶ τῆς ἐμῆς ὑβρεως ἐμὲ κωμωδεῖν βουλόμενος, ὥσπερ τι καλὸν ποιῶν.
(σαν να 'κανε κανένα κατόρθωμα)
- N.E.:** Ωραίο αστείο! [κακόγουστο]
- β) Η **λιτότητα**, κατά την οποία μια έννοια αποδίδεται με άρνηση και την αντίθετη σημασιολογικά λέξη:
- Ἀπέθανον τῶν Θεσσαλῶν οὐ πολλοί. [ὀλίγοι]
- N.E.:** Η ζημιὰ ήταν ὄχι μεγάλη. [μικρή]
- γ) Ο **ευφημισμός**, κατά τον οποίο γίνεται χρήση λέξεων ή φράσεων με θετική σημασία, αντί αυτών που έχουν αρνητική, για λόγους που σχετίζονται με προλήψεις και δεισιδαιμονίες:
- τὸ εὐδύνυμον κέρασ (η αριστερή παράταξη) [εὖ + ὄνομα, αντί: ἄριστερόν, καθώς οι αρχαίοι απέφευγαν τη χρήση αυτής της λέξης, επειδή πίστευαν ότι οι κακοί οιωνοί έρχονται από αριστερά]
- N.E.:** Ειρηνικός Ωκεανός
3. Η **αντωνομασία**, κατά την οποία στη θέση ενός ονόματος, κύριου ή προσηγορικού, τίθεται λέξη όπως:
- Το πατρωνυμικό αντί του κύριου ονόματος:
ὁ Πηλείδης [ὁ Ἀχιλλεύς]
 - Το παράγωγο αντί του εθνικού ονόματος:
τὸ Ἑλληνικόν [οἱ Ἕλληνες]
 - Η περιφραση που δηλώνει την καταγωγή ή μια ιδιότητα ενός προσώπου αντί του κύριου ή του εθνικού ονόματος:
ὦ παῖ Μενοικέως [ὦ Κρέον]
- N.E.:** ο εθνικός ποιητής [ο Σολωμός]
4. Η **μεταφορά**, κατά την οποία η κύρια σημασία μιας λέξης ευρύνεται και μεταφέρεται αναλογικά και σε άλλες λέξεις με τις οποίες έχει κάποια ομοιότητα:
- Χαλκοῖς καὶ ἄδαμαντίνοις τείχεσιν τὴν χώραν ἐτείχισε. [ἰσχυροῖς τείχεσιν]
- N.E.:** κάλπικη αγάπη [ψεύτικη]
5. Η **μετωνυμία**, κατά την οποία χρησιμοποιείται:
- Το όνομα του δημιουργού αντί για τη λέξη που δηλώνει το δημιούργημά του:
Ὅμηρον δεῖ τοὺς παῖδας ἐκστηθίζειν. [τὰ Ὅμηρου ἔπη]
 - Το περιέχον αντί του περιεχομένου, και αντίστροφα:
Οὔτε γὰρ παρὰ θεάτρου δεῖ τόν γε ἀληθῆ κριτὴν κρίνειν μανθάνοντα. [παρὰ τῶν θεατῶν]
 - Το αφηρημένο αντί του συγκεκριμένου, και αντίστροφα:
Νεότης πολλὴ ἦν ἐν τῇ Πελοποννήσῳ. [νέοι ἄνδρες]
- N.E.:** Είσαι λεβεντιά! [λεβέντης]
6. Η **παρομοίωση**, κατά την οποία, για να τονιστεί μια ιδιότητα ενός προσώπου ή πράγματος, αυτό παραβάλλεται με άλλο που έχει αυτή την ιδιότητα σε μεγαλύτερο βαθμό:
- ᾽Ηναγκάσθησαν οἱ ἵππεῖς ὥσπερ νυκτερίδες πρὸς τοῖς τείχεσιν προσαρᾶναι. (να κολλήσουν) [προσαρᾶναι: απρμφ. παρακειμένου του ρ. προσαρᾶνίσκω]
- N.E.:** Έχει καρδιά σαν πέτρα.

7. Η **συνεκδοχή**, κατά την οποία χρησιμοποιείται:

- Το ένα αντί για τα πολλά ομοειδή:

Ὁ Συρακόσιος πολέμιος τῷ Ἀθηναίῳ ἐστί. [οἱ Συρακόσιοι – τοῖς Ἀθηναίοις]

N.E.: Ὁ Ἕλληνας εἶναι γλεντζές. [οἱ Ἕλληνες]

- Το μέρος αντί για το σύνολο, και αντίστροφα:

Μάντιες ἐπὶ πλουσίων θύρας ἴοντες πείθουσιν ὥς ἔστι παρὰ σφίσι δύναμις. [οἰκίας]

N.E.: κάθε **κλαδί** και κλέφτης [δέντρο]

- Η ύλη αντί για το αντικείμενο που κατασκευάζεται από αυτήν:

Ἀθηναῖοι τὸν σίδηρον κατέθεντο. [τὰ ὄπλα]

N.E.: Ἐβαλε πολύ **χρυσάφι** πάνω της. [χρυσασφικά]

- Αυτό που παράγει αντί για εκείνο που παράγεται:

Πλήσον κρατήρα μελίσσης. [μέλιτος] (Γέμισε τον κρατήρα με μέλι.)

8. Το **σχήμα κατ' εξοχήν**, κατά το οποίο η σημασία μιας λέξης περιορίζεται, ώστε αντί πολλών ομοειδών να δα-
λώνει τελικά ένα μόνο (το κατ' εξοχήν) από αυτά:

Καλλίξενος κατελθὼν ὅτε καὶ οἱ ἐκ Πειραιῶς εἰς τὸ ἄστυ, λιμῶ ἀπέθανεν. [εἰς τὸ ἄστυ → εἰς τὰς Ἀθήνας]

ὁ ποιητῆς [ὁ Ὅμηρος] – *ἡ ποιήτρια* [ἡ Σαπφώ]

N.E.: η ἄλωση **της Πόλης** [Κωνσταντινούπολης]

9. Η **υπερβολή**, κατά την οποία αυτό που λέγεται ξεπερνά το γνωστό και το αποδεκτό:

Ἐπιλίποι δ' ἂν ἡμᾶς ὁ πᾶς χρόνος, εἰ πάσας τὰς ἐκείνου πράξεις καταριθμησαίμεθα.

N.E.: Τρώει **ένα αρνί στην καθισιά του**.

Σχήματα λόγου σχετικά με την πληρότητα του λόγου

§ 203

Κατά τη χρήση του λόγου παραλείπονται συχνά λέξεις, επειδή εύκολα εννοούνται από τα συμφραζόμενα ή από την κοινή πείρα των συνομιλητών (βλ. ελλειπτικές προτάσεις § 2.4γ). Με την *έλλειψη* ὀρων σχετίζεται το σχήμα της **βραχυλογίας**, είδη της οποίας είναι:

- α) Το **ζεύγμα**, κατά το οποίο δύο ομοειδείς προσδιορισμοί αποδίδονται στο ίδιο ρήμα, παρ' ότι λογικά ο ένας από τους δύο ταιριάζει σε άλλο ρήμα, το οποίο εννοείται:

Ἔδουσί τε πίονα μῆλα οἶνόν τ' ἔξαιτον. [πίνουσι] (Τρώνε παχιά αρνιά και [πίνουν] εκλεκτό κρασί.)

N.E.: **Ακούει** βροντές και **αστραπές**. [βλέπει]

- β) Το **σχήμα από κοινού**, κατά το οποίο λέξη ή φράση που παραλείπεται εννοείται αυτούσια από τα προηγούμενα:

Διαγιγνώσκουσιν ἅ τε δύνανται καὶ ἃ μή. [δύνανται]

N.E.: Σε ξέρω, αλλά δε θυμάμαι από πού. [σε ξέρω]

- γ) Το **σχήμα εξ αναλόγου**, κατά το οποίο παραλείπεται λέξη, φράση ή ολόκληρη πρόταση που εννοείται ανα-
λογικά προς τα προηγούμενα ή τα επόμενα, τροποποιημένη όμως σύμφωνα με τις ανάγκες του λόγου:

— *Τὸ σῶμα λέγεις;—* *Ναὶ.* [τὸ σῶμα λέγω]

N.E.: Δεν έπραξα όπως έπρεπε. [να πράξω].

- δ) Το **σχήμα εξ αντιθέτου**, κατά το οποίο εννοείται από τα προηγούμενα κάτι αντίθετο ή διαφορετικό:

Καί μου μηδεὶς θαυμάσῃ πὴν ὑπερβολήν, ἀλλὰ [πᾶς τις] μετ' εὐνοίας ὁ λέγω θεωρησάτω.

§ 204

Με την πληρότητα του λόγου σχετίζεται και το σχήμα του **πλεονασμού**, κατά το οποίο ένα νόημα ή μια έννοια αποδίδεται με περισσότερες λέξεις από όσες χρειάζονται. Πλεονασμό αποτελούν²:

α) Η **περίφραση**, δηλαδή η απόδοση μιας έννοιας με περισσότερες από μία λέξεις:

Ἐπὶ τοὺς ἵππους ἀναβαίνω. [ἵππεύω]

N.E.: ο **Γέρος του Μοριά** [ο Κολοκοτρώνης]

β) Το **σχήμα εκ παραλλήλου**, κατά το οποίο ένα νόημα εκφράζεται συγχρόνως και θετικά και αρνητικά:

Φησὶ γὰρ καὶ τῷ σώματι δύνασθαι καὶ οὐκ εἶναι τῶν ἀδυνάτων.

N.E.: **Σώπα και μη μιλάς.**

γ) Το **σχήμα «ἐν διὰ δυοῖν»**, κατά το οποίο μια έννοια εκφράζεται με δύο λέξεις που συνδέονται μεταξύ τους παρατακτικά με τους συνδέσμους *καὶ ἢ τὲ - καί*, ενώ έπρεπε η μία να προσδιορίζει την άλλη:

*Ἔτι δὲ καὶ συλλέγεσθαι φησιν ἀνθρώπους ὡς ἐμὲ **πονηροὺς καὶ πολλοὺς.*** [πολλοὺς πονηροὺς ἀνθρώπους]

N.E.: Πέρασε **ράχες και βουνά.** [ράχες βουνών]

ΠΙΝΑΚΑΣ 18. ΤΑ ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ

ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ:			
Τη γραμματική συμφωνία των λέξεων	Τη θέση των λέξεων στην πρόταση	Τη σημασία των λέξεων	Την πληρότητα του λόγου
1. Απτική σύνταξη 2. Βοιώτιο ή πινδαρικό 3. Ανακόλουθο 4. Έλξη • Αναφορικού • Συνδετικού ρήματος • Έγκλισης δευτερεύουσας πρότασης 5. Καθ' όλον και μέρος 6. Κατά το νοούμενο 7. Πρόληψη 8. Σύμφυρση 9. Υπαλλαγή	1. Ασύνδετο 2. Πολυσύνδετο 3. Κύκλος 4. Ομοιοτέλειτο 5. Παρήχηση 6. Παρονομασία 7. Πρωθύστερο 8. Υπερβατό 9. Χιαστό	1. Αλληγορία 2. Αντίφραση • Ειρωνεία • Λιτότητα • Ευφημισμός 3. Αντονομασία 4. Μεταφορά 5. Μετωνυμία 6. Παρομοίωση 7. Συνεκδοχή 8. Κατ' εξοχήν 9. Υπερβολή	1. Βραχυλογία • Ζεύγμα • Από κοινού • Εξ αναλόγου • Εξ αντιθέτου 2. Πλεονασμός • Περίφραση • Εκ παραλλήλου • «Έν διὰ δυοῖν»

2. Οι μορφές πλεονασμού είναι πολλές. Μεταξύ αυτών και:

α) Η **αναστροφή**, κατά την οποία μια πρόταση αρχίζει με την ίδια λέξη με την οποία τελειώνει η προηγούμενή της:

*Παρ' Ἑρυθραίων χρήματα **λαμβάνουσιν. Λαμβάνουσι** δ' οἱ μὲν ἔχοντες μίαν ἢ δύο ναῦς ἐλάττονα.*

β) Η **επαναφορά**, η επανάληψη δηλαδή της ίδιας λέξης στην αρχή διαδοχικών προτάσεων για έμφαση:

***Οὗτός** ἐστὶν ὁ σώφρων καὶ **οὗτος** ὁ ἀνδρεῖος.*

γ) Η **επιφορά**, κατά την οποία διαδοχικές προτάσεις ή περίοδοι τελειώνουν με την ίδια λέξη ή φράση:

*Ὅστις ἐν τῷ πρώτῳ λόγῳ τὴν ψῆφον **αἰτεῖ**, ὅρκον **αἰτεῖ**, νόμον **αἰτεῖ**, δημοκρατίαν **αἰτεῖ**.*

δ) Η **συμπλοκή**, συνδυασμός επαναφοράς και επιφοράς:

*Ἐπὶ σαυτὸν **καλεῖς**, ἐπὶ τοὺς νόμους **καλεῖς**, ἐπὶ τὴν δημοκρατίαν **καλεῖς**.*

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Οι πτώσεις

§ 205 **Πτώσεις** ονομάζονται οι διάφοροι μορφολογικοί τύποι των ονοματικών μερών του λόγου, δηλαδή των ουσιαστικών, των επιθέτων και των αντωνυμιών. Σταδιακά καθιερώθηκαν ως πτώσεις στην Αρχαία Ελληνική η ονομαστική, η γενική, η δοτική, η αιτιατική και η κλητική. Από αυτές η ονομαστική και η κλητική καλούνται ορθές, ενώ η γενική, η δοτική και η αιτιατική πλάγιες πτώσεις.

Α. Η ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΗ	
Σε ονομαστική τίθενται:	
I. Το υποκείμενο	1. Ρήματος προσωπικού: <i>Οἱ θεοὶ</i> τὰ τῶν ἀνθρώπων διοικοῦσιν. 2. Μετοχής συνημμένης στο υποκείμενο του ρήματος: <i>Ἐνῆγε τὴν στρατείαν Ἀλκιβιάδης, βουλόμενος</i> τῷ Νικίᾳ ἐναντιοῦσθαι. 3. Απαρεμφάτου (ταυτοπροσωπία): <i>Ἡ μαρτυρία</i> πιστὴ ὑμῖν ἔδοξεν εἶναι.
II. Το κατηγορούμενο του υποκειμένου	<i>Γυνὴ γὰρ τῶν ὄντων ἐστὶ κάλλιστον.</i>
III. Οι ομοιόπρωτοι προσδιορισμοὶ ὅρου που βρίσκεται σε ονομαστική	α) Επιθετικός: <i>Κύλων ἦν Ἀθηναῖος</i> ἀνὴρ. β) Κατηγορηματικός: <i>Ἐστράτευσαν ἅπαντες</i> οἱ ξύμμαχοι. γ) Παράθεση: <i>Ἦγεῖτο Ἀρχίδαμος</i> Λακεδαιμονίων βασιλεύς. δ) Επεξήγηση: <i>Ἀμφοτέρα</i> δ' ἦν αὐτοὺς τὰ πείθοντα, <i>κέρδος</i> καὶ <i>δέος</i> .
IV. Η μετοχή η συνημμένη στο υποκείμενο του ρήματος ¹	<i>Ὁ μὲν ταῦτ' εἰπὼν</i> ἐκαθέζετο.

Β. Η ΓΕΝΙΚΗ	
Σε γενική τίθενται:	
I. Το αντικείμενο	1. Ρήματος μονόπρωτου: <i>Σὺ οὖν τῶν εἰρημένων</i> μέμνησο. 2. Ρήματος δίπρωτου: <i>Ἔργων</i> ἀγαθῶν τὴν βασιλείαν ἐνέπλησεν. 3. Απαρεμφάτου: <i>Οἱ νέοι συγγνώμης</i> ἀξιοῦνται <i>τυγχάνειν</i> . 4. Μετοχής: <i>Εἰσὶν θεοὶ ἐπιμελούμενοι πάντων</i> .
II. Η γενική κατηγορηματική (βλ. § 19)	<i>Σόλων τῶν ἑπτὰ σοφῶν</i> ἐκλήθη. [διαίρετική]
III. Το κατηγορούμενο υποκειμένου σε γενική	<i>Ἐμοῦ τῆς Ἀσίας κυρίου</i> ὄντος ἦκε πρὸς ἐμέ.
IV. Η γενική απόλυτη μετοχή και το υποκείμενό της	<i>Χειμῶνος ὄντος</i> προσέβαλον τῷ τείχει.

1. Σε ονομαστική τίθεται και η ονομαστική απόλυτη μετοχή με το υποκείμενό της (βλ. § 136β, υποσημ. 8):
Ἐπιπεσὼν δ' Ἡριπίδης τῇ Φαρναβάζου στρατοπεδείᾳ, τῆς προφυλακῆς αὐτοῦ πολλοὶ ἔπεσον.

V. Η μετοχή η συνημμένη στο κατά γενική αντικείμενο του ρήματος	Ἀκούω τινῶν λεγόντων ὥς συνεβουλήθησάν τινες αὐτὸν σωθῆναι.
VI. Οι ομοιόπρωτοι προσδιορισμοί ὅρου που βρίσκεται σε γενική	Βουλόμεθα τῆς κοινῆς εἰρήνης μετέχειν. [επιθετικός]
VII. Ετερόπρωτοι προσδιορισμοί (βλ. § 31)	Ὕμνοι θεῶν ἦσαν ἔπαινοι. [αντικειμενική] Οἱ ἄλλοι ὕστεροι ἡμῶν ἦσαν. [συγκριτική]
VIII. Επιρρηματικοί προσδιορισμοί (βλ. § 151)	Ἐσπέρας συνεδείπνουν αὐτῷ. [του χρόνου] Ζηλῶ σε τοῦ πλούτου . [της αἰτίας]
IX. Προσδιορισμοί επιρρημάτων και επιφωνημάτων (βλ. §§ 34, 35)	Ποιεῖ τοῦτο πολλάκις τοῦ μηνός . [διαιρετική] Μᾶλλον τῶν ἄλλων τὴν βασιλείαν τιμῶσιν. [συγκριτική]
X. Λέξεις που σχηματίζουν εμπρόθετους προσδ. με τις προθέσεις ἀμφί, ἀντί, ἀπό, διά, ἐκ/ἐξ, ἐπί, κατά, μετά, παρά, περί, πρό, πρὸς, ὑπέρ, ὑπὸ	Ἐκ παλαιοῦ ἐχθρὸς ἦν αὐτοῦ. Εὐρυπόλεμος ἔλεξεν ὑπὲρ τῶν στρατηγῶν τάδε.

Γ. Η ΔΟΤΙΚΗ	
Σε δοτική τίθενται:	
I. Το αντικείμενο	1. Ρήματος μονόπρωτου: Ἀνάγκη δ' οὐδὲ θεοὶ μάχονται. 2. Ρήματος δίπρωτου: Γυναῖκες ἀνδράσιν προῖκα διδόασιν. 3. Απαρεμφάτου: Τὸ θεῖον ὑπολαμβάνεται βοηθεῖν τοῖς ἀδικουμένοις . 4. Μετοχής: Ζῶσιν ἐμμένοντες ταῖς πρώταις τῆς φιλίας ὁμολογίαις .
II. Η δοτική προσωπική (βλ. §§ 80, 86)	Ἔστι σοι ἀγρός; [κτητική] Πολλὰ αὐτοῖς γέγραπται. [του ενεργούντος προσώπου] Κακὸν τί μοι ἐφαίνετο ἐτοιμαζόμενον. [του κρίνοντος προσώπου]
III. Η μετοχή η συνημμένη στο κατά δοτική αντικείμενο του ρήματος ή στη δοτική προσωπική	Οἱ πρέσβεις παρηκολούθουν αὐτῷ πορευομένῳ . Ἔδοξε μοι μάρτυρας λαβόντι παραγενέσθαι.
IV. Οι ομοιόπρωτοι προσδιορισμοί ὅρου που βρίσκεται σε δοτική	Οὔτε νόμοις οὔτε λόγοις ἀγαθοῖς πείθονται.
V. Ετερόπρωτοι προσδιορισμοί (βλ. § 32)	Τῆς αὐτῆς πολιτείας ὕμιν ἐπιθυμεῖ. [αντικειμενική] Τοῖς σώμασιν ἀδύνατοί εἰσιν. [της αναφοράς]
VI. Επιρρηματικοί προσδιορισμοί (βλ. § 152)	Τῇ ὕστεραίᾳ ἐπὶ Συρακούσας ἔπλεον. [του χρόνου] Πολλοὶ δεσπόται βίᾳ ὑπὸ τῶν δούλων ἀπέθανον. [του τρόπου]
VII. Προσδιορισμοί επιρρημάτων (βλ. § 36)	Ἄμα τῇ ἡμέρᾳ ἔπλει ἐπὶ τὰς Ἀργινούσας. [αντικειμενική] Ὅλιγῳ πρόσθεν ἐγέλασας ἐπ' ἐμοί. [του ποσού]
VIII. Λέξεις που σχηματίζουν εμπρόθετους προσδ. με τις προθέσεις ἀμφί, ἀνὰ (στους ποιητές), ἐν, ἐπί, μετά, παρά, περί, πρὸς, σὺν, ὑπὸ	Ἐπὶ τούτοις ἄξιόν ἐστιν ὀργισθῆναι. Βασιλεὺς σὺν στρατεύματι προσέρχεται.

Δ. Η ΑΙΤΙΑΤΙΚΗ	
Σε αιτιατική τίθενται:	
I. Το υποκείμενο του απαρεμφάτου στην ετεροπροσωπία (βλ. § 112β)	<i>Δεῖ ὑμᾶς αὐτῶν ἐπιμέλειαν ποιῆσθαι.</i>
II. Το αντικείμενο	1. Ρήματος μονόπτωτου: <i>Ταύτην ἔλαβον τὴν δόξαν διὰ τὰ εἰρημένα.</i>
	2. Ρήματος δίπτωτου: <i>Ἀλέξανδρος Ἀρέτην ἤτει δόρου ἕτερον.</i>
	3. Απαρεμφάτου: <i>Δεῖ ἐμπειρίαν λαβεῖν.</i>
	4. Μετοχής: <i>Τροφὴν δὲ μὴ λαμβάνοντα καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα φθείρεται.</i>
III. Το κατηγορούμενο του κατά αιτιατική αντικειμένου	<i>Φίλον αὐτὸν ἐνόμισαν.</i> <i>Τύραννον εἵλοντο τὸν Πιπτακόν.</i>
IV. Η αιτιατική απόλυτη μετοχή (βλ. § 136β.2)	<i>Ἦισθοντο ἀδύνατον ὃν τὴν πόλιν ἐλεῖν.</i>
V. Οι ομοιόπτωτοι προσδιορισμοὶ ὀρου που βρίσκεται σε αιτιατική	<i>Ἑκατὸν ἄνδρας τοὺς πλουσιωτάτους ἔλαβον.</i>
VI. Ετερόπτωτοι προσδιορισμοὶ (βλ. § 33)	<i>Ἔφην εἶναι δεινὸς τὰ ἐρωτικά.</i> [της αναφοράς] <i>Τὰ ζητούμενά ἐστιν ἴσα τὸν ἀριθμόν.</i> [της αναφοράς]
VII. Επιρρηματικοὶ προσδιορισμοὶ (βλ. § 153)	<i>Ὁ ἄνθρωπος τὸν δάκτυλον ἀλγεῖ.</i> [της αναφοράς] <i>Ἐμεινεν αὐτοῦ ἡμέρας τέσσαρας.</i> [του χρόνου]
VIII. Προσδιορισμοὶ τροπικῶν επιρρημάτων με το ρήμα ἔχω (βλ. § 37β)	<i>Εὖ ἔχει τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν.</i> [της αναφοράς]
IX. Λέξεις που συντάσσονται με τα ομοτικά μόρια <i>μά</i> και <i>νή</i> (βλ. § 37α)	<i>Μὰ τὸν Δία, οὐ ψεύσομαι πρὸς ὑμᾶς.</i> <i>Εὖ γε νὴ τὴν Ἥραν λέγεις.</i>
X. Λέξεις που σχηματίζουν εμπρόθετους προσδ. με τις προθέσεις <i>ἀμφί, ἀνά, διά, εἰς/ἐς, ἐπί, κατά, με-τά, παρά, περί, πρὸς, ὑπέρ, ὑπὸ</i>	<i>Ἔδοξε κατὰ τὴν ἀξίαν τιμᾶσθαι ἕκαστον.</i> <i>Ἐτράπετο ἐπὶ τὸ καταφαγεῖν τὴν πατρῶαν οὐσίαν.</i> (περιουσία)

Ε. Η ΚΛΗΤΙΚΗ	
Η κλητική είναι η πώση με την οποία προσφωνούμε πρόσωπα. Εκφέρεται συνήθως μαζί με το κλητικό επιφώνημα <i>ὦ</i>. Ενδέχεται, ωστόσο, το <i>ὦ</i> να παραλείπεται, όταν ο λόγος εκφράζει έντονη προτροπή, αγανάκτηση, απειλή κ.τ.ό. Συμβαίνει, επίσης, η κλητική με το <i>ὦ</i> στην αρχή των προτάσεων να δηλώνει αναφώνηση.	<i>Σκέψασθε δὴ ὡς καλῶς, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι.</i> <i>Οὐκ οἶδ' ὅ,τι λέγεις, ὦ Σώκρατες.</i> <i>Ἀλλά, παῖ, λαβὲ τὸ βιβλίον καὶ λέγε.</i> <i>ὦ Ἡράκλεις, οἷον σὺ λέγεις, ὦ πάτερ, δεῖν ἄνδρα με γενέσθαι.</i> [αναφώνηση – προσφώνηση]

Πίνακες των κύριων συντακτικών φαινομένων της Αρχαίας Ελληνικής

ΠΙΝΑΚΑΣ Α. ΤΟ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ

ΡΗΜΑΤΟΣ	ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΟΥ	ΜΕΤΟΧΗΣ
1. Το υποκείμενο ενός προσωπικού ρήματος: α) Τίθεται πάντοτε σε ονομαστική. β) Μπορεί να είναι οποιοδήποτε μέρος του λόγου, ακόμη και ολόκληρη ονομαστική πρόταση, σε θέση ουσιαστικού (βλ. § 10): <i>Οἱ πολέμιοι ἰσχυρῶς ἐπετίθεντο. Τὸ ὑβρίζειν ἀνθρώπινόν ἐστι πάθος. Τῆς θαλάσσης τὰ ἄνω θερμότερά εἰσι. Ὅσοι ἦσαν ἀπὸ νήσων ἀπεδίδρασκον.</i> 2. Το υποκείμενο ενός απρόσωπου ρήματος ή μιας απρόσωπης έκφρασης (βλ. § 85) μπορεί να είναι: α) Ἀναρθρο απαρέμφατο: <i>Χρὴ τοὺς προγόνους μιμεῖσθαι. Βέλτιόν ἐστι τεταγμένους πορεύεσθαι.</i> β) Δευτερεύουσα πρόταση: <i>Ἦγγελθῃ ὅτι Βοιωτοὶ ἐπέρχονται. Φόβος ἐστὶ μὴ ἀδικία τις ἡμῖν γένηται.</i>	Το υποκείμενο του απαρεμφάτου τίθεται: 1. Σε ονομαστική (ταυτοπροσωπία· βλ. § 112α): <i>Κλεομένης ἐπειρᾶτο καταλύειν τὴν βουλὴν. Βούλονται πόλεμόν τινες ποιῆσαι.</i> 2. Σε αιτιατική (ετεροπροσωπία· βλ. § 112β): <i>Σωκράτης πάντα ἡγεῖτο θεοὺς εἰδέναι. Ἐκέλευσε πιεῖν τὸν παῖδα τὸ φάρμακον.</i>	1. Το υποκείμενο μιας μετοχής προσωπικού ρήματος τίθεται στην πώση της μετοχής: <i>Ἀναστὰς ὁ Κριτίας ἔλεξεν ᾧδε. Ἐώρα τὸ παρατείχισμα ἀπλοῦν ὄν.</i> Ειδικότερα, μια επιρρηματική μετοχή: α) Ονομάζεται συννημμένη (βλ. § 136α), όταν το υποκείμενό της έχει και άλλη συντακτική θέση στην πρόταση (υποκείμενο ή αντικείμενο ρήματος, δοτική προσωπική, υποκείμενο απαρεμφάτου κτλ.): <i>Κῦρος ᾗτε παῖς ὢν ἤδετο τῇ στολῇ.</i> β) Ονομάζεται απόλυτη (βλ. § 136β), όταν το υποκείμενό της δεν έχει άλλη συντακτική θέση στην πρόταση: <i>Θορύβου δὲ ὄντος ὁ Σωκράτης αὐτὸν εἶπε.</i> 2. Το υποκείμενο μιας μετοχής απρόσωπου ρήματος ή απρόσωπης έκφρασης είναι ἀναρθρο απαρέμφατο (η μετοχή είναι απόλυτη): <i>Ἐξὸν δ' αὐτοῖς ῥαθυμεῖν εἶλοντο πονεῖν. Εἶδον ἀδύνατον ὄν τιμωρεῖν τοῖς ἀνδράσι.</i>

ΠΙΝΑΚΑΣ Β. Η ΔΟΤΙΚΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ

ΕΙΔΗ	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ
Με προσωπικά ρήματα	
• Κτητική	Οὐκ ἔστι μοι ἀμάρτημα οὐδέν.
• Χαριστική	Καί μοι τὴν γραφὴν ἀνάγνωθι.
• Αντιχαριστική	Μεγάλων πραγμάτων καιροὶ προεῖνται τῇ πόλει . (χάθηκαν για την πόλη)
• Ηθική	Καὶ μή μοι θορυβήσετε.
• Συμπάθειας	Πολύ μοι ἡ καρδία πηδᾷ.
• Κρίνοντος προσώπου	Ὁ στόλος ἔδοξέ μοι πάγκαλος εἶναι.
• Αναφοράς	Παντὶ βροτῷ θνήσκοντι πᾶσα γῆ τάφος.
• Ενεργούντος προσώπου	Πολλὰι θεραπεῖται τοῖς ἰατροῖς εὕρηνται.
Με απρόσωπα ρήματα	
• Δοτική προσωπική (απλή)	Ἔδοξέ μοι εἰς λόγους σοι ἐλθεῖν.
• Ενεργούντος προσώπου	Ὁμολογεῖται ἡμῖν τοὺς ζῶντας ἐκ τῶν τεθνεώτων γεγονέναι.
Με ρηματικά επίθετα σε -τος, -τέος	
Ενεργούντος προσώπου	Ὁ ποταμὸς ἡμῖν ἔστι διαβατέος.

ΠΙΝΑΚΑΣ Γ. ΤΟ ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΑΙΤΙΟ

ΕΚΦΟΡΑ	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ
ὑπὸ + γενική	Ἀθηναῖοι ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἡρέθησαν ἡγεμόνες τοῦ ναυτικοῦ.
ἀπὸ, ἐκ, πρὸς, παρὰ + γενική	Οὐδὲν ἀφ' ἑκατέρων ἐπεχειρεῖτο. Ἐκεῖνῳ ἡ χώρα δῶρον ἐκ βασιλέως ἐδόθη. Κῦρος ὁμολογεῖται πρὸς πάντων κράτιστος γενέσθαι θεραπεύειν. Αἵρεσις αὐτῇ ἐδόθη παρὰ τοῦ πατρός . (δικαίωμα εκλογής)
Δοτική προσωπική του ενεργούντος προσώπου	Αἱ νῆες τοῖς Κερκυραίοις οὐχ ἑωρῶντο.

ΠΙΝΑΚΑΣ Δ. ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

ΤΡΟΠΟΣ ΕΚΦΟΡΑΣ		ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ				
		ΤΡΟΠΟΣ	ΤΟΠΟΣ	ΧΡΟΝΟΣ	ΑΙΤΙΑ	ΣΚΟΠΟΣ
ΕΠΙΡΡΗΜΑ		<i>Καλῶς</i> ποιεῖ.	Πολλοὶ συγγενεῖς <i>ἐνδον</i> ἦσαν.	<i>Τί νῦν</i> οὗτος ὁ ἄνθρωπος πράττει;		
ΕΜΠΡΟΘΕΤΟΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ		<i>Ἐν τάχει</i> ἐβούλοντο βοηθηῖσαι.	Οἱ πολέμιοι <i>ἐν γῇ</i> πολεμοῦνται.	<i>Μετά δὲ ταῦτα</i> εἰς πόλεμον κατέστημεν.	<i>Διὰ τὰς πληγὰς</i> ἀπέθανε.	<i>Ἔνεκα χρημάτων</i> με συκοφαντεῖ.
ΠΛΑΓΙΑ ΠΤΩΣΗ	ΓΕΝΙΚΗ		Ἐλήφθησαν ὅσοι μὴ <i>αὐτοῦ</i> ἀπέθανον.	Ἀφίκοντο <i>τῆς νυκτός</i> .	Ζηλῶ σε <i>τοῦ πλούτου</i> .	<i>Πόλεις</i> ἐπέκτισε <i>τοῦ</i> μὴ νομάδας εἶναι.
	ΔΟΤΙΚΗ	<i>Πεζῇ</i> πορεύεται.	<i>Κύκλῳ</i> τοῦ γηλόφου ἐστρατοπέδευον.	<i>Τῇ ὑστεραίᾳ</i> ἦλθε κῆρυξ.	<i>Νόσῳ</i> ἀπέθανεν.	
	ΑΙΤΙΑΤΙΚΗ	<i>Τίνα τρόπον</i> ζῇ;	Ἀπέχει Λύγιμος ἀπὸ τοῦ <i>Ἰστροῦ σταθμούς</i> τρεῖς.	<i>Τὸ πάλαι</i> ἐτράποντο πρὸς ληστείαν.	<i>Τί</i> δεῖ πλείω λέγειν;	<i>Τί</i> τηνικάδε ἀφίζαι;
ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ	ΧΡΟΝΙΚΗ			<i>Τριήρεις</i> εἴκοσι καὶ ἑκατὸν ὑπῆρχον αὐτοῖς <i>ὅτε ἤρχοντο</i> πολεμεῖν.		
	ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΗ				Ἐνόμισαν λελύσθαι τὰς σπονδὰς, <i>διότι ἐς χεῖρας</i> ἦλθον.	
	ΤΕΛΙΚΗ					Κάλει Ἱεροκλέα, <i>ἵνα ἐναντίον τούτων</i> μαρτυρήσῃ.
	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΗ					
	ΥΠΟΘΕΤΙΚΗ					
	ΑΝΑΦΟΡΙΚΗ	<i>Ταῦτα δ' ὑμεῖς οὕτως ὥς βούλεσθε</i> λαμβάνετε.	<i>Παραπλεῖν ἔξεστιν ὅπου ἂν μηδεὶς ἦ</i> πολέμιος.		Θαυμαστὸν ποιεῖς, <i>ὅς ἡμῖν οὐδὲν δίδως</i> .	Ἠγεμόνα αἰτήσωμεν, <i>ὅστις ἡμᾶς ἀπάξει</i> .
	ΕΝΑΝΤΙΩΜΑΤΙΚΗ					
	ΠΑΡΑΧΩΡΗΤΙΚΗ					
	ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΗ ΜΕΤΟΧΗ	Ἐκεῖ ἔμεινε ναῦς <i>ἔχων</i> ἐβδομήκοντα.		<i>Ἀκούσας</i> ταῦτα ἐβόη- θει τοῖς Αἰγινήταις.	<i>Ἦδομαι ἀκούων</i> σου φρονίμους λόγους.	Παρασκευάζοντο <i>ὥς πολεμήσοντες</i> .
ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟ • ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΟ • ΠΡΟΛΗΠΤΙΚΟ		Ἀπέπλευσαν <i>ἄπρακτοι</i> ἐκ Μιλήτου οἱ Πέρσαι. [επιρρηματικό]	<i>Ὑπαίθριοι</i> ἐστρατοπέδευον. [επιρρηματικό]	Κατέβαινον εἰς τὰς κώμας ἥδη <i>σκοταῖοι</i> . [επιρρηματικό]		Ἡ πόλις <i>εἰρηνοποι-οὺς</i> ἡμᾶς ἐκπέμπει. [επιρρηματικό]
ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΟ						Τρία τάλαντα Εὐθύ- νω <i>φυλάττειν</i> ἔδω- κεν.

ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ					
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ	ΠΟΣΟ	ΑΝΑΦΟΡΑ	ΟΡΟΣ/ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ	ΕΝΑΝΤΙΩΣΗ	ΠΑΡΑΧΩΡΗΣΗ
	Ἐκεῖνα δὲ καὶ πάνυ μέμφομαι.				
	Τοὺς μισθοὺς εἰς ὑπερβολὴν ἠΐζησε.	Διαφέρει κατὰ τὸ μέγεθος .	Βουλευόνται ἐπὶ τίσιν δεῖ ποιεῖσθαι τὴν συμμαχίαν.	Παρά τὸ δίκαιον τὸ ζυμφέρον λέγειν ὑπέθεσθε.	
	Πόσου διδάσκει;				
	Τοσοῦτω τὰ τούτων ἠΐζηται.	Τὸ ἄρχεσθαι καὶ ἄρχειν εἵδει διαφέρει.			
		Τὴν ψυχὴν καὶ τὸ στόμα ναρκῶ.			
Τοιοῦτος ἦν ἐν τοῖς κινδύνοις, ὥστε στεφανωθῆναι παρὰ τοῦ στρατηγοῦ .			Ὁ δ' ἀπεκρίνατο ἐφ' ᾧ τε τοὺς πολίτας ἐλευθέρους ἔαν .		
			Ἡ φύσις, ἂν ἢ πονηρά , πολλάκις φαῦλα βούλεται.		
Οὐδεὶς οὕτως ἀνόητός ἐστιν, ὅστις πόλεμον πρὸ εἰρήνης αἰρεῖται .	Ὅσον τοῖς δικαίοις συναγωνίζεται τὸ θεῖον , τοσοῦτον τοῖς ἀδίκτοις ἐναντιοῦται.				
				Φήσουσι σοφὸν εἶναι, εἰ καὶ μὴ εἰμι .	
					Κὰν ταῦτα ποιῇτε , οὐ καταφρονηθήσεσθε.
			Οὐκ ἂν δύναιο μὴ καμῶν εὐδαιμονεῖν.	Ἐκείνους καίπερ ὁρῶν οὐκ ἐδίωκε.	Οὐδὲ δις ἀποθανόντες δίκην δοῦναι δύναιντ' ἂν ἀξίαν.
Μέγας ἐκ μικροῦ Φίλιππος ἠΐζηται. [προληπτικόν]					
Ἐνδεής εἰμι πάντ' ἔχειν .		Ἐδόκει δεινὸς εἶναι λέγειν Αἰσχίνῃ Φίλιππος.			

ΠΙΝΑΚΑΣ Ε. ΟΙ ΟΝΟΜΑΤΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ

ΟΜΟΙΟΠΤΩΤΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ	ΕΤΕΡΟΠΤΩΤΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ	ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ ΣΕ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ, ΕΠΙΦΩΝΗΜΑΤΑ – ΜΟΡΙΑ
α) Επιθετικός: <i>Καὶ ἀνὴρ σπουδαῖος ἐνίστε ἀτυχεῖ.</i> β) Κατηγορηματικός: <i>Ἄπαντες οἱ Ἕλληνες πρὸς τὸ μέλ- λον ἔσεσθαι βλέπουσιν.</i> γ) Παράθεση: <i>Σιμωνίδης ὁ ποιητῆς ἀφίκετο.</i> δ) Επεξήγηση: <i>Ὁ βασιλεὺς Ἀλκίμαχος αὐτῷ παρασκευάζει ταύτην τὴν ναῦν.</i>	α) Σε γενική • Κτητική • Δημιουργού • Διαιρετική • Ὑλης • Περιεχομένου • Ιδιότητας • Αξίας ή ποσού • Αιτίας • Υποκειμενική • Αντικειμενική • Συγκριτική: <i>Πολλοὶ τῶν στρατιωτῶν ἀπέπλεον ὡς ἐδύναντο. [διαιρετική]</i> <i>Ἐζήτει εἶναι κύριος ἀπάντων. [αντι- κειμενική]</i> β) Σε δοτική • Αντικειμενική • Αναφοράς: <i>Ἔργοις φιλόπονος ἴσθι, μὴ λόγοις μόνον. [αναφοράς]</i> γ) Σε αιτιατική • Αναφοράς: <i>Διὰ μέσου τῆς πόλεως ῥεῖ ποταμὸς Κύδνος ὄνομα.</i>	α) Σε γενική • Διαιρετική • Αναφοράς • Αξίας • Αντικειμενική • Συγκριτική • Αφετηρίας / χωρισμού • Αιτίας [σε επιφώνημα]: <i>Ἀξίως ἡμῶν αὐτῶν ἐπολεμήσαμεν. [αξίας]</i> <i>Ἡσκήκατε τὰ εἰς τὸν πόλεμον πολὺ μᾶλλον τῶν πολεμίων. [συγκριτική]</i> β) Σε δοτική • Αντικειμενική • Αναφοράς • Ποσού (μέτρου ή διαφοράς): <i>Ὅμοίως τούτῳ ἀναμάρτητός εἰμι. [αντικειμενική]</i> γ) Σε αιτιατική • Με τα ομοτικά μόρια νή, μά· σχημα- τίζονται εμπρόθετοι προσδιορισμοί που δηλώνουν επίκληση: <i>Νὴ τοὺς θεοὺς συγγνώμην ἔχω ὑμῖν.</i> • Αναφοράς [σε τροπικά επιρρήματα + ἔχω]: <i>Εὖ ἔχομεν τὰ σώματα.</i>

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΤ. Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

ΑΣΥΝΔΕΤΟ ΣΧΗΜΑ		
		Ἐώθουν, ἔωθοῦντο, ἔπαιον, ἐπαίοντο.
ΠΑΡΑΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ		
ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ	ΣΥΜΠΛΕΚΤΙΚΟΙ	Τὰ γενόμενα ἠκούσατε καὶ ὑμῖν οἱ μάρτυρες μεμαρτυρήκασιν. Οὔτε ἡσέβηκα οὔτε μεμήνυκα περὶ οὐδενὸς οὔτε ὠμολόγηκα περὶ αὐτῶν.
	ΔΙΑΖΕΥΚΤΙΚΟΙ	Ἐκεῖνα οὕτω γεγέννηται ἢ πέπλασται ὑπὸ τῶν ποιητῶν;
	ΑΝΤΙΘΕΤΙΚΟΙ	Ὁ μὲν ἦλθεν, ὁ δ' ἀπῆλθεν. Τὰ πεποιημένα ὑμῖν εἰς ὁμόνοιαν οὐ κακῶς ἔχει, ἀλλὰ τὰ συμφέροντα ὑμῖν αὐτοῖς ἐποιήσατε.
	ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΟΙ	Κάλει δὲ καὶ Φίλιππον καὶ Ἀλέξιππον. Οὗτοι γάρ εἰσιν Ἀκουμενοῦ καὶ Αὐτοκράτορος συγγενεῖς.
	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΟΙ	Ἄμα περὶ πάντων εἰπεῖν ἀδύνατον. Κράτιστον οὖν μοι εἶναι δοκεῖ ἐξ ἀρχῆς ὑμᾶς διδάσκειν πάντα τὰ γενόμενα.
ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ		
ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	ΟΝΟΜΑΤΙΚΕΣ	
	ΕΙΔΙΚΕΣ	Τοῦτό γε ἐπίστασθε πάντες, ὅτι ἐσώθην καὶ ἐγὼ καὶ ὁ ἐμὸς πατήρ.
	ΕΝΔΟΙΑΣΤΙΚΕΣ	Δέδοικα μὴ μάτην τὰ τοιαῦτα λέγωμεν.
	ΠΛΑΓΙΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ	Ἄδηλον παντὶ ἀνθρώπῳ ὅπῃ τὸ μέλλον ἔξει.
	ΑΝΑΦΟΡΙΚΕΣ	Ὅστις ἀναιρεῖ συνθήκην τοὺς νόμους ἀναιρεῖ.
	ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΕΣ	
	ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΕΣ	Χαίρω, ὅτι μοι γέγονεν ἡ δίκη πρὸς ἄνθρωπον οὐκ ἠγνοημένον ὑφ' ὑμῶν.
	ΤΕΛΙΚΕΣ	Κάλεσον αὐτόν, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἀκούσωμεν.
	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ	Τὰ παραδείγματα τὰ γεγενημένα τῶν ἁμαρτημάτων ἱκανὰ τοῖς σώφροσι τῶν ἀνθρώπων ὥστε μηκέτι ἁμαρτάνειν.
	ΥΠΟΘΕΤΙΚΕΣ	Ἄν ἐγὼ μὲν μὴ νῦν εὖ εἶπω, τῶν ὄντων ἀπάντων στερήσομαι.
	ΕΝΑΝΤΙΩΜΑΤΙΚΕΣ	Ἀνάγκη οὖν, εἰ καὶ μὴ δεινὸς πρὸς ταῦτα πέφυκα, βοηθεῖν τῷ πατρί.
	ΠΑΡΑΧΩΡΗΤΙΚΕΣ	Ἐγὼ δὲ κἂν μὴ μέλλω νικᾶν, γυμνασάμενος τοῦτον τὸν χρόνον ὠφεληθήσομαι.
	ΧΡΟΝΙΚΕΣ	Ἐπειδὴ δ' οἱ τριάκοντα κατέστησαν, τηνικαῦτα κατέπλευσεν εἰς τὴν πόλιν.
	ΑΝΑΦΟΡΙΚΕΣ	Πορεύεσθαι ἡμᾶς δεῖ ὅπου ἔχομεν τὰ ἐπιτήδεια.

Σημείωση: Οι αριθμοί παραπέμπουν σε παραγράφους, εκτός εάν υπάρχει διαφορετική ένδειξη. Η καταχώριση γίνεται με αλφαβητική σειρά και επί τη βάση των ονομάτων: π.χ. *απτική σύνταξη*: βλ. *σύνταξη*· *απρόσωπο ρήμα*: βλ. *απρόσωπα* ή *ρήμα*.

Άγε (δη) 102α, 107γ, 159.7γ.

Αιτία (επιρρ. σχέση) 179.4, πίνακας Δ.

Αιτιατική (πρώση) 205Δ: από επίρρημα και μόρια 37, ως αντικείμενο σε μονόπτωτο 74 ή δίπτωτο ρ. 76-78, ως επιρρ. προσδ. 153, ως ετερόπτωτος προσδ. 33, ως κατηγορούμενο αντικειμένου 14, ως υποκείμενο απαρεμφάτου (ετεροπροσωπία) 112β.

Αίτιο: αναγκαστικό 179.4 και πίνακας Δ, ποιητικό 66 και πίνακας Γ, τελικό (σκοπός) 180.4 και πίνακας Δ.

Άλλα (σύνδεσμος) 168.3, **άλλα γάρ** 159.4.

Άμα (τε) - και 164γ.

Άν (μόριο) 159.1.

Αναναπόδοτο 168.1.

Αναστροφή πρόθεσης 154.

Αναφορά (επιρρ. σχέση) πίνακας Δ: γεν. από επίρρημα 34β, αιτ. ως επιρρ. προσδ. 153α, αιτ. ως ετερόπτωτος προσδ. 33, αιτ. από επίρρημα 37β, δοτ. ως επιρρ. προσδ. 152ε, δοτ. ως ετερόπτωτος προσδ. 32β, δοτ. από επίρρημα 36β, εμπρόθ. προσδ. 156-157.

Ανταμοιβή/ανταπόδοση (επιρρ. σχέση) 156.3.

Άντε - άντε 167γ, 185β.

Αντικατάσταση (επιρρ. σχέση) 156.3.

Αντικείμενο 68: άμεσο 71, απαρεμφάτου 111δ, έμμεσο 71, εξωτερικό 75α, εσωτερικό 75β, εσωτερικό αποτελέσματος 75β.1, δίπτωτων ρ. (σε αιτ. + αιτ. 76, σε αιτ. + γεν. 77, σε αιτ. + δοτ. 78, σε γεν. + δοτ. 79), μονόπτωτων ρ. 72-74, μετοχής 119α, έλξη 199.4 υποσημ. 1β, σύστοιχο 75β.2.

Αντιπροσώπωση (επιρρ. σχέση) 156.14, 156.17.

Αντωνυμίες 45: αλληλοπαθείς 49, αναφορικές 55, 190α, πίνακας 12, αόριστες 53, αόριστες επιμεριστικές 54, αυτοπαθείς 48, δεικτικές 51, ερωτηματικές 52, 7.2α, πίνακας 12, κτητικές 50, οριστική ή επαναληπτική 47, προσωπικές 46.

Αξία (επιρρ. σχέση): γεν. από επίρρημα 34γ, γεν. κατηγορηματική 19γ, γεν. ως επιρρ. προσδ. 151γ, γεν. ως ετερόπτωτος προσδ. 31ζ.

Αόριστος σε οριστική 90.4, ιδιαίτερες σημασίες 91.4.

Απαρέμφατο 109-116 και πίνακας 8: άναρθρο 115-116, αναφοράς 116.5, απόλυτο 116.9, δυνητικό 111β, ειδικό 115α, έναρθρο 113-114, επιφωνηματικό 116.1α, σκοπού ή αποτελέσματος 116.6, ως προς τη χρονική βαθμίδα 92β, υποκείμενο απαρεμφάτου 112, σύνταξη απαρεμφάτου 111-112, τελικό 115β, στον πλάγιο λόγο 197β, 197.2, ως έγκλιση 116.1.

Αποτέλεσμα (επιρρ. σχέση) 181.4, πίνακας Δ.

Απρόσωπα: απρόσωπη έκφραση 84, **απρόσωπο ρήμα** 83.

Άρα (ερωτηματικό), **άρ' ου, άρά γε, άρ' ούν** 7.1α, 159.3.

Άρθρο 42-44.

Άρνηση, αρνητικά μόρια 160, πίνακας 10.

Άτε (δη) + αιτιολογική μετοχή 129α.

Άχρι(ς) (πρόθεση) 157.2, **άχρι** (σύνδεσμος) 188.1β-γ.

Βαθμίδα χρονική 87α.

Βαθμός συγκριτικός 39.1, **υπερθετικός** 39.1.

Βεβαίωση (επιρρ. σχέση) πίνακας 10.

Γάρ 169.

Γενική 205B: από επίρρημα 34, από επιφώνημα 35, κατηγορηματική 19, παραθετική 23 υποσημ. 1, ως αντικείμενο σε μονόπτωτο 72 ή σε δίπτωτο ρ. 77, 79, ως επιρρ. προσδ. 151, ως ετερόπτωτος προσδ. 31, ως υποκείμενο γενικής απόλυτης μετοχής 136β.1.

Δέ 168, 168.2, **μέν - δε** 168.1.

Διάζευξη 167.

Διάθεση ρήματος 56.

Διάθεση εχθρική ή φιλική (επιρρ. σχέση) 156.15.

Διαιρεμένο όλο: γεν. διαιρετική (από επίρρημα 34α, ως ετερόπτωτος προσδ. 31γ), εμπρόθ. προσδ. 156.4, 156.7.

Διανομή - μερισμός (επιρρ. σχέση) 156.2, 156.9, 156.10.

Δοτική 205Γ: από επίρρημα 36, προσωπική 80, σε απρόσωπα 86, ως αντικείμενο σε μονόπτωτο 73 ή σε δίπτωτο ρ. 78-79, ως επιρρ. προσδ. 152, ως ετερόπτωτος προσδ. 32.

Έα δη 159.7γ.

Έάν: ερωτηματικό 178.1α, υποθετικό 182.2γ, **έάν και** 186.1, **έάντε - έάντε** 167γ, 185β.

Εγκλίσεις 93-94: σε ανεξάρτητες προτάσεις 95, σε εξαρτημένες προτάσεις 174, σε προτάσεις επιθυμίας 96β, σε προτάσεις κρίσης 96α, εναλλαγή εγκλίσεων 174, παρατήρηση β'. Βλ. και την οικεία αλφαβητική σειρά για κάθε έγκλιση.

Εί: ερωτηματικό 178.1α, υποθετικό 182.2α-β, υποθετικό αιτιολογικό 179.1 παρατήρηση β', **εί - ή** 178.1α, **εί δε μη** 185 υποσημ. 16α, **εί και** 186.1.

Εί γάρ, είθε 100.

Είμι - έστί: απρόσωπο 83, συνδετικό 13α, υπαρκτικό 13α, παράλειψή του 2.4γ, σε απρόσωπη έκφραση 84α.

Είτε - ή 167γ, **είτε - είτε** 167γ, 178.1α, 185β.

Έλλειψη 203· βλ. και παράλειψη.

Έλξη (σχήμα λόγου) 199.4, **αντίστροφή έλξη** ή **ανθέλξη** 192.1 υποσημ. 22.

Εναντίωση/αντίθεση (επιρρ. σχέση) 156.10, 156.12 και πίνακας Δ.

Ενασχόληση (επιρρ. σχέση) 156.15.

Ενεστώτας στην οριστική 90.1, ιδιαίτερες σημασίες 91.1.

Εξαίρεση (επιρρ. σχέση) 156.12, 157.1, 157.5, 157.7.

Εξάρτηση (επιρρ. σχέση) 156.8, 156.9.

Έπει, έπειδή: αιτιολογικοί 179.1γ, χρονικοί σύνδεσμοι 188.1α.

Επεξήγηση 25-26.

Επιβλεψη (επιρρ. σχέση) 156.18.

Επίθετα ρηματικά σε -τος, -τέος 139-143.

Επίκληση /ωφέλεια (επιρρ. σχέση) 156.15.

Επιρρηματική σχέση: βλ. σχέση επιρρηματική.

Επιρρηματικοί προσδιορισμοί: βλ. προσδιορισμοί.

Επιρρήματα: αναφορικά 178.1β, 190β και πίνακας 12, ερωτηματικά 7.2β, 178.1β και πίνακας 12, ως επιρρ. προσδ. 146-150.

Επιστασία (επιρρ. σχέση) 156.9.

Επίταξη όρου 200.

Επιφωνήματα 35, κλητικό επιφώνημα *ὦ*: 35, 205Ε.

Ερωτήσεις: ευθείες 4-8, πλάγιες 177-178.

Ἔστι: βλ. *εἰμί*.

Ετεροπροσωπία 112β.

Εὐθύς (τε) - καὶ 164γ.

Ευκτική: στις ανεξάρτητες προτάσεις 92α, 104 (δυνητική 106, ευχετική 105), στις εξαρτημένες προτάσεις 92β, 174 (δυνητική 174γ, 188.2γ, επαναληπτική 184στ, 188.2γ, πλάγιου λόγου 174ε, από ἔλξη 180 υποσημ. 5, 199.4γ).

Ἐφ' ὧ, ἔφ' ὥτε 181.1β, 181.2ε.

Ἡ: διαζευκτικό 167, σε β' ὅρο σύγκρισης 41.2 και παρατήρηση, *ἦ ὥς / ἦ ὥστε* 41 παρατήρηση α.

Ἡ (μόριο) 7.1α, 159.11.

Ἦδη (τε) - καὶ 164γ.

Ἡμπερίοδος 1β.

Ἡν: ερωτηματικό 178.1α, υποθετικό 182.1-2, *ἦν καὶ* 186.1, *ἦντε - ἦντε* 167γ, 185β.

Ἦτοι διαζευκτικό 167.

Ἰθι (δὴ) 102α, 107γ, 159.7γ.

Ἰνα 180.1.

Καὶ 163, **καὶ ἄν, καὶ κἄν, καὶ ἔάν, καὶ ἦν** 187.1α, **καὶ δὴ** 159.7β, **καὶ εἰ** 187.1α, **καὶ - καὶ** 164β, **καὶ μὴ** 166β, **καὶ μὴν** 159.14, **καὶ οὐ** 166β, **τὲ - καὶ** 164β, ποικίλες σημασίες 165.

Κατηγορήμα 12.

Κατηγορούμενο 14: γεν. κατηγορηματική 19, επιρρηματικό 15, προληπτικό 16, ἔλξη 199.4 υποσημ. 1α, παράληψη 2.4γ.

Κλητική 205Ε.

Κρίση (επιρρ. σχέση) 156.12β.

Λέξη συγκριτική 38-39, **σειρά λέξεων** 200.

Λόγος 1, ευθύς 195, πλάγιος 196, μετατροπή του λόγου από ευθύ σε πλάγιο 197, σύνθετος 161, υποθετικός 183-185, υποθετικός στον πλάγιο 185 υποσημ. 16γ.

Μέλλοντας: σε οριστική 90.3, ιδιαίτερες σημασίες 91.3, σε ερωτήσεις 178.2 υποσημ. 3, συντελεσμένος 90.7, συντελεσμένος μέλλοντας αντί μέλλοντα 91.7.

Μέν 168, **μὲν - δὲ** 168.1.

Μέσο/ὄργανο (επιρρ. σχέση) 152στ, 156.5α, 156.8.

Μετοχή 117-120: ανάλυση μετοχής σε πρόταση 138, απόλυτη 136β, δυνητική 119γ, επιθετική 121-123, επιρρηματική 127 (αιτιολογική 129, εναντιωματική 132, παραχωρητική 133, τελική 130, τροπική 134, υποθετική 131, χρονική 128), κατηγορηματική 124-126, κατηγορηματική στον πλάγιο λόγο 197.1γ, ουσιαστικοποιημένη 118β, 122, ως προς τη χρονική βαθμίδα 92β, συνημμένη 136α, σύνδεση μετοχών 137, υποκείμενο μετοχής 135.

Μέχρι (πρόθεση) 157.4, **μέχρι** (σύνδεσμος) 188.1β-γ.

Μή: αρνητικό 160.2, ενδοιαστικό 176.1, ερωτηματικό 7.1α, **μὴ μόνον - ἀλλὰ καὶ** 164δ, **μὴ ὅπως/μὴ ὅτι - ἀλλ' οὐδὲ/ἀλλὰ μὴδὲ** 166δ, **μὴ ὅτι - ἀλλὰ καὶ** 164δ, **μὴ οὐ** 160 γεν. παρατήρηση, 176.1β, **μὴ οὐχί** 160 γεν. παρατήρηση, **ὅπως μὴ** 178.2 υποσημ. 3.

Μὴδὲ - μὴδὲ 166α, **μὴδ' ἄν, μὴδ' ἔάν, μὴδ' ἦν, μὴδ' εἰ** 187.1β.

Μὴν (μόριο) 159.14, **οὐ μὴν ἀλλὰ, ἀλλὰ μὴν, καὶ μὴν** 168.

Μῆτε - μῆτε 166α, **μῆτε - τὲ** 166γ, **μῆτε - οὔτε** 166α.

Μόρια 158-159 και πίνακας 10, αρνητικά 160, ερωτηματικά 7.1

Οἶα (δὴ), οἶον (δὴ) + αιτιολογική μετοχή 129α.

Οἶα, οἶον (σε αναφορική παραβολική πρόταση) 194.Β.1γ.

Ομοιότητα (επιρρ. σχέση) 156.3.

Ὅμως 168.4.

Ονομαστική 205Α.

Ονοματικοί προσδιορισμοί: βλ. προσδιορισμοί.

Ὅπως 180.1, **ὅπως ἂν** 180, **ὅπως μὴ** 180.

Οριστική: στις ανεξάρτητες προτάσεις 95α (απλή 97, δυνητική 98, επαναληπτική 99, ευχετική 100), στις εξαρτημένες προτάσεις (απλή 174α, δυνητική 174β).

Ὅροι πρότασης (κύριοι 9, δευτερεύοντες 2.4δ), συμφωνία των κύριων ὀρων στην πρόταση 17-21.

Ὅροι σύγκρισης 38, 40-41.

Ὅρος/προϋπόθεση (επιρρ. σχέση) 156.9β, 181.2ε και πίνακας Δ.

Ὅτι ειδικός σύνδεσμος 175.1α.

Ὅ, τι (αναφορική αντωνυμία) 178.1β, 192.3.

Οὐ (αρνητικό μόριο) 160.1, **οὐδὲ - οὐδὲ** 166α, **οὐ μόνον - ἀλλὰ καὶ** 164δ, **οὐχ ὅπως - ἀλλ' οὐδὲ/ἀλλὰ μὴδὲ** 166δ, **οὐχ ὅπως - ἀλλὰ καὶ** 166ε, **οὐχ ὅτι - ἀλλὰ καὶ** 164δ, **οὐχ ὅτι - ἀλλ' οὐδὲ/ἀλλὰ μὴδὲ** 166δ, **οὕτω τε - καὶ** 164γ.

Οὐδ' ἂν, οὐδ' ἔάν, οὐδ' εἰ, οὐδ' ἦν 187.1β.

Οὔτε - οὔτε 166α, **οὔτε - μῆτε** 166α, **οὔτε - τὲ** 166γ.

Παράθεση 23.

Παραθετικά 39.1.

Παρακείμενος: σε οριστική 90.5, ιδιαίτερες σημασίες 91.5.

Παράληψη: κατηγορουμένου 2.4γ, ρήματος 2.4γ, υποκειμένου 11.

Παρατατικός: σε οριστική 90.2, ιδιαίτερες σημασίες 91.2.

Παράταξη 161β.

Παραχώρηση (επιρρ. σχέση) 187.4, πίνακας Δ.

Περίοδος 1α.

Ποσό (επιρρ. σχέση) πίνακας Δ.

Πότερον (-α) - ἤ: σε ευθείες ερωτήσεις 7.1β, σε πλάγιες 178.1α.

Πρίν (σύνδεσμος) 189.

Προθέσεις 155, 156-157: κύριες 155.1, 156, καταχρηστικές 155.2, 157.

Πρόληψη υποκειμένου 199.7.

Προσδιορισμοί 3: επιρρηματικοί 3β, 144-145 (απαρέμφατο αναφοράς 116.5, απαρέμφατο αποτελέσματος ή σκοπού 116.6, εμπρόθετοι 154, επιρρ. κατηγορούμενο 15, επιρρ. μετοχή 127, επιρρ. πρόταση 173β, επιρρήματα 146-150, πλάγιες πτώσεις: αιτ. 153, γεν. 151, δοτ. 152, προληπτικό κατηγορούμενο 16), ονοματικοί πίνακας Ε, ονοματικοί επερόπτοι 30 (σε αιτ. 33, σε γεν. 31, σε δοτ. 32), ονοματικοί ομοιόπτοι 22 (επιθετικός 27-28, επεξήγηση 25-26, κατηγορηματικός 29, παράθεση 23-24), πλάγιες πτώσεις από επιρρήματα, επιφωνήματα, μόρια (αιτ. 37, γεν. 34-35, δοτ. 36).

Προσθήκη (επιρρ. σχέση) 156.9, 156.15, 157.1, 157.7.

Προστακτική 92α, 107.

Πρόταξη ὅρου 200.

Πρόταση 1-2: αναφορική 190-194, αναφορική αιτιολογική 194.Α1, αναφορική παραβολική 194.Β, αναφορική συμπερασματική 194.Α3, αναφορική τελική 194.Α2, αναφορική υποθετική 194.Α4, απαρεμφατική 116.1, ευθεία ερωτηματική (πραγματική, ρητορική) 4-8, ως προς τους ὅρους 2.4 (απλή 2.4α, ελλειπτική 2.4γ, επαυξημένη 2.4δ, σύνθετη 2.4β), ως προς το περιεχόμενο 2.1 (κρίσης 2.1α, επιθυμίας 2.1β, επιφωνηματική 2.1γ, ερωτηματική 2.1δ), ως προς το ποιόν 2.2 (αρνητική 2.2α, καταφατική 2.2β), ως προς τη σχέση της με τις άλλες 2.3: κύρια 2.3α, δευτερεύουσα 2.3β, 171-194: επιρρηματική 173β (αιτιολογική 179, αναφορική επιρρηματική 193, εναντιωματική 186, παραχωρητική 187, συμπερασματική 181, τελική 180, χρονική 188-189,

χρονική υποθετική 188.2β-γ, υποθετική 182), ονοματική 173α (αναφορική 192, ειδική 175, ενδοιαστική 176, πλάγια ερωτηματική 177-178), προτάσεις στον πλάγιο λόγο 197.

Προτερόχρονο (χρονική βαθμίδα) 128, 188.

Πτώσεις 205.

Ρήμα 56: αμετάβατο 57β, αποθετικό 82, απρόσωπο 83, ενεργητικό 57, μέσο 59 (αλληλοπαθές 63, αυτοπαθές 61, διάμεσο 62α, δυναμικό 64, περιποιητικό 62β, πλάγιο 62), μεταβατικό 57α (μονόπρωτο 70α, δίπρωτο 70β), ουδέτερο 67, παθητικό 65, συνδετικό 13, έλξη συνδετικού ρήματος 199.4β, παράλειψη ρήματος 2.4γ, παράλειψη ρήματος υπόθεσης ή απόδοσης 185 υποσημ. 16α.

Σκοπός (τελικό αίτιο· επιρρ. σχέση) 180.4, πίνακας Δ.

Σύγκριση 38-41, επιρρ. σχέση 156.12, 156.15.

Σύγχρονο (χρονική βαθμίδα) 128, 188.

Συμμετοχή/σύμπραξη (επιρρ. σχέση) 156.11.

Συμπλοκή (τρόπος σύνδεσης) 163, (σχήμα λόγου) 204 υποσημ. 26.

Συμφωνία: των κύριων όρων 17-21.

Σύνδεση: μετοχών 137, προτάσεων 161: παρατακτική 161β, 162 (με αντιθετικούς 168, αιτιολογικούς 169, διαζευκτικούς 167, συμπερασματικούς 170, συμπλεκτικούς συνδέσμους 163: απλή 164α, αποφαιτική 166, εμφαιτική 164β, επιδοτική 164δ, 166δ-ε, καταφατική 164), υποτακτική 161γ.

Σύνδεσμος παρατακτικός 161β, 162, υποτακτικός 161γ.

Συνοδεία (επιρρ. σχέση) 156.11, 156.18.

Σύνταξη: απρόσωπη 83-84, απτική 17, ρήματος 68-82, ρηματικών επιθέτων σε -τος και -τέος 141, 143, μετατροπή ενεργητικής σύνταξης σε παθητική 81-82.

Σχεδόν (τε) - και 164γ.

Σχέση επιρρηματική 144, 146, 154, 173β, 193, πίνακας Δ· για κάθε επιρρηματική σχέση βλ. την οικεία αλφαβητική σειρά.

Σχήμα ασύνδετο 161α.

Σχήμα κατ' άρση και θέση 168.3α.

Σχήματα λόγου 198-204: σχετικά με τη γραμματική συμφωνία των λέξεων 199 (ανακόλουθο 199.3, απτική σύνταξη 17, έλξη 199.4, καθ' όλον και μέρος 199.5, κατά το νοούμενο 199.6, πρόληψη 199.7, σύμφυση 199.8), σχετικά με τη θέση των λέξεων 200-201 (ασύνδετο 201.1, κύκλος 201.2, ομοιοτέλειτο ή ομοιοκατάληκτο 201.3, παρήχηση 201.4, παρονομασία 201.5, πρωθύστερο 201.6, υπερβατό 201.7, χιαστό 201.8), σχετικά με τη σημασία των λέξεων 202 (αλληγορία 202.1, αντίφραση 202.2, αντονομασία 202.3, κατ' εξοχήν 202.8, μεταφορά 202.4,

μετωνυμία 202.5, παρομοίωση 202.6, συνεκδοχή 202.7, υπερβολή 202.9), σχετικά με την πληρότητα του λόγου 203 (βραχυλογία 203, πλεονασμός 204)· βλ. και ανανταπόδοτο, σχήμα κατ' άρση και θέση.

Ταυτοπροσωπία 112α.

Τέ 164α, **τέ - και** 164β, **τέ - τέ** 164β.

Τόπος (επιρρ. σχέση) πίνακας Δ.

Τρόπος (επιρρ. σχέση) πίνακας Δ.

Τρόπος εκφραστικός 198, **τρόπος λεκτικός** 202.

Τύποι ονοματικοί 108.

Υπεράσπιση (επιρρ. σχέση) 156.14, 156.17.

Υπέρβαση μέτρου ή ορίου (επιρρ. σχέση) 156.17.

Υπερσυντέλικος: σε οριστική 90.6, ιδιαίτερες σημασίες 91.6.

Υποκείμενο 9α: ρήματος 10, απαρεμφάτου 112, απροσώπων 85, μετοχής 135, παράλειψη 11, πρόληψη 199.7, συμφωνία 17-18, 20-21, έλξη 199.4 υποσημ. 1β.

Υποταγή (επιρρ. σχέση) 156.18.

Υποτακτική (έγκλιση) 101: απορηματική 103, βουλητική 102, αποτρεπτική 102β, προτρεπτική 102α, στις ανεξάρτητες προτάσεις 92α, 95, 101, στις εξαρτημένες 174, 92β.

Υπόταξη 161γ.

Υστερόχρονο (χρονική βαθμίδα) 128, 188.

Ύλη (επιρρ. σχέση) 156.4, 156.7.

Φέρε (δή) 102α, 107γ, 159.7γ.

Χρόνος (επιρρ. σχέση) πίνακας Δ.

Χρόνος ρήματος 87: αρκτικός 90, εξακολουθητικός 89α, ιστορικός 88β, μελλοντικός 88γ, παραγόμενος 90, παροντικός 88α, συνοπτικός 89β, συντελικός 89γ, χρόνοι στην οριστική 90, ιδιαίτερες σημασίες των χρόνων στην οριστική 91, στις άλλες εγκλίσεις και στους ονοματικούς τύπους 92· για κάθε χρόνο βλ. την οικεία αλφαβητική σειρά.

Ως 159.23.

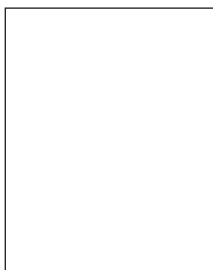
Ωσπερ παραβολικό 194.Β.1γ, **ώσπερ εί, ώσπερ άν εί** 185 υποσημ. 16α.

Ωστε: με έγκλιση 181.1, 181.2α-β, με απαρέμφατο 181.2ε, σε κύρια πρόταση 170.6.

Βιβλιογραφία (συνοπτική)

- Humbert J.**, *Συντακτικόν της αρχαίας ελληνικής γλώσσης. Εξελληνισθέν υπό Γεωργίου Ι. Κουρμούλη*, Αθήνα 1957.
- Κυννέρου Ραφαήλ**, *Μεγάλη γραμματική της ελληνικής γλώσσης. Έκδοσις δευτέρα εντελώς διασκευασθείσα. Εκδίδεται νυν εκ του γερμανικού μεταγλωττισθείσα υπό Ευσταθίου Γ. Σταθάκη, καθηγητού του Β΄ Γυμνασίου. Μέρος δεύτερον. Τμήμα πρώτον – Τμήμα δεύτερον*, Αθήνα.
- Liddel H.G. – Scott R.**, *Μέγα λεξικόν της ελληνικής γλώσσης. Μεταφρασθέν εκ της αγγλικής εις την ελληνικήν υπό Ξενοφώντος Μόσχου δ.φ.*, τόμ. Ι-ΙV, Αθήνα 1901-1906.
- Μουμτζάκης Α.Β.**, *Συντακτικό της αρχαίας ελληνικής Α΄, Β΄, Γ΄ Λυκείου*, ΟΕΔΒ, Αθήνα 1981.
- Μπαμπινιώτης Γ.**, *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας*, Αθήνα ¹1998.
- Οικονόμου Μ.Χ.**, *Γραμματική της αρχαίας ελληνικής: Α.Π.Θ. / Ι.Ν.Σ. (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη)*, Θεσσαλονίκη ¹1984.
- [Ομάδα Εργασίας], *Συντακτικό της νέας ελληνικής Α΄, Β΄ και Γ΄ Γυμνασίου*, ΟΕΔΒ, Αθήνα.
- Schwyzer E.**, *Η σύνταξη της αρχαίας ελληνικής γλώσσας, μετάφραση: Γ.Ε. Παπασιμπας – Π. Χαιρόπουλος*, Αθήνα 2002.
- Τζάρτζανος Α.**, *Συντακτικόν της αρχαίας ελληνικής γλώσσης*, Αθήναι 1931.
- Τζάρτζανος Α.**, *Νεοελληνική σύνταξις της κοινής δημοτικής*, Αθήναι ¹1953.
- Τζουγανάτος Ν.Δ.**, *Σύνταξις της αρχαίας ελληνικής γλώσσης. Ο υποτεταγμένος λόγος*, Αθήνα 1963.

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιόσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιόσημο θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α΄).



Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.